

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เรื่อง การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่าย

ชุมชนริมยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน

ตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

โดย

นายวันชัย พวงเงิน และคณะ

มกราคม 2560

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เรื่อง การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่าย

ชุมชนริมยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน

ตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

คณะผู้วิจัย

1. นายวันชัย	พวงเงิน	11. นางนันทนา	เทียนดำ
2. นางปรียา	สิงห์โตทอง	12. นางอุไรวรรณ	กิ่งก้าน
3. นายสมศักดิ์	กลิ่นเจาะ	13. น.ส.ชาลิสา	อุดมสุขวานิช
4. นายยิ้ม	วัฒนา	14. นางลำจวน	พุดลา
5. นางอัญชิสา	ต้นประสงค์	15. นางระวีวรรณ	เนียมหอม
6. นายประวิทย์	วณะถาวร	16. น.ส.อ้นชานันท์	สุวรรณศรี
7. นางศรีนวล	เนียมหอม	17. น.ส.ธัญญา	เอี่ยมหน่อ
8. นายสุทิน	ลี้มศิริตระกูล	18. น.ส.พัชรีย์	เทียนแดง
9. นายนิพนธ์	เนียมหอม	19. นางจรูญ	มีสอน
10. นางรุ่งนภา	กลิ่นลูกอินทร์	20. นายณภัทรพัทธ์	ปั้นทิม
		21. นายคงกะพัน	ทับเงิน

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชนทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่น ๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้น สิ่งสำคัญคือ ประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนพื้นฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำ มีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้น กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น และเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่กวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว. ฝ่าย

วิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยนักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย การเขียนรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

เอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์นี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ผศ.ดร.ชูลีรัตน์ จันทร์เชื้อ ผศ.ดร.ศุภลักษณ์ วิริยะสุวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ ให้กำลังใจ ตลอดจนติดตามการศึกษาในครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมานับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.ชูลีรัตน์ จันทร์เชื้อ อ.ดร.วันชัยพร จันทร์รักษา และคุณกมลรัตน์ บุญอาจ ผู้จุดประกายให้มีการศึกษาชุมชนริมมออย่างเป็นวิชาการ คอยอุ้มชูให้ความช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยด้วยดีเสมอมาจนทำให้ได้นำข้อมูลในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการประกาศนามชุมชนเล็กๆ ให้ออกมาปรากฏต่อการรับรู้ของผู้คนตลอดจนได้หาแนวทางการในการต่อยอดเพื่อสร้างความยั่งยืนให้แก่ชุมชนโบราณแห่งนี้ อันนำมาสู่โครงการวิจัยฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นทุนที่ทรงคุณค่าและสร้างแรงบันดาลใจอันนำมาสู่งานวิจัยฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ นายชวินท์ เพมะ นายกเทศมนตรีตำบลงิ้วโรตตลอดจนข้าราชการพนักงานเทศบาลตำบลงิ้วโรต ที่ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการสถานศึกษา วิทยาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน คณะครูในพื้นที่ กระสงฆ์ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ภาควิชาเครือข่ายทุกภาคส่วนที่ได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ

ทีมวิจัยชุมชน

มกราคม 2560

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่สามารถกระจายรายได้ให้กับคนในพื้นที่ที่มาพร้อมกับทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักเห็นความสำคัญและคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ตน ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรด้านการท่องเที่ยวเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะสามารถเสริมสร้างศักยภาพเพื่อการเรียนรู้ของบุคลากรในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ CBT โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพเยาวชนในชุมชนที่ยังอยู่ในระบบการศึกษาให้เข้ามาร่วมบริหารจัดการ CBT ด้วย

การจัดการศึกษาในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังติดระบบเดิมๆ ครูยังคงผูกขาดโอกาส เนื้อหาสาระวิธีการสอน ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงไม่เกิดขึ้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับแก้ไข พ.ศ.2545 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้จัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นมากที่สุด โดยให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการ สภาพปัญหาในชุมชน และมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งเป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข ประกอบกับในปัจจุบันสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบโดยตรงต่อธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเตรียมผู้เรียนให้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภูมิสำเนาของตน

สรุปผลการวิจัย

ผลการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR

ผลจากการสร้างเครือข่ายทำให้นักวิจัยชุมชน และคนในชุมชนเกิดความกระตือรือร้น และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความน่าสนใจแก่ผู้มาเยือน เพราะเริ่มเห็นว่าชุมชนของเราก็มีของดีไม่แพ้ที่อื่นเช่นกัน จึงทำให้คนในชุมชนเริ่มเข้าใจ และเห็นประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง ถูกวิธี ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนในแง่มุมที่หลากหลาย นอกจากนั้นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือการยกระดับวิถีคิดเชิงระบบให้กับนักวิจัยชุมชน และทำให้เข้าใจถึงขั้นตอนของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาคนในชุมชนมองว่างานวิจัยเป็นเรื่องไกลตัว และรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่การเข้าใจ แต่เมื่อนักวิจัยชุมชนได้ลงมือปฏิบัติแล้วกับพบว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้

ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ชุมชนได้ทำการสำรวจทรัพยากรที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน โดยมีประเด็นการศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ ดังนี้

1. ด้านโบราณสถาน ประกอบไปด้วย วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีธาธรรม วัดกงไกรลาศ หลวงพ่อโต ศาลเจ้าตาบทอง และชุมชนชาวจีน

2. ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (เรื่องเล่า) ประกอบไปด้วย ตำนานหลวงพ่อยิ้ม ตำนานหลวงพ่อยู อภินิหารของหลวงพ่อโตวิหารลอย การไหว้ครู ประมงของชุมชนโบราณกงไกรลาศ การเลี้ยง ผีบ้าน และการสวดมนต์ปลาซ่อน

3. ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบไปด้วย งานเพ็ญเดือน 3 (ขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 3 แรม 1 ค่ำ) สลากภัตรข้าวหลาม งานเพ็ญเดือน 4 (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 แรม 1 ค่ำ) สลากภัตรผลไม้ (เดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม) 15 ค่ำ เดือน 6 ประเพณีการบวชพระ พิธีโกนจุก ประเพณีแข่งขันเรือพาย ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ เทศกาลกินปลา ประเพณีการเผาศพ พิธีรับขวัญข้าว การจักรสานเครื่องมือหาปลา กาปักไข่ การละเล่นอีกหนึ่งอย่างของคนในชุมชน การละเล่นลูกช่วง และการทอเสื่อ

4. พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ด้านโบราณวัตถุ ประกอบไปด้วย พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) กลองเรียกผี และรูปแบบเงินของชาวจีน

5. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบไปด้วย การชมวิถีชีวิตของชาวนาของชุมชนตำบลบ้านกร่างและตำบลกง เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน เกาะกง ชุมชนชาวจีน แผลปลา ศาลเจ้าพ่อตาบทอง ตลาดสินค้าชุมชน เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพจักสานผ้าเช็ดเท้า เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง กราบไหว้หลวงพ่โต (วิหารลอย) วัดกงไกรลาศ ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม ตลาดริมยม 2437 และนั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชนชาวจีน

6. สถานที่ราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนริมยม ประกอบไปด้วย ที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ สำนักงานเทศบาลตำบลองไกรลาศ สถานีตำรวจภูธรองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอองไกรลาศ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลองไกรลาศ โรงพยาบาลองไกรลาศ สำนักงานไปรษณีย์ไทย สาขางองไกรลาศ โรงเรียนอนุบาลองไกรลาศ โรงเรียนบ้านกงราชวรอุทิศ ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอองไกรลาศ (กศน.) ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลตำบลองไกรลาศ ห้องสมุดบริการประชาชน อำเภอองไกรลาศ ธนาคารออมสิน สาขางองไกรลาศ ธนาคารกรุงไทย สาขางองไกรลาศ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาขางองไกรลาศ ธนาคารกสิกร สาขางองไกรลาศ และตลาดสดเทศบาลตำบลองไกรลาศ

7. ร้านค้าและร้านขายของฝาก ประกอบไปด้วย ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท ร้านของฝาก ขนมหิงตี่มั้งประตูลาย (ศูนย์การเรียนรู้) ร้านของฝากขนมหิงตี่มั้ง (ศูนย์

การเรียนรู้) ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ ร้านของฝากขนมผิงแม่สงวน ร้านของฝากรุ่งทิพย์ และร้านของฝากโกเชียร – เจ็ช

8. ร้านอาหาร / ร้านกาแฟ ประกอบไปด้วย ร้านอาหารริมกวง ครัวขุนณรงค์ ร้านก้วยเตี่ยวเจ้สา ร้านก้วยเตี่ยวกะลา ร้านก้วยจ๊ับหม้อดิน ร้านผัดไทใบตอง ร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง และร้านกาแฟบ้านอ้อม

จากข้อมูลการสำรวจทรัพยากรของชุมชนงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่า ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนสามารถจำแนกรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนได้หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เช่น การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี และการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

ผลการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การศึกษาศักยภาพของชุมชนงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่าศักยภาพของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนงไกรลาศนั้นมีความครอบคลุมตามองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทั้ง 5 ปัจจัยดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) พบว่า อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก - ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) และเส้นทางนี้ยังเป็นเส้นทางสายสำคัญที่สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ นอกจากนี้จังหวัดสุโขทัยยังมีโครงข่ายการคมนาคมขั้นพื้นฐานที่สะดวกสบาย เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ สถานีขนส่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีความจำเป็นในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น จากข้อมูลดังกล่าว จึงมีความเป็นไปได้ว่า หากชุมชนงไกรลาศได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ครบวงจร พร้อมทั้งมีโครงข่ายการคมนาคมขนส่งที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดการกระจายตัวจากแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกที่สำคัญของจังหวัดสุโขทัย เพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวมายังชุมชนงไกรลาศได้

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) พบว่า ภายในอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น สถานีบริการเชื้อเพลิง ปตท. ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก ครบวงจร สถานพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และโรงพยาบาลงไกรลาศ สถานีตำรวจภูธร งไกรลาศ นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารและร้านจำหน่ายของฝาก ได้แก่ ร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง ครัวขุนณรงค์ ร้านอาหารริมกวง ร้านก้วยเตี่ยวเจ้สา ร้านก้วยเตี่ยวกะลา ร้านผัดไทใบตอง ร้านก้วยจ๊ับหม้อดิน (เจ็กล) ร้านกาแฟบ้านอ้อม ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท ร้านของฝาก ขนมผิงติ่มแฉ่งประตูชัย ร้านของฝากขนมผิงมาลี ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ ร้านของฝากขนมผิงแม่สงวน ร้านของฝากรุ่งทิพย์ และร้านของฝาก โกเชียร – เจ็ช

3. ที่พัก (Accommodation) ลักษณะที่พักในอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นที่พักขนาดเล็ก มีสไตล์การตกแต่งที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป

ได้แก่ ไทยสมบุรณ์ บิ๊กโฮม รีสอร์ท สุโขทัยพรเจริญ รีสอร์ท แอนด์สปา รับลม รีสอร์ท เพ็ญจันทร์ รีสอร์ท และข้าวสีทอง โฮเต็ลแอนด์รีสอร์ท ที่พักแต่ละแห่งจะตั้งอยู่ในรัศมีของย่านชุมชนนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า ภายในอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีกิจกรรม การท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการและไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ และยังสามารถนำมาเชื่อมโยงโครงข่ายให้เกิดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้ เช่น 1) ชมความงามวัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีทธารธรรม 2) เยี่ยมชมกุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง 3) สักการะหลวงพ่อยุหรือเจ้าอธิการอุย วัดบ้านกร่าง 4) สักการะหลวงพ่อดโต วัดบ้านกร่าง 5) เยี่ยมชมวัดกงไกรลาศ 6) สักการะหลวงพ่อดโต (วิหารลอย) 7) กราบไหว้ศาลเจ้าดาบทอง 8) เยี่ยมชมชุมชนชาวจีน 9) ชมบรรยากาศร้านโชห่วยในชุมชนที่ยังคงทำการค้าขายจนถึงปัจจุบัน 10) ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม 11) ประเพณีสลากภัตรผลไม้ 12) ประเพณีการบวชพระ 13) ประเพณีการแข่งขันเรือพาย 14) ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ 15) เทศกาลกินปลา 16) พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว 17) ชมการเล่นกาฟักไข่ 18) ชมการละเล่นลูกช่วง 19) ชมการทอเสื่อ 20) ชมการจักรสานเครื่องมือหาปลา 21) เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 22) เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน 23) เกาะกง 24) ชมหมู่บ้านกลางเกาะกง 25) เยี่ยมชมแพปลาริมน้ำยม 26) ชมการทำขนมผิงแบบเตาโบราณ 27) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพผักผ้าเช็ดเท้า 28) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม 29) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง 30) เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง 31) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น 32) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง 33) ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 34) เยี่ยมชมตลาดริมยม 2437 และ 35) นั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชน

5. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีการแบ่งลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีทธารธรรม 2) วิหารหลวงพ่อยุ 3) วิหารหลวงพ่อดโต 4) วัดกงไกรลาศ 5) ศาลเจ้าดาบทอง 6) ชุมชนชาวจีน 7) ตลาดริมยม 2437 8) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 9) หมู่บ้านทองม้วน 10) เกาะกง 11) หมู่บ้านกลางเกาะกง 12) แพปลา 13) ตลาดสินค้าชุมชน 14) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงดีมีประตุขาย และ 15) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงมาลี

ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนกงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผลจากการสนทนากลุ่มย่อย (Small Group Discussion) โดยทำการสนทนาในประเด็น แนวทางการพัฒนาชุมชนกงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้นำชุมชนบ้านนอก ผู้นำชุมชนบ้านเหนือ ผู้นำชุมชน บ้านไร่ ผู้นำชุมชนบ้านใต้ ผู้นำชุมชนบ้านเหนืออง ผู้นำชุมชนราษฎร์อุทิศ ผู้นำชุมชนหมู่ 9 นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลกงไกรลาศ รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบล กงไกรลาศ พระครูสุจิตต์ ธรรมะสุนทร ผู้แทนเทศบาลตำบล

กองโกลาต ผู้แทนจากที่ว่าการอำเภอกองโกลาต ผู้แทนจากโรงเรียนบ้านกองราษฎร์อุทิศ ผู้แทนจากโรงเรียนอนุบาลกองโกลาต ผู้แทนจากศูนย์การศึกษาเรียนรู้นอกระบบ (กศน.) ผู้แทนจากวัดกองโกลาต ผู้แทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานสุโขทัย ทีมอาจารย์พี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และตัวแทนจากสถานประกอบการร้านค้า ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก จึงทำให้ทีมวิจัยชุมชนได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนกองโกลาต ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาที่สามารถอธิบายเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

การที่จะพัฒนาชุมชนกองโกลาตให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องมีการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) เน้นให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในที่ประชุมได้เสนอความคิดให้นำวัสดุจากธรรมชาติมาเป็นภาชนะในการใส่อาหาร เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว 2) เน้นให้จัดทำกิจกรรมท้องถิ่นสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนกองโกลาตได้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานไปด้วย จึงได้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น เรียนรู้การทำขนมผิงต้มแหม่นประตูดาย เรียนรู้การทำขนมผิงมาลี เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน เป็นต้น 3) เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยในที่ประชุมได้มีการพูดคุยกันว่า แต่ละคนสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนกองโกลาตได้ทั้งสิ้น เช่น คนขับรถคอกหมูก็สามารถมีส่วนร่วมในเรื่องของการนำพานักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

นอกจากนั้นจะต้องสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องในเรื่องของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถนำมาผนวกกับทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม 1) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรม พื้นถิ่น สอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำเสนอในเรื่องของวิถีชีวิตชุมชนชาวจีนได้ 2) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับการที่ภายในชุมชนมีพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน (วัดกองโกลาต) ซึ่งจะบอกเรื่องราว ความเป็นมาของอำเภอกองโกลาต รวมถึงเป็นแหล่งเก็บวัตถุโบราณที่ถูกค้นพบ หรือเป็นของสะสมในอดีต 3) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี เนื่องจากในชุมชนมีประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมากมาย ได้แก่ ประเพณีสลากภัตตรข้าวหลาม ประเพณีสลากภัตตรผลไม้ ประเพณีการบวชพระ ประเพณีการแข่งขันเรือพาย ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว การละเล่นกาฟักไข่ และการละเล่นลูกช่วง เป็นต้น ซึ่งประเพณีและการละเล่นเหล่านี้จะมีประวัติความเป็นมาและที่มาที่ไปอย่างชัดเจน และยังคงเป็นสิ่งที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน 4) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เนื่องจากชุมชนกองโกลาตมีความโดดเด่นในเรื่องของขนม และอาหารคาวที่เป็นผลิตภัณฑ์จากปลาในแม่น้ำยม ดังนั้นชุมชนและผู้ประกอบการร้านค้า จึงเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่สนใจในขั้นตอนการทำขนม เช่น ขนมทองม้วน ขนมผิง ได้มีโอกาสเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติ

สิ่งสำคัญของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งคือ การสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของภาคีที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน เพื่อที่จะช่วยในเรื่องการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนในอนาคต โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ชุมชนกองไกรลาสเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างมากในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเป็นเจ้าภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยว จะต้องมีการเตรียมบุคลากรของชุมชน สร้างความเข้าใจถึงการเป็นเจ้าภาพที่ดีควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเกิดความประทับใจ นอกจากนี้ยังต้องมีการเตรียมการในเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายและรู้สึกถึงความปลอดภัย
2. การเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องมีการเตรียมบุคลากรในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยผู้ที่มีความรู้ก็คือผู้ที่ประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมเหล่านั้นอยู่แล้วเป็นผู้ให้ข้อมูล
3. การมีส่วนร่วมในการจัดแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม และสนับสนุนกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวของภาคีต่าง ๆ ถือว่าเป็นภารกิจหลักที่คนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะทำเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้ จะต้องได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่จะได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว
4. องค์กรชุมชน หรือกลุ่มชาวบ้านที่จัดการท่องเที่ยวในชุมชน จะต้องทำความเข้าใจกับคนในชุมชนถึงรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน พร้อมทั้งเชิญภาคีที่เกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ มาร่วมรับฟัง และบุคลากรในชุมชนจะต้องมีการเตรียมการต้อนรับในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถให้กับบุคลากรของชุมชน เช่น การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การอบรมมาตรฐานโฮมสเตย์ การอบรมสุขอนามัยในการประกอบอาหาร การอบรมบุคลิกภาพสำหรับผู้ให้บริการทาง การท่องเที่ยว เป็นต้น
5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว รวมถึงปรับปรุงซ่อมแซมในสิ่งที่จะใช้ในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น พื้นผิวของถนนควรอยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้สะดวก ระบบแสงสว่างในจุดต่าง ๆ จะต้องมีความพร้อม จำนวนห้องสุขาและความสะอาดต้องพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว ป้ายบอกทางควรมีความชัดเจน หน่วยรักษาความปลอดภัยควรมีการกระจายการทำงานในจุดต่าง ๆ ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม เป็นต้น
6. ภาคธุรกิจเอกชนต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การให้บริการที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของฝากของที่ระลึก โดยต้องมีรูปแบบการบริการที่มาตรฐาน และการกำหนดราคาที่เป็นธรรมกับนักท่องเที่ยว
7. สถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทช่วยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น เปิดโอกาสให้นักเรียนหรือเยาวชนได้หารายได้พิเศษจากการมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ให้กับชุมชน นอกจากนี้สถาบันการศึกษายังสามารถนำองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมาถ่ายทอดให้กับชุมชนได้

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องเริ่มต้นจากกระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำอ่าวเมืองโคราช จังหวัดสุโขทัย ซึ่งก่อให้เกิดการขับเคลื่อนของกลุ่มคนในชุมชนที่ต้องการจะพัฒนาชุมชนของตนเองให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในระหว่างทางที่ทำการศึกษาข้อมูลของบริบทพื้นที่ และการค้นหาความเป็นมาของทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทีมวิจัยและชาวบ้านในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของกระบวนการคิด ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการนำเสนอข้อมูลผ่านตัวหนังสือ ที่สะท้อนให้เห็นว่าทีมวิจัยชุมชน มีกระบวนการคิดเชิงระบบ นอกจากนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังได้ให้ประสบการณ์ที่ทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้านเกิดความประทับใจและภาคภูมิใจคือ การที่พวกเราสามารถเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยชุมชนได้ เพราะที่ผ่านมาชาวบ้านมองว่างานวิจัยคือเรื่องไกลตัว และมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจ แต่เมื่อมีกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามา ทำให้ชาวบ้านและคนในชุมชนเกิดความสนใจและสนุกกับการได้ค้นหาสิ่งที่อยู่รอบตัว ซึ่งในอดีตสิ่งเหล่านี้คนในชุมชนมองข้าม แต่เมื่อมีการพัฒนาทางความคิด จุดประกายให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ และชี้แนะให้ชุมชนเห็นถึงการเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับการท่องเที่ยว โดยที่ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนก็ยังคงอยู่ เพียงแต่เสนอให้เห็นว่าจากที่เมื่อก่อนเราอาจจะนั่งทำขนมขายกันในครอบครัว เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาก็จะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปยืนดู หรือซักถามเกี่ยวกับเรื่องของขนมที่ทำขาย จากบทบาทของแม่ค้าขายขนมก็จะเปลี่ยนเป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่องการทำขนมกับนักท่องเที่ยว เมื่อทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้านเริ่มเข้าใจความเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น ก็ทำให้ทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้านเริ่มศึกษาค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเพื่อหาช่องทางในการนำมาร้อยเรียงและเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ พจนา สวนศรี (2546) ที่กล่าวไว้ว่าบทบาทและความสำเร็จของภาคี ที่เกี่ยวข้องคือ ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจระบบการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับใคร อะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องอย่างไร เพื่อกำหนดความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือกำหนดความร่วมมือและการพัฒนาชุมชน

ศักยภาพของชุมชนริมน้ำอ่าวเมืองโคราช จังหวัดสุโขทัยในการจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนและแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้มาเยือนในอนาคตมีความเป็นไปได้อย่างมากเนื่องจากมีกิจกรรม การท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการและไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ และยังสามารถนำมาเชื่อมโยงโครงข่ายให้เกิดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้ เช่น 1) ชมความงามวัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีธาตุธรรม 2) เยี่ยมชมกุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง 3) สักการะหลวงพ่ออยู่หรือเจ้าอธิการอยู่ วัดบ้านกร่าง 4) สักการะหลวงพ่อโต วัดบ้านกร่าง 5) เยี่ยมชมวัดกงไกรลาศ 6) สักการะหลวงพ่อโต (วิหารลอย) 7) กราบไหว้ศาลเจ้าดาบทอง 8) เยี่ยมชมชุมชนชาวจีน 9) ชมบรรยากาศร้านโชห่วยในชุมชนที่ยังคงทำการค้าขายจนถึงปัจจุบัน 10) ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม 11) ประเพณีสลากภัตรผลไม้ 12) ประเพณีการบวชพระ 13) ประเพณีการแข่งขันเรือพาย

14) ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ 15) เทศกาลกินปลา 16) พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว 17) ชมการละเล่นกาปักไข่ 18) ชมการละเล่นลูกช่วง 19) ชมการทอเสื่อ 20) ชมการจัดกระดานเครื่องมือหาปลา 21) เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 22) เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน 23) เกาะกง 24) ชมหมู่บ้านกลางเกาะกง 25) เยี่ยมชมแพปลาริมน้ำยม 26) ชมการทำขนมผิงแบบเตาโบราณ 27) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพปักผ้าเช็ดเท้า 28) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม 29) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง 30) เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง 31) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น 32) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง 33) ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 34) เยี่ยมชมตลาดริมนม 2437 และ 35) นั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ที่กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีสารสนเทศ กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนสามารถหาความรู้ได้อย่างมีความสุขอันเกิดจากการสัมผัสประสบการณ์ตรง โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่มีอิสระ และบรรยากาศที่เป็นมิตร โดยทรัพยากรของชุมชนมีความสอดคล้องกับลักษณะของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1) แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เช่น การล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 2) แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีธาตุธรรม พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) ตลาดริมนม 2437 เป็นต้น 3) บุคคล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ ประเพณีสลากภัตตรผลไม้ ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม หมู่บ้านทองม้วน การทอเสื่อ แพปลาริมน้ำยม การทำขนมผิงแบบเตาโบราณ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการศึกษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชนริมนมด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกร่างและตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยครั้งนี้ พบว่า ชุมชนมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถกำหนดหมวดหมู่ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะประโยชน์ต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ นอกจากนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตามกระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งแนวทางเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์เพื่อใช้ในการปฏิบัติกับพื้นที่อื่น ๆ ได้

คำนำ

เอกสารรายงานการวิจัยเรื่อง โครงการ การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่ายชุมชนริมยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลกงและตำบลบ้านกว้าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย โดยเครือข่ายชุมชน เป็นการวิจัยที่ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา ศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เป้าหมายหลักของโครงการนี้คือ การนำองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย โครงการ การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่ายชุมชนริมยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลกงและตำบลบ้านกว้าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) และงานวิจัย โครงการ การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่ายชุมชนริมยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลกงและตำบลบ้านกว้าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) มาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น และสามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ รวมทั้งใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนและเยาวชนในพื้นที่เกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของเครือข่ายชุมชนริมยม

ปลายทางของการพัฒนานอกจากเยาวชนที่เป็นนักเรียนที่ผ่านกระบวนการจะมีความรู้ความเข้าใจและสำนึกในคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของชุมชนแล้ว ยังจะทำให้กลไกการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวชุมชนริมยม ได้ก้าวหน้าขึ้นโดยเฉพาะผู้สื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เป็นเครือข่ายชุมชนริมยม และเยาวชนในพื้นที่

ทีมวิจัยชุมชน

มกราคม 2560

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา โดยศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยนำกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น CBR มาใช้ในกระบวนการสร้างการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR 2) ศึกษาประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 3) ศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 4) ศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของ 7 ชุมชนในตำบลบ้านกร่างและตำบลกง และใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยมีดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR

ผลจากการสร้างเครือข่ายทำให้นักวิจัยชุมชน และคนในชุมชนเกิดความกระตือรือร้น และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความน่าสนใจแก่ผู้มาเยือน เพราะเริ่มเห็นว่าชุมชนของเราก็มีของดีไม่แพ้ที่อื่นเช่นกัน จึงทำให้คนในชุมชนเริ่มเข้าใจ และเห็นประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง ถูกวิธี ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนในแงุ่มที่หลากหลาย นอกจากนั้นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือการยกระดับวิถีคิดเชิงระบบให้กับนักวิจัยชุมชน และทำให้เข้าใจถึงขั้นตอนของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาคนในชุมชนมองว่างานวิจัยเป็นเรื่องไกลตัว และรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่การเข้าใจ แต่เมื่อนักวิจัยชุมชนได้ลงมือปฏิบัติแล้วกับพบว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้

ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ชุมชนได้ทำการสำรวจทรัพยากรที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน โดยมีประเด็นการศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ ดังนี้

1. ด้านโบราณสถาน ประกอบไปด้วย วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีทธาธรรม วัดกงไกรลาศ หลวงพ่อโต ศาลเจ้าดาบทอง และชุมชนชาวจีน
2. ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (เรื่องเล่า) ประกอบไปด้วย ตำนานหลวงพ่อยิ้ม ตำนานหลวงพ่อยุย อภินิหารของหลวงพ่อโตวิหารลอย การไหว้ครู ประมงของชุมชนโบราณงไกรลาศ การเลี้ยง ฝึบ้าน และการสวดมนต์ปลาช่อน

3. ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบไปด้วย งานเพ็ญเดือน 3 (ขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 3 แรม 1 ค่ำ) สลากภัตรข้าวหลาม งานเพ็ญเดือน 4 (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 แรม 1 ค่ำ) สลากภัตรผลไม้ (เดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม) 15 ค่ำ เดือน 6 ประเพณีการบวชพระ พิธีโกนจุก ประเพณีแข่งขันเรือพาย ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ เทศกาลกินปลา ประเพณีการเผาศพ พิธีรับขวัญข้าว การจักรสานเครื่องมือหาปลา กาฟักไข่ การละเล่นอีกหนึ่งของคนในชุมชน การละเล่นลูกช่วง และการทอเสื่อ

4. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ด้านโบราณวัตถุ ประกอบไปด้วย พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) กลองเรียกผี และรูปแบบเงินของชาวจีน

5. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบไปด้วย การชมวิถีชีวิตของชาวนาของชุมชนตำบลบ้านกร่างและตำบลกก เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน เกาะกง ชุมชนชาวจีน แพลลา ศาลเจ้าพ่อดาบทอง ตลาดสินค้าชุมชน เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพถักผ้าเช็ดเท้า เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง กราบไหว้หลวงพ่อดโต (วิหารลอย) วัดกงไกรลาศ ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม ตลาดริมยม 2437 และนั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชนชาวจีน

6. สถานที่ราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนริมยม ประกอบไปด้วย ที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ สำนักงานเทศบาลตำบลองไกรลาศ สถานีตำรวจภูธรองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอองไกรลาศ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอง โรงพยาบาลองไกรลาศ สำนักงานไปรษณีย์ไทย สาขางองไกรลาศ โรงเรียนอนุบาลองไกรลาศ โรงเรียนบ้านกงราชวรอุทิศ ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอองไกรลาศ (กศน.) ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลตำบลองไกรลาศ ห้องสมุดบริการประชาชน อำเภอองไกรลาศ ธนาคารออมสิน สาขางองไกรลาศ ธนาคารกรุงไทย สาขางองไกรลาศ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาขางองไกรลาศ ธนาคารกสิกร สาขางองไกรลาศ และตลาดสดเทศบาลตำบลองไกรลาศ

7. ร้านค้าและร้านขายของฝาก ประกอบไปด้วย ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท ร้านของฝาก ขนมหิงตี่แม่ประตู่ขาย (ศูนย์การเรียนรู้) ร้านของฝากขนมหิงตี่แม่ (ศูนย์การเรียนรู้) ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ ร้านของฝากขนมหิงตี่แม่สงวน ร้านของฝากรุ่งทิพย์ และร้านของฝากโกเชียร - เจ้าชีว

8. ร้านอาหาร / ร้านกาแฟ ประกอบไปด้วย ร้านอาหารริมกก ครวขุนณรงค์ ร้านก้วยเตี่ยวเจ้าสา ร้านก้วยเตี่ยวกะลา ร้านก้วยจับหม้อดิน ร้านผัดไทใบตอง ร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง และร้านกาแฟบ้านอ้อม

จากข้อมูลการสำรวจทรัพยากรของชุมชนองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่า ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนสามารถจำแนกรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนได้หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เช่น การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี และการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

ผลการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การศึกษาศักยภาพของชุมชนงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่าศักยภาพของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนงไกรลาศนั้นมีความครอบคลุมตามองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทั้ง 5 ปัจจัย ดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) พบว่า อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก - ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) และเส้นทางนี้ยังเป็นเส้นทางสายสำคัญที่สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ นอกจากนั้นจังหวัดสุโขทัยยังมีโครงข่ายการคมนาคมขั้นพื้นฐานที่สะดวกสบาย เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ สถานีขนส่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีความจำเป็นในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น จากข้อมูลดังกล่าว จึงมีความเป็นไปได้ว่า หากชุมชนงไกรลาศได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ครบวงจร พร้อมทั้งมีโครงข่ายการคมนาคมขนส่งที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดการกระจายตัวจากแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกที่สำคัญของจังหวัดสุโขทัย เพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวมายังชุมชนงไกรลาศได้

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) พบว่า ภายในอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น สถานีบริการเชื้อเพลิง ปตท. ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก ครบวงจร สถานพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และโรงพยาบาลงไกรลาศ สถานีตำรวจภูธร งไกรลาศ นอกจากนั้นยังมีร้านอาหารและร้านจำหน่ายของฝาก ได้แก่ ร้านอาหารฟ้าสีรุ่ง ครวัชุนณรงค์ ร้านอาหารริมกม ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ้สา ร้านก๋วยเตี๋ยวกะลา ร้านผัดไทใบตอง ร้านก๋วยจั๊บหม้อดิน (เจ็ก) ร้านกาแฟบ้านอ้อม ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท ร้านของฝาก ขนมหึงตึ่มแจ่มประตูลาย ร้านของฝากขนมหึงมาลี ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ ร้านของฝากขนมหึงแม่สงวน ร้านของฝากรุ่งทิพย์ และร้านของฝาก โกเชียร - เจ้ชีว

3. ที่พัก (Accommodation) ลักษณะที่พักในอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นที่พักขนาดเล็ก มีสไตล์การตกแต่งที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ได้แก่ ไทยสมบุรณ์ บีคโฮม รีสอร์ท สุโขทัยพรเจริญ รีสอร์ท แอนด์สปา รับลม รีสอร์ท เพ็ญจันทร์ รีสอร์ท และข้าวสีทอง โฮเทลแอนด์รีสอร์ท ที่พักแต่ละแห่งจะตั้งอยู่ในรัศมีของย่านชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า ภายในอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีกิจกรรม การท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการและไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ และยังสามารถนำมาเชื่อมโยงโครงข่ายให้เกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้ เช่น 1) ชมความงามวัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีรัตนธรรม 2) เยี่ยมชมกุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง 3) สักการะหลวงพ่อยุหรือเจ้าอธิการอู วัดบ้านกร่าง 4) สักการะหลวงพ่อด วัดบ้านกร่าง 5) เยี่ยมชมวัดกงไกรลาศ 6) สักการะหลวงพ่อด (วิหารลอย) 7) กราบไหว้ศาลเจ้าดาบทอง 8) เยี่ยมชมชุมชนชาวจีน 9) ชม

บรรยากาศร้านโชห่วยในชุมชนที่ยังคงทำการค้าขายจนถึงปัจจุบัน 10) ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม 11) ประเพณีสลากภัตรผลไม้ 12) ประเพณีการบวชพระ 13) ประเพณีการแข่งขันเรือพาย 14) ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ 15) เทศกาลกินปลา 16) พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว 17) ชมการละเล่นกาฟักไข่ 18) ชมการละเล่นลูกช่วง 19) ชมการทอเสื่อ 20) ชมการจัดรสาณเครื่องมือหาปลา 21) เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 22) เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน 23) เกาะกง 24) ชมหมู่บ้านกลางเกาะกง 25) เยี่ยมชมแพปลาริมน้ำยม 26) ชมการทำขนมผิงแบบเตาโบราณ 27) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพถักผ้าเช็ดเท้า 28) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม 29) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง 30) เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง 31) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น 32) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง 33) ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 34) เยี่ยมชมตลาดริมยม 2437 และ 35) นั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชน

5. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีการแบ่งลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีทธาธรรม 2) วิหารหลวงพ่ออยู่ 3) วิหารหลวงพ่อโต 4) วัดกงไกรลาศ 5) ศาลเจ้าดาบทอง 6) ชุมชนชาวจีน 7) ตลาดริมยม 2437 8) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 9) หมู่บ้านทองม้วน 10) เกาะกง 11) หมู่บ้านกลางเกาะกง 12) แพปลา 13) ตลาดสินค้าชุมชน 14) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงดั้งเดิมแปะประตูยาย และ 15) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงมาลี

ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผลจากการสนทนากลุ่มย่อย (Small Group Discussion) โดยทำการสนทนาในประเด็นแนวทางการพัฒนาชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้นำชุมชนบ้านนอก ผู้นำชุมชนบ้านเหนือ ผู้นำชุมชน บ้านไร่ ผู้นำชุมชนบ้านใต้ ผู้นำชุมชนบ้านเหนืออง ผู้นำชุมชนราษฎร์อุทิศ ผู้นำชุมชนหมู่ 9 นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลองไกรลาศ รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลองไกรลาศ พระครูสุจิตต์ ธรรมะสุนทร ผู้แทนเทศบาลตำบลองไกรลาศ ผู้แทนจากที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ ผู้แทนจากโรงเรียนบ้านองราษฎร์อุทิศ ผู้แทนจากโรงเรียนอนุบาลองไกรลาศ ผู้แทนจากศูนย์การศึกษาเรียนรู้องกระบะ (กศน.) ผู้แทนจากวัดองไกรลาศ ผู้แทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานสุโขทัย ทีมอาจารย์พี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และตัวแทนจากสถานประกอบการร้านค้า ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก จึงทำให้ทีมวิจัยชุมชนได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนองไกรลาศ ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาที่สามารถอธิบายเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

การที่จะพัฒนาชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องมีการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) เน้นให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

ซึ่งในที่ประชุมได้เสนอความคิดให้นำวัสดุจากธรรมชาติมาเป็นภาชนะในการใส่อาหาร เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว 2) เน้นให้จัดหากิจกรรมท้องถิ่นสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนงไกรลาศได้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานไปด้วย จึงได้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น เรียนรู้การทำขนมผิงต้มแหม่มประตูดาย เรียนรู้การทำขนมผิงมาลี เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน เป็นต้น 3) เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยในที่ประชุมได้มีการพูดคุยกันว่า แต่ละคนสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนงไกรลาศได้ทั้งสิ้น เช่น คนขับรถคอกหมูก็สามารถมีส่วนร่วมในเรื่องของการนำพานักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

นอกจากนั้นจะต้องสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องในเรื่องของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถนำมาผนวกกับทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม 1) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรม พื้นถิ่น สอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำเสนอในเรื่องของวิถีชีวิตชุมชนชาวจีนได้ 2) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับการที่ภายในชุมชนมีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดงไกรลาศ) ซึ่งจะบอกเรื่องราว ความเป็นมาของอำเภองไกรลาศ รวมถึงเป็นแหล่งเก็บวัตถุโบราณที่ถูกค้นพบ หรือเป็นของสะสมในอดีต 3) การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี เนื่องจากในชุมชนมีประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมากมาย ได้แก่ ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม ประเพณีสลากภัตรผลไม้ ประเพณีการบวชพระ ประเพณีการแข่งขันเรือพาย ประเพณีการแห่ชิงช้าทางน้ำ พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว การละเล่นกาฟักไข่ และการละเล่นลูกช่วง เป็นต้น ซึ่งประเพณีและการละเล่นเหล่านี้จะมีประวัติความเป็นมาและที่มาที่ไปอย่างชัดเจน และยังคงเป็นสิ่งที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน 4) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เนื่องจากชุมชนงไกรลาศมีความโดดเด่นในเรื่องของขนม และอาหารคาวที่เป็นผลิตภัณฑ์จากปลาในแม่น้ำยม ดังนั้นชุมชนและผู้ประกอบการร้านค้า จึงเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่สนใจในขั้นตอนการทำขนม เช่น ขนมทองม้วน ขนมผิง ได้มีโอกาสเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติ

สิ่งสำคัญของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งคือ การสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของภาคที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน เพื่อที่จะช่วยในเรื่องการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนในอนาคต โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ชุมชนงไกรลาศเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างมากในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเป็นเจ้าภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยว จะต้องมีการเตรียมบุคลากรของชุมชน สร้างความเข้าใจถึงการเป็นเจ้าบ้านที่ดีควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเกิดความประทับใจ นอกจากนี้ยังต้องมีการเตรียมการในเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายและรู้สึกถึงความปลอดภัย

2. การเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องมีการเตรียมบุคลากรในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยผู้ที่มาให้ความรู้ก็คือผู้ที่ประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมเหล่านั้นอยู่แล้วเป็นผู้ให้ข้อมูล

3. การมีส่วนร่วมในการจัดแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม และสนับสนุนกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวของภาคีต่าง ๆ ถือว่าเป็นภารกิจหลักที่คนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะทำเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้ จะต้องได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

4. องค์กรชุมชน หรือกลุ่มชาวบ้านที่จัดการท่องเที่ยวในชุมชน จะต้องทำความเข้าใจกับคนในชุมชนถึงรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน พร้อมทั้งเชิญภาคีที่เกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ มาร่วมรับฟัง และบุคลากรในชุมชนจะต้องมีการเตรียมการต้อนรับในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถให้กับบุคลากรของชุมชน เช่น การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การอบรมมาตรฐานโฮมสเตย์ การอบรมสุขอนามัยในการประกอบอาหาร การอบรมบุคลิกภาพสำหรับผู้ให้บริการทาง การท่องเที่ยว เป็นต้น

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว รวมถึงปรับปรุงซ่อมแซมในสิ่งที่จะใช้ในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น พื้นผิวของถนน ควรอยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้สะดวก ระบบแสงสว่างในจุดต่าง ๆ จะต้องมีความพร้อม จำนวนห้องสุขาและความสะอาดต้องพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว ป้ายบอกทางควรมีความชัดเจน หน่วยรักษาความปลอดภัยควรมีการกระจายการทำงานในจุดต่าง ๆ ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม เป็นต้น

6. ภาคธุรกิจเอกชนต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การให้บริการ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของฝากของที่ระลึก โดยต้องมีรูปแบบการบริการที่มาตรฐาน และการกำหนดราคาที่เป็นธรรมกับนักท่องเที่ยว

7. สถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทช่วยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น เปิดโอกาสให้นักเรียนหรือเยาวชนได้หารายได้พิเศษจากการมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ให้กับชุมชน นอกจากนั้นสถาบันการศึกษายังสามารถนำองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมาถ่ายทอดให้กับชุมชนได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการศึกษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชนริเริ่มด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกร่างและตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยครั้งนี้ พบว่า ชุมชนมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถกำหนดหมวดหมู่ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ นอกจากนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตามกระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งแนวทางเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์เพื่อใช้ในการปฏิบัติกับพื้นที่อื่น ๆ ได้

สารบัญ

บทที่	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจ.....	ก
คำนำ.....	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.....	ง
บทคัดย่อ.....	ฉ
สารบัญ.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ช
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ตำบลกงและตำบลบ้านกร่างมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ	1
คำถามของการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
งบประมาณในการดำเนินงาน.....	6
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
แนวคิดและทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว.....	8
ความหมายของการท่องเที่ยว.....	8
องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.....	10
รูปแบบการท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์.....	13
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.....	14
องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	18
แนวคิดเทคนิคการนำเที่ยวเฉพาะที่ของมัคคุเทศก์.....	18

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ผลกระทบของการท่องเที่ยว.....	20
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	21
ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	21
ความหมายของปัจจัยภายในชุมชน.....	22
ความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น.....	22
องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	24
แนวคิดกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	26
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้.....	26
แนวคิดการสื่อความหมาย.....	28
แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community – Based Research).....	30
การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.....	30
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์.....	33
แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว.....	35
แนวความคิดในการจัดเส้นทางท่องเที่ยวโดยเท้า.....	36
ภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape).....	37
แนวคิดการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม.....	42
ภาคีเครือข่าย.....	43
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
3. วิธีดำเนินการวิจัย.....	50
ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย.....	50
ขั้นตอนการดำเนินงาน ช่วงที่ 1.....	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ขั้นตอนการดำเนินงาน ช่วงที่ 2.....	52
ขอบเขตในการดำเนินการวิจัย.....	52
รายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการวิจัย.....	54
4. ผลการวิจัย.....	67
ผลการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR.....	67
ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนารวมถึงสำรวจทรัพยากรท้องถิ่น	
ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน.....	68
ด้านโบราณสถาน.....	120
ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ (เรื่องเล่า).....	121
ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	129
แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน.....	150
สถานที่ราชการและหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนริมยม.....	178
5. บทสรุป.....	203
ผลการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR.....	203
ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนารวมถึงสำรวจทรัพยากรท้องถิ่น	
ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน.....	203
ผลการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนงไร่ลาคให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	208
ผลศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชน	
งไร่ลาคให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....	210

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

แผนการพัฒนาชุมชนกงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วม

ของคนในชุมชน..... 212

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก

ทางการท่องเที่ยว..... 213

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวชุมชนกงไกรลาศ โดยการตลาด

ประชาสัมพันธ์ และการยกระดับสินค้าและบริการของชุมชน..... 213

ยุทธศาสตร์ที่ 4 รักษาและฟื้นฟูทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน

กงไกรลาศ..... 214

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างกลไกการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนกงไกรลาศให้มีความเข้มแข็ง 214

อภิปรายผลการวิจัย..... 214

ข้อเสนอแนะ..... 216

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงกรอบแนวคิด.....	6
2 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างดารท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน	25
3 แสดงความแตกต่างระหว่าง CBT กับ Homestay.....	25
4 แสดงแบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์.....	31
5 แสดงแผนที่ขอบเขตชุมชนริมยม ตำบลลงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย	107
6 แสดงภาพขั้มประตูทางเข้าวัดบ้านกร่าง หรือวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม.....	108
7 แสดงภาพอุโบสถ วัดบ้านกร่าง หรือวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม.....	109
8 แสดงภาพอุโบสถ วัดบ้านกร่าง หรือวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม (1).....	109
9 แสดงภาพมณฑป วัดบ้านกร่าง หรือวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม.....	110
10 แสดงภาพมณฑป วัดบ้านกร่าง หรือวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม (บริเวณด้านข้าง).....	111
11 แสดงภาพกุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง.....	111
12 แสดงภาพวิหารหลวงพ่อดู หรือเจ้าอาทิการอยู่ วัดบ้านกร่าง	112
13 แสดงภาพหลวงพ่อดู หรือเจ้าอาทิการอยู่ วัดบ้านกร่าง.....	112
14 แสดงภาพวิหารหลวงพ่อดู วัดบ้านกร่าง.....	113
15 แสดงภาพวัดกงไกรลาศในอดีต ประมาณ 80 ปีที่แล้ว.....	114
16 แสดงภาพวิหารหลวงพ่อดู วัดกงไกรลาศในปัจจุบัน.....	115
17 แสดงภาพภายในวิหารหลวงพ่อดู วัดกงไกรลาศ.....	116
18 แสดงภาพศาลเจ้าดาบทอง.....	117
19 แสดงภาพบ้านเรือนภายในชุมชนชาวจีน.....	118
20 แสดงภาพบ้านเรือนชาวจีน หลังคาทรงปั้นหยา และประตูบานเฟี้ยม.....	119
21 แสดงภาพบ้านเรือนชาวจีนที่ค้าขายเป็นร้านโชห่วยในชุมชน.....	120

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
22 แสดงภาพหลวงพ่อยู่.....	121
23 แสดงภาพหลวงพ่โต (วิหารลอย).....	123
24 แสดงภาพวิหารหลวงพ่โต วัดกงไกรลาศ.....	124
25 แสดงภาพศาลเจ้าดาบทอง.....	126
26 แสดงภาพงานบุญเพ็ญเดือนสาม วัดบ้านกร่าง.....	129
27 แสดงภาพประเพณีการเผาข้าวหลาม (งานสลากภัตข้าวหลาม).....	130
28 แสดงภาพการอุปสมบทนาคหมู่ ประเพณีงานเพ็ญเดือนสี่ วัดกงไกรลาศ.....	131
29 แสดงภาพประเพณีงานบวชพระ.....	132
30 แสดงภาพประเพณีการแข่งขันเรือพาย.....	134
31 แสดงภาพประเพณีการแข่งขันเรือพาย (1).....	135
32 แสดงภาพบรรยากาศในงานเทศกาลกินปลา.....	136
33 แสดงภาพการแข่งขันปั่นจักรยาน ในงานเทศกาลกินปลา.....	137
34 แสดงภาพการจัดการแข่งขันการทำอาหารจากปลาท้องถิ่น ในงานเทศกาลกินปลา.....	138
35 แสดงภาพการจัดการแข่งขันนักร้อง แดนซ์เซอร์ ในงานเทศกาลกินปลา.....	138
36 แสดงภาพการจัดบุอาหารของหน่วยงานต่างๆ ในงานเทศกาลกินปลา.....	139
37 แสดงภาพพิธีรับขวัญข้าวและการทำบุญลานข้าว.....	141
38 แสดงภาพพิธีรับขวัญข้าวและการทำบุญลานข้าว (1)	142
39 แสดงภาพพิธีรับขวัญข้าวและการทำบุญลานข้าว (2)	143
40 แสดงภาพการเล่นลูกข่าง.....	145
41 แสดงภาพการเล่นลูกข่าง (1).....	146
42 แสดงภาพพิธีพืชมงคลพื้บ้าน (วัดกงไกรลาศ).....	147

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
43 แสดงภาพพุทธรูป หลากหลายแบบที่พบจากเจดีย์ที่พังไป พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (วัดกงไกรลาศ)	148
44 แสดงภาพสิ่งของและเครื่องใช้ที่พบมากที่สุดในการขุดค้น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (วัดกงไกรลาศ)	148
45 แสดงภาพกล่องเหล็ก (วัดบ้านกร่าง).....	149
46 แสดงภาพเงินชาวจีนที่พบในบ้านของชุมชนชาวจีน.....	149
47 แสดงภาพการทำนาของคนในชุมชนกงไกรลาศ.....	150
48 แสดงภาพหมู่บ้านทองม้วนที่เป็นแหล่งเรียนรู้.....	151
49 แสดงภาพการสาธิตในหมู่บ้านทองม้วน.....	152
50 แสดงภาพการเรียนรู้ในหมู่บ้านทองม้วน (1).....	152
51 แสดงภาพขนมทองม้วนของร้านลูกแม่สงวน ขึ้นทูลเกล้าถวาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี.....	153
52 แสดงภาพสะพานข้ามเกาะกง.....	154
53 แสดงภาพหมู่บ้านกลางเกาะกงในฤดูน้ำหลาก.....	154
54 แสดงภาพหมู่บ้านกลางเกาะกงในฤดูน้ำแล้ง.....	155
55 แสดงภาพหมู่บ้านกลางเกาะกง.....	156
56 แสดงภาพชุมชนชาวจีน.....	156
57 แสดงภาพชุมชนชาวจีนร้านขายของโชห่วย.....	157
58 แสดงภาพบ้านเรือนของชุมชนชาวจีน.....	158
59 แสดงภาพแพปลา.....	158
60 แสดงภาพคัดแยกปลาที่ได้จากการหามา.....	159
61 แสดงภาพการทำความสะดวกปลา.....	160
62 แสดงภาพการทำขนมทองม้วน ทองพับ ทองตัน.....	161

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
63 แสดงภาพการทำขนมทองม้วน ทองพับ ทองตัน.....	161
64 แสดงภาพการทำขนมฝิงแบบเตาโบราณ (ขนมฝิงต้มแฉ่ำประตูดาย).....	162
65 แสดงภาพร้านขนมฝิงต้มแฉ่ำประตูดาย.....	162
66 แสดงภาพแหล่งท่องเที่ยวศาลเจ้าดาบทอง.....	163
67 แสดงภาพกลุ่มอาชีพถักผ้าเช็ดเท้า.....	163
68 แสดงภาพกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม.....	164
69 แสดงภาพกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง.....	164
70 แสดงภาพกลุ่มข้าวกล้อง.....	165
71 แสดงภาพกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น.....	165
72 แสดงภาพกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง.....	166
73 แสดงภาพปลาร้า	166
74 แสดงภาพปลาเกลือ – ปลาย่าง.....	167
75 แสดงภาพปลาร้าก๊อ – ปลาร้าผิง	167
76 แสดงภาพน้ำปลา.....	168
77 แสดงภาพกราบไหว้หลวงพ่อดโต (วิหารลอย) วัดกงไกรลาศ.....	168
78 แสดงภาพวัดมุงคล วัดกงไกรลาศ	169
79 แสดงภาพวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม.....	169
80 แสดงภาพแหล่งชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม.....	170
81 แสดงภาพทางเข้าตลาดริมยม 2437.....	170
82 แสดงภาพการแต่งกายของแม่ค้าในตลาดริมยม 2437.....	171
83 แสดงภาพการแต่งกายของแม่ค้าในตลาดริมยม 2437 (1).....	172

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
84 แสดงภาพภาชนะทำจากใบตอง.....	173
85 แสดงภาพภาชนะทำจากกะลามะพร้าว.....	173
86 แสดงภาพวงดนตรีริมยมคอมโบ้.....	175
87 แสดงภาพวงดนตรีริมยมคอมโบ้ (1).....	175
88 แสดงภาพรถคอกหมูในอดีต.....	176
89 แสดงภาพรถคอกหมูในสมัยปัจจุบัน เดินทางสุโขทัย – กงไกรลาศ.....	177
90 แสดงภาพรถคอกหมูในสมัยปัจจุบัน เดินทางพิษณุโลก – กงไกรลาศ.....	177
91 แสดงภาพที่ว่าการอำเภอกงไกรลาศ.....	178
92 แสดงภาพสำนักงานเทศบาลตำบลกงไกรลาศ.....	179
93 แสดงภาพสถานีตำรวจภูธรอำเภอกงไกรลาศ.....	180
94 แสดงภาพสำนักงานสาธารณสุขอำเภอกงไกรลาศ.....	181
95 แสดงภาพโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล.....	182
96 แสดงภาพไปรษณีย์ไทย สาขากงไกรลาศ.....	182
97 แสดงภาพโรงเรียนอนุบาลกงไกรลาศ.....	183
98 แสดงภาพโรงเรียนบ้านงาช้างราษฎร์อุทิศ.....	184
99 แสดงภาพศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอกงไกรลาศ (กศน.).....	186
100 แสดงภาพศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลกงไกรลาศ.....	186
101 แสดงภาพห้องสมุดบริการประชาชน อำเภอกงไกรลาศ.....	187
102 แสดงภาพธนาคารออมสิน สาขากงไกรลาศ.....	187
103 แสดงภาพธนาคารกรุงไทย สาขากงไกรลาศ.....	188
104 แสดงภาพธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขากงไกรลาศ.....	188

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
105 แสดงภาพธนาคารกสิกร สาขาขงไกรลาศ.....	189
106 แสดงภาพตลาดสดเทศบาลตำบลขงไกรลาศ.....	190
107 แสดงภาพศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท.....	190
108 แสดงภาพร้านของฝากขนมผิงติ่มแ้มประตูขาย (ศูนย์การเรียนรู้).....	191
109 แสดงภาพร้านของฝากขนมมาลี (ศูนย์การเรียนรู้).....	191
110 แสดงภาพร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ.....	192
111 แสดงภาพร้านของฝากขนมผิง ทองม้วนแม่สงวน.....	192
112 แสดงภาพร้านของฝากรุ่งทิพย์.....	193
113 แสดงภาพร้านของฝากโกเชียร – เจ้าชีว.....	193
114 แสดงภาพร้านอาหารริมขง.....	194
115 แสดงภาพครัวขุนณรงค์.....	194
116 แสดงภาพร้านกวยเตี๋ยเจ้าซำซ่ง.....	195
117 แสดงภาพร้านกวยเตี๋ยกะลา.....	195
118 แสดงภาพร้านกวยจั๊บหม้อดิน.....	196
119 แสดงภาพร้านผัดไทใบตอง.....	196
120 แสดงภาพร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง.....	197
121 แสดงภาพร้านกาแฟบ้านอ้อม.....	197

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความหมายของคำว่ากองไกรลาคือ “กองลัทธิธรรมจักรสีขาวบริสุทธิ์” มาจากคำว่า “กอง” หมายถึง กองลัทธิธรรมจักรของศาสนาพุทธ และ “ไกรลาศ” หมายถึง สีขาว ชุมชนดั้งเดิมเป็นคนไทยในพื้นที่ซึ่งอยู่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ แต่ด้วยเนื้อที่อำเภอไกรลาศเป็นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์ พื้นที่มีความเหมาะสมสำหรับการเกษตรและตั้งอยู่ติดลำน้ำยม เป็นทำเลที่ดี จึงเหมาะแก่การทำการค้าขายด้วยส่งผลให้ในเวลาต่อมามีคนเชื้อสายจีนและลาวโซ่งมาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินที่นี่เพิ่มขึ้น โดยกลุ่มคนไทยเดิมจะอาศัยอยู่บริเวณบ้านทางตลาดและตำบลป่าแฝก ส่วนบริเวณบ้านน้ำเรือง ตำบลท่าฉนวน บ้านเนินหัวและตำบลกง ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มลาวโซ่งที่อพยพมาจากจังหวัดลพบุรีโดยทางเรือ และเมื่อ 40 ปีที่ผ่านมา มีบางส่วนอพยพมาจากจังหวัดสิงห์บุรี สุพรรณบุรีโดยทางบก ขณะเดียวกันมีชาวจีนเดินทางเข้ามาประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งต่อมาเห็นความอุดมสมบูรณ์ จึงอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างถาวรกันมากขึ้น เกิดการขยายตัวของกลุ่มคนที่หลากหลายวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเพิ่มขึ้นของชาวจีน ทำให้คนในตลาดบ้านกงส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่มีเชื้อสายจีน แม้จะเป็นชุมชนที่หลากหลายวัฒนธรรม แต่สามารถอยู่ร่วมกันในลักษณะของการเป็นเครือญาติในชุมชนสูง เป็นชุมชนที่มีความแน่นแฟ้นเป็นปึกแผ่น เกิดเป็นจารีตประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่ปฏิบัติสืบทอดกันมากกว่า 100 ปี อีกทั้งมีทุนทางธรรมชาติคือลำน้ำยมที่สำคัญและมีคุณค่าต่อความเป็นอยู่และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน ซึ่งชาวบ้านกงทุกคนต่างช่วยกันดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่ตำบลกงและตำบลบ้านกร่างมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ

มีแม่น้ำยมไหลผ่านทางตอนใต้ ทำให้มีน้ำท่วมขังเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ทุกหมู่บ้านมีถนนเชื่อมผ่านกับถนนสายหลักได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (พิษณุโลก-หล่มสัก) มีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1057 เข้าสู่พื้นที่ชุมชนทางด้านเหนือเป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก กับอำเภอไกรลาศและอำเภอศรีมาศ โดยจะผ่านตอนกลางของชุมชน จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้เข้าสู่อำเภอศรีมาศ ตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของอำเภอไกรลาศ ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ไปทางตะวันออก ระยะทางประมาณ 23 กิโลเมตร ประกอบด้วย 7 หมู่บ้านแต่เดิมบ้านกงเป็นท่าเรือที่ใช้ขนส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ และเป็นจุดลงเรือของชาวบ้านที่จะเดินทางไปยังอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก คนในอดีตจึงอาศัยลำน้ำยมเป็นหลักในการสัญจรไปมา ดังนั้นผู้ที่เดินทางสัญจรไปมาจึงต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการเดินเรือและแข็งแรง ไม่เช่นนั้นอาจเกิดอุบัติเหตุและ

อันตรายเป็นง่ายเนื่องจากในอดีตกระแสน้ำแรง มีเกาะแก่งให้เห็นโดยทั่วไป และมีกระแสน้ำวน เรือรับจ้างจะมากขึ้นที่ทำเรือบ้านกง ทำให้ท่าเรือบ้านกงกลายเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมขนส่งและเป็นแหล่งที่ตั้งของชุมชนที่มีกรรมกร (จับกัง) จากหลายเชื้อชาติเช่น จีน ลาว โข่ง ไทย คอยรับจ้างขนส่งสินค้าระหว่างท่าเรือกับตลาดเป็นจำนวนมาก เกิดการผสมผสานวิถีวัฒนธรรมจนกลายเป็นวิถีวัฒนธรรมชุมชนชาวโขงไกรลาศ ที่ดำรงความเป็นชุมชนริมน้ำที่เป็นชุมทางการคมนาคม และเป็นรอยต่อระหว่างจังหวัด ทำให้อุดมดีจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นชุมชนใหญ่ริมน้ำสายหลักและความสำคัญนี้ดำเนินอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เพราะสภาพพื้นดินเป็นที่ลุ่มซึ่งน้ำหลากอยู่นาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเคยรับสั่งว่าอำเภอโขงไกรลาศเป็นแอ่งกะทะสามารถเป็นพื้นที่รับน้ำจากแม่น้ำยมได้ การทำนาในอดีตของชาวโขงไกรลาศจึงเป็นการทำเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนหากมีเหลือจึงจะนำออกจำหน่ายและใช้แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน โดยการทำนาใช้วิธีหว่านมาแต่ครั้งอดีตเพราะความเป็นที่ลุ่มมีน้ำหลาก จึงกลายมาเป็นการทำนาหว่านที่เรียกกันว่า “ข้าวนางลอย”

ความเป็นชุมชนริมน้ำของชาวโขงไกรลาศ ทำให้อาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชนร้อยละ 90 ทำการประมงบริเวณริมน้ำยม โดยใช้วิธีทอดแห ตีอวน ปลาที่จับได้มีลักษณะพิเศษเป็นปลาคุณภาพดีลำตัวขาว ชาวบ้านให้ข้อสังเกตว่าแม่น้ำยมเป็นแม่น้ำที่มีน้ำขุ่น และมีป่าละเมาะมาก ปลาที่อยู่ในลุ่มน้ำขุ่นที่ชาวบ้านจับได้จึงมีสีขาว และชาวบ้านพบว่าปลาที่อยู่ในน้ำใสปลาจะมีสีขุ่น ดังนั้นปลาที่หาได้ชุกชุมจากน้ำยมจึงเป็นปลาคุณภาพดีตัวสีขาว ได้แก่ ปลาม้า ปลาเนื้ออ่อน ปลาชะโด ปลากะพง (เหมือนปลาช่อน) ปลาอหังขนาดใหญ่เท่าปลาบึก น้ำหนักตัว 100-200 กิโลกรัม คนในถิ่นนี้แต่ก่อนไม่รู้จักปลาบึก รู้จักแต่ปลาอหังซึ่งเวลาหามต้องใช้เชือกร้อยโดยใช้ไม้ไผ่เป็นลำเป็นคานหาบ นอกจากนี้ยังมีปลาสร้อยที่ทำให้บ้านกงกลายเป็นแหล่งซื้อ-ขายปลาสร้อยจากทั่วประเทศ เช่น กรุงเทพฯ ลำพูน เชียงราย นครสวรรค์และอ่างทอง เป็นต้น อีกทั้งเป็นแหล่งน้ำปลาชั้นดีเป็นสินค้าโอท็อปที่ทำจากปลาสร้อยแท้ ๆ ไม่ใส่ผงชูรส ไม่แต่งสีและกลิ่น มีคุณค่าทางอาหารมากและเป็นแหล่งทำปลาร้า ปลาจ่อม ปลาเกลือ ปลาแห้งอบรมควัน แหล่งใหญ่ชั้นดี นอกจากนี้บ้านกงยังมีชนพื้นบ้านที่เป็นต้นตำรับของการทำทองม้วน ทองพับ ที่เคยนำขึ้นทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ส่วนขนมฝิงของคุณติ่มเคยออกรายการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ที่สะท้อนถึงวิถีถิ่นคนไทยลุ่มน้ำที่นับวันกำลังจะเลือนหายไปพร้อมกับเจ้าของต้นตำรับ นอกจากนี้ยังมีตำนานของรถคอกหมูที่เป็นเอกลักษณ์ของการพัฒนาการขนส่งบ้านกงมากกว่า 50 ปี และความเป็นศูนย์กลางการค้าขายในรูปแบบตลาดริมน้ำยมที่รุ่งเรืองและเลื่องชื่อในอดีตของชาวบ้าน “เกาะกง” ในอำเภอโขงไกรลาศ ที่สามารถสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสุโขทัยที่มีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสงบ เรียบง่ายตามแบบแผนประเพณีดั้งเดิมบนความอุดมสมบูรณ์ของผืนดินด้วยคุณค่าของวิถีวัฒนธรรมชุมชนที่ผ่านการพัฒนาสั่งสม และดำรงสืบมา นอกจากนี้ความศรัทธามั่นในพระพุทธศาสนาของชาวบ้านกงที่ร่วมจัดงานสมโภชนมัสการหลวงต่อโต (วิหารลอย) พระพุทธรูป

คู่บ้านคู่เมืองงไกรลาศ เป็นงานประจำปีเพ็ญเดือน 4 ที่มีรูปแบบการจัดงานสมโภชองค์พระแบบดั้งเดิมของชาวไทย มีการทำโรงทานด้วยอาหารคาวหวานแบบพื้นถิ่นโบราณ ได้แก่ ข้าวต้ม เม็ดแมงลัก โดยวิธีการหุงข้าวต้มทำในกะทะใบบัวใหญ่ เมื่อข้าวต้มสุกก็เทข้าวต้มใส่โอ่ง รวมถึงการเลี้ยงของหวานด้วยเม็ดแมงลักใส่โอ่งมังกรใส่น้ำตาลมะพร้าวชูด เป็นต้น นอกจากนี้มีการจัดมหรสปเฉลิมฉลองด้วยการลอดเขาวงกตที่ชาวบ้านจัดขึ้น ชมลิเก รวมถึงประเพณีร่ำวงเช้าถ้า ผู้เข้ามาเที่ยวงานจะพบกับบรรยากาศขายสินค้ารูปแบบงานวัดดั้งเดิมจากแม่ค้าอ้อยควั่น ข้าวโพดคั่ว ข้าวเกรียบโป่ง ข้าวเกรียบงา พุทราทวน ฯลฯ ที่หาซื้อยากินกันอย่างมีความสุขสนุกสนาน

ด้วยศักยภาพความพร้อมในทรัพยากรท่องเที่ยวดังกล่าว เครือข่ายชุมชนซึ่งประกอบด้วยตัวแทนชาวบ้านจาก 7 หมู่ และเทศบาลตำบลงไกรลาศ ได้พยายามรวมกลุ่มกันที่จะดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้นภายในชุมชน แต่ยังไม่สามารถดำเนินการได้เพราะชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืน จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินการเพื่อสร้างรายได้เสริมให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

ดังนั้นชุมชนจึงเห็นควรที่จะร่วมกันทบทวนและกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ทำให้คนในชุมชนท้องถิ่นได้รู้จักความเป็น “งไกรลาศ” ของตนเองดีขึ้น มีความเข้าใจถึงความเป็นมาในอดีต

จนตระหนักถึงคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม วรรณคดี ศิลปะ และวิถีการดำเนินชีวิต ช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงรากเหง้าของตนเองในด้านต่างๆ และนำมาเป็นทุนในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมยั่งยืนต่อไป โดยชุมชนมีความหวังว่าผลการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยกระบวนการของสกว. จะช่วยสร้างสำนึกรักถิ่นและสร้างการเรียนรู้ความเป็นงไกรลาศแก่ผู้มาเยือน ให้รู้จักภูมิหลังความศิวิไลซ์ของสังคมไทยทั้งดงาม สุขสงบ อุดมสมบูรณ์ บนความเรียบง่ายที่อบอุ่นเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันที่ไม่ต้องอาศัยความเจริญทางวัตถุแต่ใช้ความงามและคุณค่าของสังคมไทยในอดีตเมื่อกว่า 100 ปี เป็นมูมสะท้อนให้ผู้มาเยือนได้ถุกคิด และหันกลับมารักภาคภูมิใจ และผูกพันกับวิถีถิ่นไทยที่กำลังเปลี่ยนไปจากเดิมด้วยกระแสต่าง ๆ ของโลก (Globalization AEC และ ฯลฯ)

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการศึกษาเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนริมยม ตำบลงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพราะหากชุมชนริมยมขาดการจัดการที่ดี มรดกวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของชุมชนอาจจะถูกกลืนหายไป รวมถึงส่งผลต่อการศึกษาสืบค้นข้อมูลทางวิชาการเพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้วย และที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาประวัติ

ความเป็นมา พัฒนาการของชุมชนริมมออย่างจริงจังโดยคนในชุมชน อีกทั้งชุมชนและเทศบาลตำบลงไกรลาศ ยังไม่เคยทำการศึกษาด้านศักยภาพและแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาชุมชนริมมอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

คำถามของการวิจัย

คนในชุมชนริมมอสนใจว่า ศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวที่จะใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนในปัจจุบันเป็นอย่างไร และจะสามารถทำการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้หรือไม่อย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพดังกล่าว ภาครัฐและภาคเอกชนสนใจจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือหรือไม่อย่างไร ผู้มาเยือนให้ความสนใจในการเข้ามาท่องเที่ยวหรือเข้ามาศึกษาวัฒนธรรมของชาวองไกรลาศมากน้อยเพียงใด รวมทั้งจะมีแนวทางหรือแผนงานใดในการพัฒนาชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR
2. ศึกษาประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
3. ศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
4. ศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1. องค์ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการของชุมชน
2. องค์ความรู้ของการสร้างเครือข่ายชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. องค์ความรู้ของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
4. องค์ความรู้เรื่อง มรดกวัฒนธรรมชุมชนตำบลงไกรลาศและตำบลบ้านกร่าง อำเภองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

เชิงพัฒนา

1. นักวิจัยชุมชนเข้าใจ เข้าถึงกระบวนการสร้างความรู้ การวิเคราะห์และทักษะการคิดเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน
2. นักวิจัยชุมชนได้เรียนรู้วิธีการ / แนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่

3. ได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงทรัพยากรที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

4. การพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดรายได้และพึ่งพาตนเองแก่ชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณค่า หมายถึง ความรู้สึกที่มนุษย์มี สติปัญญา นั้นจะถูกนำมาใช้จนเกิดผล โดยเกิดการเรียนรู้และจดจำได้ โดยที่คนในสังคมให้การยอมรับและยึดถือปฏิบัติตนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. เครือข่ายชุมชน หมายถึง การเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการตามวัตถุประสงค์ โดยที่ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมดของคนในสังคมที่อยู่ในกลุ่มบุคคลมีต่อกัน โดยคุณลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมของบุคคลเหล่านี้ เครือข่ายสังคมนี้ประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งหมด การเรียนรู้ของบุคคล หรือกลุ่มองค์กรใดก็ตาม ย่อมสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมรูปแบบต่าง ๆ

3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่หรือบริเวณที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือสภาพแวดล้อมอย่างธรรมชาติ ที่สามารถแสดงออกให้เห็นถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับจากธรรมชาติ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในแต่ละยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี

4. มรดกวัฒนธรรมชุมชน หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน และในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เพื่อให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของอนุสัญญาฉบับนี้ จะมีการพิจารณาเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เท่าที่สอดคล้องกับบทบัญญัติที่มีอยู่ด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเท่านั้น รวมทั้งข้อกำหนดให้มีการเคารพซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนทั้งหลาย กลุ่มชน และปัจเจกบุคคล และต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. กิจกรรมท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับ การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสม ในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่ายริมนด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกร่างและ ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการ จัดการให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและเรียนรู้นำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในชุมชนมากำหนดและ สืบค้นหาอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชุมชน เพื่อที่จะนำมาสู่การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

งบประมาณในการดำเนินงาน

ระยะที่ 1 เวลา 9 เดือน = 161,100 บาท

ระยะที่ 2 เวลา 9 เดือน = 138,900 บาท

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัย การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชนริมยมด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกว้างและตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ครั้งนี้ เครือข่ายทีมวิจัยมีการค้นคว้าจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว

1. ความหมายของการท่องเที่ยว
2. องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว
3. รูปแบบการท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์
4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
5. องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
6. แนวคิดเทคนิคการนำเที่ยวเฉพาะที่ของมัคคุเทศก์
7. ผลกระทบของการท่องเที่ยว

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ความหมายของปัจจัยภายในชุมชน
3. ความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น
4. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. แนวคิดกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
6. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้
7. แนวคิดการสื่อความหมาย
8. แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
9. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
10. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์
11. แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว
12. แนวความคิดในการจัดเส้นทางท่องเที่ยวโดยเท้า
13. ภูมิวัฒนธรรม
14. แนวคิดการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม
15. ภาคิเครือข่าย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีด้านการท่องเที่ยว

1. ความหมายของการท่องเที่ยว

นิยามการท่องเที่ยวที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเป็นของ AIEAT (International Association of Scientific Expert in Tourism) กำหนดโดยศาสตราจารย์ชาวสวิส 2 คน คือ ฮันซีเกอร์และครัฟท์ (Hunziker and Kraft) ว่า “การท่องเที่ยวเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธ์ภาพ ซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราวโดยมิได้ประกอบอาชีพ”

ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ คือ

1. เป็นการเดินทางชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางโดยสมัครใจ
3. ไม่เป็นการเดินทางเพื่อประกอบอาชีพ

จากนิยามดังกล่าว การท่องเที่ยวจึงครอบคลุมการเดินทางทั้งเพื่อธุรกิจและเพื่อการพักผ่อน โดยที่ผู้เดินทางมิได้มีหลักแหล่งถาวรและไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่นปลายทาง

Burkart and Medlik (1985 : 42) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเกิดจากการเคลื่อนที่ของมนุษย์สู่ที่หมายต่างๆ รวมทั้งการหยุดพัก ณ ที่เหล่านั้น
2. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี 2 ส่วน คือ การเดินทางสู่จุดหมายและการหยุดพักประกอบกิจกรรม ณ จุดหมายนั้น
3. การเดินทางและการหยุดพักเกิดขึ้นนอกภูมิสำเนาและที่ทำงาน ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยให้เกิดกิจกรรมซึ่งแตกต่างกับกิจกรรมของเจ้าของถิ่นที่นักท่องเที่ยวเดินทางผ่านและแวะพัก
4. การเดินทางสู่จุดหมายนั้น เป็นการเดินทางชั่วคราว ชั่วระยะเวลาสั้น ๆ โดยมีความตั้งใจว่าจะกลับภายใน 2 - 3 วัน 2 - 3 สัปดาห์ หรือ 2 - 3 เดือน
5. ความตั้งใจในการเยือนจุดหมายปลายทางมิได้เป็นไปเพื่อตั้งหลักแหล่งหรือประกอบอาชีพผู้เยี่ยมเยือน

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวนี้สัมพันธ์กับการให้นิยามของคำว่า นักท่องเที่ยว และการกำหนดระยะเวลาของการพำนั ณ จุดหมายปลายทางของแต่ละประเทศ

ในปี พ.ศ. 2506 ที่ประชุมขององค์การสหประชาชาติ ว่าด้วยการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ได้กำหนดใช้คำว่า “ผู้เยี่ยมเยือน” (Visitors)

ในความหมายว่า คือบุคคลที่เดินทางไปยังประเทศที่ตนมิได้พักอาศัยอยู่เป็นประจำด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตามที่มีไปประกอบอาชีพหารายได้

คำว่า “ผู้เยี่ยมเยือน” จะหมายถึงผู้เดินทาง 2 ประเภท

1. นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน (Tourist) หรือโดยทั่วไปใช้คำว่า “นักท่องเที่ยว” คือผู้เดินทางมาเยี่ยมชั่วคราว ที่พักอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป และเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อน พักฟื้น ทัศนศึกษา ประกอบศาสนกิจ ร่วมการแข่งขันกีฬา ติดต่อธุรกิจ ร่วมการประชุม สัมมนา ฯลฯ

2. นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน (Excursionists) หรือโดยทั่วไปใช้คำว่า “นักทัศนาจร” คือผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราว และอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง

จากคำจำกัดความที่กำหนดให้โดยองค์การสหประชาชาติดังกล่าว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นิยามคำว่า “นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ” กับ “นักท่องเที่ยวในประเทศที่ค้างคืน” ไว้ดังนี้

“นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ” (International Tourists) หมายถึง ชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาประเทศไทย และพำนักร้อยครั้งหนึ่ง ๆ ไม่น้อยกว่า 1 คืน (24 ชั่วโมง) และไม่มากกว่า 60 วัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้ามาเพื่อ

- ก. มาท่องเที่ยวพักผ่อน มาเยี่ยมญาติ หรือมาพักผ่อน ฯลฯ
- ข. มาร่วมประชุมหรือเป็นตัวแทนของสมาคม ผู้แทนศาสนา นักกีฬา ฯลฯ
- ค. มาเพื่อติดต่อธุรกิจ แต่ไม่ใช่มาทำงานหารายได้
- ง. มากับเรือเดินมหาสมุทรที่แวะจอด ณ ท่าเรือ แม้ว่าจะน้อยกว่า 1 คืน

“นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน” (Domestic Tourists) หมายถึง คนไทยหรือคนต่างด้าวที่อยู่ในประเทศไทย เดินทางจากจังหวัดซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยปกติของตนไปยังจังหวัดอื่น โดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่มีค่าใช้จ่ายหารายได้ และระยะเวลาที่พำนักอยู่ไม่เกิน 60 วัน

จะเห็นได้ว่าสาระสำคัญของคำจำกัดความ “นักท่องเที่ยว” ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการเดินทางและระยะเวลาที่พำนัก ณ จุดหมายปลายทาง ดังนั้น การเดินทางที่มีค่าใช้จ่ายไปเพื่อประกอบอาชีพภายในระยะเวลา 60 วัน จึงจัดเป็นการท่องเที่ยวทุกกรณี การเดินทางที่จัดเป็นการท่องเที่ยวเหล่านั้น ได้แก่

1. การเดินทางที่ใช้เวลาว่าง เช่น การพักผ่อน การเยี่ยมญาติ การไปรักษาตัว การทัศนศึกษา การจาริกแสวงบุญ และการเล่นกีฬา เป็นต้น

2. การเดินทางตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน เช่น การติดต่อธุรกิจ การเผยแพร่ศาสนา การศึกษาดูงาน การประชุมสัมมนา การแข่งขันกีฬา การฝึกอบรม ฯลฯ

นอกจากนี้ผลของนิยาม “การท่องเที่ยว” ยังทำให้สามารถจำแนกสิ่งล่อใจนักท่องเที่ยว (Tourist Attractions) ออกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. แหล่งท่องเที่ยว เช่น ภูเขา ทะเล น้ำตก โบราณสถาน ฯลฯ
2. แหล่งกิจกรรม เช่น ศูนย์สุขภาพ ศูนย์การค้า ศาสนสถาน สถาบันการศึกษา โรงงานอุตสาหกรรม ศูนย์ศิลปหัตถกรรม ศูนย์อาหาร ศูนย์วัฒนธรรม สนามกีฬา สวนสนุก ตลอดจนแหล่งบันเทิงเรีงมย์ต่างๆ
3. กิจกรรม เช่น งานประเพณี สภาพการดำรงชีวิต งานแสดงสินค้า เทศกาลอาหาร เทศกาลกีฬา การประชุมนานาชาติ งานเฉลิมฉลอง ฯลฯ

ความสำคัญของการท่องเที่ยวอาจแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ

1. ความสำคัญต่อบุคคล

1.1 การท่องเที่ยวเป็นสิ่งสราญใจ ช่วยให้ผู้คนได้รับการพักผ่อนอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชาติตามมติเอกฉันท์ของสหประชาชาติในการประชุมครั้งที่ 21 พ.ศ. 2510 อันเป็นปีท่องเที่ยวสากลว่า

“การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มนุษยชาติต้องการที่สุด ควรที่รัฐบาลของทุกประเทศและมนุษย์ทุกคนจะส่งเสริมสนับสนุน”

1.2 การท่องเที่ยวเป็นการเปิดโลกทัศน์ ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีทัศนคติกว้างไกล สามารถรับรู้และเข้าใจสภาพการณ์ที่เป็นจริง จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาที่คนทุกระดับสามารถมีประสบการณ์ร่วมกันได้

1.3 การท่องเที่ยวเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างมนุษยชาติ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งระหว่างชนในชาติและนานาชาติ ส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ดังคำขวัญของปีท่องเที่ยวสากลว่า “การท่องเที่ยวเป็นสื่อนำไปสู่สันติภาพ” (Tourism Passport to Peace)

2. ความสำคัญต่อสังคม

2.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม ทำให้เจ้าของถิ่นตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีประจำถิ่น เกิดความภาคภูมิใจ รักและหวงแหนวัฒนธรรมประจำถิ่นของตน พร้อมใจกันเชิดชูทรัพยากรท้องถิ่นให้เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้มาเยือน

2.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรม การแต่งกายขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะพื้นบ้าน เป็นต้น

2.3 การท่องเที่ยวนำความเจริญไปสู่ท้องถิ่น ทั้งด้านการคมนาคม การสาธารณูปโภคและมาตรฐานการครองชีพ โดยเฉพาะท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.4 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งเจ้าของถิ่นและนักท่องเที่ยว

3. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

3.1 การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ ช่วยสร้างเสถียรภาพให้กับดุลการชำระเงินของประเทศ รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศไทยมียอดเกินดุลอย่างสม่ำเสมอ

3.2 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการลงทุนทางธุรกิจทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง และที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจการนำเที่ยว ธุรกิจอาหารและการพักผ่อน ธุรกิจการค้าของที่ระลึก เป็นต้น

3.3 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการจ้างงานในธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยตรง และโดยอ้อม

3.4 การท่องเที่ยวทำให้เกิดการหมุนเวียนเงินตรา และการกระจายรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

2. องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ธุรกิจ และการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว และเป็นปัจจัยที่สำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว คือ

2.1 สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว) มี 3 ประเภท คือ

2.1.1 ประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ ลำธาร ทะเล ทะเลสาบ หาดทราย เกาะ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์เปิดเขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด ห้วย หนอง คลอง บึง ปะการัง และธรรมชาติใต้ทะเล เป็นต้น

2.1.2 ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถาน ได้แก่ โบราณสถาน วัด อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ ศาสนสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสรณ์สถานอนุสาวรีย์ ฯลฯ

2.1.3 ประเภทศิลปะและวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ได้แก่ งานประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิต เช่น หมู่บ้านชาวเขา ชาวเล ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก พิพิธภัณฑ์ เหมืองแร่ สินค้าพื้นเมืองและแหล่งผลิต กีฬาต่าง ๆ แหล่งบันเทิงต่าง ๆ แหล่งซื้อของ ศูนย์การค้า เป็นต้น

2.2 การคมนาคม มี 3 ทาง

2.2.1 ทางบก

2.2.1.1 การตัดสร้างถนน มีการขยายเส้นทางเข้าสู่การท่องเที่ยว

2.2.1.2 การจัดบริการสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น รถรับจ้างบริการรถเช่ารถนำเที่ยว

2.2.1.3 บริการขนส่งทางบกประเภทอื่น ๆ และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น เกวียน รถลาก รถม้า รถสามล้อ การสร้างอาคารที่พักในสนามบิน ฯลฯ

2.2.2 ทางเรือ

2.2.2.1 การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการขึ้นลงเรือ

2.2.2.2 การสร้างและนำพาหนะขนส่งทางน้ำมาให้บริการ เช่น เรือและแพทุกประเภท

2.2.2.3 การจัดบริการขนส่งทางเรือ ได้แก่ การขนส่งผู้โดยสาร การขนส่งสินค้า ฯลฯ

2.2.3 ทางอากาศ

2.2.3.1 การปรับปรุงเครื่องบินให้มีประสิทธิภาพการขนส่งสูง มีความประหยัดและความปลอดภัย

2.2.3.2 การจัดซื้อที่ดินและที่นั่งสำหรับนักท่องเที่ยว และการจัดเที่ยวบินให้เพียงพอ

2.2.3.3 การจัดสนามบินให้สะดวกและปลอดภัย

2.2.3.4 การปรับปรุงอัตราค่าโดยสารให้น่าสนใจ

2.3 ที่พัก มีหลายประเภทหลายรูปแบบให้เลือก และได้มาตรฐาน

2.3.1 โรงแรม (บังกะโล โมเต็ล สำหรับนักท่องเที่ยว) มีการจัดระบบต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการนักท่องเที่ยว เช่น การบริการส่วนหน้า การจัดบริการอาหารและเครื่องดื่ม บริการห้องพัก การจัดงานเลี้ยง การจัดการประชุมและนิทรรศการ การประชาสัมพันธ์ การจัดนันทนาการและการบันเทิง ฯลฯ

2.3.2 ที่พักประเภทอื่น ๆ ได้แก่ เกรสเฮาส์ หอพัก ที่ตั้งแคมป์ ที่พักในวัด บ้านพักผ่อน เรือนแพ คอนโดมีเนียม ฯลฯ

2.4 ร้านอาหารและภัตตาคาร มีรูปแบบการจัดการร้านอาหารและภัตตาคารประเภทต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยว

2.4.1 ร้านอาหารไทย และอาหารพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่น

2.4.2 ร้านอาหารประจำชาติต่าง ๆ

2.4.3 ร้านอาหาร และสวนอาหารประเภททั่วไป

2.4.4 ร้านอาหารจานด่วน และศูนย์อาหาร

2.4.5 ร้านขนม ไอศกรีม

2.4.6 ร้านกาแฟ และเครื่องดื่ม

2.4.7 ร้านอาหารเคลื่อนที่ ประเภทหาบเร่ รถเข็น รถแวนที่ต่อเติมสำหรับบริการอาหาร

2.4.8 ธุรกิจผลิตอาหารกล่อง อาหารสำเร็จรูปสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีเกณฑ์ในการจัดแบ่งรูปแบบข้างต้นตามเกณฑ์ต่อไปนี้

2.4.8.1 เกณฑ์ตามลักษณะของการบริการ เช่น เซิร์ฟที่โต๊ะนั่งกินที่เคาน์เตอร์ บุฟเฟต์ บริการตนเอง อาหารและเครื่องดื่มแบบยัดเยียดหรือผู้อัตโนมัติ

2.4.8.2 เกณฑ์ตามบรรยากาศ เช่น สวนอาหาร

2.4.8.3 เกณฑ์ตามความพิเศษ จำเพาะของอาหาร

2.4.8.4 เกณฑ์ตามสถานภาพของเจ้าของ เช่น ภัตตาคารเครือข่าย (Chain Restaurant) หรืออาจเป็นส่วนหนึ่งของโรงแรม หรือความเป็นเอกเทศ

2.5 บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ได้แก่

2.5.1 ผู้ประกอบธุรกิจการจ้ดนำเที่ยว (Tour Operation)

2.5.2 จัดรายการนำเที่ยวแบบเบ็ดเสร็จ ส่งให้ตัวแทนไปจำหน่าย

2.5.3 จัดรายการนำเที่ยวประเภทต่าง ๆ สำหรับผู้สนใจเฉพาะเรื่องให้แก่องค์กร สถาบันวิชาชีพต่าง ๆ และกลุ่มเอกชนที่มีความสนใจเฉพาะเรื่อง

2.5.4 การจ้ดนำเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive) ได้แก่ องค์กรต่าง ๆ และบริษัทผู้ผลิตสินค้า

2.5.5 บริการวางแผนการประชุมนานาชาติ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ (ทั้งการจัดสัมมนาและจัดนิทรรศการ)

2.5.6 การสัมมนาประชาสัมพันธ์การจัดบริการนำเที่ยว

2.6 ตัวแทนจำหน่ายการท่องเที่ยว (Travel Agency)

2.6.1 จำหน่ายทัวร์ที่บริษัทจ้ดนำเที่ยว (Tour Operation) จัดขึ้น

2.6.2 เป็นตัวแทนจำหน่ายตัวโดยสาร พาหนะเดินทางทุกประเภท

2.6.3 เป็นตัวแทนจัดหาและสำรองห้องพักแรม กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว

2.6.4 การโฆษณาประชาสัมพันธ์ การบริการต่าง ๆ ที่จ้ดจำหน่าย

2.6.5 บริการจัดเอกสารการเดินทางต่าง ๆ

2.6.6 บริการในด้านการต้อนรับ และรับส่งนักท่องเที่ยว

2.6.7 ให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.7 ร้านขายของที่ระลึกและขายของพื้นเมือง มีการผลิตสินค้าประเภทต่างๆ สำหรับขายนักท่องเที่ยว ได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องประดับ เครื่องหนัง เครื่องเรือน อาหาร ของที่ระลึกระดับพื้นบ้าน ของเล่นเด็ก และมีการพัฒนารูปแบบสินค้า เช่น การออกแบบและกำหนดราคาให้เหมาะสม การเลือกวัสดุและการผลิต เป็นต้น

2.8 ให้ความปลอดภัย ได้แก่ การแนะนำคนท้องถิ่นให้ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อได้รับความเดือดร้อน การแนะนำนักท่องเที่ยวถึงอันตรายต่าง ๆ การกำหนดมาตรฐานต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัย การขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการสร้างความมั่นคงปลอดภัย และการจัดหน่วยงานพิเศษเพื่อช่วยเหลือในด้านความปลอดภัย เช่น ตำรวจท่องเที่ยว อาสาสมัคร การท่องเที่ยว เป็นต้น

2.9 การอำนวยความสะดวกในการเข้า - ออกเมือง เพื่อความสะดวกรวดเร็ว และเพื่อประโยชน์ของประเทศ ได้แก่ การออกกฎหมายเพื่อผ่อนคลายระเบียบวิธีการเข้า - ออกเมือง การให้บริการขอวีซ่า การบริการข่าวสาร บริการขนส่งกระเป๋าผู้โดยสาร บริการขนส่งระหว่างท่า / สถานีขนส่งกับที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ที่ทางสถานีขนส่งต่าง ๆ จัดขึ้น

2.10 การจัดบริการด้านอื่น ๆ

2.10.1 การจัดประชุมในประเทศและนานาชาติ

2.10.1.1 การจัดหาและจัดสถานที่ประชุม อุปกรณ์การประชุม

2.10.1.2 การจัดทำเอกสาร และการแจกเอกสาร

2.10.1.3 การต้อนรับอำนวยความสะดวก

2.10.1.4 การจัดเลี้ยงและการจูงนำเที่ยวแก่ผู้ประชุม

2.10.2 การจัดบริการในด้านข้อสนเทศและข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.10.2.1 การจัดพิมพ์เอกสารข้อมูลแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวและข้อมูลอื่น ๆ สำหรับ

2.10.2.2 การจัดทำสื่ออื่น ๆ เพื่อให้ข้อมูล

2.10.3 การจัดกิจกรรมการบันเทิงและกิจกรรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจอื่น ๆ

2.10.3.1 การจัดหาอุปกรณ์การกีฬาประเภทต่าง ๆ

2.10.3.2 การจัดรายการบันเทิงที่น่าสนใจเป็นครั้งคราว

2.11 การจัดบริการด้านอื่น ๆ เพื่อการจูงใจและทำให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว เช่น การจัดทำสื่อ (Medias) ต่าง ๆ อาทิเช่น วิทยุทัศน์ แผ่นปลิว การประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการตลาด เป็นต้น

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์

ยุคแห่งการสื่อสารฉับไว เทคโนโลยีทันสมัยหรือมักจะเรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์ ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป ผู้คนเดินทางด้วยความรวดเร็วขึ้น มีการติดต่อสื่อสารหลายรูปแบบที่รวดเร็วขึ้น ตลอดจนรูปแบบชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้น ในขณะเดียวกันเมื่อทุกอย่างวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วย่อมจะมีผลกระทบและมีปัญหาเกิดขึ้น เช่น การปรับตัวของผู้คนในบางกลุ่มของสังคมที่มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงได้ไม่ทัน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและชั้นบรรยากาศของโลกที่มีผลต่อชีวิตมนุษย์ สัตว์และพืช รวมทั้งระบบนิเวศ จากผลกระทบดังกล่าวเริ่มทำให้นักวิทยาศาสตร์และนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตื่นตัวตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ตลอดจนมีการคิดค้นสิ่งต่าง ๆ ทดแทนสิ่งที่เป็อันตรายต่อชีวิต เช่น การเลิกใช้น้ำมันที่มีส่วนผสมสารตะกั่ว การนำวัสดุต่าง ๆ กลับมาใช้ใหม่ (Recycle) การคิดค้นใช้วัสดุอื่น ทดแทนวัสดุที่ขาดแคลน เช่น เยื่อกระดาษ ไม้ เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มีผลทำ

ให้วิถีชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการเดินทางท่องเที่ยวหรือการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวได้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของมนุษย์ รูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไปด้วยสาเหตุหนึ่งเป็นผลจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง จึงเกิดแนวความคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับการจัดการท่องเที่ยว โดยหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น การท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสภาพแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ

การท่องเที่ยวประเทศไทยในฐานะเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรง จึงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์ จึงได้กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (ปี พ.ศ.2538 - 2539) ขึ้น เพื่อเป็นกรอบในการกำหนด ทิศทางการปฏิบัติงาน

4. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

บนพื้นฐานของนิยามความหมายดังกล่าว นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวจะเป็นกลุ่มเดินทางที่แสวงหาสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ประสบการณ์ที่หลากหลายให้มากขึ้น
2. ประสบการณ์จากการได้ไปเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และหรือประสบการณ์ที่ได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมที่แตกต่างจากที่ตนอยู่
3. โอกาสที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะธรรมชาติ วัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่
4. ให้มีการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสมบัติทางวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ไปชม

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : วิถีทางสู่การก้าวหน้าไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

เป้าหมายสำคัญที่สุดของการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้น คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

1. ต้องดำเนินการในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ประเพณี ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
2. ต้องตระหนักต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอเท่าเทียมกัน
4. ต้องขึ้นตามความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ครอบคลุมกว้างไกล เพราะเป็นนิยามความหมายที่ต้องการประสานความต้องการทางเศรษฐกิจการคงอยู่ของสังคม และการสงวนรักษาสีงแวดล้อมให้ยาวนานที่สุด

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงถือว่าเป็นแนวทางหรือวิถีทางหนึ่งที่จะพยายามจะก้าวไปสู่เป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณา 3 ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้

นโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การกำหนดนโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มีการประกาศอย่างเป็นทางการจะพบว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำหนดนโยบายหลักไว้ 8 ประการ ครอบคลุมเนื้อหาและสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในภาพรวม นโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทั้ง 8 ประการ ปรากฏรายละเอียดดังนี้

1. ส่งเสริม ชักจูงให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาสู่ประเทศไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าเพิ่มทุนเศรษฐกิจส่วนรวมโดยรับด่วน
2. ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชาชนในทุกภูมิภาค
3. อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด
4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดี เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้มากขึ้น
5. เพิ่มความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้สามารถเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต่าง ๆ ในประเทศไทย ด้วยความมั่นใจในความปลอดภัยของร่างกายและทรัพย์สินของตนและหมู่คณะ
6. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและเยาวชน เพื่อเป็นการเพิ่มสวัสดิการการท่องเที่ยวแก่คนไทย
7. ส่งเสริมคนไทยเข้าทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มากที่สุด
8. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม อันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

เมื่อวิเคราะห์จากนโยบายหลัก 8 ประการ จะพบว่านโยบายที่ปรากฏชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีถึง 3 นโยบายด้วยกัน คือ

นโยบายข้อ 2 ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชาชนในทุกภูมิภาค

นโยบายข้อ 3 อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด

นโยบายข้อ 8 ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม อันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

จากนโยบายได้ขยายผลถึงการกำหนดแผนงาน โครงการ มาตรการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับทิศทางเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในปี พ.ศ.2538-2539 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กำหนดนโยบายและแนวทางเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อใช้ในการกำกับทิศทาง และวางรูปแบบการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

1. นโยบายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

1.1 ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรทั้งด้านธรรมชาติแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นให้เกิดคุณภาพ มีระบบการสื่อความหมายที่ดี และคำนึงถึงขีดความสามารถในการรับนักท่องเที่ยว

1.2 ประสานงานให้เกิดความร่วมมือระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยมุ่งเน้นที่การสร้างความรู้ รับผิดชอบต่อระบบนิเวศ โดยต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม

1.3 สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดวิถีทางการอนุรักษ์ หรือการคืนประโยชน์สู่ระบบนิเวศ

1.4 ดำเนินการให้มีการวางแผนและปรับปรุงพัฒนากฎระเบียบองค์การ การจัดการด้านการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ เกิดการประสานงานและเกื้อหนุนซึ่งกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนท้องถิ่น

1.5 ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

2. วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.1 เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยไปสู่ทิศทางที่ยั่งยืน

2.2 เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างจิตสำนึก (Awareness) และความเข้าใจ (Understanding) ที่ถูกต้องต่อการท่องเที่ยวอย่างได้ความรู้และมีความรับผิดชอบ

2.3 เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่

3. แนวทางการจัดการ

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายทั้ง 4 ประการที่กำหนดไว้ จำเป็นต้องมีแนวทาง การจัดการที่ชัดเจน ซึ่งสามารถนำเสนอได้ ดังนี้

3.1 แนวทางจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

3.1.1 พิจารณาจัดการแบบแบ่งเขตภายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อแยกกิจกรรมระหว่างเขตท่องเที่ยวและเขตอนุรักษ์ ทั้งนี้โดยดำเนินการตามแผนการจัดการ (Management Plan) ที่จัดทำขึ้น

3.1.2 พิจารณามาตรการจำกัดนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เปราะบางให้เข้มงวดและจริงจัง

3.1.3 กำหนดบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้ชัดเจน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเปราะบาง

3.1.4 พิจารณาข้อกำหนด และวินัยของนักท่องเที่ยว

3.2 แนวทางการสื่อความหมายและบริการความรู้

3.2.1 จัดทำสื่อประกอบการท่องเที่ยวในธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

3.2.2 พิจารณาสันนิษฐานงบประมาณการจัดทำสื่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2.3 พิจารณาบุคลากรท้องถิ่นที่มีความรู้ ให้เป็นมัคคุเทศก์เฉพาะทาง พร้อมทั้งพัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์ให้ทันกับทิศทางการพัฒนา

3.3 แนวทางส่งเสริมให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์

3.3.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานให้การศึกษา และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในสื่อต่างๆ ทั้งในระบบและนอกระบบแก่เยาวชน ประชาชน หรือผู้นำท้องถิ่น

3.3.2 ส่งเสริมให้ธุรกิจท่องเที่ยวในท้องถิ่นรวมตัวกันเป็นชมรม องค์กร เพื่อร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาอนุรักษ์ และเพื่อความเข้มแข็งมีอำนาจต่อรองทางการตลาด อันจะทำให้ธุรกิจของท้องถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้ในเชิงธุรกิจ โดยให้องค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการได้เข้ามาเป็นส่วนร่วมเป็นที่ปรึกษา แนะนำการจัดการ

3.3.3 ในการดำเนินใดๆ ควรพิจารณาถึงทรัพยากรท้องถิ่นเป็นอันดับแรก ไม่ว่าจะเป็นบุคลากร วัตถุดิบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเอกลักษณ์ในท้องถิ่นนั้น ๆ

3.4 แนวทางป้องกันผลกระทบทางวัฒนธรรม

3.4.1 กำหนดมาตรการให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการคำนึงถึงผลกระทบทางวัฒนธรรม เช่น ไม่สร้างความแตกแยกทางวัฒนธรรม แต่ควรปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่รบกวนวิถีชีวิตส่วนตัว หรือแสดงอาการดูถูกดูหมิ่นประชาชนท้องถิ่น หรือมองดูว่าเป็นตัวแปลกประหลาด แต่ควรมีเกียรติสุภาพ ยึดหลักความเท่าเทียมและสิทธิมนุษยชน

3.4.2 การเปลี่ยนแปลงใดๆ ควรคำนึงถึงผลกระทบต่อวิถีชีวิต และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาอย่างถ่องแท้ และให้ความเคารพวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.4.3 การนำเสนอวัฒนธรรมดั้งเดิมให้นักท่องเที่ยวชม ควรคำนึงถึงความถูกต้องทางวิชาการ ความเห็นชอบของชุมชนท้องถิ่น และข้อจำกัดในวัฒนธรรมและพิธีกรรมต่างๆ ไม่ควรเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมหรือพิธีกรรมเพราะเพียงคำนึงถึงทิศทางการตลาด หรือเอาใจนักท่องเที่ยวอย่างเดียว

3.5 แนวทางการตลาด

3.5.1 ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในหมู่เยาวชนและนักท่องเที่ยวทุกๆ ไป ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ

3.5.2 กำหนดมาตรฐานของการจัดนำเที่ยว โดยรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ชัดเจน โดยเน้นที่คุณภาพของนักท่องเที่ยวมากกว่าปริมาณ

3.5.3 ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

3.5.4 ส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวก ในการจัดประชุมนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3.5.5 เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ผลิตภัณฑ์อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

3.6 แนวทางอื่น ๆ

3.6.1 พิจารณาถึงผลดี ผลเสีย ข้อจำกัด การจัดที่พักแบบบ้านพักชั่วคราว

3.6.2 เผยแพร่ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ครอบคลุมให้กว้างขวาง

5. องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วยงานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น

การท่องเที่ยวเกิดขึ้นด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความตั้งใจ การเดินทาง และจุดหมายปลายทาง ในองค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ การเดินทางเป็นพาหนะที่ทำให้การทำการกิจกรรมของการท่องเที่ยวสมบูรณ์ จึงอาจกล่าวได้อีกหนึ่งอย่างว่า การเดินทางทำให้เกิดการท่องเที่ยว

6. แนวคิดเทคนิคการนำเที่ยวเฉพาะที่ของมัคคุเทศก์

สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

6.1 เทคนิคการนำชมแหล่งสถานที่ธรรมชาติ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามแปลกตา และมีจุดเด่นที่แตกต่างไปจากทวีปอื่น ๆ เนื่องจากประเทศไทยเป็นแถบร้อนชื้น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในไทยสามารถแบ่งความโดดเด่นเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภททะเล ชายหาด เกาะแก่งต่างๆ ที่มีความสวยงามติดอันดับโลก เช่น หมู่เกาะสุรินทร์ - สิมิแลน หมู่เกาะ ตะลุเตา เกาะตากอากาศมีชื่อเสียงระดับโลก เช่น เกาะสมุย เกาะภูเก็ต นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นป่าเขาที่เป็นมรดกโลก เช่น เขาใหญ่ - ห้วยขาแข้ง และพื้นที่อุทยานแห่งชาติอีกมากมาย เช่น ถ้ำ น้ำตก ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ สถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ล้วนมีความหลากหลายมาก มัคคุเทศก์ควรมีการเตรียมร่างกายให้พร้อม เพราะการนำทัวร์ไปในแหล่งธรรมชาติจะต้องมีร่างกายที่พร้อม เนื่องจากแหล่งธรรมชาติที่สวยงามส่วนใหญ่จะต้องใช้เวลา และใช้กำลังกายในการเข้าไปเยี่ยมชมสัมผัส มัคคุเทศก์ควรจะนำเที่ยวโดยเน้นในการให้ความรู้ควบคู่กับการทำหน้าที่เป็นแบบอย่างนักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติเพื่อความสวยงามและยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวตลอดไป โดยหลักสำคัญในการนำเที่ยวทางธรรมชาติ มีดังนี้ คือ

6.1.1 มัคคุเทศก์ต้องอธิบายถึงการก่อกำเนิดความเปลี่ยนแปลงจากสถานที่นั้นๆ

6.1.2 มัคคุเทศก์ต้องอธิบายให้เห็นความงามของสถานที่นั้นว่าอยู่ตรงจุดไหน

6.1.3 มัคคุเทศก์ต้องอธิบายความหมายความสำคัญ ความผูกพันพึ่งพาอาศัยกันระหว่างชาวบ้านหรือนักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

6.1.4 มัคคุเทศก์ต้องหาจุดขายหรือจุดสนใจ หลักที่ไฮไลต์ มาบอกกล่าวบอกเล่าแก่นักท่องเที่ยวให้เขารู้สึกภูมิใจที่ได้มา

6.1.5 มัคคุเทศก์ต้องทำตัวเป็นผู้นำเที่ยวที่ดีให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

6.2 เทคนิคการนำเข้าชมโบราณสถาน แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรม จัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) เป็นสิ่งที่แสดงถึงอารยธรรม ความเชื่อ ความเจริญก้าวหน้าของบริเวณหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ว่าในอดีตความเจริญก้าวหน้าในด้านใดบ้าง ในประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านนี้อยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ภาควงกลางมืองอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาควงเหนือมืองอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสขาลัย ภาควงตะวันออกเฉียงเหนือมีโบราณสถานที่เป็นปราสาท เช่น ปราสาทหินพิมาย ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทเขาพนมรุ้ง ภาควงใต้มีพระบรมธาตุไชยา พระบรมธาตุ เมืองนครศรีธรรมราช

ส่วนแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจในรูปแบบของพิธีกรรม ความเชื่อ งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น หมู่บ้านชาวเขา ศูนย์วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน และสินค้าพื้นเมือง ฯลฯ ที่มีชื่อเสียงทั่วโลก ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา เทศกาลกินเจ ตลาดดำเนินสะดวก งานช้างจังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น มัคคุเทศก์ควรทราบประวัติ ความสำคัญ และรายละเอียดของกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ เพราะกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวเป็นที่นิยมสำหรับชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก

เทคนิคในการนำเที่ยวแบบนี้ มัคคุเทศก์ควรบอกกล่าวให้นักท่องเที่ยว ในเรื่องข้อควรปฏิบัติ เนื่องจากการเป็นนักท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องลงไปคลุกคลีกับคนในท้องถิ่น หรือผู้เข้าร่วมในงานประเพณี วิถีชีวิต กิจกรรมต่าง ๆ ความผิดพลาด ความไม่เข้าใจ การปฏิบัติตนในท้องถิ่นที่ผิดพลาดอาจเกิดได้ถ้าหาก มัคคุเทศก์ไม่ได้ให้รายละเอียดที่ชัดเจน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ควรมีการรดน้ำดำหัวไม่ใช่สาดน้ำใส่กันเพื่อความสนุกสนาน เป็นต้น มัคคุเทศก์ควรให้ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อ การก่อกำเนิดของเทศกาล และกิจกรรมของงานประเพณีต่าง ๆ ให้ความรู้ว่าจะจัดขึ้นในช่วงเวลาใด ผู้เข้าร่วมคือใคร ร่วมเพื่ออะไร วิธีปฏิบัติในการเข้าร่วมงาน การท่องเที่ยวลักษณะนี้ต้องปฏิบัติตนอย่างไร การนำชมลักษณะนี้มีมัคคุเทศก์ควรใช้เวลาแก่นักท่องเที่ยวพอสมควร เพราะอาจเป็นงานเทศกาลใหญ่ในพื้นที่กว้าง ควรระวังเรื่องการหลงทาง คำนึงถึงเวลา และจุดนัดพบ เรื่องการระมัดระวังการถูกฉกชิงวิ่งราว

6.3 เทคนิคการนำชมวัด โดยมากตามปกติทัวร์วัดกับทัวร์ชมเมือง ควรแจ้งให้ทราบเกี่ยวกับประเพณีการแต่งกายที่เหมาะสมของคนไทย การปฏิบัติตัวในขณะที่ชมสถานที่ เช่น การพูดคุย การเข้าชมด้วยความสงบ การถ่ายรูปในบริเวณวัดหรือจุดห้ามถ่าย การแสดงความเคารพ การแสดงความรักที่เกินขอบเขต เช่น กอดจูบ มัคคุเทศก์ควรหาวิธีโน้มน้าวใจให้เขาเกิดความสนใจต้องการไปชม มัคคุเทศก์ไม่ควรนำนักท่องเที่ยวไปดูสถานที่อย่างเดียว ควรแสดงให้เขาเห็นชีวิต ความเป็นอยู่ของพระ หรือผู้เกี่ยวข้องกับวัดด้วย เช่น รวยจนล้นฟ้าก็จะนำเงินมาบริจาควัด บางคนไร้ที่พึ่งก็มาอาศัยบารมีของวัดในการให้ที่กินที่อยู่ สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ หากเจ้าของไม่ต้องการก็เอาให้ทางวัด มัคคุเทศก์ควรโน้มน้าวให้เกิดความแปลกใหม่แก่นักท่องเที่ยว ให้เขาสนใจอยากไปชมวัดของไทย

สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง มัคคุเทศก์ควรจำวันเดือนปีพุทธศักราชของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ที่เกี่ยวกับวัดได้อย่างแม่นยำถูกต้อง จะสร้างความเชื่อถือให้กับนักท่องเที่ยว ในการทัวร์ Inbound มัคคุเทศก์ควรมีความเชี่ยวชาญในด้านประวัติความเป็นมาและสถาปัตยกรรมของวัดในพระพุทธศาสนา ตลอดจนข้อมูลด้านพุทธศิลป์

การอธิบายให้นักท่องเที่ยวฟัง ควรพูดถึงหลักความจริง ไม่ควรอ้างอิงนิยายมากเกินไป การนำชมวัดมัคคุเทศก์ควรให้เกียรติแก่เพื่อร่วมอาชีพ เมื่อมัคคุเทศก์คนอื่นกำลังพูด ควรยิ้มแย้มทักทายด้วยภาษากายหรือวาจา ไม่ควรอธิบายใกล้กันเพราะจะทำให้นักท่องเที่ยวสับสนในข้อมูล เพราะมัคคุเทศก์แต่ละคนก็จะมีลีลาทำทาง ความเชี่ยวชาญในความรู้ต่างกัน มัคคุเทศก์ไม่ควรถือว่าตนเองเก่งกล้ากว่าคนอื่นโดยการพูดเสียงดังไม่ให้เกียรติผู้อื่น ควรให้กลุ่มของตนอยู่ห่างจากมัคคุเทศก์ผู้อื่นบ้าง และในการนำชมวัดมัคคุเทศก์ควรจำวัน เดือน ปี พ.ศ. ของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาที่เกี่ยวกับวัดอย่างแม่นยำถูกต้อง จะสร้างความน่าเชื่อถือให้กับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการนำทัวร์ Inbound ให้กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

7. ผลกระทบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบทั้งด้านดีและด้านเสียแก่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของประเทศ ผลกระทบด้านดีได้แก่ ความสำคัญของการท่องเที่ยวดังได้กล่าวมาแล้ว ส่วนผลกระทบทางด้านเสียสรุปได้ดังต่อไปนี้

7.1 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ อำนาจการจับจ่ายอย่างไม่มีขีดจำกัดของนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ และภาวะ ค่าครองชีพสูงในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

7.2 ผลกระทบด้านสังคม การท่องเที่ยวเปลี่ยนสภาพสังคมของแหล่งท่องเที่ยวจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง ประชากรในท้องถิ่นละทิ้งอาชีพเดิมเข้าสู่วงจรของธุรกิจ เปลี่ยนสภาพการดำรงชีวิตความเอื้ออารี และไมตรีลดน้อยลง อาชญากรเพิ่มขึ้น ค่านิยมของสังคมบางประการเปลี่ยนไป เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความสันโดษ ความรักเกียรติและศักดิ์ศรี ฯลฯ

7.3 ผลกระทบด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม มีผลให้เกิดการสูญเสียวัฒนธรรมประจำชาติและการรับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย การกินอยู่ การดำรงชีวิต ฯลฯ นอกจากนี้วัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างที่สูญไปอาจได้รับการฟื้นฟูขึ้น และพัฒนาอย่างฉาบฉวยเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ทำให้ขาดเอกลักษณ์และความสมจริง กลายเป็นการแสดงหรือการสาธิตดั่งที่ เซซิล ราเซนารา ชาวมาเลเซีย ได้เขียนกวีนิพนธ์ วิจารณ์การท่องเที่ยวในการประชุม Christian Conference in Asia เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2523 ตอนหนึ่งไว้ว่า “เมื่อนักท่องเที่ยวบินเข้ามา ผู้ชายของเราก็ทิ้งหีบปลาไปเป็นพนักงานรับใช้ตามโต๊ะขายอาหาร และผู้หญิงของเราก็ไปเป็นโสเภณี เมื่อนักท่องเที่ยวบินเข้ามา วัฒนธรรมใดที่เรามีอยู่ก็บินออกไปทางหน้าต่าง เราเอาขนบธรรมเนียมของเราไปแลกกับแว่นตากันแดดและน้ำอัดลม เราแปลงประเพณีอันศักดิ์สิทธิ์ให้กลายเป็นถ้ำมองค่าดูสิบเซ็นต์”

7.4 ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหลายประการ ได้แก่

7.4.1 เพิ่มมลพิษ ทั้งเสียง อากาศ และขยะมูลฝอย

7.4.2 เกิดความแออัดตามแหล่งท่องเที่ยว ทั้งจากนักท่องเที่ยว คนขายบริการ อาคารสถานที่ ฝ้ายโฆษณา ฯลฯ

7.4.3 สูญเสียสภาพชนบทและธรรมชาติ เพราะการพัฒนาที่ขาดเอกลักษณ์ เช่น การก่อสร้างอาคารที่ขาดความกลมกลืนกับสภาพท้องถิ่น การบุกรุกที่สาธารณะที่มีทิวทัศน์งดงามเพื่อก่อสร้างสถานที่ตากอากาศ

7.4.4 ระบบนิเวศวิทยาเปลี่ยนแปลง จากการเคลื่อนย้ายธรรมชาติหรือการสืบทอดของธรรมชาติ เพราะจำนวนนักท่องเที่ยวครั้งละมาก ๆ และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยขาดความรู้หรือผิดวิธี

7.4.5 ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน ถูกทำลายทั้งโดยเจตนาและรู้เท่าไม่ถึงการณ์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากกระแสของสังคมในสังคมที่เกิดความตื่นตัว เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนามากขึ้น การให้ความสำคัญของเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยการเคารพสิทธิการเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมของคนในสังคม ซึ่งกระแสเหล่านี้อิงกับกระแสโลกโดยสหประชาชาติ องค์การนาชาติ นักวิชาการ และนักอนุรักษ์ที่พูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่ความเข้าใจของคนในสังคมที่มีต่อชุมชนชนบทที่เป็นฐานสำคัญของการพัฒนายังมีช่องว่าง การท่องเที่ยวจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่จะนำพาผู้คนต่างวัฒนธรรมให้ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกัน สร้างความเข้าใจที่แท้จริงและสร้างพันธมิตรในการพัฒนาสังคม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาท เป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

จุดเด่นของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จุดเด่น หรือ USP (Unique Selling Point) ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาจากมุมมองของนักท่องเที่ยวที่ได้ให้ข้อคิดเห็นต่อชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยว ได้แก่

1. สัมผัสธรรมชาติ
2. สัมผัสวิถีชีวิต / วัฒนธรรม
3. อาหารท้องถิ่น
4. ที่พักท้องถิ่น
5. มัคคุเทศก์และวิทยากรท้องถิ่น
6. ได้รับประสบการณ์โดยการลงมือทำ
7. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับแขกผู้มาเยือน
8. อธิยาศัยไมตรีและการต้อนรับที่อบอุ่น

9. การมีส่วนร่วมของชุมชน

10. นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สนับสนุนงานพัฒนาชุมชน

2. ความหมายของปัจจัยภายในชุมชน

ปัจจัยภายในชุมชนประกอบด้วย ความเข้มแข็งของชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และคุณลักษณะของสมาชิกชุมชน ศักยภาพและบทบาทของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้นำที่ดี มีคุณธรรม ทำงานอย่างซื่อสัตย์ รับผิดชอบ เป็นที่พึ่งให้กับคนในชุมชนได้ แต่ยังขาดศักยภาพในการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไข รวมถึงไม่ค่อยรู้จักแหล่งขอความช่วยเหลือ อย่างไรก็ตามจากการประเมินโดยกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ในภาพรวมแล้วผู้นำชุมชนในพื้นที่เครือข่ายชุมชนริมยม ตำบลบ้านกร่างและตำบลกง มีศักยภาพทั้งในด้านคุณธรรมและความสามารถไม่แตกต่างกัน โดยในพื้นที่เครือข่ายชุมชนริมยม ที่พบว่า ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชน โดยเห็นว่าการพัฒนาชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเป็นหน้าที่ มิใช่การเสียเวลา เพราะกิจกรรมพัฒนาก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ทำให้เกิดความเข้มแข็งขององค์กร มีจิตสำนึกรักท้องถิ่น ภาคภูมิใจในท้องถิ่น ความต้องการให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี รองลงมาคือ สำนึกความเป็นเจ้าของทรัพยากร ความตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน การสนใจรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านต่าง ๆ และสุดท้ายคือความพร้อมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น มีเวลา มีความสนใจ มีความตั้งใจ และความรู้ความเข้าใจต่อความสำคัญ

3. ความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

ช่วงที่โลกตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยว ช่วงปี พ.ศ.2535 – 2540 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของนักท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในขณะที่การท่องเที่ยวในชุมชน (Community Based Tourism - CBT) เริ่มก่อตัวขึ้นโดยเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งในช่วงดังกล่าวชื่อที่เรียกขานการท่องเที่ยวแบบใหม่มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชีวิต

หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ปีรัฐบาลใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี 2541 - 2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี พ.ศ. 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product - OTOP) หลังปี 2545 การท่องเที่ยวลงไปในชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี พ.ศ. 2547 มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ หรือ เรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท” ณ ปัจจุบันหากให้ชุมชนนิยามตนว่าเรียกชื่อการดำเนินการท่องเที่ยวของตนว่าชื่ออะไร จะพบว่ามีชื่อเรียก 4 ชื่อด้วยกัน ในกลุ่มชนบทที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ จุดชี้ขาดที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ มีรูปแบบการบริหารจัดการที่จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยที่ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวมีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นต่อเศรษฐกิจ สังคม และความงามสุนทรีย์ภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศได้ หลังจากความตื่นตัวเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประเทศไทยมีการวางนโยบายเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และประกาศเป็นนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติในปี พ.ศ.2540 ซึ่งมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรม มีการกล่าวถึง และเกี่ยวข้องกับชุมชน มีอยู่ 4 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวโดยชุมชน และโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกแห่งการรักษาธรรมชาติอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประกอบด้วย

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเป็นธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมทั้งแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่มีความรับผิดชอบ (Responsible) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึง การอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและการกำจัดมลพิษ ครอบคลุม การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (learning product) โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น
4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ยกกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) คือการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยงแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่าง ๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism - CBT) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชน มีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

4. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1 ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
- มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

4.2 องค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ ที่หลากหลาย ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

4.3 การจัดการ

- มีกฎ-กติกา ในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยง การท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

- มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

4.4 การเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

- มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- สร้างสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

4.5 ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay) บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน และกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	การท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น	รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน
2. ความเป็นเจ้าของ ไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นเจ้าของ	ชุมชนเป็นเจ้าของ
3. การจัดการท่องเที่ยว ไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นผู้จัดการ	ชุมชนเป็นผู้จัดการ
4. การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเน้นหนักการท่องเที่ยวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม	เน้นหนักการพัฒนาแบบองค์รวม

ความแตกต่างที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เรื่องของความเป็นเจ้าของ

ตารางที่ 2 ความแตกต่างระหว่าง CBT กับ Homestay

การท่องเที่ยวโดยชุมชน	Homestay
1. ความหมาย การเรียนรู้ในบริบท “ชุมชน”	การเรียนรู้ในบริบท “บ้าน”
2. ที่พักสามารถจัดเป็นที่พักได้หลายรูปแบบ เช่น Homestay, Camp Site , วนา, Guesthouse	พักกับชาวบ้าน
3. กระบวนการเรียนรู้ พบปะผู้คนที่หลากหลาย (Home Family) มักคุเทศก์ชาวบ้านและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ	ขึ้นอยู่กับความกระตือรือร้นของทั้ง 2 ฝ่าย
4. ผลตอบแทนต่อชุมชน คนหลากหลายฐานะได้รับประโยชน์ในการเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวในหลากหลายบทบาท เช่น เป็นวิทยากร ลูกหาบ บ้านพัก อาหาร มัคคุเทศก์ และรายได้เข้ากองทุนชุมชน	บ้านพักมักจะเป็นบ้านค่อนข้างมีฐานะ ได้ประโยชน์เฉพาะบ้านตนเอง โดยที่ชุมชนอาจไม่ได้ประโยชน์เลย ยกเว้น จะมีกติกา การแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ให้น้ำหนักและความสำคัญของชุมชนในมิติที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ความสำคัญกับชุมชนว่า ควรเข้ามามีส่วนร่วม และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ในทางปฏิบัติชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก และประโยชน์ที่ได้รับมักเป็นเรื่องค่าจ้างแรงงานและโอกาสค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชนมีฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ เจ้าของฟาร์มเกษตรมากกว่าชาวบ้านทั่วไปในชุมชน การพักแบบโฮมสเตย์มองเรื่องที่พักและการบริการเรื่องที่พักและอาหารเป็นหัวใจการให้บริการ ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ความเป็นเจ้าของและการบริการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องที่พัก อาหาร และกิจกรรมท่องเที่ยว

5. แนวคิดกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว หากมองว่าองค์กรที่เข้าไปทำงานร่วมกับชาวบ้านและองค์กรชาวบ้าน ควรมีพันธะสัญญาในการทำงานร่วมกัน สร้างจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน และร่วมกันทำงานทั้งกระบวนการ 10 ขั้นตอน ซึ่งกระบวนการทำงานในการเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว มีดังนี้

- 5.1 ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่ และศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน
- 5.2 เป็นการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อเลือกพื้นที่ทำงาน CBT และเป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนก่อนการตัดสินใจดำเนินการเรื่อง CBT
- 5.3 กำหนดวิสัยทัศน์ จุดประสงค์ และการวางแผน เป็นการกำหนดทิศทางงาน CBT ร่วมกัน และวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
- 5.4 การบริหารจัดการองค์กร แนวทางในการสร้างองค์กรในการบริหารจัดการ CBT
- 5.5 การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว
- 5.6 การสื่อความหมาย การพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีความสามารถในการบอกเรื่องราวของชุมชนให้น่าสนใจ
- 5.7 การตลาดเป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจกลไกการตลาด พฤติกรรมนักท่องเที่ยว และองค์ประกอบที่สำคัญในการทำการตลาด
- 5.8 การทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องและการสร้างเครือข่าย
- 5.9 การทำท่องเที่ยวนำร่อง เป็นการทดลองความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในงานการท่องเที่ยว ให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงก่อนเปิดการท่องเที่ยวจริง
- 5.10 การติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามและประเมินผลทั้งในระดับกิจกรรม และภาพรวมในการทำ CBT ของชุมชน

6. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีสารสนเทศ กิจกรรมและประสบการณ์ต่างๆ ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน

สามารถหาความรู้ได้อย่างมีความสุขอันเกิดจากการสัมผัสประสบการณ์ตรงโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้อย่างมีอิสระ และบรรยากาศที่เป็นมิตร

ประเภทของแหล่งเรียนรู้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 3 - 4) ได้จัดประเภทแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 รูปแบบ คือ

1. จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้ เช่น

1.1 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร กรวด หิน ทราย ชายทะเล เป็นต้น

1.2 แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรียน ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ เป็นต้น

1.3 บุคคล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น นักคิด นักประดิษฐ์ และผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2. จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

2.1 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ครู อาจารย์ ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ

2.2 แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียงโรงเรียน ท้องถิ่นที่โรงเรียนพาผู้เรียนไปเรียนรู้

สุนน อมรวิวัฒน์ (2544, หน้า 25) จำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ 4 ประเภท คือ

1. แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ บุคคลทั่วไปที่อยู่ในท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ เช่น ชาวนา ชาวสวน ชาวไร่ ช่างฝีมือ พ่อค้า นักธุรกิจ พนักงานบริษัท ข้าราชการ ภูมิสงฆ์ ศิลปิน นักกีฬา เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ สถานที่สำคัญด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาบันทางศาสนา พิพิธภัณฑ์ สถานที่สำคัญ ห้องสมุด ตลาด ร้านค้า ห้างร้าน บริษัท ธนาคาร โรงมหรสพ โรงงานอุตสาหกรรม ถนน สะพาน เขื่อน ฝายทดน้ำ สวนสาธารณะ สนามกีฬา สนามบิน เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ประเภททรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ พืช ดิน หิน แร่ ทะเล เกาะ แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง น้ำตก พุน้ำ สัตว์ป่า สัตว์น้ำ เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ประเภทกิจกรรมทางสังคมประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน วรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปะพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมแหล่งการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548, หน้า 16) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนได้ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการต่าง ๆ

3. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกตการณ์ เก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความและการสรุปความคิดเห็นแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

4. ผู้เรียนได้ประเมินผลการทำงานด้วยตนเอง

5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้ได้

6. ผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ ให้คำแนะนำ และให้การสนับสนุน

ดังนั้นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้จึงเป็นการสร้างการเรียนรู้ที่ใช้แหล่ง การเรียนรู้ในห้องเรียน เป็นสถานที่ถ่ายทอดทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรากฏชาวบ้าน วิถีถิ่น และทรัพยากรอื่นๆ ที่มีตามบริบทของท้องถิ่น โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว และผู้มาเยือน ผ่านการถ่ายทอดโดยนักสื่อความหมาย คู่มือ ป้ายสื่อความหมาย การสาธิต และให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากการสัมผัสประสบการณ์ตรง

7. แนวคิดการสื่อความหมาย

การสื่อความหมายเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร โดยมีเป้าหมายให้คนที่เข้าไปในพื้นที่ได้เรียนรู้เรื่องราวที่เขาได้พบเห็น และเนื่องจากมรดกวัฒนธรรมและธรรมชาติที่แวดล้อมไม่ใช่มนุษย์ จึงพูดไม่ได้ นักสื่อความหมายพยายามหาคำอธิบายและสร้างเครื่องมือต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยในการอธิบาย เป็นการเปิดเผยเรื่องราวของพื้นที่ในแง่มุมต่างๆ แก่ผู้คนที่เข้าไปสัมผัส

งานสื่อความหมายมีความสำคัญมากสำหรับการท่องเที่ยว ดังนั้นในการออกแบบการสื่อความหมายมรดกวัฒนธรรม และธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่น จะต้องสอดคล้องกับรูปแบบ การท่องเที่ยวหรือแบบของการเรียนรู้ กล่าวคือ

1. ถ้าเป็นการท่องเที่ยวที่มีเจ้าหน้าที่นำเที่ยวหรือวิทยากร นักสื่อความหมายก็จะหมายถึงผู้นำเที่ยวหรือวิทยากร ซึ่งจะต้องเตรียมแผนในการสื่อความหมายให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้มาเยือน รูปแบบของการสื่อสารสามารถเป็นการสื่อสาร 2 ทาง และสามารถใช้กิจกรรมอื่น ๆ มาประกอบเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้

2. ถ้าเป็นการท่องเที่ยวด้วยตนเอง นักสื่อความหมายจำเป็นต้องเตรียมสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สื่อไปยังนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเป็นผู้ใช้เองในระหว่างการเดินทางในพื้นที่ สื่ออุปกรณ์เหล่านี้อาจได้แก่แผ่นพับ แผ่นป้ายสื่อความหมาย นิทรรศการ คู่มือเดินป่า หรือสิ่งพิมพ์ขนาดเล็กอื่นๆ ก็ได้

ก่อนที่จะกำหนดเนื้อหาสำหรับการสื่อความหมาย ผู้วางแผนจำเป็นต้องเข้าใจวัตถุประสงค์ของการสื่อความหมายให้ชัดเจน เช่น

1. เพื่อให้ข่าวสารเชิงปฐมนิเทศ (Information Orientation) สารที่ให้จะเป็นข้อมูลและคำแนะนำเบื้องต้น เป็นการบอกกล่าวต่อผู้เข้าไปในพื้นที่ให้ทราบว่าควรจะต้องเตรียมตัวและเตรียมการอย่างไร จึงจะสามารถเข้าใช้พื้นที่ได้อย่างปลอดภัยและสนุกสนาน

2. เพื่อสร้างความเข้าใจและประทับใจ (Understanding Orientation) สารที่ให้จะมีความชัดเจนถึงความหลากหลายของระดับการให้บริการ และระดับความละเอียดของข้อมูลที่ทำให้เกิดความประทับใจและ

ชาบซึ่งถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรที่มีต่อพื้นที่ ต่อภูมิภาค และต่อพื้นที่อนุรักษ์ในภาพรวม ทั้งระดับภูมิภาค ประเทศ และนานาชาติด้วย

3. เพื่อคุ้มครองพื้นที่ (Protection) จะเป็นการให้รายละเอียดของข้อมูลและคำแนะนำเกี่ยวกับ กิจกรรมและสาระต่างๆ ที่ผู้ใช้พื้นที่สามารถสัมผัสกับทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของพื้นที่ได้อย่างสนุกสนาน และปลอดภัย ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ทำลายหรือใช้เกินความพอดี ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ

4. เพื่อการมีส่วนร่วมและพัฒนาทักษะ (Participation and Skill Development) เป็นการให้ เนื้อหาเพื่อเชิญชวนและจูงใจให้ผู้ใช้พื้นที่มาทำกิจกรรมการนันทนาการในพื้นที่ด้านอื่น ๆ อีกโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ต้องการฝึกฝนตนเองหรือต้องใช้เวลามากขึ้น

5. เพื่อการโต้ตอบ (Dialogue) เป็นการเตรียมสาระเพื่อการโต้ตอบที่อาจจัดโดยการเปิดเวทีสนทนา สำหรับสาธารณชน ชาวบ้านใกล้เคียง เจ้าหน้าที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความต้องการของกันและกัน

6. เพื่อการศึกษา (Education) เป็นเนื้อหาที่ให้ข้อมูลที่จำเป็นในการสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้สนใจ และกลุ่ม นักเรียน นักศึกษาให้ทราบและเข้าใจถึงคุณค่าและความโดดเด่นของทรัพยากรนั้น

หลักการสำคัญของการสื่อความหมาย (Tilden, 1987, pp. 9) ประกอบด้วย

1. การสื่อความหมายต้องเชื่อมโยงกับสิ่งที่ปรากฏต่อหน้าผู้ที่เรียนรู้หรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ ของพวกเขา

2. การสื่อความหมายไม่ใช่การสื่อความหมายเฉยๆ แต่การสื่อความหมายเป็นการเปิดโลก โดยมีข้อมูล เป็นพื้นฐาน

3. การสื่อความหมายเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ซึ่งรวมศิลป์หลายแขนง แม้ว่าเนื้อหาที่น่าสนใจและเป็น เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ก็ตาม

4. จุดประสงค์หลักของการสื่อความหมายไม่ใช่การสั่งสอน แต่เป็นการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการ เรียนรู้ และความรักในมรดกวัฒนธรรมและธรรมชาติของพื้นที่

5. การสื่อความหมายควรทำให้ผู้เรียนเห็นภาพรวม และสื่อต่อปราสาทสัมผัส รวมทั้งสมองทุกส่วน ของผู้เรียน

6. การสื่อความหมายกับเด็กหรือนักเรียนจะต้องเป็นกิจกรรมที่จัดไว้ให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของ เด็กโดยเฉพาะ ไม่ใช่กิจกรรมเดียวกับผู้ใหญ่ที่เจือจางลงมา

การวางแผนการสื่อความหมายโดยทั่ว ๆ ไปประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เลือกแนวเรื่อง (Theme) แนวเรื่องจะเป็นพื้นฐานในการวางแผนโครงสร้างการดำเนินงาน ตลอดจน การนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมทั้งหมด

2. ค้นหาข้อมูลประกอบแนวเรื่องในการนี้ รวมถึงการสำรวจข้อมูลในพื้นที่อย่างละเอียดด้วย

3. วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจะสื่อให้ชัดเจน เพราะในการสื่อความหมายจะต้องเชื่อมโยง เนื้อหาให้เข้ากับประสบการณ์ของผู้รับสารให้ได้

4. ระดมความคิดเพื่อเลือกเนื้อหาและรูปแบบของกิจกรรมที่จะนำมาใช้

5. วางแนวทางการนำเสนอโดยละเอียด และดำเนินการและประเมินความสำเร็จของกิจกรรม

8. แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community - Based Research)

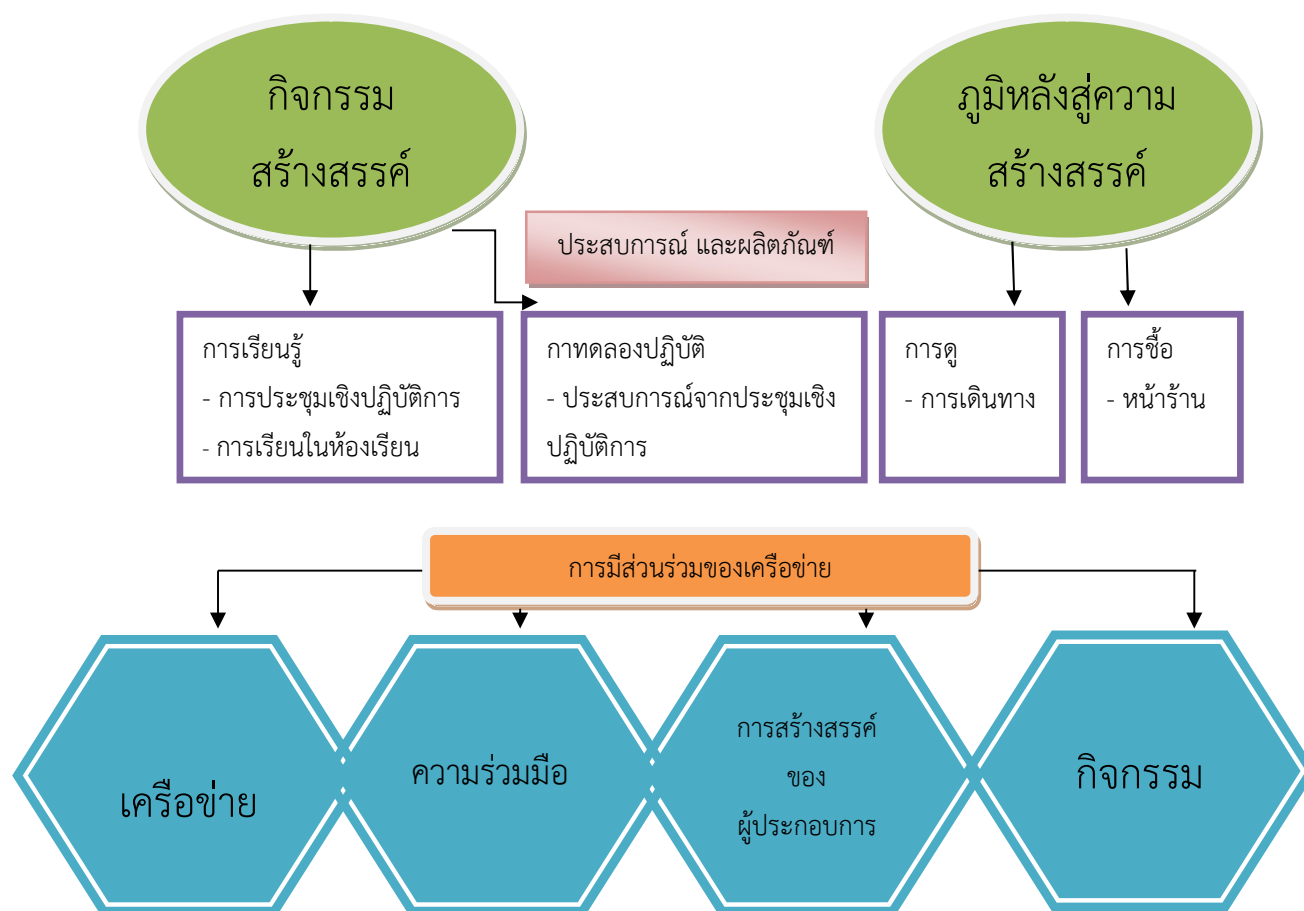
ช่วง พ.ศ.2541-2551สังคมไทยเริ่มคุ้นเคยกับสายพันธุ์ใหม่ของงานวิจัยรุ่นล่าสุด คือ“งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ซึ่งประเด็นหัวข้องานวิจัยที่ CBR สนใจนั้นจะครอบคลุม 9 ประเด็น คือ การท่องเที่ยว เกษตร สุขภาพ ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เศรษฐกิจชุมชน การบริหารจัดการท้องถิ่น เด็ก / เยาวชน การศึกษาชุมชน และชุมชนกับการจัดการทรัพยากร โดยที่ทั้ง 9 ประเด็นนี้ เป็นปัญหาพื้นฐานของ “ท้องถิ่น” ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นนักวิจัย คือ “ชาวบ้านและบุคคลทั่วไป” ที่แม้ยังไม่ได้มีความเข้าใจงานวิจัยอย่างทอ้งแต่ แต่สามารถเข้าร่วมวงไพบูลย์เป็นนักวิจัยได้ ซึ่งโดยปกติบุคคลเหล่านี้เป็นเพียง “กลุ่มตัวอย่าง” เท่านั้น แต่ ในการนี้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้มีการสร้างกลไกขึ้นมาเป็น “ตัวช่วยเสริม” คือ การมีพี่เลี้ยงเป็นตัวหนุนเสริม ความเข้าใจให้นักวิจัย (ชาวบ้าน) ระหว่างทางของการวิจัย 10 ปีที่ผ่านมา งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้พิสูจน์ตัวเองแล้วว่า เป็นงานวิจัยที่กินได้ เป็นงานวิจัยที่แก้ปัญหาทุ้งหอยบูปลาที่หายหน้าไปจากท้องทะเลได้ เป็นงานวิจัยที่ แก้ปัญหาหนี้สินของนักวิจัยชาวบ้านได้อย่างแท้จริง เป็นงานวิจัยที่พัฒนาให้ชาวบ้านได้จัดการการท่องเที่ยวได้ งานวิจัยเหล่านี้จึงเรียกได้ว่า เป็นงานวิจัยที่มีพลังในการเปลี่ยนชีวิต เปลี่ยนนิสัย เปลี่ยนกลุ่ม เป็นชุมชนและความสัมพันธ์ของชุมชน

แนวคิดกระบวนการงานวิจัยเพื่อชาวบ้าน (Community - Based Research) มุ่งให้“คน” ในชุมชน ร่วมกระบวนการคิด ตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ ได้เรียนรู้การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านการปฏิบัติจริงอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง เป็นกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยใช้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ผลที่คาดหวังจากการวิจัย ไม่เน้นการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ หากแต่เน้นกระบวนการสร้างวิจัยให้เป็นเครื่องมือเพื่อเพิ่มพลัง (Empower) หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งของ “คน” และ “ชุมชน” ให้สามารถสร้างกลไกในการแก้ปัญหาของชุมชน ทั้งในปัจจุบันและพร้อมรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคต สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมี “พี่เลี้ยง” เป็นผู้หนุนเสริม

9. การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว นั้น ผ่านประสบการณ์ตรงและการมีส่วนร่วมกับผู้คนเจ้าของวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยววิถีชีวิตที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น เช่น เรื่องวิถีการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ อาหารการกิน ศิลปหัตถกรรม และสิ่งต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน และสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์คือการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม กิจกรรมที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยวเกิดจากชุมชน ไม่มีใครเข้าไปสั่งหรือชี้นำทุกอย่างขึ้นอยู่กับชุมชนและอัตลักษณ์ของเขาเอง ชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการทำให้การท่องเที่ยวยั่งยืน นอกจากนั้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นต้องสร้างสมดุลในชุมชนทั้ง 3 ส่วน หรือพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนทั้ง 3 สาขา คือด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หากพัฒนาสาขาใดสาขาหนึ่งมากเกินไปจะทำให้เสียสมดุล และอาจทำให้ล้มได้

แผนภูมิที่ 1 แบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

แบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของริชาร์ด (Richards, 2010b 6) พัฒนาขึ้นมาเพื่ออธิบายกรอบแนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แสดงองค์ประกอบและความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงแบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Richards, 2010b 6) แบบจำลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับของการสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ และระดับของการจัดส่งสินค้าและบริการ ระดับของการสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลักคือ ภูมิหลังสู่ความสร้างสรรค์และกิจกรรมสร้างสรรค์ อธิบายได้ดังนี้

1. ภูมิหลังสู่ความสร้างสรรค์ ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพจะนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นำไปสู่การสร้างประสบการณ์และผลิตภัณฑ์ใน 2 ลักษณะคือ การดู (Seeing) และการซื้อ (Buying) เช่น การเดินทางมาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว และซื้อของที่ระลึกจากหน้าร้านของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในการท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป

2. กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ทักษะและประสบการณ์จากการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมสร้างสรรค์ประกอบด้วยกิจกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning)

และกิจกรรมที่เกิดจากการทดสอบหรือทดลองปฏิบัติ (Testing) เช่น การเรียนในห้องเรียน การอบรมในห้องประชุมเชิงปฏิบัติการ หรือการลงมือทำในสถานที่จริง เป็นต้น

ระดับของการจัดส่งสินค้าและบริการ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ

1. การสร้างสรรค์ของผู้ประกอบการในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามลักษณะทรัพยากรที่ปรากฏในท้องถิ่น

2. ความร่วมมือจากชุมชนในท้องถิ่น ทั้งภาครัฐและเอกชน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ ในการนำเสนอสินค้าและบริการสู่นักท่องเที่ยว

3. เครือข่ายหรือพันธมิตรเพื่อเพิ่มศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์รูปแบบต่าง ๆ ที่จะนำเสนอให้นักท่องเที่ยวจะเห็นว่าการเติบโตอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ที่สำคัญคือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและทรัพยากร การท่องเที่ยวของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ขึ้นในท้องถิ่น

ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยคุณลักษณะเฉพาะ 6 ประการ ดังนี้

1. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาทักษะของนักท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ ในกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการทอผ้าพื้นเมืองของชาวเมารี ประเทศนิวซีแลนด์ จะสร้างทักษะด้านการทอผ้าให้กับนักท่องเที่ยว หรือในกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านการปรุงอาหาร ของเมืองบาร์เซโลนา ประเทศสเปน ซึ่งมีชื่อเสียงด้านนี้ นักท่องเที่ยวจะได้ทักษะการปรุงอาหารจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการประกอบอาหาร เป็นต้น

2. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสินค้าหลักคือ “ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว” ประสบการณ์จะกลายเป็นสินค้าตัวอย่าง เช่น ประสบการณ์ทางดนตรีพื้นเมืองและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้จากการเข้าร่วมงานเทศกาลดนตรีของประเทศเม็กซิโก ประสบการณ์และทักษะด้านศิลปะการวาดภาพ การแกะสลัก จากการเข้าร่วมงานศิลปะในป่าของประเทศแคนาดา เป็นต้น

3. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้ เปลี่ยนจากการขายสินค้าที่เป็นวัตถุไปสู่การขายสินค้าที่เรียกว่า “ประสบการณ์” อาทิ เปลี่ยนจากการขายมิดลักโยล (Laguiole) ซึ่งเป็นงานฝีมือแบบดั้งเดิมของประเทศฝรั่งเศส เป็นการขายการสอนทำมิดลักโยลจากมืออาชีพในท้องถิ่น เป็นต้น

4. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ สัมผัสถึงความเป็นท้องถิ่น และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ง่ายขึ้น โดยวัฒนธรรมระดับสูง เป็นวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องไปเยี่ยมชม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ อาคารแสดงผลงานศิลป์ อนุสาวรีย์ต่าง ๆ ส่วนวัฒนธรรมประจำวันจะเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น

อย่างแท้จริงที่มีอยู่ตามชนบทในวิถีชีวิตประจำวัน เช่น ตลาดนัดท้องถิ่น ร้านอาหารพื้นบ้านตามชนบท สภากาแฟ เป็นต้น

5. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในนิวซีแลนด์ ได้จัดให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์หลายรูปแบบ อาทิ การแกะสลัก การเรียนภาษาเมารี การทอผ้า การสร้างงานไม้และการทำอาหาร นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ว่าต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใด โดยแต่ละกิจกรรมจะมีชาวบ้านในท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำในการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ เป็นต้น

6. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องมีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่มีความแตกต่างกัน อาทิ เมืองบาร์เซโลนา ประเทศสเปน มีความโดดเด่นด้านอาหารพื้นเมือง จึงนำจุดเด่นด้านนี้มาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์โดยจัดให้มีกิจกรรมการสอนการทำอาหาร วิธีการปรุงอาหาร ทั้งอาหารคาวและอาหารหวานให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น

10. แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

เมืองท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (Archeological, Historical, and cultural sites) นั้น หมายถึง เมืองที่มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ อาคาร ทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเมือง หรือย่านอาคารสำคัญทางศาสนา เช่น โบสถ์ วัด มัสยิด สุเหร่า เป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของโลก ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ ได้แก่ Stonehenge Western Abbey Tower of London ในประเทศอังกฤษ อารยะธรรมอียิปต์ กรีก โรมัน ชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน Alhambra ในประเทศสเปน Versailles Palace ในประเทศฝรั่งเศส Zimbabwe Ruins ในอเมริกาใต้ อารยะธรรม Taj Mahal ในประเทศอินเดีย แหล่งประวัติศาสตร์ในเอเชีย เช่น นครวัด พระราชวังปักกิ่ง เมืองนารา เมืองเกียวโต รวมถึงเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับการระบุถึงองค์กร The United Nation Education Scientific and Cultural Organization (UNEACO) ว่าเป็นมรดกโลก

การท่องเที่ยวในเมืองประวัติศาสตร์ คือ รูปแบบการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งที่มีความนิยมสูงในปัจจุบันนอกจากเมืองประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเหล่านี้จะได้รับการวางแผนในด้านอนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์แล้ว ยังมีการพัฒนาให้เกิดกิจกรรมหลากหลายขึ้น เช่น การจัดนิทรรศการ เทศกาล การจัดแสดงแสงสี เพื่อเพิ่มความสนใจแก่นักท่องเที่ยว สิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจท่องเที่ยวในเมืองทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

1. รูปแบบทางวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ (Distinctive Patterns) รวมไปถึงธรรมเนียมประเพณี การแต่งกาย ระเบียบแบบแผนในการดำรงชีวิต ศาสนา การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของท้องถิ่น เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาก อย่างไรก็ตามจะต้องคำนึงถึงผลกระทบที่ประชาชนในท้องถิ่นได้รับเป็นพิเศษด้วย

2. ความสนใจในศิลปะท้องถิ่น (Arts and Handicrafts) เช่น ดนตรี การละเล่น การฟ้อนรำ และ ศิลปหัตถกรรมที่ผลิตขึ้น เช่น ภาพวาด ประติมากรรม เครื่องใช้ เมืองที่ได้รับ การพัฒนาเป็นศูนย์กลางทาง ศิลปะมีจุดมุ่งหมายเป็นอันดับแรกคือ ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวและผลตอบแทนทางรายได้ต่อศิลปินใน ท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วรูปแบบทางสถาปัตยกรรมก็เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญ

3. ความสนใจต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Interesting Economic Activities) จากการสำรวจความ คิดเห็นทางด้านการท่องเที่ยว พบว่า การท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จ มีผลจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นๆ ตัวอย่าง เช่น การแสดงช้างในเขตป่าร้อน ขึ้น เทศกาล ล่าสัตว์ งานแสดงสินค้าเกษตรกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับเทคนิคในการจัดการของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ การเที่ยวชมอุตสาหกรรมท้องถิ่น ตลาดชุมชน ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก และเป็นกิจกรรมหนึ่ง ที่ ถูกจัดอยู่ในโปรแกรมการท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยวโดยทั่วไป

4. ความสนใจต่อเมืองและชุมชน (Interesting Urban Area) ความแตกต่างของเมืองและชนบท อาคารบ้านเรือนความเป็นอยู่ของผู้คนในเมือง ย่านศูนย์กลางเมือง ร้านค้า ร้านอาหาร สิ่งอำนวยความสะดวก สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ อาคารสาธารณะ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยว ที่ชอบการเรียนรู้ ศึกษาซึมซับ ความรู้สึกที่มีต่อเมืองท่องเที่ยว นั้น การนั่งรถไปตามถนนสายสำคัญภายในเมือง ผ่านสถานที่สำคัญ หรือเดิน เลือกชมเมืองโดยใช้เส้นทางสาธารณะที่สามารถเลือก หยุดชมสถานที่ต่าง ๆ ได้เอง เมืองท่องเที่ยวบางแห่งยัง ได้จัดกิจกรรมกลางแจ้งขึ้น เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งการแสดงเหล่านี้ได้รับความสนใจจาก นักท่องเที่ยวเสมอ

5. สถานที่จัดแสดงรูปแบบทางวัฒนธรรม (Museums and Other Cultural Facilities) ความสนใจ ของพิพิธภัณฑ์คือ สามารถบอกเล่าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ อารยธรรม ชาติพันธุ์วิทยา งานศิลปะท้องถิ่น แม้กระทั่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วัตถุประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์นั้น เพื่อให้บริการ ความรู้แก่ประชาชนในเมือง และดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์ที่ประสบความสำเร็จ เป็นที่รู้จักในระดับโลก ได้แก่ Metropolitan Museum ในเมืองนิวยอร์ก The Smithsonian Complex of Museum เมืองวอชิงตันดีซี The British Museum ในกรุงลอนดอน The Louvre ในกรุงปารีส นอกจาก แสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์แล้ว บางแห่งยังจัดแสดงงานศิลปะร่วมสมัย นำเสนอเรื่องราวโดยวิธีการ ต่าง ๆ จัดกิจกรรมในวาระพิเศษ ศูนย์วัฒนธรรม หอศิลปะ ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์แสดงศิลปะ ร้านค้าศิลปะ โบราณที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากเช่นกัน

6. ประเพณีและเทศกาลท้องถิ่น (Cultural Festivals) ความเชื่อ ค่านิยมในท้องถิ่น หรืออิทธิพลทาง ศาสนา เช่น งาน Carnival in Rio de Janeiro, Mardi Gras in New Orleans, Pera Hera in Kancty พิธีกรรมในหมู่บ้านประเทศศรีลังกา เทศกาลดนตรีในยุโรป The Aloha Week Festival in Hawaii ประเพณี และเทศกาลเหล่านี้ทำให้เกิดฤดูกาลท่องเที่ยวจากความนิยมของนักท่องเที่ยว

7. ความเป็นมิตรของผู้คนในท้องถิ่น (Friendliness of Resident) อาจไม่ใช่สิ่งดึงดูดใจหลักของการ ท่องเที่ยว แต่ความเป็นมิตร น้ำใจ ความซื่อสัตย์ ของคนในท้องถิ่น ช่วยสร้างบรรยากาศและความประทับใจที่ ดีแก่นักท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยว นั้น

11. แนวคิดการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

การจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว คือเส้นทางที่กำหนดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถพบเห็นหรือเข้าชมจุดที่น่าสนใจตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ง่าย สะดวก ปลอดภัย ได้รับความรู้และความเพลิดเพลินจากการใช้เส้นทางที่ได้จัดทำขึ้น เส้นทางท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ จากการที่นักท่องเที่ยวหลาย ๆ กลุ่มใช้เส้นทางเดินซ้ำอยู่เป็นประจำเส้นทางเพื่อการท่องเที่ยวนี้อาจเป็นเส้นทางรถยนต์ ทางเท้า ท่าเรือหรืออื่น ๆ อาจใช้ร่วมกับเส้นทางสัญจรปกติของเมือง หรืออาจเป็นการกำหนดเส้นทางขึ้นมาเฉพาะพิเศษ

ข้อพิจารณาในการจัดเส้นทางสัญจรเพื่อการท่องเที่ยว

1. การกำหนดเส้นทาง การพิจารณากำหนดเส้นทางท่องเที่ยวควรสำรวจและสังเกตการณ์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ ประกอบกับแนวโน้มที่ควรจะเป็นในการจัดเส้นทาง ควรเริ่มต้นจากการพิจารณาดำแหน่งของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ภายในเมือง จัดลำดับความสำคัญ และความน่าสนใจ จากนั้นจึงพิจารณาความสามารถในการเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

2. การจัดเส้นทางในลักษณะวงจรบรรจบ ทำให้นักท่องเที่ยวได้พบสิ่งแปลกใหม่ เกิดความเพลิดเพลินไปตลอดทาง โดยไม่ต้องย้อนกลับเส้นทางเดิม ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจเกิดความรู้สึกเบื่อและเสียเวลา ข้อดีอีกประการหนึ่งคือสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มย่อยที่ต้องการทิ้งพาหนะของตนเองไว้ยังจุดเดิม อาจจัดให้มีการเดินทาง 2 ลักษณะ เช่น เริ่มต้นด้วยการเดินทางเท้าไประยะหนึ่งแล้วจึงเปลี่ยนเป็นสัญจรโดยทางเรือในขากลับ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้พักผ่อนในตัวระหว่างขากลับ หรืออาจจัดในลักษณะทางเดียว โดยมีจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายแยกกันอยู่ตามความเหมาะสม เช่น กรณีที่แหล่งท่องเที่ยวกระจายห่างไกลกัน เช่น ท่องเที่ยวอยู่ริมแม่น้ำ เป็นต้น เส้นทางลักษณะนี้จะไม่มีปัญหาสำหรับการท่องเที่ยวแบบกลุ่ม เพราะยานพาหนะสามารถไปรอรับอยู่ที่จุดใดก็ได้

3. การจัดเส้นทางให้มีความแตกต่างภายในเมือง การกำหนดเส้นทางอาจทำขึ้นหลายเส้นทาง หรือหลายระบบก็ได้ภายในเมือง ๆ หนึ่ง เพื่อเป็นการเลือกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลามากน้อยต่างกัน ความแตกต่างกันอันเนื่องมาจากความสนใจของนักท่องเที่ยว เช่น เส้นทางสำหรับผู้สนใจศิลปะและวัฒนธรรม อาจพานักท่องเที่ยวไปตามแม่น้ำลำคลองเพื่อดูชีวิตความเป็นอยู่และสภาพบ้านเมือง หรืออาจเป็นเส้นทางที่มีความหลากหลายและน่าสนใจหลายด้านร่วมกันอยู่

4. ควบคุมเส้นทางและรูปแบบการสัญจรไม่ให้เกิดความสับสน การเข้าถึงและเดินทางจะต้องควบคุมได้ง่ายและไม่สับสน

5. การให้ข้อมูลข่าวสารในการเดินทาง จัดทำการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวตลอดทางอย่างสม่ำเสมอ ด้วยระบบป้ายหรือด้วยวิธีอื่น ๆ เพื่อช่วยบอกทิศทาง ตำแหน่งที่ตั้ง และระยะทาง เช่น ช่วยนักท่องเที่ยวกำหนดทิศทางที่หมายตา (Landmark) การสร้างความต่อเนื่องของเส้นทางด้วยการใช้วัสดุปูพื้นทางเท้าที่เหมือนกันตลอดทาง หรือใช้วัสดุพืชพันธุ์ที่เหมือนกันตลอดแนว เป็นต้น

6. พิจารณาจัดประเภทของพาหนะตามสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เส้นทางท่องเที่ยวอาจใช้พาหนะในการเดินทางต่างกัน ทำให้เกิดความน่าสนใจแตกต่างกัน ตามความเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ และลักษณะเฉพาะตัวของเมืองนั้น ๆ

7. ปรับปรุงบริเวณจุดเริ่มต้นของเส้นทาง จุดเริ่มต้นของเส้นทางท่องเที่ยวมักจะอยู่ย่าน ใจกลางเมือง เข้าถึงได้ง่าย มีข้อมูลต่าง ๆ รวมอยู่ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะใช้ในการตัดสินใจ วางแผน การเดินทาง มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไว้บริการ เช่น ที่จอดรถ ที่พักคอย ห้องน้ำในเมือง ๆ หนึ่งอาจจัดให้มีเส้นทางนักทัศนาจรหลาย ๆ เส้นทาง ดังนั้นจุดเริ่มต้นนี้ไม่จำเป็นต้องมีจุดเดียว แต่อาจกระจายกันอยู่ตามบริเวณที่มีแหล่งท่องเที่ยวรวมกลุ่มกันอยู่ก็ได้

8. ความต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวภายนอกเมือง เส้นทางท่องเที่ยวไม่ควรจะจำกัดอยู่เพียงภายในเมืองเท่านั้น แต่ควรต่อเนื่องกับเส้นทางท่องเที่ยวโครงข่ายภายนอกเมืองด้วย ซึ่งอาจเป็นเส้นทางเดียวกันหรือต่อเนื่องกันในบางส่วนก็ได้

9. จัดสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร อาทิเช่น ร้านอาหาร ร้านขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ และอาจรวมถึงร้านขายของที่ระลึกต่าง ๆ ด้วย ในกรณีที่เส้นทางท่องเที่ยวมีอัตราการเข้าออกค่อนข้างสูง ส่วนบริการ เช่น จุดพักคอย จุดนัดหมาย จะต้องให้ความสะดวกสบาย และมองเห็นได้ชัดเจน ไม่สับสน ห้องน้ำ ถึงขยะ ไฟฟ้าแสงสว่าง โทรศัพท์

10. ส่วนบริการด้านข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเมืองอาจจะอยู่ในรูปของแผ่นประกาศ เอกสารแจก หรือเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูล ข้อมูลดังกล่าวควรประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับจุดสนใจต่าง ๆ ในเมือง ข้อมูลเกี่ยวกับที่พัก ร้านอาหาร การสัญจร รวมถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในเมือง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถช่วยเหลือตนเองได้

11. ลักษณะทางกายภาพของสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวก ควรจะเป็นรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของเมืองที่นำมาปรับปรุงให้สอดคล้องกับความสะดวกในการให้บริการ

12. นอกจากนี้แล้วการดูแลรักษาสถานที่และส่วนบริการต่าง ๆ ให้สะอาดเรียบร้อย และใช้งานได้อย่างตลอดเวลา เป็นสิ่งสำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งที่จะละเลยไม่ได้

12. แนวความคิดในการจัดเส้นทางท่องเที่ยวโดยเท้า

พื้นที่ที่มีอัตลักษณ์ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่น่าสนใจ มีความหลากหลายของกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น การค้า สังคม วัฒนธรรม เส้นทางสัญจรโดยทางเท้าได้กลายเป็นกิจกรรมประเภทหนึ่งที่ได้รับการพิจารณากำหนดเส้นทางเป็นพิเศษ ซึ่งส่วนมากแล้วจะเป็นการกำหนดเส้นทางที่เหมาะสมต่อการเดินในหนึ่งวัน เส้นทางเหล่านี้จะผ่านเข้าไปในย่านธุรกิจ ยุคโบราณ ยุคปัจจุบัน ผ่านอาคารหรือสถานที่ทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ สวนสาธารณะ ที่โล่งกลางเมือง หรือจุดชมวิวที่สำคัญ

เส้นทางท่องเที่ยวโดยการเดินเท้า เป็นวิธีการท่องเที่ยวที่ใช้ได้สำหรับเมืองเกือบทุกเมือง และเป็นวิธีที่ค่อนข้างเป็นอิสระสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้เพราะการเดินเท้าไม่ต้องมีตารางหรือกำหนดเวลาที่แน่นอน นักท่องเที่ยวสามารถหยุดแวะตามจุดสนใจได้ตามใจชอบหยุดพักนานเท่าใดก็ได้ การเดินเท้ายังทำให้นักท่องเที่ยวเคลื่อนไหวไปในระดับความเร็วต่ำ ทำให้สามารถเห็นรายละเอียดได้ใกล้ชิดกับสภาพบ้านเมือง เห็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน เป็นวิธีการที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ แก่พื้นที่ อีกทั้งเป็นการออกกำลังกายไปด้วย ในขณะเดียวกันการจัดทำทางเดินเท้าทั้งในเมืองและบริเวณพื้นที่ที่เกี่ยวข้องทำได้

ง่ายและสะดวก ไม่ใช่พื้นที่มากนัก การลงทุนมีค่าใช้จ่ายไม่สูง และประชากรของเมืองได้รับประโยชน์จากการมีทางเดินเท้าที่ต่อเนื่องกันโดยตลอด

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาเส้นทางเดินเท้าในแหล่งท่องเที่ยว คือ การขยายและพัฒนาพื้นที่ในบริเวณศูนย์กลางการจับจ่ายใช้สอย หรือสร้างภาพพจน์ใหม่ให้กับเมือง ก่อให้เกิดความต้องการกิจกรรมที่หลากหลายขึ้น ภาพในย่านไม่ว่าจะเป็นนิทรรศการ การแสดง เทศกาล และกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะต้องเตรียมพื้นที่เพื่ออำนวยความสะดวก ได้แก่ ทางเดินเท้า ที่นั่งพักผ่อน ประติมากรรม น้ำพุ ร้านค้า ร้านอาหาร ความน่าสนใจของวัสดุ แสง สี และกิจกรรมยามค่ำคืน ทางเดินเท้าที่ได้รับการออกแบบและวางแผนที่ดีจะช่วยปรับปรุงสภาพแวดล้อม สังคม และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่ได้รับการพัฒนาด้วยเช่นกัน

ผลดีต่อพื้นที่ในด้านต่าง ๆ ของการพัฒนาทางเดินเท้า มีดังนี้คือ

1. สงวนรักษาย่าน (Save Downtown) พื้นที่เศรษฐกิจของย่าน ป้องกันไม่ให้อ่านใจกลางเมืองขยายตัวไปยังชานเมือง ใช้ในการวางแผนพัฒนาเมืองเพื่อปรับปรุงการเข้าถึงย่านใจกลางเมือง และรักษาสภาพแวดล้อมเมือง
2. ช่วยให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้เดินเท้า รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการจับจ่าย
3. ลดปัญหาการจราจรติดขัด และปัญหาการกีดขวางทางสัญจรของยานพาหนะ
4. ช่วยปรับปรุงลักษณะทางจินตภาพของชุมชนเมืองให้สวยงามและชัดเจนยิ่งขึ้น
5. ลดมลภาวะทางเสียง และมลภาวะทางอากาศที่เกิดจากการจราจรบนถนน เช่น คิวพิษที่เกิดจากควั่นรถยนต์ ฝุ่นละออง โดยอาศัยความกว้างของทางเดินเท้าและต้นไม้บนทางเท้าเป็นสิ่งป้องกัน
6. ช่วยรองรับปริมาณนักท่องเที่ยว และนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่สถานที่ได้อย่างสะดวกและใกล้ชิดยิ่งขึ้น
7. ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมภายในเมือง ให้บริการสาธารณะและกิจกรรมต่าง ๆ ของประชา เช่น การพบปะสังสรรค์ การแสดงต่าง ๆ
8. ส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน อาคารทางประวัติศาสตร์ ป้องกันไม่ให้โบราณสถานทรุดโทรมลงอันเนื่องจากแรงสั่นสะเทือนของรถยนต์ เป็นต้น

13. ภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape)

ภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งในบริบทสังคมวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical Landscape) ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่ง เช่น บริเวณป่าเขาลำเนาไพร ท้องทุ่ง หนองบึง แม่น้ำลำคลอง หรือปากอ่าวชายทะเล อันสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักร่วมกัน ในลักษณะที่เป็นแผนภูมิหรือแผนที่เพื่อสื่อสารถึงกัน และอาจสร้างเป็นตำนาน (Myth) ซึ่งมาอธิบายถึงความเป็นมาและความหมาย ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของสถานที่และท้องถิ่นนั้น ๆ

การศึกษาสังคมไทยผ่านภูมิวัฒนธรรม

การศึกษา“ภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape) เป็นกระบวนการพื้นฐานอันสำคัญนำไปสู่ความเข้าใจใน นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) ของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งมีวิถีวัฒนธรรม (Way of Life) ร่วมในชุมชนชาติพันธุ์ (Ethnic village) เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่โดยถ่องแท้ ต้องทำความเข้าใจภูมิหลังที่มาแต่เดิมนับพันปีในสังคมชาวนา(Peasant Society)เพราะผู้คนในปัจจุบันที่เป็นคนรุ่นใหม่ มีชีวิตอยู่ในสังคมอุตสาหกรรมจะไม่รู้จักและไม่เข้าใจในรากเหง้าของแผ่นดินและผู้คน เพราะมองแต่สภาพแวดล้อมใกล้ตัวในปัจจุบันและอนาคต ทั้งงานวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ส่วนใหญ่นั้นเน้นเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการอดีตอย่างหยุดนิ่งและเน้นแต่เรื่องปัจจุบัน ทุกวันนี้สภาพแวดล้อมทางภูมิวัฒนธรรมแทบทุกแห่งทุกภูมิภาคได้รับผลกระทบกระเทือนจากการปรับเปลี่ยนภูมิประเทศที่เป็นสังคมเกษตรมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมอย่างยิ่ง รวมทั้งผู้คนท้องถิ่นที่เคลื่อนย้ายไปอยู่ตามที่ต่างๆ จนไม่อาจให้ข้อมูลถึงความเป็นมาในอดีตได้ เป็นสิ่งที่ทำให้การรับรู้ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมขาดหายไป

การศึกษาท้องถิ่นโดยพิจารณาความสัมพันธ์ของสภาพแวดล้อมซึ่งเชื่อมโยงกับชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

การศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ “ภูมิวัฒนธรรม” ที่เปลี่ยนแปลง จึงเป็นการทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมในอดีตและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน จากปัจจัยต่าง ๆ ในฐานความคิดซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับวิถีวัฒนธรรมของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ อันเป็นรากฐานในการศึกษา ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมรวมทั้งสภาพแวดล้อมของคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น อันหลากหลายหรือเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญอันนำไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นแก่สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตลอดจนเพื่อการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชาติที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและเกิดจากความเข้าใจในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างแท้จริง ดังนั้นในภูมิวัฒนธรรมจึงประกอบด้วยการศึกษาที่สำคัญคือ

ภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ (Cultural Landscape) ลักษณะภูมิศาสตร์ที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของมนุษย์ เช่น หุบเขา แอ่งที่ราบ ลุ่มน้ำ ภูเขา ดอย บึง ทาม ฯลฯ ซึ่งจะปรากฏเป็นชื่อสถานที่หรือชื่อบ้านนามเมือง เช่น สันทราย สันป่าตอง ชัยจำปา ขอนสารเดช มาบตาพุด ภูกระดึง ฯลฯ เป็นจุดเด่นที่สำคัญของชาวบ้านในท้องถิ่นหรือนักเดินทางที่เข้ามาในพื้นที่ อย่างเช่น แหลมสิงห์ ซึ่งมีโชดหินรูปคล้ายหัวสิงห์ (ถูกฝรั่งยิงเสียหายไปแล้ว) ตรงปากน้ำจันทบุรี เขาย้อย เขาวังไค้ซึ่งมีรูปร่างแปลกตาที่เขาลูกอื่นในเพชรบุรี

นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) หมายถึง พื้นที่เฉพาะซึ่งมนุษย์สร้างบ้านสร้างเมืองขึ้นมาเป็นท้องถิ่นต่าง ๆ แต่ละแห่งย่อมไม่เหมือนกัน นิเวศวัฒนธรรมในแต่ละแห่งนั้นมักเป็นการมองจากคนภายในที่มีต่อสภาพแวดล้อมอย่างละเอียด เป็นความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์หลายชุมชนในพื้นที่เดียวกัน จากนั้นมีการกำหนดหรือสร้างเป็นองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิต สร้างกติกาการอยู่ร่วมกัน สร้างประเพณี ความเชื่อในพื้นที่เดียวกัน

ชีวิตวัฒนธรรม (Way of Life) หรือโครงสร้างที่อยู่ในชีวิตประจำวันอันเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น การเป็น เครือญาติ การเป็นกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ

ดังนั้น การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทาง “ภูมิวัฒนธรรม” จึงต้องศึกษาสภาพแวดล้อมในอดีตและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน จากปัจจัยต่าง ๆ ในวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น ๆ ที่เชื่อมโยงกับชีวิตวัฒนธรรมของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ

เพื่อสร้างความเข้าใจประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมทั้งสภาพแวดล้อมในมิติจากภายในและภายนอกที่ชัดเจนและลึกซึ้ง

ความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และอำนาจเหนือธรรมชาติ

ในโครงสร้างทางสังคมโดยพื้นฐานของมนุษย์ มีองค์ประกอบถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดความเกี่ยวพันของผู้คนภายในอยู่ 3 ประการ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อันทำให้เกิดความสำนึกร่วมของการอยู่รวมเป็นกลุ่มภายในพื้นที่ทางวัฒนธรรมเดียวกัน

ในภูมิวัฒนธรรมต่าง ๆ นั้น ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงและเป็นพลวัตเหล่านี้ คือหัวใจสำคัญในการพิจารณาสังคมท้องถิ่นต่าง ๆ โดยเฉพาะความสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น คือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภูมิจักรวาลที่อยู่เบื้องหลังของภูมิวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคม และในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยมีสัญลักษณ์เป็นศูนย์กลางของจักรวาลของผู้คนในท้องถิ่นนี้จะเชื่อมโยงและเกาะเกี่ยวให้คนในท้องถิ่นที่ต่างชุมชนและต่างเผ่าพันธุ์อยู่ร่วมกันในบ้านเมืองเดียวกันอย่างราบรื่น

นอกจากจะเป็นระบบสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาลของท้องถิ่นแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยการมีอำนาจเหนือผู้คนที่ดินที่น้ำ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ของท้องถิ่นด้วย

อำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ ทำให้เกิดจารีตประเพณี พิธีกรรมและรูปแบบเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้คนร่วมท้องถิ่นเดียวกัน ต้องเชื่อต้องฟังและปฏิบัติ

องค์ประกอบในความสัมพันธ์ทั้งสามประการ ทำให้เห็นและเข้าใจได้ว่า “ภูมิวัฒนธรรมและนิเวศวัฒนธรรม” นั้นมีความหมายลึกไกลไปถึงการเป็นระบบสัญลักษณ์ (Symbol) และภาพพจน์ (Image) ของภูมิจักรวาล (Cosmology) ในการรับรู้ของคนในท้องถิ่น (perception) ด้วย

บ้านเมืองในนิเวศวัฒนธรรมอันหลากหลายและการสืบทอดความรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์

ในสภาพนิเวศตามธรรมชาตินั้นประกอบด้วย แม่น้ำ ลำน้ำใหญ่น้อย หนองบึง ซึ่งมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล ความเข้าใจเรื่องพลวัตของธรรมชาติแวดล้อมนั้นทำให้ไม่มีการตัดขาดความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ จากภูเขาสูงอันเป็นต้นน้ำลำธารไปจนถึงลำห้วยสาขา แม่น้ำและแหล่งพักน้ำตามหนองบึงที่ไหลหมุนไปตามฤดูกาล การเชื่อมโยงของระบบนิเวศเหล่านี้ทำให้เกิดความสมดุลและรักษาคุณภาพของระบบนิเวศอันหลากหลายที่มีไขมีเพียง “น้ำ” หรือ “ปลา” แต่คือสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติรวมทั้งมนุษย์ด้วย

ผู้คนในสมัยโบราณโดยเฉพาะภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นจำนวนมาก นิยมสร้างบ้านเรือนถื่นฐานตามลำน้ำเล็ก ๆ และริมหนองบึงขนาดใหญ่เพื่อไม่ต้องกังวลต่อการพัดพาของน้ำที่ไหลแรงที่อาจทำให้บ้านเมืองล่มจมเสียหายและปรากฏอยู่ในตำนานหลายเรื่องเกี่ยวกับการสูญหายของบ้านเมืองจากภัยธรรมชาติเช่นนี้

ริมหนองและบึงต่าง ๆ มีระบบนิเวศแบบน้ำท่วมที่ขึ้นและลงตามฤดูกาลมีการปลูกข้าว ทำนาแขงหรือนาตามที่มีการสร้างแนวคันดินหรือทำนบกั้นน้ำเพื่อปลูกข้าว และเก็บเกี่ยวเมื่อน้ำลด หรือหากปีใดน้ำมากก็จะเสียข้าวไป แต่ได้อาหารพวกปลาต่าง ๆ มาทดแทน

ในนิเวศวัฒนธรรมเหล่านี้จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ควบคุมการใช้ทรัพยากรร่วมกัน โดยมีการกำหนดพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งให้เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ล่วงล้ำไม่ได้ และใช้ในการทำพิธีกรรมตามประเพณีในฤดูกาลที่เกี่ยวข้อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้จะทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองและให้คำทำนายอันเป็นหลักประกันในอนาคตเพื่อปกป้องมนุษย์ในธรรมชาติที่ไม่แน่นอน ซึ่งเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีผูกพันร่วมกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในท้องถิ่นเข้าใจร่วมกันและจดจำรวมทั้งเล่าสืบทอดกันมารวมกันในพื้นทีนั้น ๆ

ดังนั้น ความเข้าใจใน “ภูมิวัฒนธรรม” นั้นมีความหมายสำหรับคนในท้องถิ่น เพราะสร้างขึ้นจากผู้สร้างที่เป็นคนในท้องถิ่นผ่านทางตำนานเรื่องเล่าต่าง ๆ (Myth) ซึ่งเป็นระบบสัญลักษณ์ ไม่ใช่เรื่องเล่าตรงๆ ดังนั้น สิ่งเหล่านี้เมื่อผ่านกาลเวลานานเข้าก็มีการแปลเปลี่ยนความหมายแตกต่างกันไปบ้าง

ดังนั้นการศึกษาภูมิวัฒนธรรม จึงต้องมีการแปลความหมายเหล่านั้นตามความคิดและจินตนาการในอดีตกาลหรือจากความคิดของผู้คนในท้องถิ่นเหล่านั้น จึงจะเห็นความหมายและความสำคัญที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง

ตำนาน คือเรื่องเล่าจากคนรุ่นหนึ่งผ่านสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง มีทั้งที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และจากการบอกเล่าจากความทรงจำถ่ายทอดปากต่อปากในท้องถิ่นอย่างสืบเนื่อง ในตำนานเหล่านี้มักจะกล่าวถึงความเป็นมาเป็นไปของสถานที่สำคัญ ๆ ในท้องถิ่น และไม่ได้มีการรับรู้ที่หยุดนิ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงในความหมายและความสำคัญผ่านผู้คนและช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ตลอดเวลา อีกทั้งมีการขยายเส้นทางคมนาคม และการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองก็มีการกำหนดชื่อใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

ภูมิวัฒนธรรมจากตำนาน จึงไม่ใช่เรื่องหยุดนิ่งแต่จะมีการทบทวน บอกเล่าซ้ำไปมาและสร้างความหมายขึ้นใหม่ตลอดเวลาซึ่งมีความหมายต่อผู้คนภายในที่เห็นความสัมพันธ์ในสามรูปแบบ คือ ในระหว่างผู้คน ผู้คนกับธรรมชาติ และระหว่างผู้คนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ส่วนคนภายนอกที่ไม่เข้าใจก็ต้องเรียนรู้ผ่านระบบสัญลักษณ์ จึงจะเข้าใจและรับรู้ความสัมพันธ์ดังกล่าว

ภูมิทัศน์แห่งความสัมพันธ์

ในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยพื้นฐานแต่ดั้งเดิมมักจะมีความคิดและความเชื่อที่ว่า แผ่นดิน ป่าเขา แม่น้ำ หนองบึง และลำห้วยในภูมิประเทศที่เป็นภูมิวัฒนธรรมของคนภายใน คือสมบัติของอำนาจเหนือธรรมชาติในจักรวาล ผู้คนคือผู้อยู่อาศัยหาได้เป็นเจ้าของอย่างแท้จริง นั่นหมายถึงการยกอำนาจในการดูแลควบคุมสมบัติของท้องถิ่นอันได้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้แก่อำนาจเหนือธรรมชาติ

นั่นเอง การแบ่งแยกส่วนหนึ่งส่วนใดเอาไปเป็นสมบัติส่วนตัวหรือเพื่อกิจการอื่น ๆ คือการละเมิดผิดต่อสังคม และผู้คนที่อยู่ร่วมกัน

เพราะแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นแหล่งอาหารที่ใช้ร่วมกันจึงต้องมีการจัดสรรกันอย่างหลวม ๆ แต่ยุติธรรม ไม่ให้มีการเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้จนเกินไป และไม่มีสิ่งใดจะดูแลได้ดีไปกว่ามอบอำนาจนี้ให้แก่การดูแลของสังคมที่ดีสิทธิ์เหนือธรรมชาติ

มีการกำหนดแหล่งศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจเหนือธรรมชาติให้เป็นศูนย์กลางภูมิจักรวาลของท้องถิ่น เพื่อผู้คนได้มาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน เกิดสำนึกความเป็นผู้คนบ้านและเมืองในท้องถิ่นเดียวกันขึ้นมา โดยเฉพาะภูเขาที่สำคัญของท้องถิ่น เพราะมีความโดดเด่นกว่าลักษณะภูมิประเทศอื่นใด มักจะสัมพันธ์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สูงสุดกับจักรวาลที่มาจากเบื้องบนในขณะที่มีผืนน้ำและแผ่นดินเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจจากเบื้องล่าง

ภูเขาที่โดดเด่นมีลักษณะพิเศษมักจะถูกกำหนดให้เป็นที่ตั้งของอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งนับเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญทั่วโลก เช่น “เขารังแมว” เป็นที่ตั้งของเทพเจ้าของแคว้นจามเหนือที่หมีเซิน เวียดนาม “เขากมอรัตน์” ที่ลุ่มน้ำป่าสัก สูงเด่นเป็นประธานเหนือเมืองศรีเทพที่น่าจะเป็นศูนย์กลางของแคว้นศรีจนาศะในสมัยทวารวดี ในลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนอันเป็นที่ตั้งเมืองเชียงใหม่ ก็มี “เขาดอยปุยและดอยสุเทพ” เป็นประธานของเมือง ในขณะที่บริเวณต้นน้ำปิงก็มี “ดอยหลวงเชียงดาว” ซึ่งเป็นที่ตั้งของเจ้าหลวงคำแดง ผู้เป็นผีใหญ่เหนือผีบ้านผีเมืองทั้งหลายในล้านนา ในแคว้นจำปาสักของลาวที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง มี “เขาภูเก้า” เป็นประธานเหนือเขาทั้งปวง

และลำน้ำลำธารที่ไหลจากเหนือเขาเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นสายน้ำศักดิ์ของเมือง มีการกักเก็บน้ำเป็นระบบระเบียบตามลักษณะภูมิประเทศนั้น ๆ สายน้ำที่ไหลลงมาจากภูเขาศักดิ์สิทธิ์ ได้รับ การดูแลให้เกิดความสะอาด เพื่อใช้ในการบริโภคอุปโภค ถือเป็นทรัพยากรที่ใช้ร่วมกัน

ความเชื่อในเรื่องภูเขาศักดิ์สิทธิ์นั้น นับเป็นที่มาของการสร้างศาสนสถานแบบสถูปเจดีย์หรือเทวาลัยที่ชาวบ้านเรียกว่า “ธาตุ” และ “ปราสาท” ให้เป็นสัญลักษณ์ทางภูมิทัศน์ ในภูมิประเทศที่ไม่มีเขาและที่สูงแต่เป็นที่ราบลุ่มทุ่งนาและแม่น้ำลำคลองเพื่อให้ผู้คนได้เห็นแต่ไกล

ดังนั้น ตำนานพระธาตุเจดีย์ต่าง ๆ ที่ปรากฏทั่วไปทุกภูมิภาคในประเทศไทย จึงมีความหมายเป็นอย่างมากที่ทำให้ผู้คนได้รู้ถิ่นกำเนิดและบ้านเมืองของตนเอง เพราะเป็นสิ่งที่ผู้คนในท้องถิ่นสร้างขึ้น ซึ่งจะต้องมีการแปลความในระบบสัญลักษณ์ในตำนานเหล่านั้น ซึ่งพื้นฐานของมนุษย์ในระบบดั้งเดิมนั้นเห็นว่าพื้นที่สาธารณะเป็นของส่วนรวม ผ่านตัวแทนในนามพระผู้เป็นเจ้า หรือเป็น ของหลวง หรือของพระมหากษัตริย์ในยุคหนึ่ง แต่มนุษย์ก็เริ่มสร้างความเชื่อใหม่ ๆ เพื่อทำนายนอำนาจศักดิ์สิทธิ์ในการควบคุมการอยู่ร่วมกันมาเมื่อไม่กี่ร้อยปีมานี้ ซึ่งปรากฏในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม ทางฝ่ายตะวันตกที่มีความคิดควบคุมธรรมชาติและมนุษย์ด้วยกันเองไปจนถึงปรากฏการณ์ในยุคอาณานิคมและโลกาภิวัตน์ตามลำดับ ในขณะที่พื้นที่ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่าง ๆ อีกจำนวนมากไม่ได้เชื่อเช่นเดียวกัน จึงเกิดความลักลั่นขัดแย้งของความเชื่อดั้งเดิมที่ยอมต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์และปรับตัวต่อโลกกับความเชื่อที่ต้องการควบคุม และเชื่อว่ามนุษย์สามารถควบคุมโลกโดยตัดขาดมิตีความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติออกไป

สังคมแห่งความหลากหลายต้องเข้าใจภูมิวัฒนธรรม

การขาดองค์ความรู้เรื่อง “ภูมิวัฒนธรรม” ทำให้คนไทยขาดความรู้และความสนใจในเรื่องประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับภูมิภาคและระดับประเทศ ทำให้ไม่เข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยที่มีความหลากหลายแตกต่างทั้งทางชีวภาพ ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม จึงมักเกิดความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองขึ้นหลายต่อหลายครั้ง เช่น ปัญหาแย่งชิงฐานทรัพยากรของท้องถิ่นในหน่วยงานรับหรือนายทุนที่ละเมิดต่อกฎเกณฑ์ที่เคยมีร่วมกัน แม้การเปลี่ยนแปลงระบบวิธีคิดจากการยอมรับโอนอ่อนในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ช่วยให้ไม่เกิดความขัดแย้งจะเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงในหลายพื้นที่หลายท้องถิ่น แต่ก็ถือว่ายังไม่อาจเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคน เพราะธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความอ่อนแอเป็นทุนเดิม มิติความสัมพันธ์ที่ขาดหายไปในยุคปัจจุบัน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปทั้งหมด แต่กลับมีรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา เช่น ที่ “หนองหานกุมภวาปี” อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี อันเป็นพื้นที่ซึ่งกระทบกระเทือนจากการขุดเหมืองแร่โปแตสของบริษัทต่างชาติที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลไทย การทำเหมืองแร่โปแตสทำให้ชั้นหินเกลือเคลื่อนขึ้นมาตามแร่ที่ขุดเป็นจำนวนมาก อาจทำให้เกิดสภาพดินเค็มอย่างควบคุมไม่ได้ และเมื่อมีการจัดเวทีแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านในลักษณะประชาพิจารณ์ขึ้น ก็มีเด็กนักเรียนของโรงเรียนในท้องถิ่นได้ขึ้นมาอภิปรายว่า การขุดแร่โปแตสที่ทำให้เกลือขึ้นมาเป็นเสมือนการกินกระรอกตอน (เผือก) ในตำนานผาแดงนางไอ่ เพราะกระรอกตอนหรือกระรอกขาวนั้นหมายถึงเกลือที่อยู่ใต้ดิน จะทำให้บ้านเมืองเกิดความวิบัติเหมือนในตำนานที่ผู้คนพากันกินกระรอกเผือกแล้วบ้านเมืองล่มจม จึงเป็นการสะท้อนถึงการบอกเล่าและความเชื่อที่ถูกปรับแต่ยังคงความหมายเดิมที่ยังไม่ได้สูญหายไป ทุกวันนี้การรับรู้เรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมขาดหายไป ผู้คนในสังคมปัจจุบันที่เป็นคนรุ่นใหม่มีชีวิตอยู่ในสังคมอุตสาหกรรมอาจไม่รู้จักและไม่เข้าใจในรากเหง้าของแผ่นดินและผู้คน เพราะมองแต่สภาพแวดล้อมใกล้ตัวในปัจจุบันและอนาคต สภาพแวดล้อมทางภูมิวัฒนธรรมแทบทุกแห่งทุกภูมิภาคได้ผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนภูมิประเทศที่เป็นสังคมเกษตรมาเป็นอุตสาหกรรมอย่างยิ่ง รวมทั้งผู้คนท้องถิ่นที่เคลื่อนย้ายออกไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ จนแทบไม่อาจให้ข้อมูลถึงความ เป็นมาในอดีตได้ และการพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรมซึ่งมองอดีตอย่างหยุดนิ่งและเน้นตามเรื่อง ปัจจุบัน อาจไม่ใช่คำตอบที่หยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การล่มสลายของสังคมท้องถิ่นได้ หากขาดเสียซึ่งมิติในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ซึ่งเคยประทับประคองสังคมมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย

14. แนวคิดการเรียนรู้มรดกวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีดำเนินชีวิตที่กลุ่มคนในสังคมต่าง ๆ ยึดถือและยอมรับเป็นแนวปฏิบัติ วัฒนธรรมเป็นผลจากกระบวนการทางสังคมที่ทำให้เกิดแบบแผนของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มประชากร ระหว่างกลุ่มประชาชน และระหว่างประชาชนกับสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่ วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติและสามารถตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตภายใต้ข้อจำกัดของธรรมชาติได้ วัฒนธรรมเป็นผลผลิตที่มนุษย์สร้างขึ้น ถ่ายทอด สะสม และรักษาไว้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

วัฒนธรรมอาจปรากฏอยู่ในรูปความรู้ ความเชื่อ การปฏิบัติ ระบบคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนวัตถุสิ่งของ และสัญลักษณ์ อันเกิดจากความคิดและประดิษฐ์ของมนุษย์

วัฒนธรรมมีลักษณะหลอมรวมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์ที่ดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน จะมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป แบบแผนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแต่ละพื้นที่จะสะท้อนถึงแบบแผนการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมของพื้นที่นั้น ๆ เพราะจะเป็นแบบแผนที่ผ่านการคัดสรรจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ถ้าฐานของทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ เปลี่ยนไป แบบแผนเดิมก็อาจจะใช้ไม่ได้ สังคมนั้นจำเป็นต้องหล่อหลอมวัฒนธรรมใหม่ขึ้นเพื่อรับสังคมและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในดุลยภาพ การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมจะช่วยให้เรารู้จักแบบแผนการจัดการทรัพยากรภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ ของแต่ละพื้นที่ อันจะเป็นแนวทางให้เราปรับแบบแผนเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

องค์ความรู้ที่สำคัญจากการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน อาจแยกเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ คือ

1. องค์ความรู้ในเรื่องระบบการผลิตและเทคโนโลยีในการทำมาหากิน เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ จากการเรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เพื่อนำสิ่งที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตของตน โดยไม่ขัดกับฐานความเชื่อของตน

2. องค์ความรู้ในระบบการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน ประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวและเครือญาติ ปฏิสัมพันธ์ภายในชุมชน และความเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ระบบความสัมพันธ์ที่เป็นผลจากการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และผลจากระบบความเชื่อภายในกลุ่มชนนั้น

3. องค์ความรู้ระบบความเชื่อ ซึ่งเป็นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย รวมทั้งสิ่งเหนือธรรมชาติ ประกอบด้วย ศาสนา พิธีกรรม และการให้คุณค่ากับสิ่งต่างๆ

องค์ความรู้เหล่านี้จะช่วยให้เรามีพรมแดนความคิดกว้างขวาง คิดอย่างบูรณาการเชื่อมโยง และไม่ละเลยคุณค่าความสัมพันธ์ทั้งหมดของมนุษย์ ทั้งต่อมนุษย์ด้วยกัน ต่อสรรพสิ่งและต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ

15. ภาคิเครือข่าย

พจนานุกรม (2546) กล่าวถึงบทบาทและความสำเร็จ ของภาคิที่เกี่ยวข้องไว้ว่า ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจระบบการทองเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับใคร อะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องอย่างไร เพื่อกำหนดความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อใช้การทองเที่ยวเป็นเครื่องมือกำหนดความร่วมมือและการพัฒนาชุมชน การทำงานเพื่อให้การทองเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับโดยสร้างรูปแบบการทำงานที่ให้แต่ละกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นพันธมิตรกับชุมชน

จากความสำคัญและความจำเป็นในการจำเป็นในการทำงานกับภาคิ / ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าว การทำงานในโครงการวิจัยจึงต้องมี การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง เพราะมีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ทราบว่าผู้เกี่ยวข้องกับโครงการที่เป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก กลุ่มเป้าหมายรอง และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องประสานมีใครบ้าง มีบทบาทอย่างไรต่อโครงการ

2. ทรัพยากรบุคคลที่จะมาสนับสนุนโครงการมีใครบ้าง

3. กลุ่มเป้าหมายที่จะทำงานด้วยคือใคร

4. ผู้ดำเนินโครงการเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนคือใครประโยชน์ของ “การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง” มีดังนี้

4.1 ทราบว่าทำงานร่วมกับใครบ้างในโครงการวิจัย

4.2 ทราบว่าจะมีประโยชน์อะไรจากผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้น

4.3 จะสามารถแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงานได้ชัดเจนและเหมาะสม

การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1. ทีมวิจัยหลัก คือ ผู้รับผิดชอบหลักที่เข้าร่วมทำงานตลอดโครงการและมีบทบาทสำคัญควรวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่ามีใครบ้างที่เป็นตัวหลัก และแต่ละคนนั้นมีศักยภาพอะไรบ้าง แตกต่างกันอย่างไรมากน้อยอย่างไรเพื่อจะได้วางบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานได้อย่างเหมาะสม

2. ทีมวิจัยร่วม คือ กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน เช่น กลุ่มผู้รู้ ภูมิปัญญา กลุ่มเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งอาจเข้าร่วมกระบวนการในบางช่วงบางโอกาส ไม่จำเป็นจะต้องเข้าร่วมตลอดโครงการ ทีมวิจัยต้องวิเคราะห์ว่าแต่ละกลุ่มเกี่ยวข้องกับโครงการในเนื้อหาใดบ้าง เพื่อจะได้วางบทบาทให้เหมาะสมว่าเมื่อไรที่ต้องการการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนนั้น ๆ ผู้เกี่ยวข้องกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มผู้ได้รับประโยชน์ที่มีส่วนได้ส่วนเสียและได้รับผลกระทบจากงานวิจัยโดยตรง หรือเป็นผู้ให้ข้อมูล และผู้ร่วมงานบางครั้งกลุ่มนี้จะอยู่ใกล้ชิดกับทีมวิจัยหลักค่อนข้างมาก เพียงแต่อาจมาร่วมได้ในบางครั้งเท่านั้น

3. กลุ่มผู้สนับสนุน คือ ผู้ที่อาจจะไม่มีผลประโยชน์ต่อโครงการ อาจเป็นคนในหรือ คนนอกชุมชนหรือเป็นหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุนและให้การช่วยเหลือในด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ข้อมูลความรู้ หรืออาจเป็นที่ปรึกษาก็ได้ บทบาทที่มีต่องานวิจัยอาจจะน้อยแต่ยังคงมีความสำคัญ ซึ่งอาจเป็นกลุ่มเดียวกับกลุ่มทีมวิจัยร่วมกันได้

4. กลุ่มผู้ที่จะสานต่อในบางครั้งเรื่องหรือผลงานวิจัย คือ กลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยแต่คาดว่าจะได้ประโยชน์จากงานวิจัยได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเช่น เทศบาล อบต. โรงเรียน ซึ่งอาจนำข้อมูลไปใช้ต่อโดยพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น และพัฒนาชุมชนซึ่งสามารถนำข้อมูลงานวิจัยไปพัฒนาต่อเป็นสินค้า OTOP เป็นต้น

สำหรับทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยร่วมนั้น ต้องวิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาท ศักยภาพในตัวคนและในทีมจะได้จัดบทบาทและกระบวนการทำงานร่วมกันได้ถูกต้อง การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้องที่ได้ชัดเจนจะส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล และส่งผลต่อการกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น ในการดำเนินงานกระบวนการวิจัยนั้นที่สำคัญที่สุด คือ กระบวนการมีส่วนร่วม ดังนั้น ทีมวิจัยจะต้องค้นหาวิธีการเอื้อที่ต่อการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากที่สุด

ในการศึกษาข้อมูลนั้นมีข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสำคัญต่อโครงการซึ่งทีมวิจัยต้องประเมิน 3 ข้อ คือ

1. จะใช้ข้อมูลความรู้อะไรบ้างในการแก้ปัญหา

2. จะต้องรู้ว่าแหล่งข้อมูลอยู่ที่ไหนบ้าง และจะมีวิธีการที่จะได้ข้อมูลนั้นมาอย่างไร

3. จะใช้ข้อมูลที่ร่วมกันศึกษาไปผลักดันการแก้ปัญหาหรือนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างไร

พจนานุกรม (2546 : 105 – 107) จัดกลุ่มภาคีที่เกี่ยวข้องเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ระดับชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก กลุ่มยานพาหนะในท้องถิ่น วัด โรงเรียน อนามัย สถานที่สำคัญในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำงานในพื้นที่ เช่น พัฒนาการ เกษตรตำบล เป็นต้น

2. ระดับอำเภอ / จังหวัด ประกอบด้วย กลุ่มเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ระดับจังหวัดหรือภาค ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และกลุ่มรถเรือ ให้เช่า และสื่อมวลชนท้องถิ่น

3. ระดับชาติประกอบด้วย เครือข่ายท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว สื่อมวลชน นักท่องเที่ยว สถาบันวิจัย และสถาบันการศึกษา

สินธุ์ สโรบล จัดภาคีที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาคีภาครัฐที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- 1.2 หน่วยงาน / ส่วนงานราชการระดับอำเภอ
- 1.3 หน่วยงาน / ส่วนราชการระดับจังหวัด
- 1.4 กระทรวงที่รับผิดชอบและสนับสนุนการท่องเที่ยว
- 1.5 หน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบโดยตรง
- 1.6 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- 1.7 กระทรวงทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

2. ภาคีภาคเอกชนที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 2.1 หอการค้าจังหวัด
- 2.2 สมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยว
- 2.3 สมาคมมัคคุเทศก์
- 2.4 สมาคม / ผู้ประกอบการสินค้าที่ระลึก

ระดับความร่วมมือของภาคี ความร่วมมือของภาคีมีหลายระดับดังนี้ (พจนานุกรม, 2546 : 111)

1. ให้ข้อมูลข่าวสาร
2. แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์
3. ประสานทรัพยากร
4. เป็นพันธมิตรระหว่างองค์กร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รัฐจวน ทองรุศ (2542) ในจุลสารการท่องเที่ยวบทความเรื่อง “ท่องเที่ยวไทยในสหัสวรรษใหม่จะเป็นอย่างไร” จากการพยากรณ์ของ WTO คาดว่าการท่องเที่ยวของไทยยังจะขยาย ตัวต่อไปในอัตราประมาณร้อยละ 7 จนถึงปีพ.ศ. 2563 ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีจำนวนนักท่องเที่ยวถึง 37 ล้านคน หรือ 5 เท่าของจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบัน การขยายตัวระดับนี้ หมายถึงจะต้องมีการวางแผนรองรับจำนวน

นักท่องเที่ยวตั้งแต่เนิ่นๆ และวางเป้าหมายที่การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวมากกว่าการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวผู้แทน WTO ได้ย้ำว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวในสหประชาชาติใหม่จะต้องมีกลยุทธ์การพัฒนาที่ชัดเจน ขยายตลาดให้กว้าง สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน และทุกประเทศต้องร่วมกันจัดอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว

เสาวลี ทองเจิม (2544) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการสภาพสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวสถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาพระแทว อำเภอดงหลวง จังหวัดสุโขทัย พบว่า อยู่ในขั้นเตือนภัยเนื่องจากองค์ประกอบของการจัดการสภาพแวดล้อมบางตัวมีความทรุดโทรมควรได้รับการปรับปรุง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อการจัดการสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง

ธนรัตน์ ประโคน (2549) ประเมินมูลค่าประโยชน์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง ผลการศึกษาปรากฏว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวเกาะเสม็ดมี 2 ปัจจัยคือ ระดับรายได้ รองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการให้พื้นที่ธรรมชาติเกาะเสม็ดคงอยู่ต่อไป และมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการให้มีการบริการที่ดีกว่านี้

เสาวลักษณ์ นวเจริญกุล (2541) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทยในอุทยานแห่งชาติไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้องในระดับปานกลาง สำหรับผลการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว พบว่า อายุ ระดับการศึกษา การให้คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุวัฒนา ธาดานิติ (2542) ได้ศึกษาเรื่องการส่งเสริมวัฒนธรรมการท่องเที่ยวริมชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ศึกษากรณีเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า บริเวณชายฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา มีการแสดงถึงวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดกันมา กลุ่มผู้อาศัยส่วนใหญ่เป็นชุมชนมอญ ที่ยังมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมแสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิต สถาปัตยกรรม เช่น วัด บ้านเก่า วัฒนธรรมต่าง ๆ และยังมีเครื่องปั้นดินเผา มีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางน้ำ ซึ่งเป็นจุดที่ดึงดูดความสนใจของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

วัชรพันธ์ วณิชชาภิวงศ์ (2543) ศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติภูกระดึงยังคงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่งผลให้อุทยานแห่งชาติภูกระดึงได้รับผลกระทบตามมาทั้งปัญหาที่เกิดจากนักท่องเที่ยวและปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการที่ไม่มีประสิทธิภาพ เช่น ปัญหาเรื่องของขยะมูลฝอย หรือจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกินกว่าขีดความสามารถรองรับได้

ดร.กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น,กระทรวงมหาดไทย (2550) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศไทย และยังช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างไรก็ดี สถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บทความวิชานี้มีจุดมุ่งหมายในการเสนอแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขั้นตอนการพัฒนาตลาด การเสนอ

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความสมดุลในมิติทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล (2553). ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี.ปริญญาานิพนธ์ วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.คณะกรรมการควบคุม: ดร.อรอนงค์ พริ้งสุลกะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรองแก้ว พุทธิยาสาธิต ศึกษาทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญในจังหวัดปทุมธานีและเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ในด้านทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมอญ ความคิดเห็นของภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ตลอดจนพฤติกรรม และทัศนคติของนักท่องเที่ยว โดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้านประวัติศาสตร์ ตำบลโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่างเครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธงตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญ ได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกาย

วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ (2543) ได้ทำการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ย่านสามแพร่ง โดยความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านสามแพร่ง ในแนวทางการความต้องการของชุมชน มีการเปรียบเทียบแนวความคิดในการอนุรักษ์ที่ได้มาจากผู้คนในชุมชน กับแนวความคิดของโครงการจากหน่วยงานภาครัฐ ทำการเลือกแนวทางที่เหมาะสมมาประสาน เกิดเป็นโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านสามแพร่ง ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย ตามแนวความคิดการอนุรักษ์ แบบองค์รวม ประสาน ยั่งยืน แนวความคิดแบบ องค์รวม ประสาน ยั่งยืน เกิดขึ้นจากผู้ได้อาศัยอยู่ในย่านอย่างต่อเนื่อง เกิดความเข้าใจที่มีต่อโลกแวดล้อมและความสัมพันธ์ที่ผู้คนมีต่อกัน จนได้เป็น แห่งความหมาย จากนั้น ผู้คนได้ประสานกัน ที่มีความหมายเหล่านั้นให้เป็นหนึ่งเดียวกันเกิดเป็นองค์รวม คือ ย่านสามแพร่ง

โครงการองค์รวม เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาทั้งภาพองค์รวมของย่าน ประสานหัวใจแต่ละถิ่นของย่านเข้าไว้ด้วยกัน ตลอดจนผนวกแนวความคิดของโครงการจากหน่วยงานภาครัฐ ที่พิจารณาการอนุรักษ์ในภาพองค์รวมทั้งหมดของพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อให้ย่านสามแพร่งมีความเป็นหนึ่งเดียวกับพื้นที่ที่มีความสำคัญส่วนอื่นๆ

เมื่อพิจารณาองค์รวมแล้ว จึงนำโครงการองค์รวมที่ได้มาให้เกิดความสำคัญลึกลงไปในความหมายของ “ถิ่น” ต่างๆอันเป็นการนำความต้องการของคนทุกกลุ่ม วิธีการดำรงชีวิตของผู้คน ซึ่งหมายถึง “จิตใจของย่าน” และ “ร่างกายของย่าน” ได้แก่ สถานที่รองรับชีวิตส่วนตัว คือ บ้าน สถานที่รองรับชีวิตส่วนรวมในการปฏิสัมพันธ์ และสถานที่รองรับความเป็นชุมชน มาเสนอเป็นโครงการ พร้อมกับแนวทางการนำโครงการสู่การปฏิบัติ เกิดเป็น “โครงการประสานยั่งยืน”

(วิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, แนวทางในการอนุรักษ์ย่านสามแพร่ง โดยความต้องการของชุมชน, (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 23.)

การศึกษาชุมชนวัฒนธรรมพุมเรียง โดยสภาวัฒนธรรมอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (2540) เป็นการศึกษาเพื่อต้องการสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมของท้องถิ่น จึงได้ดำเนินงานจัดตั้งองค์กรวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินงานวัฒนธรรมได้อย่างจริงจัง โดยสภาวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้มีมติให้การศึกษาชุมชนวัฒนธรรมพุมเรียง ด้วยเหตุผลสนับสนุนหลายประการ เช่น

1. เพื่อเตรียมการขยายงานเครือข่ายวัฒนธรรมสู่ท้องถิ่นให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น
2. ชุมชนพุมเรียง เป็นแหล่งโบราณคดี ในยุคก่อนประวัติศาสตร์
3. ชุมชนพุมเรียงเป็นที่ตั้งเมืองไชยาเก่า มีความผูกพันกับประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย และจังหวัดสุราษฎร์ธานี

4. ชุมชนพุมเรียงเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยศาสนิกชนของศาสนาพุทธและอิสลาม วัฒนธรรมของคนในชุมชนจึงแตกต่างกันตามความเชื่อทางศาสนา

(อนุวัฒน์ เอ็งศิริ และคณะ, ศึกษาชุมชนวัฒนธรรมพุมเรียง, (สภาวัฒนธรรมอำเภอไชยา สภาวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2540), หน้า 4.)

ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม (ในด้านพฤติกรรมมนุษย์) การจัดสภาพแวดล้อม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของกิจกรรมและวัฒนธรรม Fell man กล่าวว่าระบบกิจกรรม (ในเวลาและพื้นที่) มีความสำคัญในการวางแผนและออกแบบในระดับความต้องการพื้นฐานที่มีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งทุกกิจกรรมเกี่ยวเนื่ององค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1. ตัวกิจกรรมเอง
2. กิจกรรมถูกนำไปใช้อย่างไร
3. กิจกรรมเกี่ยวข้องอย่างไรกับกิจกรรมอื่นๆ
4. ความหมายที่แอบแฝงอยู่ของกิจกรรม

Chapin (1972) ได้อธิบายในเรื่องของกิจกรรมว่ามีการเกี่ยวข้องอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ แหล่งประกอบกิจกรรม ประเภทของกิจกรรม และระบบกิจกรรม โดยระบบของกิจกรรมเป็นเรื่องพฤติกรรมของบุคคลที่มีความต่อเนื่องของประเภทกิจกรรม หรือกล่าวได้ว่า ระบบกิจกรรมมีทั้งองค์ประกอบเชิงพื้นที่ (สถานที่ไป) และองค์ประกอบทางเวลา (เวลาที่ไป) ทั้งสองอย่างรับอิทธิพลด้วยข้อจำกัดจากวัฒนธรรม และธรรมชาติของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ เช่น กิจกรรม คือ การเดินทางของบุคคลเพื่อซื้อของ แต่เมื่อบุคคลต่าง ๆ แสดงกรณีเหมือน ๆ กัน นั้นทำให้กรณีนั้นกลายเป็นประเภทของกิจกรรม และเมื่อกิจกรรมนั้นเกิดการทำงานเชื่อมโยงกันด้วยวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ประเภทกิจกรรมนั้นก็กลายเป็นระบบกิจกรรมในที่สุด เช่น การไปพักผ่อน การจับจ่าย Chapin (1972), pp. 221-253, อ้างถึงใน เขมชาติ วงศ์ทิมารัตน์, “แนวทางการอนุรักษ์คลองและชุมชนริมคลองบางใหญ่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2546), หน้า 34.) การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสังเกตวิธีการสัมภาษณ์

แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยและคณะเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาและการสัมภาษณ์โดยมีรายละเอียดในการศึกษาวิจัยการจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานีโดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษามรดกทางวัฒนธรรมและกระบวนการจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนในจังหวัดอุทัยธานี 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ และประชาชนในจังหวัดอุทัยธานีและ 3) เพื่อศึกษาแนวทางองค์ความรู้ไปพัฒนาจังหวัดอุทัยธานี โดยมีมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจังหวัดอุทัยธานีโดยขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยแบ่ง เป็น 2 ระยะ ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ผลการดำเนินการสำรวจสภาพทั่วไปของการจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานี จากสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชน ของจังหวัดอุทัยธานี พบว่าสภาพมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานีมีความหลากหลาย

2. สภาพปัญหาและแนวในการดำเนินการจัดการความรู้ด้านมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดอุทัยธานีพบว่า มีการดำเนินการด้านการส่งเสริมความรู้ มีการดำเนินการด้านการจัดเก็บความรู้ มีการดำเนินการด้านการเผยแพร่ความรู้มีการดำเนินการด้านการอนุรักษ์ความรู้ และมีการดำเนินการด้านการพัฒนาให้เป็นพื้นฐานให้เกิดความเข้มแข็ง อย่างหลากหลาย (งานวิจัยสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ,2557,มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ผศ.ดร.ไพศาล สรรสวัสดิ์สุทธิ ตำแหน่ง หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่ายชุมชนริมยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกร่างและตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของ 7 ชุมชนในตำบลบ้านกร่างและตำบลกง ทำให้ต้องมีกระบวนการที่จะ เชื่อมโยงตนและองค์กรในพื้นที่ โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ซึ่งได้กำหนดวิธีการวิจัยแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งใน และนอกพื้นที่ โดยทุกขั้นตอนของการวิจัยชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้และเป็นผู้ร่วมกำหนดแนวทางในการ พัฒนา ร่วมตัดสินใจ โดยระหว่างทางของการดำเนินการวิจัยเป็นไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็น ระหว่างกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้นตอน ดังนั้นชาวบ้านผู้ร่วมกระบวนการจะค่อย ๆ พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองไปพร้อมกัน โดยมีรายละเอียดของขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

- สร้างทีมวิจัยชุมชน
- ประชุมทีมวิจัยชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิด และประสบการณ์ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของ โครงการ สร้างความเข้าใจและวางกรอบการทำงาน
- จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านทั้ง 2 ตำบล 7 หมู่บ้าน และชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ
- อบรมทีมวิจัยชุมชน ปรับพื้นฐานคิดทีมวิจัยชุมชน แกนนำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องกับการใช้ CBR พัฒนา CBT เพื่อเกิดการยอมรับใน กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวด้วยแนวทางของ สกว.
- หาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ทั้งในและนอกพื้นที่
- เวทีทบทวนปัญหา สถานการณ์พื้นที่ประเด็นที่เอื้อต่อการพัฒนา การท่องเที่ยวของชุมชนกงไกรลาศ
- ประชุมกำหนดรูปแบบการวิจัย กำหนดประเด็นที่จะศึกษาสำรวจรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ
- อบรมวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ เครื่องมือที่จะใช้ บุคคลและสถานที่ที่จะเป็นแหล่งข้อมูล การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถาม และวิธีการถาม
- ลงพื้นที่ศึกษา สัมภาษณ์เก็บข้อมูลทุติยภูมิและปฐมภูมิของชุมชนและนำมาจัดหมวดหมู่ จัดลำดับ ความสำคัญ เพื่อไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับพัฒนาท่องเที่ยวและเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- เวทีคืนข้อมูลชุมชน เป็นการนำเสนอผลการเก็บข้อมูลและหารือกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การสรุปข้อมูล ค้นพบ โดยให้ชุมชนเจ้าของพื้นที่มีส่วนร่วมสะท้อนเติมเต็มตรวจสอบและแก้ไขถ้ามีข้อผิดพลาด
- ทีมวิจัยประชุมร่วมกันวิเคราะห์สรุปประเด็น ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

- ร่วมลงพื้นที่กำหนดแนวทาง และคัดสรรจุดที่จะใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวที่เป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเหมาะสม ในกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน
- พัฒนาทักษะ ความสามารถชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวและการให้บริการสื่อความหมายแก่ผู้มาเยือน
- ทดลอง และประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
- จัดเวทีประชุมระดมสมอง อภิปราย ระดมความคิดเห็นจากที่ประชุมใหญ่ของ 7 ชุมชน เพื่อรายงานผลวิจัยและร่วมกำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรม การจัดองค์กรท่องเที่ยวของชุมชน และคาดการณ์ผลกระทบที่จะติดความมาจากการจะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงร่วมหารือในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- ร่วมสรุปวิเคราะห์ ประเมินผลการดำเนินการวิจัย CBR พัฒนา BBT
- จัดทำรายงานผลการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงาน

ช่วงที่ 1 ใช้เวลา 9 เดือน

1. เวทีสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง
2. ทาบทามและเชิญชวนบุคคลเข้าร่วมทีมวิจัยในฐานะแกนนำแต่ละหมู่บ้าน
3. ประชุมเปิดโครงการสร้างความเข้าใจ CBR พัฒนา CBT และแบ่งบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
4. ประชุมแยกแต่ละทีมวิจัยย่อยตามประเด็นที่ได้รับมอบหมาย
5. จัดอบรมคณะกรรมการการทำงานกำหนดกรอบการเก็บข้อมูล และ ออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูลรูปแบบและวิธีการสัมภาษณ์
6. ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ทุติยภูมิ และปฐมภูมิในประเด็น
 - ข้อมูลพื้นบ้านเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ความเชื่อ ศิลปกรรม วัฒนธรรม ความโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ บุคคลสำคัญของชุมชน
 - ข้อมูลอาหารพื้นบ้านโบราณ แหล่งอาหารในชุมชน ผักพื้นบ้าน
 - ความรู้ ภูมิปัญญาชุมชนที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์รูปแบบการดำรงชีวิต
 - สภาพปัญหา และสถานการณ์การจัดการท่องเที่ยวชุมชน
 - สภาพเศรษฐกิจ สังคมชุมชนที่สัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน
7. การจัดเวทีคืนข้อมูลชุมชน และร่วมวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป
8. การประสานเชื่อมโยงกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องในการหนุนเสริมสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
9. สรุปและประมวลผล รายงานความก้าวหน้า

ช่วงที่ 2 ใช้เวลา 9 เดือน

10. ประชุมทีมวิจัยวางกรอบการทำงานวิจัยระยะที่ 2 และวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยใช้ข้อมูลพื้นฐานระยะที่ 1
11. ประชุมวางแผนการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบจัดการท่องเที่ยว
12. การศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นอกพื้นที่เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
13. พัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการและให้บริการ
14. การศึกษา และเรียนรู้วิธีการจัดตั้งกลุ่ม การบริหารการจัดการท่องเที่ยวจากการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ
15. การศึกษา เรียนรู้วิธีการ และหาแนวทางการสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยวของชุมชน
16. ทดลองปฏิบัติการทำทัวร์นำร่อง ครั้งที่ 1 รับข้อเสนอแนะ บันทึก พิจารณาแก้ไข ปรับปรุง
17. ทดลองปฏิบัติการทำทัวร์นำร่อง ครั้งที่ 2 รับฟังความคิดเห็น บันทึก
18. ประชุม สรุปบทเรียนการดำเนินงานทดลองทัวร์นำร่องและร่วมพิจารณาแนวทางปรับปรุงแก้ไข
19. ประชุมทีมวิจัย ชุมชน และภาคี เพื่อร่วมหาแนวทางจัดทำแผนพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง การโฆษณา และการขยายผลการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนสู่สาธารณชน
20. รวบรวมผลการศึกษาทั้งหมด รายงานผลการดำเนินงาน
21. เวทีนำเสนอผลการวิจัยกับที่ประชุมใหญ่ชุมชน และร่วมหาหรือแนวทางการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชน อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ขอบเขตในการดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่เครือข่ายชุมชนริเริ่มใช้ในการศึกษาคือ จำนวน 7 หมู่บ้านของตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งแยกออกดังนี้

1. ตำบลบ้านกร่าง แยกออกเป็น 4 ชุมชน

- ชุมชนบ้านนอก
- ชุมชนบ้านเหนือ
- ชุมชนบ้านไร่
- ชุมชนบ้านใต้

2. ตำบลกง แยกออกเป็น 3 ชุมชน

- ชุมชนบ้านเหนือ
- ชุมชนราษฎร์อุทิศ
- ชุมชนหมู่ 9

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนงกรลาศ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเครือข่ายชุมชนริยมซึ่งได้ทำการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มุ่งประเด็นไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ศักยภาพในการพัฒนาชุมชนงกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยศึกษาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

2.1 องค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และศึกษาเพิ่มเติมในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ความพร้อมของชุมชน และภาวะผู้นำในชุมชน

2.2 องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกาย การบริโภค วิถีชีวิต บริบทชุมชน ประวัติศาสตร์และพัฒนาการชุมชน ภูมิปัญญาถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ความเชื่อ ความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในชุมชน

2.3 พัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวของชุมชนในรูปของเส้นทาง และกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชน

3. แนวทางการจัดทำแผนในการพัฒนาชุมชนงกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย

3.1 แนวทางในการพัฒนา โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกับผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเครือข่ายชุมชนริยมจะทำการศึกษาด้านองค์ประกอบทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว รวมถึงประเด็นความสามารถในการรองรับของพื้นที่

3.2 จัดทำเค้าโครงแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมของชุมชนงกรลาศ อำเภองกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ นโยบาย แผนงาน และโครงการสำหรับพัฒนาท่องเที่ยวของชุมชน

3. ประชากร

เครือข่ายชุมชนริยมได้แยกประชากรที่จะทำการศึกษาออกเป็นดังนี้

1. ประชาชนในตำบลกงและตำบล 7 หมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนครอบครัวไม่จำกัดเพศ
2. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก สุโขทัย ที่จดทะเบียนกับสำนักงานทะเบียนการท่องเที่ยว จำนวน 19 ราย
3. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่นิยมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. ผู้รู้ในชุมชน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน เครือข่ายชุมชนริยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกร่างและตำบลกง ทั้ง 7 ชุมชน ภาควิชาที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างมีจุดหมาย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม การพูดคุย การสังเกต แบบสอบถามกึ่งทางการ ศึกษาชุมชน และใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเก็บข้อมูล คือ กล้องถ่ายรูป กล้องวิดีโอ สมุดบันทึก แบบสอบถามกึ่งทางการ

5. การตรวจสอบข้อมูล

1. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านผู้วิจัย
3. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการ

รายละเอียดของแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการวิจัย มีดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ประชาคมชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) ชี้แจงผลการอนุมัติ งบประมาณทำ CBR

1.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) วัดกงไกรลาศ ตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

1.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน 23 คน
- 2) ชาวบ้านในเครือข่ายชุมชน
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน

1.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

พูดคุยทบทวนและเชิญชวนบุคคลให้เข้าร่วมทีมวิจัย โดยการแนะนำ ทาบทวนและเชิญชวนบุคคลเข้าร่วมทีมวิจัย โดยการแนะนำตัว สร้างความสัมพันธ์ และชักชวนบุคคลต่าง ๆ ในพื้นที่ ด้วยวิธีการประสานงานกับบุคคลต่าง ๆ โดยวิธีการติดต่อเป็นรายบุคคล เพื่ออธิบายโครงการเน้นที่วัตถุประสงค์ คือ มุ่งแสวงหากลุ่มบุคคลที่จะร่วมดำเนินการวิจัย

กิจกรรมที่ 2 ประชุมทีมวิจัย

2.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำวิจัย
- 2) แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานบริหารโครงการวิจัย

2.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) วัดกงไกรลาศ ตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

2.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน 23 คน
- 2) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน

2.4 วิธีดำเนินงานกิจกรรม

1) จัดประชุมซึ่งประกอบด้วย การแนะนำโครงการ แนะนำตัว แนะนำจุดประสงค์และความเป็นมาของโครงการ

2) หาหรือเรื่องการแบ่งบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบ และแนวทางในการทำวิจัย

2.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1) สมาชิกในที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง

2) ทีมวิจัยมีแผนในการทำงานวิจัย และได้แนวทางในการปฏิบัติงาน มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบโดยมีรายละเอียดดังนี้

หัวหน้าทีมวิจัย	คือ	นายวันชัย	พวงเงิน
รองหัวหน้าทีมวิจัย	คือ	นางปรียา	สิงห์โตทอง
รองหัวหน้าทีมวิจัย	คือ	นายสมศักดิ์	กลั่นเจาะ
เหรียญก	คือ	นางสาวพัชรีย์	เทียนแดง
ผู้ช่วยเหรียญก	คือ	นางสาวธัญญา	เอี่ยมหน่อ
เลขานุการ	คือ	นางรุ่งนภา	กลั่นลูกอินทร์
ผู้ช่วยเลขานุการ	คือ	นางศรีนวล	เนียมหอม
กรรมการ	คือ	นายยิ้ม	วัฒนา
กรรมการ	คือ	นางอัญชิสา	ต้นประสงค์
กรรมการ	คือ	นายประวิทย์	วณะถาวร
กรรมการ	คือ	นายสุทิน	ลัมศิริตระกูล
กรรมการ	คือ	นายนิพนธ์	เนียมหอม
กรรมการ	คือ	นางจรรยา	มีสอน
กรรมการ	คือ	นางนันทนา	เทียนดำ
กรรมการ	คือ	นางอุไรวรรณ	กิ่งก้าน
กรรมการ	คือ	นางสาวชาลิสา	อุดมสุขวาณิช
กรรมการ	คือ	นางลำจวน	พุดลา
กรรมการ	คือ	นางระวีวรรณ	เนียมหอม
กรรมการ	คือ	นางสาวอัมรินทร์	สุวรรณศรี
กรรมการ	คือ	นายณภัทรพัทธ์	ปั่นทิม
กรรมการ	คือ	นายคงกะพัน	ทับเงิน
กรรมการ	คือ	นายดาวเรือง	สดชื่น
กรรมการ	คือ	นายธนู	เพชรร้อน

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และภาคีผู้ร่วมให้การสนับสนุน

1. นายชวนินทร์ เพมะ นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลงไกรลาศ
2. พระครูสุจิตต์ ธรรมะสุนทร
3. เทศบาลตำบลงไกรลาศ อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
4. ที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
5. โรงเรียนบ้านงราษฎรอุทิศ อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
6. โรงเรียนอนุกูลงไกรลาศ อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
7. ศูนย์การศึกษาเรียนรู้ระบบ (กศน.) อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
8. วัดกงไกรลาศ อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
9. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานสุโขทัย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
10. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

กิจกรรมที่ 3 ติดต่อบทบาท บุคคล ภาคีที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมโครงการวิจัยเพิ่มเติม

3.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) หาแนวร่วมจากคนในและนอกชุมชนเข้าร่วมทำงาน

3.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) วัดกงไกรลาศ ตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) บุคคลหรือหน่วยงานเป้าหมาย
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน

3.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) จัดประชุมซึ่งประกอบด้วย การแนะนำโครงการ แนะนำตัว แนะนำจุดประสงค์และความเป็นมาของโครงการ

- 2) ค้นหาแนวร่วมจากคนในและนอกชุมชนเข้าร่วมทำงานหรือเรื่องการแบ่งบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบ และแนวทางในการทำวิจัย

3.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ได้บุคคลเป้าหมาย และรายชื่อผู้สนใจเข้าร่วมโครงการ

นางสาวพัชรีย์	เทียนแดง	คือ เหมัญญิก
นางสาวธัญญา	เอี่ยมหน่อ	คือ ผู้ช่วยเหมัญญิก

กิจกรรมที่ 4 จัดประชุมเปิดตัวโครงการและให้ความรู้และความเข้าใจ อัตลักษณ์ที่มีคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมงไกรลาศ

4.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เชิญบุคคลต่างๆ ที่ได้จากกิจกรรมข้อ 3 เข้าร่วมประชุมทำความเข้าใจรายละเอียดโครงการ
- 2) แบ่งความรับผิดชอบประเด็นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้น
- 3) เสริมเต็มองค์ความรู้และคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมงไกรลาศ

4.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) วัดกงไกรลาศ ตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

4.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) สมาชิกเพิ่มเติม
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน
- 4) ภาควิชาที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
- 5) วิทยากร 2 ท่าน

4.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) จัดประชุมซึ่งประกอบด้วย การแนะนำโครงการ แนะนำตัว แนะนำจุดประสงค์และความเป็นมาของโครงการ อย่างเป็นทางการ อย่างเป็นทางการ
- 2) บอกถึงประเด็นการกำหนดกรอบการจัดทำแผนดำเนินงาน รวมไปถึงการเก็บข้อมูล
- 3) ให้องค์ความรู้ และแลกเปลี่ยน ความเข้าใจอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน

4.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชนและผู้เข้าร่วมใหม่ทำความรู้จักคุ้นเคย และเข้าใจขอบเขตในการทำานรวมถึงเป้าหมายของการพัฒนา
- 2) ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับองค์ความรู้ และเข้าใจอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน

กิจกรรมที่ 5 เวทีสร้างความรู้ CBT และ CBR รวมถึงการสร้างเครื่องมือ และวิธีการเก็บข้อมูล

5.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) ปรับฐานความคิดทีมวิจัยชุมชน เรื่องการใช้ CBR พัฒนา CBT
- 2) พัฒนาขีดความสามารถในการสร้างเครื่องมือเทคนิคการเก็บข้อมูลชุมชน แผนที่ชุมชน Time

Line ฯลฯ

5.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) วัดกงไกรลาศ ตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

5.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิทยากรจาก CBT
- 2) ทีมวิจัยเครือข่ายชุมชน

3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน

5.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ให้ความรู้ CBR : Community-Based Research และ CBT : Community-Based

Tourism

- 2) ให้แนวคิด และหลักการทั่วไปของการเก็บข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 3) อภิปรายซักถามทำความเข้าใจร่วมกัน
- 3) ทดสอบความเข้าใจในเบื้องต้น และประเมินและสรุปผล

5.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชนและเครือข่ายผู้เข้าร่วม งานวิจัยมีความเข้าใจการใช้กระบวนการ CBR พัฒนา

CBT

- 2) ทีมวิจัยชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพในการสร้างเครื่องมือและสามารถเก็บข้อมูลชุมชนได้

กิจกรรมที่ 6 ประชุมทีมวิจัยเครือข่ายชุมชน

6.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินการกิจกรรม

- 1) กำหนดประเด็นขอบเขต เนื้อหา ที่เป็นบริบทของพื้นที่

6.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

- 1) เทศบาลตำบลกงไกรลาศ เลขที่ 151/5 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

6.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ผู้รู้,ผู้อาวุโส ,วิทยากร
- 2) เครือข่ายนักวิจัยชุมชน
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน

6.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน ทำความเข้าใจขอบเขตในการทำงานรวมถึงเป้าหมายของการพัฒนาและแบ่งความรับผิดชอบประเด็นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้น

- 2) กำหนดเรื่องที่จะประชุม
- 3) กำหนดวัน เวลา สถานที่ และนัดหมาย
- 4) ดำเนินการประชุม สรุปผล
- 5) นัดหมายครั้งต่อไป

6.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

- 1) เกิดความเข้าใจในการทำงานในรูปแบบทีมวิจัย
- 2) ได้ประเด็นเนื้อหาขอบเขตข้อมูลที่เก็บทั้งข้อมูลทุติยภูมิ และปฐมภูมิ
- 3) ทีมวิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาที่เก็บข้อมูลขั้นต้นโดย แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ด้านโบราณสถาน ผู้รับผิดชอบข้อมูล คือ

- 1) นายยิ้ม วัฒนา นายประวิทย์ วจนะถาวร นายณภัทรพัทธ์ ปันทิม

ส่วนที่ 2 ด้านโบราณวัตถุ ผู้รับผิดชอบข้อมูล คือ

- 1) นายสุทิน ลิ้มศิริตระกูล นายนิพนธ์ เนียมหอม นายคงกะพัน ทับเงิน

ส่วนที่ 3 ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ (เรื่องเล่า) ผู้รับผิดชอบข้อมูล คือ

- 1) นางปรีญา สิงโตทอง นายสมศักดิ์ กลิ่นเจาะ นางอัญชิสา ตันประสงค์

ส่วนที่ 4 ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้รับผิดชอบข้อมูล คือ

- 1) นางศรีนวล เนียมหอม นางรุ่งนภา กลิ่นลูกอินทร์ นางนันทนา เทียนดำ

ส่วนที่ 6 ด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน ผู้รับผิดชอบข้อมูล คือ

- 1) นางสาวชาลิสา อุดมสุขวาณิช นางลำจวน พุดลา นางระวีวรรณ เนียมหอม
นายธนู เพชรร้อน

ส่วนที่ 7 ด้านอาหาร ความเป็นอยู่ ผู้รับผิดชอบข้อมูล คือ

- 1) นางสาวอณัฐชานันท์ สุวรรณศรี นายดาวเรือง สดชื่น นางจรรยา มีสอน

กิจกรรมที่ 7 ประชุมทีมวิจัยเครือข่ายชุมชน

7.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) แบ่งประเด็นและหัวข้อที่จะเก็บข้อมูลและกำหนดผู้รับผิดชอบ
- 2) กำหนดวิทยากร / ผู้รู้ ประจำกลุ่ม
- 3) ชี้แจงการใช้งบประมาณและหลักฐานการเบิกจ่ายแต่ละกิจกรรมของการเก็บข้อมูล

7.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) เทศบาลตำบลกงไกรลาศ เลขที่ 151/5 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกว้าง อ.กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

7.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) ผู้รู้ ผู้อาวุโส
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน
- 4) ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง

7.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน ทำความเข้าใจขอบเขตในการทำงานรวมถึงเป้าหมายของการพัฒนาและแบ่งความรับผิดชอบประเด็นที่เก็บข้อมูลเบื้องต้น
- 2) กำหนดเรื่องที่จะประชุมและแจกจ่ายงานออกไป
- 3) ทำความเข้าใจ กฎระเบียบกติกาการเบิกจ่ายตามแนวทาง สกว.

7.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ได้กรอบการทำงาน ขอบเขต รับผิดชอบของแต่ละประเด็นและผลลัพธ์ของการทำงานแต่ละประเด็นที่แต่ละกลุ่มรับผิดชอบ รวมทั้งทราบกฎ ระเบียบและกติกาการเบิกจ่ายตามแนวทาง สกว.

กิจกรรมที่ 8 ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร นักวิชาการ และจากแหล่งต่างๆ

8.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เก็บข้อมูลทุติยภูมิ

8.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) ตำบลบ้านกร่าง และตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ประกอบไปด้วย 7 ชุมชน

ดังนี้

ตำบลบ้านกร่าง แยกออกเป็น 4 ชุมชน

- ชุมชนบ้านนอก
- ชุมชนบ้านเหนือ
- ชุมชนบ้านไร่
- ชุมชนบ้านใต้

ตำบลกง แยกออกเป็น 3 ชุมชน

- ชุมชนบ้านเหนือกง
- ชุมชนราษฎร์อุทิศ
- ชุมชนหมู่ 9

8.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน ผู้รับผิดชอบ
- 2) นักวิชาการ

8.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

1) จัดเตรียมเครื่องมือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ โทรศัพท์ ติดต่อผู้นำทาง ยานพาหนะ

2) ลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลแบบเป็นทีม และเป็นกลุ่มที่รับผิดชอบ ในแต่ละหัวของตามที่ได้แบ่งไว้

3) ทีมวิจัย รายงานความก้าวหน้า อุปสรรค ในการลงเก็บข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม จัดพิมพ์ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยเลขานุการของทีมวิจัยชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบ

8.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

ข้อมูลทุติยภูมิ และการลงพื้นที่เพื่อศึกษาสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ งานวิจัยใน 6 ประเด็นคือ

- 1) ด้านโบราณสถาน
- 2) ด้านโบราณวัตถุ
- 3) ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ (เรื่องเล่า)
- 4) ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน
- 5) ด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน
- 6) ด้านอาหาร ความเป็นอยู่

กิจกรรมที่ 9 ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิด้วย การลงพื้นที่ศึกษา สํารวจ

9.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) ศึกษาบริบทกายภาพ และนิเวศวิทยาท้องถิ่น กงไกรลาศ
- 2) เพื่อสืบค้นอัตลักษณ์ที่มาและคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมกงไกรลาศ
- 3) ศึกษาการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำยมกงไกรลาศ

ประวัติชุมชน

- 4) เพื่อศึกษามรดกวัฒนธรรมชุมชนกงไกรลาศ
- 5) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาทุกด้าน (เช่น โลกทัศน์ ความเชื่อ พิธีกรรม จิตวิญญาณ ความสัมพันธ์ของชุมชนกับสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ)
- 6) เทคโนโลยีและการจัดการทรัพยากร
- 7) การเรียนรู้การจัดการทรัพยากร
- 8) เพื่อศึกษาสำรวจโบราณสถาน โบราณวัตถุตามเส้นทางวัฒนธรรมกงไกรลาศ

9.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) ตำบลบ้านกร่าง และตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ประกอบไปด้วย 7 ชุมชน

9.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) เยาวชน นักเรียน นักศึกษา
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน
- 4) วิทยากร/ นักวิชาการ ประจำแต่ละประเด็น
- 5) หน่วยงานทั้งองค์กร ภาครัฐและเอกชน ผู้ที่สนใจ

9.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) จัดเตรียมเครื่องมือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ โทรศัพท์ ติดต่อผู้นำทาง ยานพาหนะ
- 2) ลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลแบบเป็นทีม และเป็นกลุ่มที่รับผิดชอบ ในแต่ละหัวข้อของตามที่ได้แบ่งไว้
- 3) ทีมวิจัย รายงานความก้าวหน้า อุปสรรค ในการลงเก็บข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม จัดพิมพ์ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยเลขานุการของทีมวิจัยชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบ

9.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ด้านโบราณสถาน
 - 1.1) ประวัติความเป็นมาวัดบ้านกร่าง
 - 1.2) ประวัติความเป็นมาวัดกงไกรลาศ
 - 1.3) ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าดาบทอง

2) ด้านโบราณวัตถุ

2.1) พิพิธภัณฑวัดกงไกรลาศ

2.2) รถคอกหมู

3) ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ (เรื่องเล่า)

3.1) ประวัติศาสตร์ อำเภอองครา

3.2) ประวัติรถคอกหมู

3.3) วิถีของชุมชนกงไกรลาศ

3.4) ตำนานหลวงพ่อยิ้ม

3.5) อภินิหาร หลวงพ่อโตวิหารลอย

3.6) พิธีเผาศพ

4.7) การทำนา

4) ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.1) ประเพณีงานบุญเพ็ญเดือน 3 วัดบ้านกร่าง

4.2) ประเพณีงานบุญเพ็ญเดือน 4 วัดกงไกรลาศ

4.3) สารทบาตรข้าวต้ม

4.4) ประเพณีงานแข่งเรือพาย

4.5) ประเพณีงานลอยกระทง

4.6) สลากภัตรข้าวหลาม

4.7) การละเล่น การโยนลูกช่วง

4.8) พิธีโกนจุก

4.9) เทศกาลกินปลา

4.10) มังคละ

4.11) วิถีชีวิตชาวประมง

5) ด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน

5.1) หมู่บ้านทองม้วน

5.2) วิถีชีวิตของชาวนาตำบลบ้านกร่าง และตำบลกง

5.3) ชุมชนชาวจีน

5.4) เส้นทางวัฒนธรรมอาหาร

5.5) แพลลา ตลาดปลาที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือตอนล่าง

5.6) ร้านขายของฝาก

5.7) ร้านอาหาร

5.8) โรงแรมและรีสอร์ท

กิจกรรมที่ 10 ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิด้วย การลงพื้นที่ศึกษา สํารวจ ครั้งที่ 2

10.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) เลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพ ความพร้อม จุดเด่น
- 2) กำหนดจุด
- 3) สํารวจองค์ความรู้เฉพาะจุดที่เลือก

10.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) ตำบลบ้านกร่าง และตำบลกง อำเภองกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ประกอบไปด้วย 7 ชุมชน

10.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) ผู้รู้ ผู้อาวุโส
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน
- 4) ภาศที่เกี่ยวข้อง

10.4 วิธีดำเนินกิจกรรม

- 1) จัดเตรียมเครื่องมือ แบบสํารวจ แบบสัมภาษณ์ สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายภาพ โทรศัพท์ติดต่อผู้นำทาง ยานพาหนะ
- 2) ลงพื้นที่เพื่อสํารวจข้อมูลแบบเป็นทีม และเป็นกลุ่มที่รับผิดชอบ ในแต่ละหัวของตามที่ได้แบ่งไว้
- 3) กำหนดจุดเพื่อค้นหาศักยภาพและพัฒนาเตรียมความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) ทีมวิจัย รายงานความก้าวหน้า อุปสรรค ในการลงเก็บข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมจัดพิมพ์ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยเลขานุการของทีมวิจัยชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบ

10.5 ผลการดำเนินกิจกรรม

- 1) ได้พื้นที่และจุดศึกษา รวมทั้งองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมที่ 11 ลงพื้นที่สํารวจวิเคราะห์

11.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม

- 1) จัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่บูรณาการทุกประเด็นของข้อมูลอย่างสร้างสรรค์

11.2 สถานที่ดำเนินกิจกรรม

- 1) เทศบาลตำบลกงไกรลาศ เลขที่ 151/5 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

11.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) เยาวชน นักเรียน นักศึกษา
- 3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน
- 4) วิทยากร/ นักวิชาการ ประจำแต่ละประเด็น

5) หน่วยงานทั้งองค์กร ภาครัฐและเอกชน

6) ผู้ที่สนใจ

11.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

1) ทีมวิจัย 25 คน แบ่งออกเป็น 7 ชุมชน เพื่อลงพื้นที่ชุมชนเพื่อลงพื้นที่ชุมชนเก็บข้อมูล

2) เตรียมอุปกรณ์เครื่องมือในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เช่น กล้องวิดีโอ กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง สมุดบันทึก ข้อมูลทั้งเอกสารฉบับบันทึก การบอกเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ หลักฐานสิ่งก่อสร้างในอดีต โดยวิธีการจดบันทึก ถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ เก็บจากร่องรอยเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันว่า ข้อมูลเหล่านั้นถูกต้องหรือไม่

3) ทีมวิจัยลงพื้นที่ตามที่ได้รับมอบหมายเพื่อดำเนินการสืบค้น เก็บข้อมูล

4) ทีมวิจัย รายงานความก้าวหน้า อุปสรรค ในการลงเก็บข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม จัดพิมพ์ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยเลขานุการของทีมวิจัยชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบ

11.5 ผลการดำเนินการกิจกรรม

1) โปรแกรมการท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นตัวตนของพื้นที่ขึ้นต้น

กิจกรรมที่ 12 ประชุมสรุปรวบรวม วิเคราะห์ ข้อมูลและจัดทำแผนที่ชุมชน

12.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินการกิจกรรม

1) ถอดบทเรียนจากการศึกษา เครือข่ายชุมชนริเริ่ม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมมรดกโลก

12.2 สถานที่ดำเนินการกิจกรรม

1) เทศบาลตำบลกงไกรลาศ เลขที่ 151/5 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกว้าง อ.กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

12.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1) ทีมวิจัยชุมชน

2) เยาวชน นักเรียน นักศึกษา

3) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน

4) วิทยากร/ นักวิชาการ ประจำแต่ละประเด็น

5) หน่วยงานทั้งองค์กร ภาครัฐและเอกชน

6) ผู้ที่สนใจ

12.4 วิธีดำเนินการกิจกรรม

1) จัดเวทีกลางแจ้งทีมวิจัย นำเสนอผลสำเร็จในการสืบค้นข้อมูลชุมชน ที่ผ่านการวิเคราะห์ แก่ไข สรุป และตรวจสอบข้อมูล

2) ชุมชน 7 ชุมชน ทีมวิจัยชุมชน และสมาชิกองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยว เทศบาลตำบลกงไกรลาศ วิทยากร และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมแสดงความคิดเห็น และร่วมวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูล เป็นครั้งสุดท้าย จนทุกฝ่ายลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ผ่านข้อมูลที่ได้จัดเก็บมา

12.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) ข้อเสนอ
- 2) ผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดพิมพ์ทำรูปเล่ม

กิจกรรมที่ 13 ประชุมทีมวิจัย

13.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) มอบหมายผู้รับผิดชอบจัดทำรายงาน

13.2 สถานที่ดำเนินงานกิจกรรม

- 1) เทศบาลตำบลกงไกรลาศ เลขที่ 151/5 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

13.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน
- 3) ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง

13.4 วิธีดำเนินงานกิจกรรม

- 1) เพิ่มเติมข้อมูลทั้งหมดร่วมกับทีมผู้ประสานงาน
- 2) รวบรวมข้อมูลทั้งหมดจัดทำเป็นรูปเล่ม
- 3) ทีมวิจัย รายงานความก้าวหน้า อุปสรรค ในการลงเก็บข้อมูลและนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม จัดพิมพ์ไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยเลขานุการของทีมวิจัยชุมชน เป็นผู้รับผิดชอบ และหาผู้รับผิดชอบจัดทำ รายงาน

13.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) ได้ผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดทำรายงาน

กิจกรรมที่ 14 ประชุมทีมวิจัย

134.1 วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยตรวจสอบความถูกต้องรายงานของความก้าวหน้า ส่ง สกว.

14.2 สถานที่ดำเนินงานกิจกรรม

- 1) เทศบาลตำบลกงไกรลาศ เลขที่ 151/5 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

14.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- 1) ทีมวิจัยชุมชน
- 2) ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน
- 3) ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง

14.4 วิธีดำเนินงานกิจกรรม

- 1) รวบรวมข้อมูลการวิจัยทั้งหมดตั้งแต่เริ่มโครงการ
- 2) จัดแบ่งบทบาทหน้าที่ในการเรียบเรียงข้อมูล โดยให้ทีมวิจัยในชุมชนของตน
- 3) ให้แต่ละชุมชนนำเสนอข้อมูลของแต่ละชุมชน ต่อทีมผู้ประสานงานแก้ไข

- 4) นำข้อมูลมาแก้ไข เพิ่มเติม แล้วนำเสนอทีมผู้ประสานงานอีกครั้งหนึ่ง
- 5) จัดรวบรวมข้อมูลเป็นรูปเล่มและจัดส่ง สกว.

14.5 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

- 1) ได้รายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 จัดส่ง สกว.

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเครือข่ายชุมชนริมยม ด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย โดยมีประเด็นนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR
2. ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
3. ผลการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
4. ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผลการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR

บุคลากรของชุมชนเกิดพลังผลักดันที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตนเองให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่น่าสนใจแก่ผู้มาเยือน เนื่องจากคนในชุมชนได้เห็นกระแสข่าวของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มาแรงในปัจจุบันจึงสนใจที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองบ้าง แต่ชุมชนยังขาดทักษะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงรวมตัวกันสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชนขึ้น และร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยโดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และมีคณาจารย์จากสถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับนักวิจัยชุมชน ในระหว่างทางของกระบวนการวิจัยนักวิจัยชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรภายในท้องถิ่น และเริ่มเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพราะนักวิจัยชุมชนหลายคนไม่เคยทราบมาก่อนว่าภายในชุมชนของตนเองมีอะไร และมีความโดดเด่นในด้านใด แต่เมื่อได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลแล้ว จึงทำให้พบเห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมภายในชุมชนของตนเองเพิ่มมากขึ้น และผลจากการสร้างเครือข่ายทำให้นักวิจัยชุมชน และคนในชุมชนเกิดความกระตือรือร้น และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความน่าสนใจแก่ผู้มาเยือน เพราะเริ่มเห็นว่าชุมชนของเราก็มีของดีไม่แพ้ที่อื่นเช่นกัน จึงทำให้คนในชุมชนเริ่มเข้าใจ และเห็นประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างถูกวิธี ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนในแง่มุมที่หลากหลาย ในขณะเดียวกันกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็ได้ให้บทเรียนกับเครือข่ายนักวิจัยชุมชนในการเตรียมตัวรับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน ดังนั้นผลจากการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือการยกระดับวิธีคิดเชิงระบบให้กับนักวิจัยชุมชน และทำให้เข้าใจถึงขั้นตอนของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาคนในชุมชนมองว่างานวิจัยเป็นเรื่องไกลตัว และรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่การเข้าใจ แต่เมื่อนักวิจัยชุมชนได้ลงมือปฏิบัติแล้วกับพบว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเรื่องที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ และก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและท้องถิ่น

ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและ พัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาเส้นทางที่ตั้งและอาณาเขต

ประวัติความเป็นมาของอำเภอองไกรลาศ

นายสุธีร์ ภูวสกรเพ็ชณ์ ศึกษาธิการอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย กล่าวว่า องไกรลาศเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุโขทัย ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองสุโขทัย การคมนาคมจากเมืองสุโขทัยไปอำเภอองไกรลาศทางบก โดยใช้ทางหลวงสายสุโขทัย – พิษณุโลก หรือถนนสาย 9 หรือถนนสิงหวัฒน์ ระยะทาง 21 กิโลเมตร ทางน้ำไปตามแม่น้ำยมระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร

ที่ว่าการอำเภอองไกรลาศตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอต่าง ๆ ดังนี้คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอเมืองสุโขทัย
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอพรหมพิราม และอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย

ลักษณะภูมิประเทศ

ภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม แต่โดยเฉพาะตามลุ่มลำน้ำยม ตั้งแต่ทิศเหนือจนถึงทิศใต้เป็นที่ลุ่มมาก ฤดูฝนน้ำท่วมทุกปีการทำนาจึงไม่ได้ผล แต่เดิมมีป่าไม้มากปัจจุบันนี้ไม่มีเพราะไม้หมดป่า อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ ทำนา ทำไร่ และการประมง มีพื้นที่ประมาณ 498.048 ตารางกิโลเมตร

แม่น้ำ

มีแม่น้ำสำคัญ 1 สาย คือ แม่น้ำยม ยอดน้ำเกิดจากเขา (ดอย) ขุนยวม 2 ในอำเภอบง จังหวัดพะเยา ไหลไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ผ่านอำเภอบง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา โดยตลอด เข้าเขตจังหวัดแพร่ ผ่านอำเภอสอง อำเภอร้องกวาง อำเภอเมืองแพร่ อำเภอสูงเม่น อำเภอลอง และอำเภอวังชิ้น หักไปทางทิศใต้เข้าเขตจังหวัดสุโขทัย ผ่านอำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอองไกรลาศ เข้าเขตจังหวัดพิษณุโลก ผ่านอำเภอบางระกำ แล้วเข้าเขตจังหวัดพิจิตร ผ่านอำเภอสากเหล็ก อำเภอเมืองพิจิตร อำเภอโพธิ์ประทับช้าง และอำเภอโพทะเล เข้าเขตจังหวัดนครสวรรค์ ผ่านอำเภอชุมแสง ยาวประมาณ 550 กิโลเมตร แม่น้ำยมนี้มีแม่น้ำาวซึ่งเป็นแควไหลมาลงทางฝั่งขวายาวประมาณ 85 กิโลเมตร ยอดแม่น้ำาวเกิดจากช่องกิ่วมันในอำเภองาว จังหวัดลำปาง ไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เข้าเขตจังหวัดน่าน ไปลงแม่น้ำยมในเขตอำเภอสอง จังหวัดแพร่

ประวัติความเป็นมาในอดีต

การตั้งเมืองในสมัยโบราณนั้น คนไทยเรานิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง เพราะไม่ขาดแคลนน้ำดื่มและน้ำใช้ ตลอดทั้งสะดวกในการติดต่อซึ่งกันและกัน เมืองต่าง ๆ ก็ตั้งขึ้นอยู่กับเจ้าเมืองและถ้าเจ้าเมืองอยู่ที่ไหน มักจะตั้งที่ว่าการอยู่ที่บ้านของเจ้าเมือง เนื่องจากแต่ก่อนนั้นไม่มีที่ว่าการเช่นอย่างในปัจจุบัน สำหรับอำเภอองไกรลาสนี้เราหาประวัติความเป็นมาอย่างละเอียดไม่ได้มากนัก เพราะไม่มีใครบันทึกไว้จึงทำให้การค้นคว้าประวัติการตั้งเมืองเป็นไปได้ยากลำบาก และการเขียนประวัติความเป็นมาจะต้องกล่าวถึงประวัติเมืองสุโขทัยเสียก่อน คือ

เมืองสุโขทัย พงศาวดาร เหนือและพงศาวดารโยนกฯ พระยาพาลีราชได้มาตั้งและครองเมือง เมื่อ พ.ศ. 1043 ถึงราว พ.ศ. 1400 พระยาธรรมราชาขึ้นครองศรีสัชนาลัยแล้วโปรดให้เจ้าอุโลกกุมารราชโอรสมาครองเมืองสุโขทัย เป็นพระยาศรีธรรมโศกราช เมื่อสิ้นรัชกาลแล้วมีกษัตริย์สืบต่อมาถึง พระยาอภัยคามินี พระยาอภัยคามินีออกจำศีลที่เขาใหญ่ (คือเขาหลวง) ได้นางนาค (ขาน้ำ) เป็นชายา ประสูติเจ้าอรุณกุมาร (พระร่วง) ให้แต่งการอภิเษกเจ้าอรุณกุมารกับธิดากษัตริย์เมืองศรีสัชนาลัย แล้วต่อมาก็ได้ครองเมืองศรีสัชนาลัย ทรงพระนามว่าพระร่วง เมื่อพระร่วงได้พระชนมายุได้ 40 พรรษา ต่อมาก็ได้ขึ้นครองเมืองศรีสัชนาลัย ประมาณว่าในราว พ.ศ. 1560 ทรงมีบุญฤทธิ์เป็นอันมาก ขอมยกทัพมารบจน ทรงสาปให้เป็นหิน ทรงได้เมืองตองอู (เมืองเดิมของพม่ากระเหรี่ยง) เป็นเมืองขึ้นแต่นั้นเมืองสัชนาลัยก็เป็นราชธานีแทนกรุงสุโขทัยประมาณ พ.ศ. 1611 พระร่วงลงสรงน้ำจมน้ำหายไปที่แก่งหลวง คือแก่งสักในลำแม่น้ำยม พระพุทธเจ้า ราชอาสาได้ครองราชย์สมบัติ รัชกาลนี้พระเจ้าพรหม เวียงชัยปรากฏ เสด็จลงมาขับไล่ขอมและได้ธิดาของพระเจ้าพุทธเจ้า คือนางประทุมเทวี เมื่อพระเจ้าพุทธเจ้าสวรรคต พระธรรมไตรโลกนารถเสวยราชแทนพระราชบิดาแล้วทรงผนวชที่เมืองโอมบุรี (พิจิตร)

ต่อมาราชวงศ์กษัตริย์เมืองสุโขทัยขาดสาย ขุนนางจึงประชุมปรึกษากันเลือกพระร่วงซึ่งบวชอยู่ที่วัดในเมืองสุโขทัย (เดิมชื่อนายร่วง) เป็นบุตรนายกองส่งสวายน้ำเมืองลพบุรีขึ้นเป็นกษัตริย์เฉลิมนามว่าพระศรีจันทราธิบติ รัชกาลนี้ไทยกู้อิสรภาพได้จากขอม เพราะขอมต้องกายเป็นหินเช่นรัชกาลพระร่วงอรุณกุมาร นครราชธานีของแคว้นแคว้นชะเลียงก็ย้ายจากเมืองศรีสัชนาลัยมาตั้งที่เมืองสุโขทัย เมื่อสิ้นรัชกาลพระร่วงสวายน้ำแล้ว พ่อขุนศรีนาวนำถมเป็นเจ้าเมืองสุโขทัยต้องตกเป็นเมืองขึ้นขอม ขอมสมานโกลนลำพง มากำกับดูแล

ถึง พ.ศ. 1800 พ่อขุนบางกลางท่าว กับพ่อขุนผาเมือง บุตรพ่อขุนศรีนาวนำถม จึงแย่งเมืองสุโขทัยได้จากขอม (หลักศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 2) เมืองสุโขทัยได้เป็นนครราชธานีของไทยจนถึง พ.ศ. 1890 ก็เข้าร่วมกับราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งหลัง พม่าเมืองแตกล้มตาย จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองสุโขทัยขึ้นใหม่ที่บ้านธานี ริมลำแม่น้ำยมใน พ.ศ. 2329

ครั้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2475 ยุบเมืองสุโขทัยเป็น “อำเภอธานี” แล้วเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอสุโขทัยธานี” ขึ้นจังหวัดสวรรคโลก แล้วมาถึง พ.ศ. 2482 ตั้งอำเภอสุโขทัยธานีเป็น “จังหวัดสุโขทัย”

เมื่อก่อนจะเสียกรุงศรีอยุธยา 2 ปี คือใน พ.ศ. 2308 ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับสุโขทัย อีกครั้งหนึ่ง คือ เนเมียวสีหบดี แม่ทัพพม่ายกกองทัพลงมาจากเชียงใหม่ แบ่งกองทัพเข้าตีเมืองเป็นสองทาง คือ ทางเข้าเมืองตากทางหนึ่ง ส่วนตัวเนเมียวสีหบดีคุมพลลงมาทางเมืองสวรรคโลก ตีได้เมืองพิษัย เมืองสวรรคโลกเป็นลำดับมา และพม่าเข้าตั้งมั่นอยู่ที่เมืองสุโขทัยนั้น เจ้าพระยาพิษณุโลกกับเจ้าเมืองเหนือหลายคนช่วยกันรวบรวมไพร่พลเข้าเป็น

กองทัพ เข้าตีพม่าที่เมืองสุโขทัย แต่ในขณะที่กำลังรบกับกองทัพพม่าอยู่นั้นเจ้าฟ้าจิด (เจ้าฟ้าจิดเป็นบุตรของพระองค์แก้ว ซึ่งเป็นโอรสของพระเพทราชา ส่วนพระมารดานั้น คือ เจ้าฟ้าเทพ

ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี ในปี พ.ศ. 2318 มีเรื่องราวเกี่ยวกับกรุงสุโขทัยอีกครั้ง ตอนที่เกิดสงครามครั้งใหญ่กับพม่า คือพม่าส่งแม่ทัพคนสำคัญชื่อ อะแซหุ่ญก็ ยกเข้ามาทางด่านแม่ละเมาตรงเข้ายึดเมืองตาก แล้วเดินทัพผ่านบ้านด่านลานหอยตรงเข้ามาเมืองสุโขทัย ในหนังสือพระราชพงศาวดารกล่าวว่าเมื่ออะแซหุ่ญก็เดินทัพมาจากตากนั้น จักรมการเมืองสวรรค์โลกได้ 2 คน ถ้ามได้ว่า “พระยาเสือ” คือ เจ้าพระยาสุรสีห์ เจ้าเมืองพิษณุโลก ไม่อยู่ เนื่องจากคุมกองทัพไปตี เมืองเชียงใหม่ยังไม่กลับ โดยให้กองทัพหน้าลงมาตั้งอยู่ที่บ้านกงธานี (คือตรงที่ตั้งเมืองสุโขทัยใหม่ในปัจจุบันนี้) ที่ริมน้ำยมใหญ่ ส่วนตัวอะแซหุ่ญก็เองตั้งทัพที่เมืองสุโขทัย ซึ่งในครั้งนั้นเข้ายึดเมืองได้โดยง่าย ไม่มีผู้ใดต่อสู้ขัดขวาง เพราะเจ้าเมืองสุโขทัยคุมกองทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ร่วมกับเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ จึงไม่มีผู้ใดอำนวยความสะดวก

เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ได้ทราบข่าวศึก จึงยกทัพกลับจากเชียงใหม่ พอถึงเมืองพิษณุโลกก็รวบรวมกองทัพหัวเมืองยกเข้าตีพม่า กองหน้าของเจ้าพระยาสุรสีห์อันมีพระยาสุโขทัย พระยาอักษรวงศ์ เจ้าเมืองสวรรค์โลก และพระยาพิชัย ได้เข้าตีกองหน้าของพม่าซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านกงธานี ส่วนเจ้าพระยาสุรสีห์ยกตามไปอยู่ที่บ้านไกร (บ้านไกรและบ้านป่าแฝก คือ ตำบลไกรนอก และตำบลบ้านป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ) พม่ายกพลเข้าปะทะกองทัพพระยาสุโขทัยแตกถอยกลับไป แล้วยกตามไปตีจนถึงค่ายเจ้าพระยาสุรสีห์ ได้สู้รบกันอยู่ 3 วัน เจ้าพระยาสุรสีห์เห็นกำลังของพมามากนัก เกรงจะถูกล้อม จึงถอยกลับไปยังเมืองพิษณุโลก เรื่องราวของเมืองสุโขทัยในกรุงธนบุรีมีปรากฏแต่เพียงครั้งเดียวดังที่กล่าวมานี้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า บ้านกงธานี เป็นแค่เมืองเล็ก ๆ ขึ้นอยู่กับเมืองสุโขทัย และในขณะนั้นคงจะเรียกว่า “แขวงกงไกรลาศ” เช่นเดียวกับ แขวงภูมิ ต่างๆ นั้นจะมีแขวงในความปกครอง 2-3 แขวงขึ้นไป ใน พ.ศ.2437 พระยากงไกรลาศ เป็นนายอำเภอกงไกรลาศคนแรก แต่ไม่สามารถจะทราบได้ว่าใครดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองสุโขทัย มาทราบได้เมื่อ ร.ศ.125 (ตรงกับ พ.ศ.2449 ตรงกับรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) พระยาศรีสุชนาลัย ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองสุโขทัย ณ ศาลากลางจังหวัดสุโขทัย

ครั้ง พ.ศ.2450 (ตรงกับ ร.ศ. 126) ทางราชการได้เปลี่ยนชื่อ “แขวง” เป็น “อำเภอ” แขวงกงไกรลาศ” จึงได้เปลี่ยนเป็น “อำเภอกงไกรลาศ” ขึ้นกับเมืองสุโขทัยดังเดิม

ครั้งเมื่อถึง พ.ศ.2459 (ตรงกับ ร.ศ.135) ทางราชการได้เปลี่ยนคำว่า “เมือง” เป็น จังหวัด ดังนั้น เมืองสุโขทัย จึงเรียกว่า “จังหวัดสุโขทัย” และเมืองสวรรค์โลกจึงเปลี่ยนและเรียกว่า “จังหวัดสวรรค์โลก” แล้วเปลี่ยนตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง เป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัด”

เมื่อ พ.ศ.2460 ทางราชการได้เปลี่ยนชื่อ “อำเภอกงไกรลาศ” เป็น “อำเภอบ้านไกร” และย้ายที่ว่าการอำเภอเดิมที่ตั้งอยู่บนเกาะงเล็ก ๆ ไม่เหมาะสม เพราะในฤดูฝนน้ำท่วมการไปติดต่อราชการไม่สะดวกต้องข้ามปากจึงย้ายมาตั้งทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำยม ห่างจากที่ว่าการเดิม 15 เส้นถ้านับตั้งแต่ พ.ศ.2437 ถึง พ.ศ.2460 ที่ว่าการอำเภอกงไกรลาศอยู่บนเกาะนั้น 23 ปี การย้ายที่ว่าการอำเภอนั้นหลวงบุรีไทยพิทักษ์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอบ้านไกร

ครั้งถึงวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2475 ทางราชการได้ยุบทั้งจังหวัดสุโขทัย ลงเป็น “อำเภอธานี” แล้วต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอสุโขทัยธานี” ขึ้นกับจังหวัดสวรรคโลก “อำเภอบ้านไกร” จึงต้องไปขึ้นกับจังหวัดสวรรคโลกด้วย ตรงกับสมัยพระประสงค์เกษมราษฎร์ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดและผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอบ้านไกร ขณะนั้นคือขุนอภิธานสรทนต์

พ.ศ.2476 ทางราชการได้เปลี่ยนนามตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด เป็น “ข้าหลวงประจำจังหวัด” และพระประสงค์เกษมราษฎร์ ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัด

พ.ศ.2482 พระอนุমানสารกรรม ดำรงตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัดสวรรคโลก ทางราชการได้ยุบจังหวัดสวรรคโลก ตั้ง “จังหวัดสุโขทัย” จึงโอนอำเภอเมืองสวรรคโลก ไปขึ้นจังหวัดสุโขทัยและเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอสวรรคโลก” และในปีเดียวกันนี้ทางราชการเห็นว่า “อำเภอบ้านไกร” เดิมเป็นเมืองทางประวัติศาสตร์จึงให้กลับเปลี่ยนชื่อเป็น “อำเภอกงไกรลาศ” ตามเดิมอีก และขณะนั้น นายเปลี่ยน สิทธิเวช ดำรงตำแหน่งนายอำเภอกงไกรลาศพอดี

พ.ศ.2495 ทางราชการได้เปลี่ยนนามตำแหน่ง “ข้าหลวงประจำจังหวัด” เป็นตำแหน่ง “ผู้ว่าราชการจังหวัด” ตรงกับนายเชื้อม ศิริสนธิ์ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย

ครั้งเมื่อ พ.ศ.2505 นายเอื้อน รงค์ทอง ดำรงตำแหน่งนายอำเภอกงไกรลาศ ได้พิจารณาเห็นว่าบริเวณที่ตั้งว่าการอำเภอหลังตลาดตำบลก่งนั้นคับแคบ และไม่สามารถขยายได้ ไม่เหมาะสมที่จะตั้งว่าการอำเภอ และในขณะนั้นว่าการอำเภอกงไกรลาศชำรุดทรุดโทรมมาก ประกอบทั้งตั้งอยู่ห่างไกลสถานีตำรวจภูธรอำเภอกงไกรลาศถึง 3 กิโลเมตร จึงทำเรื่องราวขออนุญาตกระทรวงมหาดไทย ขอย้ายที่ว่าการอำเภอกงไกรลาศ จากหมู่ 10 ตำบลก่ง ไปตั้งริมถนนสิงห์วัฒน์ (ถนนสาย 9) หลักกิโลเมตรที่ 21 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง กระทรวงมหาดไทยอนุมัติให้ย้ายที่ว่าการได้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2505

อำเภอกงไกรลาศ แบ่งการปกครองออกเป็น 10 ตำบล คือ 1. กง 2. บ้านกร่าง 3. ไกรโน 4. ไกรกลาง 5. ไกรนอก 6. กกแรต 7. ดงเดือย 8. ป่าแฝก 9. ท่าฉนวน 10. หนองตุม มีหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 69 หมู่บ้าน

ประวัติศาสตร์ก่งไกรลาศ

ความหมายของคำว่า “ก่งไกรลาศ” ประกอบด้วยคำว่า “ก่ง” หมายถึง กงล้อธรรมจักรของศาสนาพุทธ “ไกรลาศ” หมายถึง สีขาว ดังนั้นอำเภอกงไกรลาศ จึงหมายถึง “กงล้อธรรมจักรสีขาวบริสุทธิ์” ชุมชนดั้งเดิมเป็นคนไทยในพื้นที่ที่อยู่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ เนื่องจากอำเภอกงไกรลาศ มีทำเลดีเป็นที่ราบลุ่ม ต่อมาจึงมีคนเชื้อสายจีนและลาวโซ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ด้วย ชุมชนเดิมจะอาศัยอยู่บริเวณบ้านทางตลาด และตำบลป่าแฝก ส่วนบริเวณบ้านริมน้ำตำบลท่าฉนวน บ้านเนินหว้าและตำบลก่ง ส่วนใหญ่จะเป็นพวกลาวโซ่งที่อพยพมาจากจังหวัดลพบุรี โดยทางเรือและประมาณ 40 ปีที่ผ่านมาบางส่วนที่อพยพ มาจากจังหวัดสิงห์บุรี สุพรรณบุรีโดยทางบก นอกจากนี้ยังมีชาวจีนมาประกอบอาชีพค้าขายและต่อมาอพยพมาตั้งถิ่นฐานในอำเภอกงไกรลาศเป็นการถาวรอีกด้วย ทำให้คนในตลาดส่วนใหญ่เป็นพวกที่มีเชื้อสายจีนจนถึงในยุคปัจจุบัน

พ.ศ.2437 นายอำเภอคนแรกคือ พระยากรไกรลาศ ซึ่งที่ว่าการอำเภอกรไกรลาศ ตั้งอยู่บนเกาะเล็ก ๆ ที่มีชื่อว่า “เกาะกง” มีแม่น้ำยมล้อมรอบ ชาวบ้านในสมัยนั้นจะอาศัยอยู่ในแพ ซึ่งมีพื้นเพมาจากพระนครศรีอยุธยา ที่มีเชื้อสายจีนมาเพื่อค้าขายพอถึงฤดูน้ำหลาก ระดับน้ำท่วมสูง ไม่สะดวกในการดำรงชีพ

พ.ศ.2460 สมัยหลวงบุรีไทยพิทักษ์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอทางราชการได้เปลี่ยนชื่อ อำเภอกรไกรลาศ เป็นอำเภอบ้านไกรและในปีเดียวกันได้ย้ายที่ว่าการอำเภอกรไกรลาศจากเกาะกงไปอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำยมห่างจากที่เดิมประมาณ 15 เส้น

พ.ศ.2482 นายเปลี่ยน สิทธิเวช ดำรงตำแหน่งนายอำเภอ ทางราชการได้เปลี่ยนชื่ออำเภอบ้านไกรเป็น อำเภอกรไกรลาศดังเดิม เนื่องจากชื่ออำเภอกรไกรลาศปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยมาช้านาน

พ.ศ.2505 นายเอื้อน รงค์ทอง ดำรงตำแหน่งนายอำเภอกรไกรลาศ เห็นว่าบริเวณที่ตั้งที่ว่าการอำเภอหลังตลาดตำบลกงคับแคบและไม่สามารถขยายได้ ฤดูฝนน้ำท่วมไม่เหมาะสมที่จะตั้งที่ว่าการอำเภอและอาคารที่ว่าการอำเภอกรไกรลาศชำรุดทรุดโทรมมาก ประกอบกับตั้งอยู่ห่างไกลสถานีตำรวจภูธรอำเภอกรไกรลาศถึง 3 กิโลเมตร จึงทำเรื่องขออนุญาตกระทรวงมหาดไทย ขอย้ายที่ว่าการอำเภอกรไกรลาศ จากหมู่ 10 ตำบลกง ไปตั้งริมถนนสิงหวัฒน์ (ถนนสาย 9) หลักกิโลเมตรที่ 21 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง กระทรวงมหาดไทยอนุมัติให้ย้ายที่ว่าการได้ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2505

บ้านกง แต่เดิมเป็นท่าเรือที่ใช้ขนส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ มาขึ้นที่ท่านี้โดยมีการใช้เรือลากจูง มาครั้งละประมาณ 10 ลำ อาจจะใช้ เรือกลไฟไปลากเรือเอี่ยมจันทน์อีกทีหนึ่ง นอกจากนี้บริเวณบ้านกงยังเป็นจุดลงเรือของชาวบ้านเพื่อเดินทางไปยังอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกอีกด้วย คนในอดีตจึงได้อาศัยลำน้ำยมเป็นหลักสัญจรไปมาผู้ที่เดินทางสัญจรไปมาจะต้อง เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการเดินเรือและแข็งแรงเพราะไม่เช่นนั้นอาจเกิดอุบัติเหตุและอันตรายได้ง่ายเนื่องจากกระแสน้ำแรงและสภาพเกาะแก่งมีให้เห็น โดยทั่วไปประกอบกับมีกระแสน้ำวนด้วย

สมัยก่อนจะเป็นเรือแจว ส่วนเรือรับจ้างจะมี “เรือเครื่องบัก” ที่รับจ้างทั้งขนคนและขนสินค้า อัตราค่าโดยสารในสมัยนั้น 3 บาทต่อคน หากรวมสินค้าด้วยก็เป็น 5 บาท เรือรับจ้างจะมาขึ้นที่ “ท่าเรือบ้านกง” ซึ่งในสมัยนั้นท่าเรือดังกล่าวจัดเป็นศูนย์กลางของการขนส่งและเป็นแหล่งที่ตั้ง ของชุมชน และที่ท่าเรือจะมีกรรมกร (จับกัง) คอยรับจ้างขนสินค้าระหว่างท่าเรือกับตลาด เป็นจำนวนมากต่อมามี “เรือทุ่น” (เป็นเรือรับจ้างที่มีหลังคาเป็นสังกะสีโค้งกลางลำเรือเพื่อกันแดดและกันฝน ซึ่งอัตราค่าโดยสารจะถูกกว่าเรือเครื่อง แต่เล่นช้ากว่า) หากชาวบ้านจะไปสุโขทัยก็ต้องไปขึ้นที่ท่าเรือประเสริฐ เวลานั้นน้ำเรือก็สามารถเข้ามาถึงท่าเรือได้เลย แต่ถ้าเป็นหน้าแล้งชาวบ้านต้องนั่งเกวียนหรือเดินไปลงเรืออีกทอดหนึ่ง ถนนสายแรกที่สร้างในอำเภอเป็นถนนสายในชื่อถนนรณานุกุลกิจสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.2462 สร้างโดยหลวงรณานุกุลกิจ ซึ่งเป็นนายอำเภอขณะนั้น

นับตั้งแต่ พ.ศ.2485 เป็นต้นมาถือได้ว่าการเดินทางระหว่างกันทางบกเป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรเป็นอย่างมาก และมีผลทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแพเริ่มลดน้อยลงและอพยพเคลื่อนย้ายมาปักหลักถาวรบนบกแทน รถยนต์เริ่มใช้ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แก่ เชฟ ของนายชิงชัย (ชาวจีน) รถเชฟนี้เป็นเครื่อง 4 สูบ ใช้น้ำมัน และใช้เป็นรถโดยสารที่วิ่งไปจังหวัดสุโขทัย วันละ 1 เที่ยว สำหรับรถยนต์ที่ใช้ไปจังหวัดพิษณุโลกก็มีวันละ 1 เที่ยว ถ้าเดินทางไปจังหวัดพิษณุโลกต้องพักค้างที่พิษณุโลก 1 คืน

สำหรับการเดินทางไปกรุงเทพฯ ต้องค้างที่พิษณุโลก 1 คืน ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 มีรถของนายใหญ่ ภูมิประพัธ เป็นรถยนต์ใช้ถ่านและพัฒนามาเป็นรถลูกช้าง (รถสี่ล้อ) ใช้น้ำมันเบนซินและพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเคยรับสั่งว่าอำเภองกงไกรลาศเป็นแอ่งกระทะสามารถเป็นพื้นที่รับน้ำจากแม่น้ำยมได้ การทำนาในอดีตเป็นการทำเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน หากมีเหลือก็นำมาขายและใช้แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน อดีตการทำนาใช้วิธีหว่านเพราะสภาพพื้นดินเป็นที่ลุ่มน้ำหลากอยู่นานจึงต้อง เป็นนาหว่านเหมือนกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียกว่า “ข้าวนางลอย”

แต่ก่อนชาวประมงจะอยู่อาศัยกันในพื้นที่ โดยใช้ไม้บวบ (ไม้ไผ่) มาหนุนแพให้ลอยมีทั้งแพชนิด 2 บวบกับชนิด 3 บวบ การมัดบวบใช้ไม้ไผ่ 50 ลำ มามัด 1 มัด เท่ากับ 1 บวบ ถ้าคนมีฐานะจะใช้ไม้เนื้อแข็งพาดบวบทำพื้นและฝาห้องก็มี การใช้น้ำของชาวแพจะใช้วิธีแกว่งสารส้มเพื่อให้ใส เดิมนั้นแพหมดไปแล้วเพราะแม่น้ำยมแห้ง โดยเฉพาะช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน

การผลิตน้ำปลาจากปลาสร้อยก็เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน อันเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านตำบลกง อำเภองกงไกรลาศ มาช้านานแล้ว นอกจากนี้ตำบลกงยังมีชื่อเสียงในการทำปลาร้าซึ่งทำจากปลาช่อน และปลาเค้าอีกด้วย

อาชีพดั้งเดิมของคนในตำบลกง ร้อยละ 90 ทำการประมงบริเวณริมแม่น้ำยม โดยใช้วิธีทอดแหตีอวน สมัยนั้นมีปลาชนิดดีตัวสีขาว ให้สังเกตว่าแม่น้ำยมเป็นแม่น้ำที่มีน้ำขุ่น และมีปลาเยอะมาก ปลาที่อยู่ในลุ่มน้ำขุ่นจึงมีสีขาวหากเป็นปลาที่อยู่ในน้ำใสปลาจะสีขุ่นปลา ที่หาได้ชุกชุมสมัยนั้นได้แก่ ปลาม้า ปลาเนื้ออ่อน ปลาชะโด ปลากระสง (เหมือนปลาช่อน) ปลาอิทก (ขนาดใหญ่เท่าปลาบึกน้ำหนักตัว 100 – 200 กิโลกรัม คนถิ่นนี้แต่ก่อนไม่รู้จักปลาบึก รู้จักแต่ปลาอิทก เวลาหาต้องใช้เชือกร้อยโดยใช้ไม้ไผ่เป็นลำเป็นคานหา)

การทำทองม้วนและขนมฝิงเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นในอำเภองกงไกรลาศเมื่อประมาณ 70 ปีมาแล้ว ประมาณ พ.ศ.2516 แม่สงวน เหลืองสุวรรณ ได้ริเริ่มทำทองม้วนขึ้นเป็นรายแรกของตำบลกง และใน ปีพ.ศ.2523 นายอาษา เมฆสุวรรณ ได้นำทองม้วนของแม่สงวน เหลืองสุวรรณ ขึ้นทูลเกล้าถวาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ส่วนขนมฝิงที่มีชื่อเสียงมากเคยออกรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 7 คือ “ขนมฝิงแฉ้มประตูดาย” ของคุณติ่ม สาเหตุที่ได้ชื่อว่า “แฉ้มประตูดาย” เนื่องจากมีลูกคำต่อคำแย่งกันซื้อเป็นจำนวนมากจนเจ้าของร้านคือ คุณติ่มต้องแฉ้มประตูซึ่งเป็นบานไม้พับให้เหลือช่องเล็ก ๆ จึงขายให้แก่ลูกค้า (ปัจจุบันร้านนี้ก็ยังแฉ้มประตูอยู่ไม่เปิดกว้างเหมือนร้านอื่น ๆ ทั่วไป) เคยมีคำกล่าวว่า “อยากมั่งมีไปอยู่ศรีสำโรง อยากฉิบหายตายโหงไปอยู่ กงไกรลาศ” ทั้งนี้เนื่องจากอำเภอสรีสำโรงมีความอุดมสมบูรณ์มาก ในขณะที่อำเภองกงไกรลาศ เคยเป็นพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมอยู่เป็นประจำ ทำให้ปลูกอะไรไม่ได้ ในช่วงประมาณปี พ.ศ.2496 – 2510 มีนกกเลงหัวไม้มาก เคยมีสถิติผู้ถูกฆ่าตายในอำเภอนี้ถึง 38 คนต่อเดือนนกกเลงหัวไม้มีทั้งที่ มาจากสุโขทัยและพิษณุโลก และคนพื้นที่อำเภองกงไกรลาศ โดยจะมารวมกันอยู่ที่นี้เรียกว่า สุมโจร ในปี พ.ศ.2516 นกกเลงหัวไม้หรือสุมโจรได้หมดไป เนื่องจากมาตรการเด็ดขาดของภาครัฐและการวิสามัญฆาตกรรมของตำรวจคนที่เป็นสื่อในความหมายของชาวกงไกรลาศ จะมี 2 ความหมาย คือ สื่อที่หมายถึงคนที่ดีแต่มีจิตใจนกลอง ใจกว้าง มีลักษณะของผู้นำคนลักษณะเช่นนี้จะได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน สำหรับความหมายที่ 2 จะหมายถึงพวกที่มีฐานะยากจน มีส้นดานในการปล้นเป็นพวก มิฉฉัพและส่วนใหญ่จะเป็นคนต่างถิ่นมิใช่คนพื้นเพของอำเภองกงไกรลาศ ประมาณ 10 ปีที่แล้วมา อำเภอ

กงไกรลาศ เป็นพื้นที่ที่มีภูเขาชุมมากในอดีตเป็นอำเภอที่ได้ชื่อว่า กลางหาวมีแมงดา กลางดินมีน้ำมัน แต่ในปัจจุบัน แมงดาไม่มีให้เห็นแล้ว ในเรื่องการศึกษา เด็กจะเรียนหนังสือตามวัด จนปี พ.ศ.2474 มีโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเปิดสอนตามหลักสูตรภาคบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ ชื่อโรงเรียนกง 1 ราษฎร์อุทิศต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบ้านกง (ราษฎร์อุทิศ) โดยมีขุนสวัสดิ์ สวัสดิ์ เป็นผู้อุทิศที่ดินให้และประชาชนเป็นผู้ช่วยกันสร้าง มีนายบุญมา ปรีชาชาญ เป็นครูใหญ่คนแรก การเปิดสอนครั้งแรกมีถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีนักเรียนหญิง - ชาย ตั้งแต่ครั้งแรกที่เปิดสอน ต่อมามีการตั้งโรงเรียนขึ้นอีก 4 โรงเรียน

วิถีชีวิต แต่เดิมบ่อน้ำกลางหมู่บ้านเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และจัดงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น การเล่นช่วง การเล่นเตย นางสุม นางดั่ง นางชิงลม เป็นต้น ต่อมาเมื่อไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึงหมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2530 ก็เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกขึ้นมาและทำให้วิถีชีวิตของชาวกงไกรลาศเปลี่ยนแปลงไป

เพลงประจำที่หนุ่มสาวขับร้องเมื่อพบกันที่บ่อน้ำในบริเวณที่ไปตักน้ำหรืออาบน้ำ น้ำในทำนองต่อว่าต่อขาน จะเป็นเพลงที่ร้องเล่นพร้อมกัน ปัจจุบันเพลงนี้ก็ยังคงมีอยู่ คือ หนุ่มรูปหล่อกินน้ำบ่อลื่นน้ำฝน อย่าไปรักเขาเลยพ่อ หน้มน เรามั่นจนเขาถึงไม่แล ไกรโนไมใช่พวกกลางนา ไ้อ้วกเดินมาเรียกว่า “ไกรนอก”

ความภาคภูมิใจของชาวตำบลกงไกรลาศนั้น ถึงแม้จะประกอบด้วยหลากหลายเชื้อชาติ มีทั้ง จีน ลาว ไทย แต่ด้วยความที่เป็นคนมีน้ำใจ โอบอ้อมอารี ความสมัครสมานสามัคคี ทำให้ชุมชนแห่งนี้อยู่กันอย่างกลมกลืนเหมือนพี่น้องมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านใต้ สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านใต้

1. ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมเทศบาลตำบลกงไกรลาศเป็นสุขาภิบาล โดยมีนายอำเภอเป็นประธานสุขาภิบาล และนายชวนินทร์ เพมะ เป็นรองประธานสุขาภิบาล หลังจากนั้นได้ยกฐานะมาเป็นเทศบาล และได้แต่งตั้งชุมชนขึ้นมา เมื่อประมาณปี พ.ศ.2542 โดยใช้ชื่อว่า “ชุมชนบ้านใต้” เพราะเป็นชุมชนที่อยู่ใต้ชุมชนอื่น เป็นหมู่บ้านที่เรียกกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยมีนายวัชชัย กิ่งก้าน เป็นประธานชุมชนคนแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2542 - 2543 หลังจากหมดวาระลงชุมชนได้คัดเลือกประธานชุมชนคนใหม่ขึ้นมา คือ นางปรีญา สิงห์โตทอง และประธานชุมชนคนปัจจุบัน นางรุ่งนภา กลิ่นลูกอินทร์

2. ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนบ้านใต้ มีพื้นที่ประมาณ 0.65 ตารางกิโลเมตร

3. สภาพภูมิประเทศ

ชุมชนบ้านใต้ ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่ม ทำให้มีพื้นที่ทำการเกษตรมีน้ำท่วมขังเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ชุมชนบ้านใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนบ้านเหนือพัฒนา ชุมชนบ้านนอก ชุมชนราษฎร์อุทิศ ชุมชนหมู่ 9 และบริเวณชุมชน มีถนนสายหลักผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1055 (ถนนนราธิวาสราชนครินทร์) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอ กงไกรลาศกับอำเภอศรีมหาชัย โดยจะผ่านตอนกลางของชุมชน จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้ เข้าสู่อำเภอศรีมหาชัย

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น	442	คน
เพศชาย	207	คน
เพศหญิง	235	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	198	ครัวเรือน

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนบ้านไต้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่เป็นไก่พันธุ์พื้นเมืองและค้ายาย

อาชีพ

ทำนา	48	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	8	ครัวเรือน
ประมง	3	ครัวเรือน
ค้าขาย	14	ครัวเรือน
รับจ้าง	46	ครัวเรือน
รับราชการ	11	ครัวเรือน
บริษัทเอกชน/โรงงาน	9	ครัวเรือน
ไปประกอบอาชีพที่อื่น	46	ครัวเรือน
บริการ	13	ครัวเรือน

6. กลุ่มอาชีพ จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่

6.3 กลุ่มอาชีพนักร้องนักเต้น

- ปัจจุบันมีเงินทุน 20,000 บาท มีสมาชิก 32 คน
- ประธานกลุ่ม นางปรียา สิงห์โตทอง

6.4 กลุ่มอาชีพถักพรมเช็ดเท้า

- ปัจจุบันมีเงินทุน 10,000 บาท มีสมาชิก 8 คน
- ประธานกลุ่ม นางปรียา สิงห์โตทอง

6.5 กลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม

- ปัจจุบันมีเงินทุน 20,000 บาท มีสมาชิก 12 คน
- ประธานกลุ่ม นางศรีนวล เนียมหอม

7. กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

7.1 กลุ่มกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านไต้

- ปัจจุบันมีเงินทุน 400,000 บาท มีสมาชิก 93 คน
- ประธานกลุ่ม นายธนู เพชรร้อน

7.2 กลุ่มกองทุนเงินล้าน

- ปัจจุบันมีเงินทุน 1,200,000 บาท มีสมาชิก 115 คน
- ประธานกลุ่ม นายโพธิ์ ศรีฟ้า

8. สภาพทางสังคม

8.1 ศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ หลวงพ่ออยู่

8.2 ผู้นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 98 ของจำนวนประชากร

ผู้นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ - ของจำนวนประชากร

ผู้นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 2.0 ของจำนวนประชากร

ผู้นับถือศาสนาอื่น ร้อยละ - ของจำนวนประชากร

9. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีเพ็ญเดือน 3 (สลากภัตข้าวหลาม) ประมาณเดือน กุมภาพันธ์

ประเพณีทำบุญลาน (นำข้าวเปลือกมาทำบุญ) ประมาณเดือน กุมภาพันธ์

ประเพณีวันสงกรานต์ ประมาณเดือน เมษายน

ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา ประมาณเดือน กรกฎาคม

ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประมาณเดือน ตุลาคม

ประเพณีลอยกระทง ประมาณเดือน พฤศจิกายน

10. สถาบันและองค์กรในชุมชน

ตลาด 1 แห่ง

สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว 2 แห่ง

สนามกีฬา 1 แห่ง

โรงงานอุตสาหกรรม 2 แห่ง

ร้านค้า / ร้านอาหาร 14 แห่ง

ศาลากลางบ้าน / ห้องสมุด / ศูนย์การเรียนรู้ (SML) 1 แห่ง

11. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

11.1 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ ดิน ดินร่วนปนทราย

11.2 แหล่งน้ำจากการประปาส่วนภูมิภาค น้ำทางการเกษตรจากปากกระเป๋น หนองขาหย่าง

11.3 พืชพรรณ / สมุนไพร 2 ไร่

11.4 พื้นที่สาธารณะ 3 แห่ง ได้แก่ ปากกระเป๋น, หนองขาหย่าง, ปากทอง

ผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่างๆ ในชุมชน

1. ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน

- 1.1 ชื่อ นายโปรด คงทน ที่อยู่ 11/1 – 11/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ยาหม้อ
- 1.2 ชื่อ นายยิ้ม ตรุชะ ที่อยู่ 77/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ยาหม้อ กวาดคอเด็ก
- 1.3 ชื่อ นางสาวน ทอชิ่งตระกูล ที่อยู่ 140 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

2. มีความสามารถด้าน : ยาสมุนไพรทั่วไป

- 2.1 ชื่อ นายประจวบ เสือมัน ที่อยู่ 89 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

3. ด้านผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น

- 3.1 ชื่อ นายประจวบ เสือมัน ที่อยู่ 89 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ตั้งศาลพระภูมิ

4. ด้านงานฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า

- 4.1 ชื่อ นายจักรวาล เทียนดำ ที่อยู่ 62 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไม้
- 4.2 ชื่อ นายละม้าย เพชรร้อน ที่อยู่ 42 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไม้ สานกระดัง
- 4.3 ชื่อ นายทองหย่อน รักดี ที่อยู่ 84 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไม้ หัตถกรรมจักสาน
- 4.4 ชื่อ นายหยิน รักดี ที่อยู่ 84/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไฟฟ้า
- 4.5 ชื่อ นายละม้าย กิ่งก้าน ที่อยู่ หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไฟฟ้า
- 4.6 ชื่อ นายรัชชัย กิ่งก้าน ที่อยู่ 79 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไฟฟ้า
- 4.7 ชื่อ นายมนตรี สังข์วีเชียร ที่อยู่ 69/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไฟฟ้า
- 4.8 ชื่อ นายอิสริ์ คุ่มคง ที่อยู่ 148 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไฟฟ้า
- 4.9 ชื่อ นายเทวัน พันเดช ที่อยู่- หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย
มีความสามารถด้าน : ช่างไฟฟ้า

4.10 ชื่อ นายประภาส ตรีขำ ที่อยู่- หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : ช่างปูน

4.11 ชื่อ นายประทีน มั่นอำ ที่อยู่ 77/5 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : ถักแห

4.12 ชื่อ นางพนม ไกรจันทร์ ที่อยู่ 43/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : ถักแห

4.13 ชื่อ นายจรัญ นาดอน ที่อยู่ 76/1 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : ถักแห

4.14 ชื่อ นายสุทิน สุกใส ที่อยู่ 82/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : ถักแห

4.15 ชื่อ นายกิม เนียมหอม ที่อยู่ 68 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : ทำลอบดักปลา

5. ด้านผู้มีความรู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี

5.1 ชื่อ นายวิทยา ภัคดี ที่อยู่ 84/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : การเกษตร (จบทางด้านเกษตร)

6. ด้านผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร

6.1 ชื่อ น.ส.สมจิตร กลิ่นลูกอินทร์ ที่อยู่ 47 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : การผลิตน้ำปลา

6.2 ชื่อ นางทุเรียน เรืองก้อน ที่อยู่ 51/3 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : การผลิตน้ำปลา

6.3 ชื่อ นางอรัญญา ดีจริง ที่อยู่ 11/3 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : การทำผักดองทุกประเภท

6.4 ชื่อ นางหย่า สุกใส ที่อยู่ 82/2 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : การทำปลาเค็ม

6.5 ชื่อ นางบุญช่วย ทองดี ที่อยู่ 149/1 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : การทำปลาเค็ม ปลาอย่าง

7. ด้านผู้มีความรู้พิธีกรรมทางศาสนา / ขนบธรรมเนียมประเพณี

7.1 ชื่อ นางบุญยัง ตรีชะ ที่อยู่ หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : การทรงเจ้า เข้าทรง (แม่ลูกแกะ ทรงกุมาร)

7.2 ชื่อ นายประจวบ เสือมัน ที่อยู่ 89 หมู่ 1 ต.บ้านกร่าง อ.กงไกรลาศ จ.สุโขทัย

มีความสามารถด้าน : ตั้งศาลพระภูมิ

ชุมชนบ้านนอก

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านนอก

1. ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมนายเอื้อน รวงทอง เป็นประธานสุขาภิบาล โดยมีนายชวรินทร์ เพมะ เป็นรองประธานสุขาภิบาล และหลังจากนั้นได้ยกฐานะเป็นเทศบาล เมื่อปี พ.ศ.2542 และได้แยกเขตพื้นที่เทศบาลเป็นชุมชน คือ “ชุมชนบ้านนอก” ในปัจจุบัน แต่เดิมเป็นชุมชนอยู่ในเขตบ้านไร่ ชื่อว่า บ้านกุ่ม มาแบ่งแยกพื้นที่เป็นชุมชนบ้านนอก โดยมีนายประชา คล้ายบุญ เป็นประธานชุมชนคนแรก เมื่อนายประชา คล้ายบุญ ได้หมดวาระลงก็ได้มีการคัดเลือกประธานคนใหม่ขึ้นมา คือ นายอำนวย อำพัน ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งจนถึงปัจจุบัน

2. ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนบ้านนอก มีพื้นที่ประมาณ 0.85 ตารางกิโลเมตร

3. สภาพภูมิประเทศ

ชุมชนบ้านนอก ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่ม ทำให้มีพื้นที่ทำการเกษตรมีน้ำท่วมขังเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ชุมชนบ้านนอก มีพื้นที่เขตติดต่อกับชุมชนบ้านเหนือพัฒนา ชุมชนบ้านใต้ ชุมชนบ้านไร่ และเขตติดต่อบ้านโพธิ์หอม ตำบลงเดือย และบริเวณชุมชนมีถนนสายหลักผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1055 (ถนนนราธิวาสราชนครินทร์) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอคลองไทรกับอำเภอศรีมามาศ โดยจะผ่านตอนกลางของชุมชน จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้เข้าสู่อำเภอศรีมามาศ

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น	857	คน
เพศชาย	445	คน
เพศหญิง	412	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	423	ครัวเรือน

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนบ้านนอก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว และประกอบอาชีพค้าขายเป็นส่วนใหญ่

อาชีพ

ทำไร่	2	ครัวเรือน
ทำนา	101	ครัวเรือน
ทำสวน	6	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	15	ครัวเรือน
ประมง	12	ครัวเรือน
ค้าขาย	69	ครัวเรือน
รับจ้าง	56	ครัวเรือน
รับราชการ	30	ครัวเรือน

บริษัทเอกชน/โรงงาน	23	ครัวเรือน
ไปประกอบอาชีพที่อื่น	86	ครัวเรือน
บริการ	23	ครัวเรือน

6. กลุ่มอาชีพ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

6.1 กลุ่มอาชีพกลุ่มน้ำดื่ม

- ปัจจุบันมีเงินทุน 20,000 บาท มีสมาชิก 17 คน
- ประธานกลุ่ม น.ส.อนงค์นาถ มั่นเทศ

6.2 กลุ่มอาชีพเพาะเห็ดโคนญี่ปุ่น

- ปัจจุบันมีเงินทุน 55,000 บาท มีสมาชิก 66 คน
- ประธานกลุ่ม นายมานิตย์ นครกัณฑ์

7. กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

7.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตรชุมชนบ้านนอก

- ปัจจุบันมีเงินทุน 200,000 บาท มีสมาชิก 151 คน
- ประธานกลุ่ม นางสมาน นครกัณฑ์

7.2 กลุ่มกองทุนเงินล้าน

- ปัจจุบันมีเงินทุน 1,800,000 บาท มีสมาชิก 150 คน
- ประธานกลุ่ม นางสมาน นครกัณฑ์

8. สภาพทางสังคม

8.1 ศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ หลวงพ่ออยู่

ผู้นับถือศาสนาพุทธ	ร้อยละ 97	ของจำนวนประชากร
ผู้นับถือศาสนาอิสลาม	ร้อยละ -	ของจำนวนประชากร
ผู้นับถือศาสนาคริสต์	ร้อยละ 3.0	ของจำนวนประชากร
ผู้นับถือศาสนาอื่น	ร้อยละ -	ของจำนวนประชากร

9. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีเพ็ญเดือน 3	(สลากภัตรข้าวหลาม)	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์
ประเพณีทำบุญลาน	(นำข้าวเปลือกมาทำบุญ)	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์
ประเพณีวันสงกรานต์		ประมาณเดือน เมษายน
ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา		ประมาณเดือน กรกฎาคม
ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ		ประมาณเดือน ตุลาคม
ประเพณีลอยกระทง		ประมาณเดือน พฤศจิกายน

10. สถาบันและองค์กรในชุมชน ได้แก่

วัด/มัสยิด/โบสถ์แม่พระ	1	แห่ง
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง

สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว	1	แห่ง
สนามกีฬา	4	แห่ง
ร้านค้า / ร้านอาหาร	24	แห่ง
สวนสาธารณะ / สนามเด็กเล่น	1	แห่ง
อาคารชุมชน / ห้องสมุด / ศูนย์การเรียนรู้ (SML)	1	แห่ง

11. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- 11.1 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ ดิน ดินร่วนปนทราย
- 11.2 แหล่งน้ำ จากการประปาส่วนภูมิภาค น้ำทางการเกษตรคลองท่าขโมย
- 11.3 พื้นที่สาธารณะ 1 แห่ง ได้แก่ ปาร์กเกียวน

ผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่าง ๆ ในชุมชน

1. ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน

- 1.1 ชื่อ นายสะอาด ปิ่นทอง ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผลิตยาลูกกลอน
- 1.2 ชื่อ นายสมชัย กาญจนชุม ที่อยู่ 3/2 หมู่ 3 ตำบลดงเตี้ย อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผลิตยาสมุนไพร ยาลูกกลอน
- 1.3 ชื่อ นายสง่า บุญเกิด ที่อยู่ 191/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอเด็ก
- 1.4 ชื่อ นายจรรยา ไกรทอง ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอน้ำมัน จับกระดูก ฟันงูสวัด ไฟลามทุ่ง
- 1.6 ชื่อ นายประยงค์ เริงสุข ที่อยู่ 138/2 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ฟันปากพุท
- 1.7 ชื่อ นางเวก ทองเชื้อ ที่อยู่ 31 / 2 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอ
- 1.8 ชื่อ น.ส.งามพิศ เอี่ยมหุ่น ที่อยู่ 55 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ใช้เท้ากวาดคอ (ก้างติดคอ)
- 1.9 ชื่อ นายสุพัฒน์ ดีจริง ที่อยู่ 33 / 1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

2. มีความสามารถด้าน หมอน้ำมัน

- 2.1 ชื่อ นายวิธร มั่นเทศ ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอน้ำมันก้างติดคอ
- 2.2 ชื่อ นายจรรยา ดั่งแตง ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอพื้น หมอนวด

3. ด้านผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น

3.1 ชื่อ นายสง่า บุญเกิด ที่อยู่ 191/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน มัคทายก

3.2 ชื่อ นายปราโมทย์ สิงโตทอง ที่อยู่ 110/4 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน งานพิธีกรรมต่าง ๆ

3.3 ชื่อ นายทวีป ไกรจันทร์ ที่อยู่ 93 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน งานพิธีกรรมต่าง ๆ

4. ด้านงานฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า

4.1 ชื่อ นายอำนาจ อำพัน ที่อยู่ 87/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน งานไม้

4.2 ชื่อ นายบุญธรรม บริบูรณ์ ที่อยู่ 1 / 2 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน งานไม้ ช่างแกะ ช่างปั้นปูน

4.3 ชื่อ นายทา มั่นเทศ ที่อยู่ 110/2 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

4.4 ชื่อ นายสมาน ดีโต ที่อยู่ 122 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

4.5 ชื่อ นายสง่า บุญเกิด ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

4.6 ชื่อ นายบรรจง ยิ้มโย ที่อยู่ 115 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน งานไม้

5. มีความสามารถด้าน ช่างเหล็กดัด

5.1 ชื่อ นายเฉลิมพล เทียนแดง ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างเหล็กดัด

5.2 ชื่อ นายจ่านงค์ บุญรัตน์ ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

5.3 ชื่อ นายลำเพย อินทรโชติ ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

5.4 ชื่อ นางเวก ทองเชื้อ ที่อยู่ 31 / 2 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างจักสาน สานพัด เสื่อ ฯลฯ

5.5 ชื่อ นายสายหยุด พึ่งดี ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างจักสาน สานพัด เสื่อ ฯลฯ

5.6 ชื่อ นางอ๊อด ภูพรมมี ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างจักสาน

6. มีความสามารถด้าน งานประดิษฐ์จากใบตอง งานฝีมือต่างๆ

6.1 ชื่อ นายทา มั่นเทศ ที่อยู่ 110/2 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขยายพันธุ์ไม้

6.2 ชื่อ นายเทพ เพชรพัก ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขยายพันธุ์ไม้

6.3 ชื่อ นายอดิศักดิ์ กลัดพัก ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขยายพันธุ์ไม้

7. ด้านผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร

7.1 ชื่อ นางถวิล เพือกอ่อน ที่อยู่ 61 / 2 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผักดอง

7.2 ชื่อ นางมะลิ ดีจริง ที่อยู่ 33 / 1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผักดอง ขนมจีนน้ำยา

7.3 ชื่อ นางแฉล้ม ดีจริง ที่อยู่ 117 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผักดอง

7.4 ชื่อ นางเหลียม คงวง ที่อยู่ 27 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาจ๋า

7.5 ชื่อ นางแฉล้ม แป้นจาก ที่อยู่ 124/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาจ๋า

7.6 ชื่อ นางอีด ภูพรมมี ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาจ๋า ปลาจ่อม

7.7 ชื่อ นางสาวสมร อำพวัน ที่อยู่ 87/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมไทยทุกประเภท

7.8 ชื่อ นางสาวน นกรกัณฑ์ ที่อยู่ 93 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมไทย

7.9 ชื่อ นางเอื้อม ไร่เรือง ที่อยู่ 119/3 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน แป้งข้าวหมาก

8. ด้านผู้มีความรู้พิธีกรรมทางศาสนา / ขนบธรรมเนียมประเพณี

8.1 ชื่อ นายปอน อินชู ที่อยู่ 125 / 3 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอดู

8.2 ชื่อ นายสง่า บุญเกิด ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ประกอบพิธีทางศาสนา

ชุมชนบ้านไร่

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านไร่

1. ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมเทศบาลตำบลงไกรลาศ เป็นสุขาภิบาลโดยมีนายอำเภอเป็นประธานสุขาภิบาล และนายชวนินทร์ เพมะ เป็นรองประธานสุขาภิบาล หลังจากนั้นได้ยกฐานะมาเป็นเทศบาล และได้แต่งตั้งชุมชนขึ้นมาเมื่อประมาณปี 2542 โดยใช้ชื่อว่า “ชุมชนบ้านไร่” โดยมีนายปูน กลิ่นเกษร เป็นประธานชุมชนคนแรก แต่เนื่องจากสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง จึงได้ขอลาออกจากการเป็นประธานชุมชน หลังจากนั้นนายรัตน์ เทียนแดง ก็ได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานคนต่อไป หลังจากนั้นนายรัตน์ เทียนแดงได้ดำรงตำแหน่งครบวาระแล้ว ก็ได้รับสมัครเป็นสมาชิกสภาเทศบาล และได้รับคัดเลือกเป็นสมาชิกสภาเทศบาล หลังจากที่ตำแหน่งประธานชุมชนว่างลง ก็ได้มีการคัดเลือกประธานคนต่อไปซึ่งทำให้นายสิริ ตุมหอม ได้คัดเลือกให้เป็นประธานชุมชนและต่อมาได้คัดเลือกประธาน นายรักษา อินทิต ได้รับการคัดเลือกถึงปัจจุบัน

2. ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนบ้านไร่ มีพื้นที่ประมาณ 1.00 ตารางกิโลเมตร

3. สภาพภูมิประเทศ

ชุมชนบ้านไร่ ตั้งอยู่บนที่ราบ การคมนาคมสะดวก มีอาณาเขตติดต่อกับชุมชนบ้านนอกชุมชนบ้านเหนือพัฒนา และเขตติดต่อพื้นที่ของ อบต.กง และบริเวณชุมชนมีถนนสายหลักผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ถนนสิงห์พัฒน) เป็นเส้นทางที่เริ่มจากจังหวัดตากพาดผ่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย อำเภอเมือง และอำเภอองไกรลาศ ของจังหวัดสุโขทัยเข้าสู่จังหวัดพิษณุโลก โดยผ่านตอนเหนือของชุมชนบ้านไร่ในแนวตะวันตก – ตะวันออก และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1055 (ถนนนราชนกุลกิจ) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอองไกรลาศกับอำเภอบัรรัมย์ โดยจะผ่านตอนกลางของชุมชน จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้เข้าสู่อำเภอบัรรัมย์

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น	942	คน
เพศชาย	440	คน
เพศหญิง	502	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	542	ครัวเรือน

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนบ้านไร่ ส่วนใหญ่รับราชการ และค้าขายเป็นหลัก เนื่องจากเป็นชุมชนที่ติดกับถนนสายสิงห์พัฒน และมีสถานที่หน่วยราชการทำงานอยู่

อาชีพ

ทำนา	20	ครัวเรือน
ทำสวน	10	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	15	ครัวเรือน

ประมง	5	ครัวเรือน
ค้าขาย	138	ครัวเรือน
รับจ้าง	62	ครัวเรือน
รับราชการ	128	ครัวเรือน
บริษัทเอกชน/โรงงาน	105	ครัวเรือน
ไปประกอบอาชีพที่อื่น	52	ครัวเรือน
บริการ	7	ครัวเรือน

6. กลุ่มอาชีพ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

6.1 กลุ่มอาชีพขกมวยไทย

- ปัจจุบันมีเงินทุน 8,000 บาท มีสมาชิก 50 คน
- ประธานกลุ่ม นายบุญชัย อินทชิต

6.2 กลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง

- ปัจจุบันมีเงินทุน 20,000 บาท มีสมาชิก 15 คน
- ประธานกลุ่ม นางสาวอนงค์ ทับเพ็ชร

7. กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

7.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนบ้านไร่

- ปัจจุบันมีเงินทุน 563,000 บาท มีสมาชิก 201 คน
- ประธานกลุ่ม นางมาลี บุญสิงห์

7.2 กลุ่มกองทุนเงินล้าน

- ปัจจุบันมีเงินทุน 1,800,000 บาท มีสมาชิก 201 คน
- ประธานกลุ่ม นางมาลี บุญสิงห์

8. สภาพทางสังคม

8.1 ศาสนา

ผู้นับถือศาสนาพุทธ	ร้อยละ 90	ของจำนวนประชากร
ผู้นับถือศาสนาอิสลาม	ร้อยละ 1.0	ของจำนวนประชากร
ผู้นับถือศาสนาคริสต์	ร้อยละ 9.0	ของจำนวนประชากร
ผู้นับถือศาสนาอื่น	ร้อยละ -	ของจำนวนประชากร

8.2 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีเพ็ญเดือน 3	(สลากภัตข้าวหลาม)	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์
ประเพณีทำบุญลาน	(นำข้าวเปลือกมาทำบุญ)	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์
ประเพณีวันสงกรานต์		ประมาณเดือน เมษายน
ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา		ประมาณเดือน กรกฎาคม
ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ		ประมาณเดือน ตุลาคม

ประเพณีลอยกระทง	ประมาณเดือน	พฤศจิกายน
8.3 สถาบันและองค์กรในชุมชน ได้แก่		
โรงเรียน	1	แห่ง
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง
สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว	1	แห่ง
สนามกีฬา	1	แห่ง
ร้านค้า / ร้านอาหาร	38	แห่ง
สวนสาธารณะ / สนามเด็กเล่น	1	แห่ง
สถานีตำรวจชุมชน	1	แห่ง
อาคารชุมชน / ห้องสมุด / ศูนย์การเรียนรู้(SML)	1	แห่ง

9. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

9.1 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ

ดิน ดินร่วนปนทราย เหมาะสำหรับปลูกแตงโม

9.2 แหล่งน้ำ จากการประปาส่วนภูมิภาค

9.3 พื้นที่สาธารณะ 1 แห่ง ได้แก่ หลังโรงเรียนอนุบาลกงไกรลาศ

ผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่าง ๆ ในชุมชน

1. ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน

1.1 ชื่อ นางจำลอง เทียนแดง ที่อยู่ 82/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอเด็ก

1.2 ชื่อ นายไพฑูรย์ พะยอม ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอเด็ก ฟันผีฟักบัว ภูสวด

1.3 ชื่อ นายบัว ทับเพชร ที่อยู่ 139 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอเด็ก ฟันตาแดง ดับพิษไฟ

1.4 ชื่อ นางสาวมาลินี เนียมแหลม ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำน้ำมันดกวาดคอ

1.5 ชื่อ นายหลุย บุญคุ้ม ที่อยู่ 76 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำน้ำมันดกวาดคอ

1.6 ชื่อ นายสนิท ทับเงิน ที่อยู่ 134 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ฟันแผลอักเสบ

2. ด้านผู้นักศิลปะวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น

- 2.1 ชื่อ นายสมบุญ ประเทศา ที่อยู่ 100 หมู่ 1 ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ดนตรีไทยทุกประเภท
- 2.2 ชื่อ นายบุญชัย อินทชิต ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สอนศิลปะมวยไทย
- 2.3 ชื่อ นายปริญญา ทรัพย์แสง ที่อยู่ 98/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สอนศิลปะมวยไทย
- 2.4 ชื่อ นายศักดิ์ดา สะอาด ที่อยู่หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สอนศิลปะมวยไทย
- 2.5 ชื่อ นายธานินทร์ เพชรบัวจันทร์ ที่อยู่ 78/18 หมู่ 1 ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สอนศิลปะมวยไทย
- 2.6 ชื่อ นางสาวสุริย์รัตน์ สุขเกษม ที่อยู่หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สอนรำไทย (นาฏศิลป์ไทย)
- 2.7 ชื่อ นายสุนันท์ อยู่ดี ที่อยู่ 42/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ดนตรีสากล

3. ด้านงานฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า

- 3.1 ชื่อ นายจิระ แซ่ตั้ง ที่อยู่ 44/3 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างก่อสร้าง ช่างปูน ช่างไม้ ถักแห
- 3.2 ชื่อ นายธำรง บุญคุ้ม ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ช่างแกะลาย
- 3.3 ชื่อ นายบัว ทับเพ็ชร ที่อยู่ 139 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน จักสาน กรงนก สุ่มไก่ ตรีช้อง สวิง
- 3.4 ชื่อ นายหลุย บุญคุ้ม ที่อยู่ 76 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน จักสาน กระดัง ตรีแครง ดอกพิกุล ตัดฉัตรตัดธง
- 3.5 ชื่อ นางเป่า ประเทศา ที่อยู่ 100 หมู่ 1 ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

4. มีความสามารถด้าน ตัดกระดาษงานบวชงานพิธีต่างๆ

- 4.1 ชื่อ นายจอน เอี่ยมหน่อ ที่อยู่ 101/1 หมู่ 1 ตำบลป่าแฝก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างก่อสร้าง ช่างปูน ช่างไม้
- 4.2 ชื่อ นายเสมียน พินทุย ที่อยู่ 34 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ช่างแกะลาย
- 4.3 ชื่อ นายชรัตน์ เพ็ชรบัวจันทร์ ที่อยู่ 78/18 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำประตู่เหล็กดัด

- 4.4 ชื่อ นายสนอง ใจดี ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กระจก เหล็กดัด
- 4.5 ชื่อ นายสุขสันต์ สะอาด ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน เป่าเรียนเสียงนกและเสียงสัตว์อื่น ๆ (เสียชีวิตแล้ว)
- 4.6 ชื่อ นางจำลอง เทียนแดง ที่อยู่ 82/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ถักถุงใส่บาตรทำบุญ
- 4.7 ชื่อ นางวิไลวัลย์ สิงห์โต ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ถักหมอน

5. ด้านผู้มีความรู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี

- 5.1 ชื่อ นายสรศักดิ์ เนียมแหลม ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน เกษตรกรรมทำนา
- 5.2 ชื่อ นายรัตน์ เทียนแดง ที่อยู่ 82/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ
- 5.3 ชื่อ นายบัว ทับเพชร ที่อยู่ 139 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขยายพันธุ์ไม้ดอก ไม้ผล
- 5.4 ชื่อ นายรักษา อินทชิต ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขยายพันธุ์ไม้ดอก ไม้ผล

6. ด้านผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร

- 6.1 ชื่อ นางสาวหยุด เรืองฤทธิ์ ที่อยู่ 44/3 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำปลาร้า
- 6.2 ชื่อ นางน้ำ ทับเงิน ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ของดองทุกประเภท
- 6.3 ชื่อ นางจิตติมา ทองมนต์ ที่อยู่ 69/3 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน มะนาวดอง
- 6.4 ชื่อ นางจำลอง เทียนแดง ที่อยู่ 82/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำไข่เค็ม
- 6.5 ชื่อ นางมาลี พยอม ที่อยู่ 76 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน มะยมเชื่อม
- 6.6 ชื่อ น.ส.สัมฤทธิ์ อินทชิต ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผักดอง
- 6.7 ชื่อ น.ส.นงค์นุช อินทชิต ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน มะม่วงดอง มะดันดอง

- 6.8 ชื่อ นางม่วย กลิ่นเกส ที่อยู่ หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน เป่าเรียนเสียงนกและเสียงสัตว์อื่น ๆ
- 6.9 ชื่อ นายพิเชฐ สอาด ที่อยู่ 96 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำสุราไทย
- 6.10 ชื่อ นายรัตน์ เทียนแดง ที่อยู่ 82/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำสุราไทย
- 6.11 ชื่อ นายบัว ทับเพ็ชร ที่อยู่ 139 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำสุราไทย

ชุมชนบ้านเหนืออง สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านเหนืออง

1. ประวัติความเป็นมา

แต่เดิมหน้าวัดองไกรลาศ เป็นตลาดซึ่งเป็นของเอกชน การคมนาคมขนส่งในสมัยก่อนจะเดินทาง และค้าขายกันทางเรือ มีการค้าขายกันระหว่างหนองชุมแสง บางระกำ ยาวไปจนถึงนครสวรรค์ อยุธยา โดยการค้าขายส่วนใหญ่จะค้าขายเกลือ โอ่ง เตา และพืชผลทางการเกษตร คือ ข้าว พืชผักสวนครัวต่าง ๆ เนื่องจากในอดีตประชาชนชุมชนบ้านเหนือองอาศัยอยู่บนแพ จึงไม่ได้ทำการจับจองที่ดินเพื่อทำมาหากิน หลังจากเปลี่ยนแปลงจากระบบสุขภาพบาล ยกฐานะเป็นเทศบาล ได้ตั้งเป็นชุมชน เรียกว่า “ชุมชนบ้านเหนืออง” เป็นชุมชนหนึ่งในเขตเทศบาล อาศัยอยู่บริเวณ ริมแม่น้ำยม นายลิขิต คำขยาย เป็นประธานคนปัจจุบัน

2. ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนบ้านเหนืออง มีพื้นที่ประมาณ 0.25 ตารางกิโลเมตร

3. สภาพภูมิประเทศ

ชุมชนบ้านเหนืออง ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มติดแม่น้ำยม ทำให้มีพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำการเกษตรมีน้ำท่วมขังเมื่อถึงฤดูน้ำหลากของทุกปี ประมาณ 1 – 2 เดือน และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราชพัสดุและที่สาธารณประโยชน์ มีเขตติดต่อกับชุมชนหมู่ 9 ชุมชนราษฎร์อุทิศ และเขตพื้นที่ของ อบต.อง การคมนาคมสะดวกและบริเวณชุมชนมีถนนสายหลักผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1055 (ถนนนราธิวาสราชนครินทร์) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอองไกรลาศ กับอำเภอศรีมามาศ จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้เข้าสู่อำเภอศรีมามาศ

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น	325	คน
เพศชาย	155	คน
เพศหญิง	170	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	112	ครัวเรือน

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนบ้านเหนืออง ส่วนใหญ่มีอาชีพประมง และการเกษตรเป็นหลัก เนื่องจากเป็นชุมชนที่ติดกับแม่น้ำยม และขณะนี้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลงิ้วโรลาศ

อาชีพ

ทำนา	8	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	3	ครัวเรือน
ประมง	28	ครัวเรือน
ค้าขาย	13	ครัวเรือน
รับจ้าง	21	ครัวเรือน
รับราชการ	6	ครัวเรือน
บริษัทเอกชน/โรงงาน	14	ครัวเรือน
ไปประกอบอาชีพที่อื่น	17	ครัวเรือน
บริการ	2	ครัวเรือน

6. กลุ่มอาชีพ จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่

6.1 กลุ่มอาชีพดนตรีสากล

- ปัจจุบันมีเงินทุน 48,000 บาท มีสมาชิก 8 คน
- ประธานกลุ่ม นายศรวุฒิ บุญสิงห์

7. กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่

7.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนบ้านเหนืออง

- ปัจจุบันมีเงินทุน 500,000 บาท มีสมาชิก 85 คน
- ประธานกลุ่ม นางบังอร พลัดผล

8. สภาพทางสังคม

8.1 ศาสนา

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ หลวงพ่อโตวิหารลอย / ศาลเจ้าดาบทอง

ผู้นับถือศาสนาพุทธ	ร้อยละ 98	ของจำนวนประชากรในชุมชน
ผู้นับถือศาสนาอิสลาม	ร้อยละ -	ของจำนวนประชากรในชุมชน
ผู้นับถือศาสนาคริสต์	ร้อยละ 2.0	ของจำนวนประชากรในชุมชน
ผู้นับถือศาสนาอื่น	ร้อยละ -	ของจำนวนประชากรในชุมชน

8.2 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีเพ็ญเดือน 4	ประมาณเดือน มีนาคม
ประเพณีวันสงกรานต์	ประมาณเดือน เมษายน
ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา	ประมาณเดือน กรกฎาคม

ประเพณีแข่งขันเรือพาย	ประมาณเดือน ตุลาคม
ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ	ประมาณเดือน ตุลาคม
ประเพณีลอยกระทง	ประมาณเดือน พฤศจิกายน

9. สถาบันและองค์กรในชุมชน ได้แก่

วัด/มัสยิด/โบสถ์แม่พระ	1	แห่ง
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	1	แห่ง
สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว	1	แห่ง
สนามกีฬา	1	แห่ง
แหล่งท่องเที่ยว / บริการ	2	แห่ง
ร้านค้า / ร้านอาหาร	8	แห่ง
สวนสาธารณะ / สนามเด็กเล่น	1	แห่ง
อาคารชุมชน/ ห้องสมุด / ศูนย์การเรียนรู้ (SML)	1	แห่ง

10. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- 10.1 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ ดิน ดินเหนียว
- 10.2 แหล่งน้ำ แม่น้ำยมในการทำการเกษตร
- 10.3 พืชพรรณ / สมุนไพร ฟ้าทลายโจร ว่านสะเลตพังพอน
- 10.4 พื้นที่สาธารณะ 2 แห่ง ได้แก่ หน้าวัดงิ้วกราด ลานสาธารณะหน้าวัดงิ้ว

ผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่าง ๆ ในชุมชน

1. ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน

- 1.1 ชื่อ นายรวม สาคร ที่อยู่ - หมู่ 10 ตำบลงิ้วกราด อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอพื้นบ้านสมุนไพร
- 1.2 ชื่อ นายเสนาะ เส็งเข้ม ที่อยู่ 187 หมู่ 10 ตำบลงิ้วกราด อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอพื้นบ้านรักษาโรคเบาหวาน
- 1.4 ชื่อ นางสุมาลี ศรีผ่องใส ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลงิ้วกราด อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอแผนไทย (จับเส้น)
- 1.5 ชื่อ นายเฉลิม เวชประสิทธิ์ ที่อยู่ 27 หมู่ 10 ตำบลงิ้วกราด อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน หมอพื้นบ้านสมุนไพร

2. ด้านผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น

- 2.1 ชื่อ นายประจักษ์ เวชประสิทธิ์ ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลงิ้วกราด อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน มัคทายก
- 2.2 ชื่อ นายประโยชน์ ศรีผ่องใส ที่อยู่ 205/3 หมู่ 10 ตำบลงิ้วกราด อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

มีความสามารถด้าน มัคคทายก

2.3 ชื่อ นายนิยม เจริญนนท์ ที่อยู่ 66-70 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ให้คำแนะนำ ปรัชญาในชุมชน

2.4 ชื่อ นายพิศาล บุญพูล ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ให้คำแนะนำ ปรัชญาในชุมชน

3. ด้านงานฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า

3.1 ชื่อ นายต้อย พงนะเรียน ที่อยู่ 27/2 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ เพอร์นิเจอร์ ต่อเรือเล็ก

3.2 ชื่อ นายประสงค์ ยิ้มทิม ที่อยู่ 30/2 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ เพอร์นิเจอร์

3.3 ชื่อ นายสุนทร เวชประสิทธิ์ ที่อยู่ 27 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ทำบ้านไม้

3.4 ชื่อ นายจันทร์ บุญสิงห์ ที่อยู่ 93/1 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ทำบ้านไม้

3.5 ชื่อ พระอาจารย์ กิมเซีย ที่อยู่ วัดกงไกรลาศ อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สลักลาย ปูนปั้น ทำโลงศพ

3.6 ชื่อ นายเฉลิม เวชประสิทธิ์ ที่อยู่ 27 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

3.7 ชื่อ นายเฉลียว เวชประสิทธิ์ ที่อยู่ 29/4 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

3.8 ชื่อ นางเพียร สำลี ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำแห่ โปลงพลาง

3.9 ชื่อ นายรวม สาคร ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำลอบ

3.10 ชื่อ นายเสนาะ เส็งเข้ม ที่อยู่ 187 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ทำบ้านไม้

4. ด้านผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร

4.1 ชื่อ นายยิ้ม ศรีผ่องใส ที่อยู่ 33/2 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาย่าง

4.2 ชื่อ นางฟัก กัลยา ที่อยู่ 30/1 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาย่าง

4.3 ชื่อ นางบุญมี คำแหง ที่อยู่ 29/3 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลา หมู เนื้อ แดกเดียว ขนมน้ำยา

- 4.4 ชื่อ นางสาวอ้วน กิ่งจั่ว ที่อยู่ 75/3 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผักตบทุกประเภท
- 4.5 ชื่อ นายอำนวย จินชาติ ที่อยู่ 17/2 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมไทยทุกประเภท
- 4.6 ชื่อ นางประทุม อยู่นาน ที่อยู่ 33/2 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมไทยทุกประเภท
- 4.7 ชื่อ นางสมคิด ทับเปลี่ยน ที่อยู่ 5/4 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมไทยทุกประเภท ขนมกวน กระจยาศาสตร์
- 4.8 ชื่อ นางกำไร เวชประสิทธิ์ ที่อยู่ 29/4 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาเผา
- 4.9 ชื่อ นายอดุลย์ เวชประสิทธิ์ ที่อยู่ 245 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน อาหารประเภทปลา

ชุมชนบ้านเหนือพัฒนา

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านเหนือพัฒนา

1. ประวัติความเป็นมา

ชุมชนบ้านเหนือพัฒนาเป็นชุมชนหนึ่งในเขตเทศบาล อติตมี นายทอง เสระศาสตร์ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมาคือ นายเตียบ พุดลา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อไป คนที่สามคือนายไทย พรหมมี กำนันกาบ วัฒนธาวรร และ กำนันเสงี่ยม กลิ่นลูกอินทร์ เป็นลำดับมา ก่อนที่จะมาตั้งเป็น ชุมชนบ้านเหนือพัฒนา เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า “เกาะบ้านเหนือ” หลังจากเปลี่ยนแปลงจากระบบสุขาภิบาล ยกฐานะเป็นเทศบาล ได้ตั้งเป็นชุมชน เรียกว่า “ชุมชนบ้านเหนือพัฒนา” โดยมีนายยอด ยิ่งบัวบาน เป็นประธานชุมชนคนแรก หลังจากหมดวาระลง นาปราชัย สิริโส เป็นประธานชุมชนคนต่อไป คนที่ 3 นายสวิง ทองอินทร์ และคนที่ 4 นายฉลาด บุตรมางกุล คนที่ 5 ได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานชุมชนคือนางจรรยา มีสอน ได้รับเลือกให้เป็นประธานคนปัจจุบัน

2. ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนบ้านเหนือพัฒนา มีพื้นที่ประมาณ 0.80 ตารางกิโลเมตร

3. สภาพภูมิประเทศ

ชุมชนบ้านเหนือพัฒนา ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่ม ทำให้มีพื้นที่ทำการเกษตรมีน้ำท่วมขังเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก การคมนาคมสะดวก มีเขตติดต่อกับชุมชนบ้านนอกชุมชนบ้านไร่ ชุมชนบ้านใต้ และบริเวณชุมชนมีถนนสายหลักผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1055 (ถนนนราธิวาสราชนครินทร์) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอกงไกรลาศ กับอำเภอคีรีมาศ โดยจะผ่านตอนกลางของชุมชน จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้เข้าสู่อำเภอคีรีมาศ

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น	510	คน
เพศชาย	245	คน
เพศหญิง	265	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	124	ครัวเรือน

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนบ้านเหนือพัฒนา ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว

อาชีพ

ทำไร่	1	ครัวเรือน
ทำนา	37	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	4	ครัวเรือน
ประมง	3	ครัวเรือน
ค้าขาย	16	ครัวเรือน
รับจ้าง	18	ครัวเรือน
รับราชการ	8	ครัวเรือน
บริษัทเอกชน/โรงงาน	11	ครัวเรือน
ไปประกอบอาชีพที่อื่น	12	ครัวเรือน

6. กลุ่มอาชีพ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

6.1 กลุ่มอาชีพผลิตน้ำพริกแกง

- ปัจจุบันมีเงินทุน 6,500 บาท มีสมาชิก 16 คน
- ประธานกลุ่ม นางคล้าย สิริโส

6.2 กลุ่มอาชีพผลิตข้าวขาว ข้าวกล้อง

- ปัจจุบันมีเงินทุน 7,500 บาท มีสมาชิก 21 คน
- ประธานกลุ่ม นายฉลาด บุตรมางกุล

7. กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 1 กลุ่ม ได้แก่

7.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนบ้านเหนือพัฒนา

- ปัจจุบันมีเงินทุน 1,100,000 บาท มีสมาชิก 220 คน
- ประธานกลุ่ม นายฉลาด บุตรมางกุล

8. สภาพทางสังคม

8.1 ศาสนา

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ หลวงพ่ออยู่

ผู้นับถือศาสนาพุทธ	ร้อยละ 98	ของจำนวนประชากรในชุมชน
ผู้นับถือศาสนาอิสลาม	ร้อยละ -	ของจำนวนประชากรในชุมชน
ผู้นับถือศาสนาคริสต์	ร้อยละ 2.0	ของจำนวนประชากรในชุมชน
ผู้นับถือศาสนาอื่น	ร้อยละ -	ของจำนวนประชากรในชุมชน

8.2 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีเพ็ญเดือน 3	(สลากภัตข้าวหลาม)	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์
ประเพณีทำบุญลาน	(นำข้าวเปลือกมาทำบุญ)	ประมาณเดือน กุมภาพันธ์
ประเพณีวันสงกรานต์		ประมาณเดือน เมษายน
ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา		ประมาณเดือน กรกฎาคม
ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ		ประมาณเดือน ตุลาคม
ประเพณีลอยกระทง		ประมาณเดือน พฤศจิกายน

9. สถาบันและองค์กรในชุมชน ได้แก่

สถานีวิทย์ / หอกระจายข่าว	1	แห่ง
สนามกีฬา	1	แห่ง
ร้านค้า / ร้านอาหาร	3	แห่ง
อาคารชุมชน/ ห้องสมุด / ศูนย์การเรียนรู้ (SML)	1	แห่ง

10. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

10.1 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ

- 10.1 ดิน ดินเหนียวปนทราย ไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ในชั้นดิน
- 10.2 แหล่งน้ำ คลอง 32 โค้ง คลองหนองแดงน้อย - ใหญ่ คลองหนองเงิน
- 10.3 พื้นที่สาธารณะ 1 แห่ง ได้แก่ อาคารเอนกประสงค์ชุมชน

ผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่างๆ ในชุมชน

1. ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน

- 1.1 ชื่อ นางอัสดี แมลงทับ ที่อยู่ 9809/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน แพทย์แผนไทย (ลูกประคบ)
- 1.2 ชื่อ นางคล้าย ศิริโส ที่อยู่ 8/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอเด็ก

2. ด้านผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น

- 2.1 ชื่อ นายมาลัย บุญเหมือน ที่อยู่ 20/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สืบเชื้อ
- 2.2 ชื่อ นางชลอ พุดลา ที่อยู่ 1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน บายสี
- 2.3 ชื่อ นางสาวมณีนรัตน์ เสือมัน ที่อยู่ 4 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน บายสี
- 2.4 ชื่อ นายกุล จิวทั้ง ที่อยู่ 7/2 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำโลงศพ
- 2.5 ชื่อ นายเกตุ พุดลา ที่อยู่ หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทำโลงศพ

3. ด้านงานฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า

- 3.1 ชื่อ นายกุล จิวทั้ง ที่อยู่ 7/2 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ช่างแกะสลัก
- 3.2 ชื่อ นายวิรัตน์ ทองหรง ที่อยู่ หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ช่างปั้น
- 3.3 ชื่อ นายปราศรัย สิริโส ที่อยู่ 8/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้
- 3.4 ชื่อ นายณรงค์ เรืองฤทธิ์ ที่อยู่ 30 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างแกะสลัก
- 3.5 ชื่อ นายจारी จันทน์ทันโอ ที่อยู่ 5 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้
- 3.6 ชื่อ นายมาโนช หาญทะเล ที่อยู่ 8/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไฟ ตัดกระดาษงานต่าง ๆ
- 3.7 ชื่อ นายเดือน เสือมัน ที่อยู่ 7/2 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไฟ
- 3.8 ชื่อ นางพยุง เงินทั้ง ที่อยู่ หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทอผ้า
- 3.9 ชื่อ นายเสน่ห์ ไม้กร่าง ที่อยู่ 13/2 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน จักสาน ถักแห
- 3.10 ชื่อ นายเชื้อ เอี่ยมหุ่น ที่อยู่ 27 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน จักสาน

3.11 ชื่อ นางพ้ง กลิ่นขจร ที่อยู่ หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน จักสาน

3.12 ชื่อ นายเกตุ พุดลา ที่อยู่ หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ตัดกระดาษงานพิธีต่าง ๆ

4. ด้านผู้มีความรู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี

4.2 ชื่อ นายรุ่ง บัวบาน ที่อยู่ 9/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การขยายกิ่งพันธุ์

5. ด้านผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร

5.1 ชื่อ นางพญง จีวทั้ง ที่อยู่ 7/2 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การดองผักและของดองประเภทต่างๆ

5.2 ชื่อ นางจรรยา มีสอน ที่อยู่ 3/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การดองผักและของดองประเภทต่างๆ

5.3 ชื่อ นางมาลัย เพชรพัก ที่อยู่ 3 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การดองผักและของดองประเภทต่าง ๆ

5.4 ชื่อ นางสาวบุญ บัวบาน ที่อยู่ หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การทำปลาร้า น้ำปลา

5.5 ชื่อ นางจำเรียง พลงาม ที่อยู่ หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การทำปลาร้า น้ำปลา

5.6 ชื่อ นางอพัลดี แผลงทับ ที่อยู่ 9809/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน การทำปลาร้า ปลาจ่อม

6. ด้านผู้มีความรู้พิธีกรรมทางศาสนา / ขนบธรรมเนียมประเพณี

6.1 ชื่อ นางอพัลดี แผลงทับ ที่อยู่ 9809/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน รำทรง พ่อปู่

6.2 ชื่อ นายเชื้อ เอี่ยมหุ่น ที่อยู่ 27 หมู่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน น้ำมนต์

ชุมชนราษฎร์อุทิศ

สภาพทั่วไปของชุมชนราษฎร์อุทิศ

1. ประวัติความเป็นมา

ชุมชนราษฎร์อุทิศ เป็นชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่สมัยกษัตริย์สุพรรณ เรียกว่า ชุมชนหมู่ที่ 10 หลังจากกษัตริย์สุพรรณเสียชีวิตลง และสุขาภิบาลได้ยกฐานะมาเป็นเทศบาล ได้มีการรวมกลุ่มประชาชนใหม่และคัดเลือกกรรมการชุมชนโดยมีเทศบาลตำบลกงไกรลาศ เป็นคณะดำเนินการอาจารย์ณรงค์ ขวัญคง (ข้าราชการบำนาญ) เป็นประธานชุมชน และเปลี่ยนจากชุมชนหมู่ 10 เป็น “ชุมชนราษฎร์อุทิศ” มีการคัดเลือกกรรมการชุมชนใหม่หลังจากอาจารย์ณรงค์ ขวัญคง หมดวาระลงแล้วทางชุมชนได้คัดเลือกประธานชุมชนขึ้นมาใหม่ ซึ่งนางระเบียบกริมเพชร ได้รับคัดเลือกเป็นประธานชุมชนราษฎร์อุทิศจนถึงปัจจุบัน

2. ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนราษฎร์อุทิศ มีพื้นที่ประมาณ 0.30 ตารางกิโลเมตร

3. สภาพภูมิประเทศ

ชุมชนราษฎร์อุทิศ ตั้งอยู่บนที่ราบมีเขตติดต่อกับชุมชนหมู่ 9 ชุมชนบ้านเหนืออง ชุมชนบ้านใต้ การคมนาคมสะดวกมีรถโดยสารประจำทางผ่าน อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 2 กิโลเมตร และบริเวณชุมชนมีถนนสายหลักผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1055 (ถนนนราธิวาสราชนครินทร์) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอองไกรลาศกับอำเภอศรีมหาสาร จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้เข้าสู่อำเภอศรีมหาสาร

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น	437	คน
เพศชาย	220	คน
เพศหญิง	217	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	176	ครัวเรือน

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนราษฎร์อุทิศ ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย ประเภทของฝากสินค้า OTOP เช่นขนมผิง ทองม้วน ทองพับ ทองตัน และร้านค้าเกี่ยวกับอุปกรณ์การจัดงานประเพณีต่าง ๆ เนื่องจากเป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ติดกับถนนสายหลัก ประชาชนส่วนใหญ่เป็นคนจีนอาศัยอยู่มาก และขณะนี้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชิมขนม กินปลาน้ำยัม ชมวิถีชีวิตคนกงไกรลาศเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลกงไกรลาศ

อาชีพ

ทำนา	11	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	5	ครัวเรือน
ประมง	7	ครัวเรือน
ค้าขาย	48	ครัวเรือน
รับจ้าง	42	ครัวเรือน

รับราชการ	20	ครัวเรือน
บริษัทเอกชน/โรงงาน	18	ครัวเรือน
ไปประกอบอาชีพที่อื่น	22	ครัวเรือน
บริการ	3	ครัวเรือน

6. กลุ่มอาชีพ

เนื่องการชุมชนราษฎร์อุทิศ ส่วนใหญ่มีกิจการเป็นของตัวเอง และประชาชนที่อาศัยอยู่ ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ จึงทำให้ชุมชนราษฎร์อุทิศไม่ได้ดำเนินการในด้านกลุ่มอาชีพ

กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

6.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนราษฎร์อุทิศ

- ปัจจุบันมีเงินทุน 600,000 บาท มีสมาชิก 135 คน
- ประธานกลุ่ม นายประวิทย์ มากล้ำ

6.2 กลุ่มกองทุนพัฒนาสตรี

- ปัจจุบันมีเงินทุน 20,000 บาท มีสมาชิก 15 คน
- ประธานกลุ่ม นางระเบียบ กริมเพชร

7. สภาพทางสังคม

7.1 ศาสนา

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ หลวงพ่อโตวิหารลอย / ศาลเจ้าดาบทอง

ผู้นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 99 ของจำนวนประชากรในชุมชน

ผู้นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ - ของจำนวนประชากรในชุมชน

ผู้นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 1.0 ของจำนวนประชากรในชุมชน

ผู้นับถือศาสนาอื่น ร้อยละ - ของจำนวนประชากรในชุมชน

3.2 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีเพ็ญเดือน 4 ประมาณเดือน มีนาคม

ประเพณีวันสงกรานต์ ประมาณเดือน เมษายน

ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา ประมาณเดือน กรกฎาคม

ประเพณีแข่งขันเรือพาย ประมาณเดือน ตุลาคม

ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ ประมาณเดือน ตุลาคม

ประเพณีลอยกระทง ประมาณเดือน พฤศจิกายน

8. สถาบันและองค์กรในชุมชน ได้แก่

สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว 1 แห่ง

สนามกีฬา 1 แห่ง

แหล่งท่องเที่ยว / บริการ 1 แห่ง

ร้านค้า / ร้านอาหาร 18 แห่ง

สวนสาธารณะ / สนามเด็กเล่น 1 แห่ง

อาคารชุมชน/ ห้องสมุด / ศูนย์การเรียนรู้ (SML) 1 แห่ง

9. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- 9.1 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ ดิน ดินเหนียว เหมาะแก่การเกษตร
- 9.2 แหล่งน้ำ บ่อน้ำบาดาล(เก่า) ข้าง SML
- 9.3 พืชพรรณ / สมุนไพร ฟ้าทลายโจร ว่านแสลดพังพอน รางจืด
- 9.4 พื้นที่สาธารณะ 2 แห่ง ได้แก่ ศาลากลางบ้าน สระน้ำสาธารณะประโยชน์

ผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่าง ๆ ในชุมชน

1. ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน

- 1.1 ชื่อ นายยอด กล่อมเกลี้ยง ที่อยู่ 131/3 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน พนยาไทย
- 1.2 ชื่อ นายประวิทย์ มากล้ำ ที่อยู่ 132 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน พนหมากัด
- 1.3 ชื่อ นายประโยชน์ ศรีผ่องใส ที่อยู่ 205/3 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ยาสมุนไพรไทย
- 1.4 ชื่อ นางชั้น นวลเกษร ที่อยู่ 184/10 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอเด็ก
- 1.5 ชื่อ นายน้ำค้าง ชำนิ ที่อยู่ 83/1 หมู่ 6 ตำบลกรโน อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กวาดคอเด็กด้วยเท้า

2. ด้านผู้นุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น

- 2.1 ชื่อ นายน้ำค้าง ชำนิ ที่อยู่ 83/1 หมู่ 6 ตำบลกรโน อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้านดนตรีไทย
- 2.2 ชื่อ นายประโยชน์ ศรีผ่องใส ที่อยู่ 205/3 หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้านดนตรีไทย
- 2.3 ชื่อ นางสุนัน อจ.ร.บ้านกง ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้านรำไทย

3. ด้านงานฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า

- 3.1 ชื่อ นายเลิศ ชลประทีน ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้
- 3.2 ชื่อ นายฉลวย สีนสมุทร ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน จักรสาน ลอบ

3.3 ชื่อ นายกำ บุญหนุนเทศ ที่อยู่ 227/3 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน จักรสาน

4. ด้านผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร

4.1 ชื่อ นางสาว สีดาฟอง ที่อยู่ 114/13 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน กลัวยตาก มะม่วงกวน กุ้งจ่อม ปลาจ่อม

4.2 ชื่อ นางวิเชียร กริมเพชร ที่อยู่ 184/12 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ต้มน้ำปลา น้ำพริก - น้ำยา (ขนมจีน)

4.3 ชื่อ นายอเนก มั่นคง ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาต้ม

4.4 ชื่อ นางทองอยู่ มากล้ำ ที่อยู่ 132 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมไทย ทุกประเภท

4.5 ชื่อ นางเทียน ชลประทีน ที่อยู่ 114/1 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมถ้วยฟู

4.6 ชื่อ นางแปงหอม สีคล้าย ที่อยู่ 277/1 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมถ้วย / ขนมเปียกปูน

4.7 ชื่อ นางดอกไม้ รักดี ที่อยู่ 288 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมตะโก้ ขนมบ้าทุกประเภท

4.8 ชื่อ น.ส.ประเทียบ เหลืองสุวรรณ ที่อยู่ 252-254 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมทองม้วน ทองพับ ขนมฝิง (ขนมฝิง ทองม้วนแม่สงวน)

4.9 ชื่อ นางกองแก้ว ขวัญคง ที่อยู่ 116/2 หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ลาบปลาตุก

5. ด้านผู้มีความรู้พิธีกรรมทางศาสนา / ขนบธรรมเนียมประเพณี

5.1 ชื่อ นางน้อย สีดาฟอง ที่อยู่ หมู่ 10 ตำบลง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ทรงเจ้า (โพธิ์สี - โพธิ์สา)

ชุมชนหมู่ 9 สภาพทั่วไปของชุมชนหมู่ 9

1. ประวัติความเป็นมา

เดิมนายเอื้อน รวงทอง เป็นนายอำเภอองไกรลาศ และที่ทำการอำเภอองไกรลาศ ในอดีต ตั้งอยู่ที่อนามัย ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนหมู่ 9 ในปัจจุบัน ถนนซอย 9 แต่เดิมเป็นสะพานไม้ หน้าวัดกงไกรลาศ เป็นตลาดซึ่งเป็นของเอกชน การคมนาคมขนส่งในสมัยก่อนจะเดินทาง และค้าขายกันทางเรือ มีการค้าขายกันระหว่างหนองชุมแสง บางระกายาวไปจนถึงนครสวรรค์ อยุธยา โดยการค้าขายส่วนใหญ่จะค้าขายเกลือ โอ่ง เตา และพืชผลทางการเกษตร คือ ข้าว พืชผักสวนครัวต่าง ๆ หลังจากนั้นการคมนาคมสะดวกขึ้น ได้ย้ายอำเภอมายังที่ถนนสิงห์วัฒน์ และได้ตั้งเป็นชุมชน เรียกว่า “ชุมชนหมู่ 9” อาศัยอยู่บริเวณ ริมแม่น้ำยม ประธานคนแรก นายสุฤกษ์ ปานจู และประธานคนปัจจุบันนางมาลี กลิ่นขจร

2. ลักษณะที่ตั้ง

ชุมชนหมู่ 9 มีพื้นที่ประมาณ 0.90 ตารางกิโลเมตร

3. สภาพภูมิประเทศ

ชุมชนหมู่ 9 ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มติดแม่น้ำยม เมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะมีน้ำท่วมพื้นที่บ้านเรือนที่ติดชายแม่น้ำ และพื้นที่บางส่วนถูกน้ำกัดเซาะซึ่งสร้างความเสียหายบางส่วน มีพื้นที่ติดต่อกับชุมชนบ้านใต้ ชุมชนราษฎร์อุทิศ ชุมชนบ้านเหนือ และเขตพื้นที่ของ อบต.กง การคมนาคมสะดวกและบริเวณชุมชนมีถนนสายหลักผ่าน ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1055 (ถนนนราธิวาสราชนครินทร์) เป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างอำเภอองไกรลาศกับอำเภอคีรีมาศ จากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ลงไปทางทิศใต้เข้าสู่อำเภอคีรีมาศ

4. จำนวนประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น	785	คน
เพศชาย	345	คน
เพศหญิง	440	คน
จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น	278	ครัวเรือน

5. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในชุมชนหมู่ 9 ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รับจ้าง เกษตรกร และประมงเป็นหลัก เนื่องจากเป็นชุมชนที่ติดกับแม่น้ำยม มีกลุ่มอาชีพที่เข้มแข็งเป็นหลักและมีหลายกลุ่มอาชีพเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน และขณะนี้พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลองไกรลาศ

อาชีพ

ทำนา	15	ครัวเรือน
ทำสวน	5	ครัวเรือน
เลี้ยงสัตว์	16	ครัวเรือน

ประมง	36	ครัวเรือน
ค้าขาย	58	ครัวเรือน
รับจ้าง	56	ครัวเรือน
รับราชการ	30	ครัวเรือน
บริษัทเอกชน/โรงงาน	17	ครัวเรือน
ไปประกอบอาชีพที่อื่น	37	ครัวเรือน
บริการ	8	ครัวเรือน

6. กลุ่มอาชีพ จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่

3.1 กลุ่มอาชีพผลิตดอกไม้จัน และพวงหรีด

- ปัจจุบันมีเงินทุน 120,000 บาท มีสมาชิก 15 คน
- ประธานกลุ่ม นางดาราร ปานจู

3.2 กลุ่มอาชีพผลิตน้ำส้มเกล็ดหิมะ

- ปัจจุบันมีเงินทุน 86,000 บาท มีสมาชิก 25 คน
- ประธานกลุ่ม นางดาราร ปานจู

3.3 กลุ่มอาชีพขนมกง ชะมดงาดำ

- ปัจจุบันมีเงินทุน 90,000 บาท มีสมาชิก 20 คน
- ประธานกลุ่ม นางดาราร ปานจู

3.4 กลุ่มอาชีพแพเพาะแม่ม่ม

- ปัจจุบันมีเงินทุน 80,000 บาท มีสมาชิก 25 คน
- ประธานกลุ่ม นายศุภฤกษ์ ปานจู

7. กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

4.1 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตรชุมชนหมู่ 9

- ปัจจุบันมีเงินทุน 611,100 บาท มีสมาชิก 109 คน
- ประธานกลุ่ม นางรัตนา คงพิณ

4.2 กลุ่มกองทุนเงินล้าน

- ปัจจุบันมีเงินทุน 1,085,179.49 บาท มีสมาชิก 99 คน
- ประธานกลุ่ม นายพัฒนา หว่างศิริ

8. สภาพทางสังคม

5.1 ศาสนา

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ หลวงพ่อโตวิหารลอย / ศาลเจ้าดาบทอง

ผู้นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 98 ของจำนวนประชากรในชุมชน

ผู้นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ - ของจำนวนประชากรในชุมชน

ผู้นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 2.0 ของจำนวนประชากรในชุมชน

ผู้นับถือศาสนาอื่น ร้อยละ - ของจำนวนประชากรในชุมชน

9. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

ประเพณีเพ็ญเดือน 4	ประมาณเดือน มีนาคม
ประเพณีวันสงกรานต์	ประมาณเดือน เมษายน
ประเพณีแห่เทียนจำนำพรรษา	ประมาณเดือน กรกฎาคม
ประเพณีแข่งขันเรือพาย	ประมาณเดือน ตุลาคม
ประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะ	ประมาณเดือน ตุลาคม
ประเพณีลอยกระทง	ประมาณเดือน พฤศจิกายน

10. สถาบันและองค์กรในชุมชน ได้แก่

โรงพยาบาล / สถานีอนามัย	1	แห่ง
สถานีวิทยุ / หอกระจายข่าว	1	แห่ง
สนามกีฬา	2	แห่ง
แหล่งท่องเที่ยว / บริการ	1	แห่ง
โรงงานอุตสาหกรรม	2	แห่ง
สมาคม / มูลนิธิ	1	แห่ง
ร้านค้า / ร้านอาหาร	17	แห่ง
สวนสาธารณะ / สนามเด็กเล่น	1	แห่ง
อาคารชุมชน/ ห้องสมุด / ศูนย์การเรียนรู้ (SML)	1	แห่ง

11. สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

- 8.1 แหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ ดิน ดินเหนียว
- 8.2 แหล่งน้ำ แม่น้ำยมในการทำการเกษตร
- 8.3 พื้นที่สาธารณะ 1 แห่ง ได้แก่ สวนสาธารณะ 17 ไร่เทศบาลตำบลงิ้ว

ผู้มีความรู้ / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่าง ๆ ในชุมชน

1. ด้านงานฝีมือต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า

- 2.1 ชื่อ นายผ่อง หนูหริ่ง ที่อยู่ 96 / 3 หมู่ 9 ตำบลงิ้ว อำเภอเมืองโคราช จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้
- 2.2 ชื่อ นายสายพิน หนูหริ่ง ที่อยู่ 96 / 4 หมู่ 9 ตำบลงิ้ว อำเภอเมืองโคราช จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้
- 2.3 ชื่อ นายรุ่งแสง พงษ์ปรีชา ที่อยู่ 92 หมู่ 9 ตำบลงิ้ว อำเภอเมืองโคราช จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้

- 2.4 ชื่อ นายเรืองศักดิ์ พงษ์ปรีชา ที่อยู่ 90 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้
- 2.5 ชื่อ นายสืบ เนียมพา ที่อยู่ 84 / 1 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ช่างแกะ
- 2.6 ชื่อ นายสำเนียง คชา ที่อยู่ หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างไม้ ช่างปูน
- 2.7 ชื่อ นายสาโรจน์ พูลสวัสดิ์ ที่อยู่ 111 / 1 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างปั้น ช่างวาด
- 2.8 ชื่อ นายพิษณุ เจริญศรี ที่อยู่ 110 / 2 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างแกะ ถักแห
- 2.9 ชื่อ นายรุ่งโรจน์ ไชยเดช ที่อยู่ 102 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ช่างแกะ
- 2.10 ชื่อ นายเชิด หนูหริ่ง ที่อยู่ 96 / 2 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สานลอบ
- 2.11 ชื่อ นายเผื่อน หนูหริ่ง ที่อยู่ 96 / 2 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สานลอบ
- 2.12 ชื่อ นายดอน ชะอุ่ม ที่อยู่ 180 / 3 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน สานลอบ
- 2.13 ชื่อ นายผลรัตน์ ธรรมดา ที่อยู่ หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ถักแห
- 2.14 ชื่อ นายบรรชา พุดลา ที่อยู่ หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ถักแห
- 2.15 ชื่อ นางริ้ว หนูหริ่ง ที่อยู่ 96 / 2 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ถักแห
- 2.16 ชื่อ นายปรีชา เพชรธม ที่อยู่ 260 / 4 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ถักแห ถักอวน
- 2.17 ชื่อ นายภานุมาศ ชีวะนันทน์ ที่อยู่ 10 / 4 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ถักแห

3. ผู้มีความรู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี

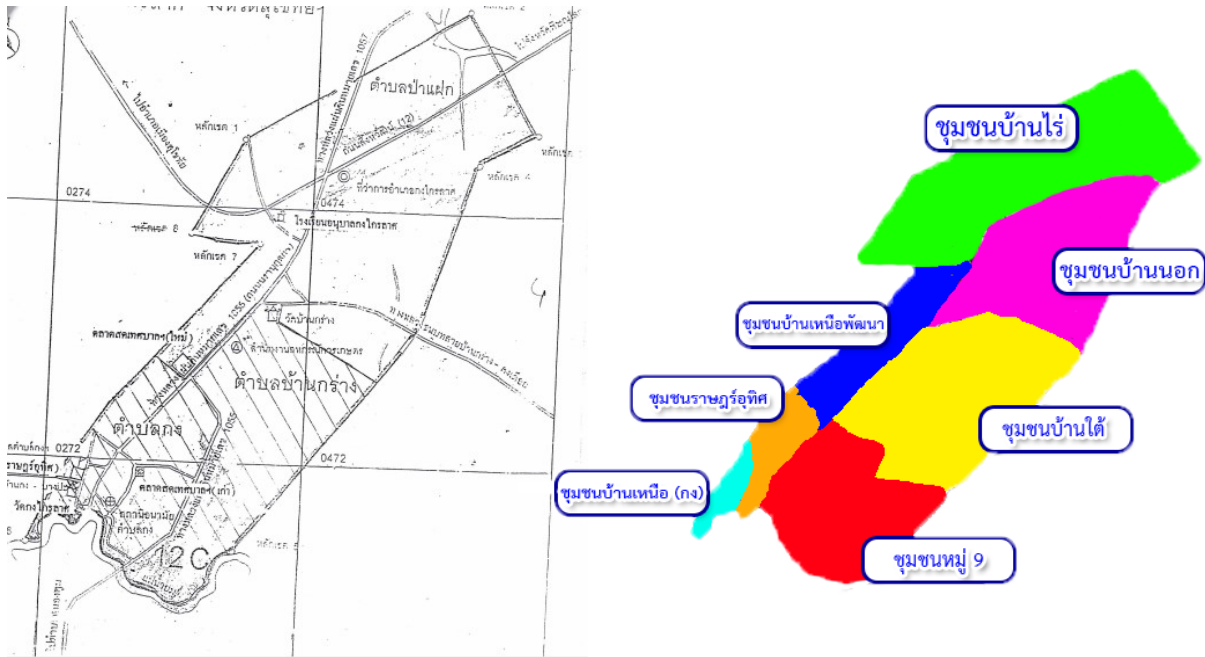
- 3.1 ชื่อ นายพรม เพชรปุน ที่อยู่ 196 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขยายพันธุ์พืช ขยายพันธุ์ดอกไม้

4. ด้านผู้มีความรู้ด้านการถนอมอาหาร / การจัดทำอาหาร

- 4.1 ชื่อ นางชุติมา ต้นประสงค์ ที่อยู่ 160 / 1 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผลิตภัณฑ์น้ำปลาน้ำนวล
- 4.2 ชื่อ นางทิพย์วัลย์ สารรัตน์ ที่อยู่ 122 / 2 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผลิตภัณฑ์ปลาร้า
- 4.3 ชื่อ นางโสนน้อย รอเพื่อน ที่อยู่ 260 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ผลิตภัณฑ์เงิน้อยปลาสด
- 4.4 ชื่อ นางทองคำ ตรีจินดา ที่อยู่ 78 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาร้า ปลาจ่อม
- 4.5 ชื่อ นางปราณี สุขสวาท ที่อยู่ หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาเค็ม
- 4.6 ชื่อ นางนงคราญ บัวเข้ม ที่อยู่ 131 / 16 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ปลาเค็ม
- 4.7 ชื่อ นางบุญเกื้อ พงษ์ปรีชา ที่อยู่ 86 / 3 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมหอย (เป็นวิทยากร)
- 4.8 ชื่อ นางกุหลาบ ตั้งสวัสดิ์ ที่อยู่ 110 / 3 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมหอย (ขนมหาด)
- 4.9 ชื่อ นางเพ็ญศรี บุญรอด ที่อยู่ 78 / 5 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมหอยทอด
- 4.10 ชื่อ นางหนึ่งฤทัย วัฒนศักดิ์โรดม ที่อยู่ หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมหอยทอด (สามารถเป็นวิทยากรได้)
- 4.11 ชื่อ นางจินตนา เจริญศรี ที่อยู่ 258 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมหอย (สามารถเป็นวิทยากรได้)
- 4.12 ชื่อ นางเรไร ประเสริฐทรัพย์ ที่อยู่ 125 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมหอยมิตร
- 4.13 ชื่อ นายสุทิน ลิ้มศิริตระกูล ที่อยู่ 73 – 75 หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน ขนมหอยมังกร และขนมหอยทุกประเภท

5. ด้านผู้มีความรู้พิธีกรรมทางศาสนา / ขนบธรรมเนียมประเพณี

- 5.1 ชื่อ นางประทีน ปานพรม ที่อยู่ หมู่ 9 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
มีความสามารถด้าน รำทรง

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงขอบเขตชุมชนริยม ต่าบลงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

แผนที่แสดงขอบเขตชุมชนริยม ทีมวิจัยชุมชน ได้สำรวจเส้นทางชุมชน ทั้งหมด 7 ชุมชน และได้สถานที่สำคัญตามเส้นทางท่องเที่ยวในเส้นทางชุมชนริยม ตำบลงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ดังนี้

1. ด้านโบราณสถาน
2. ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (เรื่องเล่า)
3. ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน
4. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ด้านโบราณวัตถุ
5. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน
6. สถานที่ราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนริยม
7. ร้านค้าและร้านขายของฝาก
8. ร้านอาหาร / ร้านกาแฟ

1. ด้านโบราณสถาน

1.1 วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรัทธาธรรม

ภาพที่ 2 ซุ้มประตูทางเข้าวัดบ้านกร่างหรือ วัดราชบุรุษศรัทธาธรรม

วัดบ้านกร่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ตั้งเป็นสำนักสงฆ์เมื่อ พ.ศ.2383 พระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งหลัง เมื่อ พ.ศ.2504 มีที่ดินวัดทั้งสิ้น 75 ไร่ 2 งาน 80 ตารางวา มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน คือ น.ส.3 เลขที่ 183 มีอาณาเขตของวัดดังนี้

ทิศเหนือ ยาว 93 วา ติดกับถนนบ้านกร่าง – ดงเคื่อย

ทิศใต้ ยาว 300 วา ติดกับที่นางบัว นายไทย นายหม นายผาด

ทิศตะวันออก ยาว 250 วา ติดกับที่นางจเร นางเฉลิม นายทิพย์ นายเหล็ก

ทิศตะวันตก ยาว 60 วา ติดกับที่นายพรม ถนนหลวง และนายยา

วัดนี้มีชื่อเดิมว่า “วัดราชบุรุษศรัทธาธรรม” เนื่องจากประชาชนได้ร่วมกันสร้างขึ้นมา และวัดนี้ไม่มีหลักฐานที่แน่ชัดว่าเป็นวัดที่เก่าแก่มากนัก เพราะหลักฐานทางปูชนียวัตถุที่มียืนเกิดการเสียหายและชำรุดทรุดโทรม แต่เริ่มสร้างขึ้นเมื่อใดไม่สามารถทราบได้แน่ชัด ในขณะที่มีชุมชนเกิดขึ้นหนาแน่นจึงได้ตั้งขึ้นเป็นตำบลชื่อว่า “ตำบลบ้านกร่าง” เพราะในกลางหมู่บ้านมีต้นไม้ชนิดหนึ่งต้นใหญ่มาก เรียกว่า “ไม้กร่าง” ซึ่งเป็นที่มาของตำบลบ้านกร่าง แล้ววัดนั้นก็ถูกเปลี่ยนชื่อตามไปด้วย ว่า “วัดบ้านกร่าง” ตั้งแต่นั้นมา

ภาพที่ 3 อุโบสถ วัดบ้านกร่าง หรือ วัดราชฎ์ศรีธาตุธรรม

วัดบ้านกร่าง และในบริเวณวัดได้มีต้นกร่างอยู่ 1 ต้นอายุหลายสิบปี แต่ปัจจุบันต้นกร่างต้นนี้ ได้ตายไปแล้วจึงสันนิษฐานว่า ตำบลบ้านกร่างมาจากต้นไม้ ซึ่งวัดบ้านกร่างนั้นตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งวัดนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน ซึ่งในวัดนั้นมีทั้งเรื่องเล่าต่าง ๆ มากมาย และอีกทั้งยังมีประวัติที่ยาวนาน ซึ่งวันนี้จะมีหลวงตาเล่าให้ฟังว่าในวัดนั้นมีอะไรบ้าง

ภาพที่ 4 อุโบสถ วัดบ้านกร่าง หรือ วัดราชฎ์ศรีธาตุธรรม

ในวันอาศุรที่ 22 กันยายน 2558 เวลาประมาณฟ้าสว่างหลังฝนตกพำไพร พวกเราได้เดินทางมาถึงถนน “นารานุกุลกิจ” ซึ่งในระหว่างการเดินทางไม่ไกลมากนักเลยบริเวณสามแยกก่อนจะเข้าบริเวณตำบลดงเดื่อนั้นเราก็มายังถึงวัดหนึ่ง ซึ่งวัดนี้เป็นวัดที่ถือได้ว่าเก่าแก่มากที่สุดวัดหนึ่งในชุมชนเลยโดยจากที่เรามองด้วยตาเปล่าเข้าไปนั้น จะเห็นซุ้มประตูเขียนไว้ว่า “วัดบ้านกร่าง” และมองเข้าไปข้างหน้าจะเห็น “มณฑป” ซึ่งมองด้วยสายตาแล้วน่าจะสร้างมาเป็นเวลานาน หลังจากเดินเข้าไปด้านในก็พบกับหลวงตาท่านหนึ่ง ซึ่งชื่อว่าหลวงตาธนู หลวงตาทูตขึ้นมามีว่า วัดนี้ไม่ได้ชื่อ “วัดบ้านกร่าง” ตั้งแต่แรกหรอกโยมโดยตอนนั้นวัดนี้ชื่อ “วัดสงฆ์ศรัทธาธรรม” ซึ่งวัดนี้ได้สร้างขึ้นมาหลายช่วงอายุคน โดยจากที่หลวงตาเล่าว่าตอนที่หลวงตายังเด็ก ๆ อยู่โยมพ่อกับโยมแม่ของหลวงตาได้เล่าว่า วัดนี้ได้เกิดขึ้นในสมัย รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) แต่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่า ร.ศ. (รัตนโกสินทร์ศก) และในบริเวณเดียวกันมองตรงไปด้านหน้าจะพบ “มณฑป” ซึ่งหลวงตาพอจะทราบว่าสร้างใน ร.ศ.128 โดยมีการสร้างลอยพระพุทธรูปบาทจำลองไว้ด้านใน และเป็นที่สำหรับทำพิธีตัดจุกในสมัยโบราณแต่ตอนนั้นมณฑปไม่ได้มีการซ่อมแซมบูรณะมา จึงทำให้ทรุดโทรมเป็นอย่างมากโดยมณฑปนี้มีลักษณะเป็นทรงแปดเหลี่ยมหลังคาไม้โดยสร้างฐานด้วยอิฐศิลาแรง มีพระพุทธรูปล้อมรอบแปดองค์ แต่ในปัจจุบันเหลือเพียงสององค์ ซึ่งการสร้างมณฑปเป็นการสร้างในลักษณะโบราณ คือไม่มีการสร้างที่ใช้ตะปูหรือเหล็กค้ำยันใด ๆ เลย

ภาพที่ 5 มณฑป วัดบ้านกร่าง หรือ วัดสงฆ์ศรัทธาธรรม

ภาพที่ 6 มณฑป วัดบ้านกร่าง หรือ วัดสงฆ์ศรีท้าวธรรม (บริเวณด้านข้าง)

หลังจากหลวงตาพูดเสร็จก็เดินไปทางทิศตะวันตกพบกุฏิไม้หลังโบราณทรงปั้นหยา ผสมทรงไทยโบราณ ซึ่งหลวงตากล่าวมาว่ากุฏิหลังนี้ได้สร้างขึ้นประมาณ 80-90 ปี ซึ่งกุฏินี้เป็นกุฏิไม้สักทองทั้งหลัง โดยมีลักษณะเฉพาะที่ผสมผสานศิลปะสองยุคเข้าด้วยกันอย่างสวยงาม ซึ่งกุฏินี้ได้มีการซ่อมแซมมาบ้างเพียงเล็กน้อยและในสมัยก่อนเคยเป็นศาลาที่ใช้สำหรับการฟังพระธรรมคำสอน พอเดินเข้าไปด้านในกุฏิจะพบศิลปะการสร้างเรือนไม้หรือกุฏิในแบบโบราณซึ่งข้างในกุฏินี้เป็นพื้นไม้แผ่นยาว ผนังมีการเล่นไม้สลับกันและหลังคากุฏิทำจากแผ่นไม้

ภาพที่ 7 กุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง

หลังจากนั้นเราได้เดินลงจากกุฏิและเดินไปทางทิศตะวันตก ได้พบกับ “วิหารหลวงพ่อยุ่ ซึ่งหลวงพ่อยุ่หรือเจ้าอาทิการอยู่” ซึ่งปรากฏชื่อเป็นพระครูชั้นสัญญาบัตร (องค์ที่1) ของวัดสงฆ์ศรีธารธรรม และหลวงพ่อยุ่หรือเจ้าอาทิการอยู่นั้นมีชื่อจริง ๆ ว่า “พระครูกงไกรลาส” ซึ่งต่อมาวัดสงฆ์ศรีธารธรรมหรือวัดบ้านกร่างได้รับ “วิสุงคามสีมา (การสร้างวิหาร)”

ภาพที่ 8 วิหารหลวงพ่อยุ่หรือเจ้าอาทิการอยู่ วัดบ้านกร่าง

ภาพที่ 9 หลวงพ่อยุ่หรือเจ้าอาทิการอยู่ วัดบ้านกร่าง

ภาพที่ 10 วิหารหลวงพ่โต วัดบ้านกร่าง

วิหารหลวงพ่โตวัดบ้านกร่างหรือวัดสงฆ์ศรัทธาราม ไม่มีใครที่สามารถเล่าตำนานที่ค่อนข้างสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของคนกรุงไกรลาศ เพราะวิหารหลังนี้ดูจากสภาพภายนอกนั้นทรุดโทรมมาก โดยวิหารนี้ทำขึ้นมาจากไม้สักทอง โดยมุงหลังคาไม่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าจนเป็นที่เล่ากันว่า หลวงพ่โตองค์จริงนั้นถูกหุ้มอยู่ข้างในเป็นพระพุทธรูปหินแดงปางมารวิชัย ใน พ.ศ.2402 หลวงพ่โตได้เล่าว่าวัดนี้มีเจ้าอาวาสประมาณ 4 องค์ คือ

1. เจ้าอาทิการอุยหรือ พระครูกรุงไกรลาศ คณาจารย์เป็นพระครูสัญญาบัตร (องค์ที่1)
2. พระครูวิมลเมธีเป็นพระครูสัญญาบัตร (องค์ที่2)
3. พระครูอ้อยเป็นพระครูสัญญาบัตร (องค์ที่3)
4. พระครูสุพัฒน์โสพล (องค์ปัจจุบัน และดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอองไกรลาศ)

รายนามท่านเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง ซึ่งได้ทำการก่อสร้างและทำนุบำรุงถาวรวัตถุไว้ มีดังนี้

1. หลวงพ่อบึก ได้ทำการก่อสร้างวิหาร 1 หลัง
2. พระอุปฌาย์กล้า ได้ทำการก่อสร้างอุโบสถ 1 หลัง ศาลาการเปรียญ และหอสวดมนต์
3. หลวงพ่อกิ่ง กับหลวงพ่อยุ ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่างคู่กัน โดยหลวงพ่อกิ่งมณฑปและรอยพระพุทธบาท พร้อมทั้งพระพุทธรูปหลายองค์ ส่วนหลวงพ่อยุั้น ท่านได้ทำการก่อสร้างอุโบสถ และพระพุทธรูปชินราช (องค์จำลอง) ซึ่งเป็นพระประธานในอุโบสถ พร้อมทั้งพระโมคคัลลา พระสารีบุตร และพระพุทธรูปอื่น ๆ อีกหลายองค์ สำหรับหลวงพ่อยุนี้ท่านเป็นพระที่มีชื่อเสียงทางคาถาอาคมมาก ทำให้ประชาชนได้รู้จักวัดบ้านกร่างมากขึ้น เมื่อหลวงพ่อยุมรณภาพแล้วหลวงพ่อยิ้มเป็นเจ้าอาวาสสืบต่อมา

4. หลวงพ่อยิ้มเป็นเจ้าอาวาส และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอองไกรลาศ ได้สมณศักดิ์เป็นท่านพระครูวิมล เมธี ต่อไปย้ายไปเป็นเจ้าอาวาสวัดทุ่งเนินพะยอม ตำบลป่าแฝก อำเภอองไกรลาศ และท่านได้สร้างพระเครื่องไว้ที่วัดทุ่งเนินพะยอมมี 6 ชนิด พร้อมทั้งได้สร้างศาลาหอนัน

5. พระครูอ้อย เป็นเจ้าอาวาสแทนเมื่อหลวงพ่อยิ้มมรณภาพแล้ว ระหว่าง พ.ศ.2489-2511 ท่านได้ปฏิสังขณกุฏิ หอสวดมนต์ และศาลาการเปรียญ ตลอดจนขุดสระน้ำไว้สำหรับลอยกระทงประจำปีครั้นถึง พ.ศ.2511 ท่านลาสิกขาบท

6. พระภิกษุโล ได้เป็นเจ้าอาวาสแทน และเริ่มวางรากฐานอุโบสถครอบหลังเก่าแล้วจึงลาสิกขาบท

7. พระอธิการลำจวน เป็นเจ้าอาวาสสืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ได้ทำการก่อสร้างอุโบสถต่อจนสำเร็จเรียบร้อยและได้ทำการต่อเติมหน้าหอสวดมนต์ที่พระครูอ้อยสร้างไว้ออกมาอีก พร้อมทั้งก่อกำแพงแก้วอุโบสถ

1.2 วัดกงไกรลาศ

ภาพที่ 11 วัดกงไกรลาศในอดีต ประมาณ 80 ปีที่แล้ว

วิหารหลวงพ่โต ไม่มีใครที่สามารถเล่าตำนานที่ค่อนข้างสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ของคนกงไกรลาศ เพราะวิหารหลังนี้ดูจากสภาพภายนอกนั้นทรุดโทรมมาก โดยวิหารนี้ทำขึ้นมาจากไม้สักทอง โดยมุงหลังคาไม่มีรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า จนเป็นที่เล่ากันว่า หลวงพ่โตองค์จริงนั้นถูกหุ้มอยู่ข้างในเป็นพระพุทธรูปหินแดงปางมารวิชัย

ภาพที่ 12 วิหารหลวงพ่โต วัดกงไกรลาศในปัจจุบัน

วัดกงไกรลาศ

วัดกงไกรลาศ ตั้งอยู่เลขที่ 4 หมู่ที่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ตามรายงานของพระครูไกรลาศสมานคุณ (หลวงพ่อย่น) อดีตเจ้าคณะอำเภอกงไกรลาศ รายงานว่า ผู้ขออนุมัติจัดสร้างวัดกงไกรลาศเป็นครั้งแรก คือ พระกงไกรลาศ ซึ่งเป็นนายอำเภอคนแรกของอำเภอกงไกรลาศ ท่านได้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอ ระหว่างปี พ.ศ.2437 ถึง พ.ศ.2443 คาดว่าคงเอานามของท่าน เป็นนามวัดไว้เป็นที่ระลึก และต่อมาได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2481

ภาพที่ 13 ภายในวิหารหลวงพ่อดโต วัดกงไกรลาศ

หลวงพ่อดโต

จากการสอบถามพบว่า หลวงพ่อดโต (วิหารลอย) เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่เก่าแก่ของจังหวัดสุโขทัยสร้างขึ้นในสมัยใดหรือเมื่อใดไม่แน่ชัด โดยมีความเชื่อเล่ากันว่า ในสมัยที่พม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลกนั้นได้มีการเดินทัพผ่านและพักแรมที่บ้านกงแห่งนี้ และด้วยความศรัทธาของชาวบ้านและอยากลองดีของทหาร ได้ยิงปืนใหญ่ถล่มวิหารของหลวงพ่อดจนเสียหาย แต่ไม่มีการระคายเคืององค์พระแม้แต่น้อย มีเพียงรูทะลุด้านซ้ายเพื่อให้ระลึกถึงความต่ำทรามของทหารพม่าเท่านั้น โดยการพูดคุยในครั้งนั้นเล่ากันต่อมาว่าความเสียหายของวิหารในครั้งนั้น หลวงพ่อดโตต้องตากแดด ตากฝนอยู่นานหลายสิบพรรษา จนกระทั่งคืนหนึ่งของวันเพ็ญเดือนสาม ชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดได้ยินเสียงแผ่นดินสะเทือนเลื่อนลั่นมาจากทางวัด แต่ไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น จนกระทั่งรุ่งเช้าพบว่าหลวงพ่อดโตได้แสดงปาฏิหาริย์เคลื่อนองค์ท่านจากที่เดิมไปประทับใต้ต้นคูณ ซึ่งอยู่ห่างจากที่เดิมราวสามวา

สำหรับคำว่า “วิหารลอย” นั้นมีคนต่างพูดกันต่าง ๆ นานาว่า เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ถึงอภินิหารของหลวงพ่อดโต ซึ่งเกิดจากการสังเกตของชาวบ้านว่า ทุกปีทีน้ำท่วมล้นแม่น้ำยมซึ่งอยู่ติดกับวัด ศาลาและกุฏิต้องยกสูงมากกว่าหอคอกเพื่อหนีน้ำ แต่วิหารของหลวงพ่อดโตอยู่ในบริเวณเดียวกันนั้น กลับดูเสมือนลอยพ้นน้ำดังที่เกิดน้ำท่วมในปี พ.ศ.2485 สิ่งที่น่าประหลาดตามธรรมชาตินี้ คนโบราณได้กล่าวไว้ว่าเพราะได้วิหารของหลวงพ่อดมีเรือสล่าเงินและทองหนุนค้ำให้วิหารลอยน้ำโดยมีโซ่ลำนผูกที่ต้นโพธิ์หน้าวิหาร

1.3 ศาลเจ้าดาบทอง

ภาพที่ 14 ศาลเจ้าดาบทอง

ศาลเจ้าดาบทอง ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำยม เป็นศาลจีนเก่าแก่ที่ชาวกงไกรลาสให้ความเคารพนับถือ มาตั้งแต่สมัยโบราณ มีอายุร่วม ๆ 200 กว่าปี ซึ่งเดิมทีเรือที่จะขึ้นสินค้าจะอยู่บริเวณตรงข้ามกับหน้าศาลเจ้าดาบทองพอดี เวลาที่พ่อค้าเดินเรือมาส่งสินค้า แม้กระทั่งเวลาที่เดินเรือผ่านหน้าศาลเจ้าดาบทอง จะต้องให้ความเคารพและบนบานเพื่อขอให้การเดินทางเรือเป็นไปโดยสวัสดิภาพและปลอดภัยปราศจากอันตรายทั้งปวง เพราะบริเวณหน้าศาลเจ้าดาบทองจะมีกระแสน้ำเชี่ยวกราดยากต่อการเดินเรือ การบนบานสานกล่าวคุณตาจวนเล่าให้ฟังว่า สิ่งที่เขาจะนำมาบนบานกันส่วนใหญ่่นั้นจะมีทั้ง หมู เห็ด เป็ด ไก่ หรืออาหารทั่วไป และในอดีตนั้นส่วนใหญ่คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณแถวนั้นจะเป็นคนจีนที่อพยพมาจากประเทศจีน ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนในอยุธยา ศาลเจ้าแห่งนี้มีงานฉลองศาลเจ้าปีละ 1 ครั้ง คือในวันไหว้พระจันทร์ ปัจจุบันได้เปิดให้เข้าชมและสักการะศาลเจ้าดาบทอง

1.4 ชุมชนชาวจีน

ภาพที่ 15 บ้านเรือนภายในชุมชนชาวจีน

ประมาณ 100 กว่าปีมาแล้วตามคำบอกเล่าของชาวบ้านที่ว่าชาวจีนจากบ้านท่าทรายได้อพยพหนีโจรปล้นทรัพย์ที่ออกอาละวาดมาอาศัยอยู่ใกล้กับตัวอำเภอองไกรลาคและสถานีตำรวจที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำยม เพื่อความอุ่นใจและอีกคำบอกเล่าหนึ่งที่อำเภอองไกรลาคมีทำนน้ำที่เป็นแหล่งขนส่งสินค้าที่คึกคัก ชาวจีนทั้งหลายจึงพากันมาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพเป็นจับกังขนสินค้า เมื่อเริ่มสร้างบ้านเรือนและเห็นว่าท่าเรือองไกรลาคมีผู้คนพลุกพล่านมากทั้งคนในอำเภอและคนนอกตัวอำเภอ (หนองตุม หนองบัว น้ำเรือกะนอก ฯลฯ) จะเดินทางมากันมากจึงได้คิดตั้งร้านค้า เพื่อจำหน่ายสินค้าให้แก่คนที่ผ่านไปมา ไม่ว่าจะเป็นเกลือ หม้อ โอ่ง ไห เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในบ้าน ซึ่งร้านค้าของชุมชนชาวจีนนี้ยังมีให้พบเห็นได้ในตลาดองไกรลาคในปัจจุบัน

ภาพที่ 16 บ้านเรือนชาวจีนหลังคาทรงปั้นหยาและประตูบานเฟี้ยม

ลักษณะบ้านเก่าของชุมชนชาวจีนสามารถสังเกตได้จากบ้านที่มีหลังคาทรงปั้นหยาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าหลังคาทรงไอ้โม่ง ประตูบ้านจะเป็นบานไม้พับซ้อนกันไปมา เมื่อปิดประตูจะดึงบานไม้ให้ยืดตรงแล้วลงกลอนหรือใช้ไม้ขัด หน้าบ้านจะทำชานเป็นไม้ยื่นออกมาติดกับถนน ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านชั้นเดียวลักษณะคล้ายห้องแถวตัวบ้านจะมีความยาวเนื่องจากแต่เดิมบ้านอยู่ห่างจากถนนแต่มีการต่อเติมให้ตัวบ้านยื่นเข้ามาใกล้กับถนนเพื่อการค้า เรียกว่าสร้างจากหลังบ้านมายังหน้าบ้าน เสาบ้านจะใช้ไม้ทั้งต้น ฝังส่วนฐานลงไป在地 ให้ความสูงมากพอที่น้ำจะไม่ท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก ไม้ที่นำมาสร้างบ้านได้มาจากการซื้อไม้ในตำบลหนองบัวใช้เรือกำปั่นขนมา เมื่อได้ไม้มาจะจ้างช่าง ซึ่งในสมัยนั้นมีช่างทำบ้านไม่มาก (อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บ้านของชุมชนชาวจีนมีลักษณะคล้าย ๆ กัน) ทั้งช่างและคนในบ้านจึงต้องช่วยกันแบ่งหน้าที่ในการสร้างบ้าน ข้อสังเกตของบ้านเก่าทุกหลังจะเจาะพื้นกระดานไว้เป็นช่องเพื่อเอาไว้บ้วนน้ำหมาก มีทั้งในตัวบ้านและหน้าบ้าน

1.5 ร้านโชห่วย

ภาพที่ 17 บ้านเรือนชาวจีนที่ค้าขายเป็นร้านโชห่วยในชุมชน

การค้าขายในรูปแบบร้านค้าของชำหรือที่คนทั่วไปรู้จักกันในชื่อร้าน “โชห่วย” เป็นอีกหนึ่งการค้าขายที่มีความเก่าแก่มากที่สุดของชุมชนงไกรลาศ ซึ่งในอดีตการเปิดร้านขายของประเภทนี้ถือว่าได้รับความนิยมมากจากการค้าขายสินค้า เพราะเข้าถึงคนทั่วไปทั้งคนจนและคนรวย ทั้งยังมีสินค้าให้เลือกมากมายตั้งแต่ขนมเด็กไปจนถึงเครื่องแกง ของใช้ภายในครัวเรือนและเครื่องทำบุญ แต่ในปัจจุบันใครที่ยังเปิดร้านโชห่วย ซึ่งในอดีตเคยเป็นที่นิยม แต่ปัจจุบันได้เข้าสู่ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ สาเหตุก็คงเป็นที่ทราบกันดีว่าเกิดมาจากการที่มีร้านสะดวกซื้อและร้านค้าที่มีรูปแบบหลากหลายทั้งแบรนด์ของไทยและต่างชาติเข้ามาทำตลาด ถึงอย่างไรก็ตามร้านโชห่วยในชุมชนงไกรลาศก็ยังคงมีให้พบเห็น เนื่องจากคนในชุมชนยังคงหวงแหน และรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ โดยบางร้านได้มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงของในพื้นที่ แต่คนในชุมชนก็ยังคงนิยมซื้อสินค้าจากร้านโชห่วยจนถึงปัจจุบัน

2. ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ (เรื่องเล่า)

2.1 ตำนานหลวงพ่อยิ้ม

ตอนเด็ก ๆ เคยนั่งทานข้าวกับคุณพ่อคุณแม่ คุณแม่ชอบเล่าอะไรให้นั่งฟังอยู่บ่อย ๆ มีวันหนึ่งคุณแม่เล่าให้ฟังว่า ตอนที่แม่เป็นเด็กได้มีพระรูปหนึ่งมาอยู่ที่วัดบ้านกร่าง ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านของเราในตอนเด็กนั้นจะไปเล่นที่บริเวณวัดเป็นส่วนใหญ่ เพราะที่วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและมีของให้ทานมากมาย ผลไม้ก็จะมี ลูกจันทร์ ละมุด มะม่วง เด็ก ๆ ส่วนใหญ่ชอบไปทานกัน คุณแม่เล่าต่อว่าพระรูปนั้นมาอยู่ที่นั่นตั้งแต่หนุ่ม ๆ พอตอนท่านชราภาพก็คิดจะกลับบ้านท่านที่อยู่บ้านป่าแฝก ซึ่งจะอยู่ไม่ไกลจากวัดบ้านกร่างมากนัก แต่ในสมัยนั้นไม่มีรถ ซึ่งตอนนั้นท่านป่วยทางญาติ ๆ หรือทางชาวบ้านป่าแฝกจึงได้เอาล้อเกวียนมาใส่ของหลวงพ่อยิ้มไปไว้ที่บ้านบ้าง และบางส่วนยังคงไว้ที่วัด ต่อมาเกิดไฟไหม้ขึ้นที่บ้านป่าแฝกซึ่งไม่ทราบสาเหตุ แต่เป็นที่อัศจรรย์อย่างมากเนื่องจากบ้านไหนที่เอาของหลวงพ่อยิ้มไปไว้บ้านนั้นจะถูกไฟไหม้ และถ้าบ้านใดไม่ได้เอาของหลวงพ่อยิ้มไปไว้ไฟก็จะข้ามไปไหม้บ้านอื่นที่มีของหลวงพ่อยิ้มแทน

2.2 ตำนานหลวงพ่อยู

ภาพที่ 18 หลวงพ่อยู

หลวงพ่อยูเกิดที่บ้านกร่าง บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย พ่อกับแม่นั้นไม่ทราบชื่อ – นามสกุล มีพี่น้องร่วมกันทั้งหมด 3 คน ได้แก่ คนที่ 1 ยาผึ่ง คนที่ 2 ยาเชย และคนที่ 3 หลวงพ่อยู

หลวงพ่อยู่เมื่อตอนเด็กท่านได้บวชเป็นเณรเดินธุดงค์และไปอยู่จังหวัดลำปาง จนใกล้บวชท่านได้สึกจากเณรมาอยู่ที่บ้านเมื่ออายุครบ 20 ปี แม่กับพ่อได้บอกให้ท่านบวช ท่านบอกว่าเดี๋ยวก่อน เดี๋ยวจะบวชให้สัก 3 วัน ต่อมาท่านได้บอกกับแม่ว่าจะบวชให้ พ่อกับแม่ก็ดีใจที่ลูกจะบวชให้ จึงได้จัดงานบวช โดยไม่รู้ว่าบวชที่ไหน พระอุปชา หลวงพ่อยู่คือ หลวงปู่กลิ้ง และพระคู่สวดไม่ทราบชื่อ พ่อท่านได้บวช ก็ออกเดินธุดงค์มาตลอด และท่านได้มาจำพรรษาที่วัดบ้านกร่างได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านกร่าง

เรื่องเล่าจากชุมชนบ้านกร่าง

1. การเดินทางสมัยก่อนจะเดินจากสี่แยกในปัจจุบันเข้าบ้านกงและบ้านดงเคียว โดยต้องผ่านเข้าเขตวัดบ้านกร่าง ซึ่งมีทางผ่านทางเดียว วันหนึ่งนายอำเภอสมชายได้ขี่ม้าผ่านมาและมาถึงเขตวัดบ้านกร่างโดยไม่ถอดหมวก หลวงพ่อยู่เห็นจึงยิงคันสน ลูกคันสนได้ถูกหมวกตกลงดิน โดยที่ไม่ถูกคนตั้งแต่นั้นมานายอำเภอขี่ม้าเข้ามาถึงเขตวัดบ้านกร่าง ก็จะไม่ถอดหมวกทุกครั้งที่ผ่านมา แม้แต่หลวงพ่อกับมาจนถึงเขตวัดบ้านกร่างก็จะตะโกนว่า ท่าน ๆ ผมขอผ่านนะ

2. บรรดาลูกศิษย์หลวงพ่อยู่ วันหนึ่งตอนบ่ายกว่า ๆ หลวงพ่อยู่ได้จำวัดบนกุฏิ นายจิบลูกศิษย์รุ่นพี่ชวนนายกาจซึ่งเป็นลูกศิษย์คนสุดท้ายไปเล่นทอย เอาสตางค์แดงโยนหลุม เมื่อก่อนเขาเอาตะปูปักลงดินให้หัวตะปูลงเสมอดินแทนหลุม หรือเหลาไม้ให้เท่าหัวตะปูแทนก็ได้ นายจิบกับนายกาจจะ去玩กันที่ลานวัด ก็กลัวหลวงพ่อยู่จะเห็น ก็ชวนกันไปเล่นที่ใต้กุฏิที่หลวงพ่อยู่นอน เล่นไปเล่นมานาน ๆ ก็เกิดความมัน ได้ส่งเสียงดัง หลวงพ่อยู่ตื่นขึ้นจึงหยิบคันสนยิงออกไป ถูกตาตุ่มนายจิบกับนายกาจทั้ง 2 คนจึงพากันวิ่งหนี พอตอนเย็นหลวงพ่อยู่ได้เรียกนายกาจให้ไปหา พอนายจิบกับนายกาจเข้าไปหาหลวงพ่อยู่ได้ให้นายกาจและนายจิบไปเอากิ่งกระทู้หงษ์ ซึ่งขึ้นอยู่ริมสระหอไตรติดกับบ่อน้ำในปัจจุบันมาคนละกิ่ง พอหลวงพ่อยู่ได้กิ่งกระทู้หงษ์ก็เอามาตีกันนายจิบกับนายกาจ คนละ 3 ที ขึ้นแนวฮ้อเลือดทั้งสองคน ตอนหลังนายกาจบอกว่า หลวงพ่อยู่ตีไปยิ้มไป ซึ่งหลวงพ่อยู่ปกติไม่ค่อยยิ้ม ถ้ายิ้มแสดงว่าท่านโมโหที่ท่านได้ยิงคันสนบนกุฏิไปถูกตาตุ่ม นายจิบกับนายกาจได้กุฏิ นายกาจบอกว่าเป็นคาถาที่ยิงถูกโดยไม่ต้องเล็ง ซึ่งมีลูกศิษย์ได้คาถาไปไม่มีคนไหนสามารถยิงถูกอ้อมได้เลย

3. หลวงพ่อยู่ได้สร้างโบสถ์ วัดบ้านกร่างขึ้นเสร็จแล้วก็ได้หล่อพระประธานในอุโบสถ เป็นหลวงพ่อบุญรอดพระพุทธรูป (องค์จำลอง) ด้วยทองและทองที่เหลือได้หล่อเป็นรูปหลวงพ่อยู่ 1 องค์ พร้อมกับหล่อเหรียญเป็นรูปหูกอบ ด้านหน้าเป็นรูปหลวงพ่อบุญรอดพระพุทธรูป มีทั้ง 1 หน้า และ 2 หน้าเอาไว้ให้ลูกหลานห้อยติดเอาไว้กันเขี้ยววา ส่วนพระเกจิอาจารย์ที่มาปลุกเสกมีมาหลายสิบองค์ ซึ่งนายกาจไม่รู้จักพระที่มาปลุก

เศกเนื้อทอง ซึ่งคล้ายกับหลวงพ่ोजีนรุ่นหนึ่งของวัดบางคลาน โดยวันที่ทำการปลุกเศกตรงกับงานวันเพ็ญเดือน 3 จึงมีชาวบ้านเข้าไปร่วมพิธีมากมาย มีชาวบ้านกร่างที่ทำว้าวเดินทางไปร่วมพิธีกันเยอะเลยทีเดียว เมื่อเสร็จพิธีปลุกเศกได้ให้ประชาชนเช่าบูชา เหรียญหน้าเดียววงค์ละ 1 บาท สองหน้า 2 บาท มีคนบ้านกร่างทำว้าวบูชาคนละองค์ 2 องค์ พอเลิกงานเพ็ญเดือน 3 ก็เริ่มเดินทางกลับพิษณุโลก พอมาถึงบ้านไกรนอกซึ่งเป็นทางแยกบ้านไกรนอก ได้มีฝูงวัวฝูงควายกินหญ้าอยู่ข้างทาง มีคนบ้านกร่างทำว้าวอยู่คนหนึ่งใส่เสื้อแดงจะเดินผ่านควาย ซึ่งเวลาควายเห็นคนใส่เสื้อแดงจะวิ่งไล่หวีด คนใส่เสื้อแดงถูกขวิดเข้าที่ข้างหลัง ระยะทางจากบ้านไกรนอกถึงวัดบ้านกร่างห่างกันประมาณ 5-6 กิโลเมตร คนภายนอกจึงเรียกเหรียญหลวงพ่อบุญว่า เหรียญพระพุทธชินราชกรบ้านกร่าง ส่วนคนอำเภอกงไกรลาศจะเรียกว่าหลวงพ่อบุญ เหรียญหลวงพ่อบุญ จึงตกไปอยู่รอบนอกเป็นจำนวนมาก และท่านได้สร้างพระธาตุและเอารูปหล่อของท่านไว้ในพระธาตุเพื่อให้ประชาชนสักการบูชา และนำเหรียญหลวงพ่อบรรจุไว้ในดอกบัวยอดของพระธาตุอีกด้วย ซึ่งพระธาตุนี้อยู่ใกล้ต้นตะเคียนที่ท่านปลุกเอาไว้ ต่อมาอีกไม่นานท่านได้มรณภาพในปี 2464 จนถึงเวลานี้ 94 ปี

2.3 เรื่องเล่าอภินิหารของหลวงพ่อดิวิหารลอย

ภาพที่ 19 หลวงพ่อดิ (วิหารลอย)

1. หลวงพ่อดิ (วิหารลอย) เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยที่เก่าแก่ของจังหวัดสุโขทัย สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ได้รับระบุแน่ชัด เล่ากันว่าในสมัยที่พม่ายกทัพมาตีเมืองพิษณุโลก ได้เดินทัพผ่านและพักแรมที่บ้านงแห่งนี้ และด้วยกองทัพพมามีความคึกคะนองและอยากลองดีนั้น จึงได้ยิงปืนใหญ่ถล่มวิหารหลวงพ่อดิจนพังเสียหาย แต่ไม่ระคายองค์พระแม้แต่หนึ่งเดียว มีแค่รู้ทะลุด้านซ้ายเพื่อเตือนให้ระลึกถึงความต่ำทรามของทหาร

พม่าเท่านั้นและความเสียหายของวิหารในครั้งนั้น หลวงพ่อโตต้องตากแดด ตากฝนอยู่นานหลายสิบพรรษา จนกระทั่งคืนหนึ่งของเพ็ญเดือนสาม ชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดได้ยินเสียงแผ่นดินสะเทือนลั่นมาจากทางวัด แต่ไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นจนกระทั่งรุ่งเช้า ต่างพบว่าหลวงพ่อโตได้แสดงปาฏิหาริย์เคลื่อนองค์ท่านจากที่เดิมไปประทับใต้ต้นคูณ ซึ่งอยู่ห่างจากที่เดิมประมาณสามวา

ภาพที่ 20 วิหารหลวงพ่อโต วัดกงไกรลาศ

2. สำหรับคำว่า (วิหารลอย) เป็นเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาถึงอิณิหารของหลวงพ่อโต ซึ่งเกิดจากการสังเกตของชาวบ้านว่า ทุก ๆ ปีที่น้ำท่วมล้นแม่น้ำยม ซึ่งอยู่ติดกับวัดกงไกรลาศ ภูฏีและศาลาต้องยกสูงมากกว่าหกศอกเพื่อให้พ้นน้ำ แต่วิหารหลวงพ่อโตอยู่บริเวณเดียวกันกลับดูเหมือนลอยพ้นน้ำ ดังที่เกิดน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ.2485 สิ่งปรากฏตามธรรมชาตินี้ คนโบราณได้กล่าวไว้ว่า เกิดขึ้นเพราะใต้วิหารของหลวงพ่อโต มีเรือสล่าเงินและเรือสล่าทองหนุนค้ำไว้วิหารเพื่อให้วิหารลอยน้ำได้

3. ช่วยนักบินที่ประสบอุบัติเหตุเครื่องบินให้เสียชีวิต ซึ่งในแต่ละปีจะมีการจัดงานปิดทองนมัสการหลวงพ่อโต (วิหารลอย) และมีพิธีบรรพชาอุปสมบทนาคนหมู่ ระหว่าง วันขึ้น 12 ค่ำถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นประจำทุกปี ในปี พ.ศ.2546 ได้จัดงานดังกล่าวและได้มีการจัดแสดงบินโชว์ด้วยพารามอเตอร์ให้ผู้มาร่วมงานได้ชมกัน โดยมีนายไฟลัด สันธูชาเป็นนักบิน ขณะที่บังคับเครื่องลอยขึ้นจนถึงขีดจำกัดในระยความสูง 300 เมตร ช่วงนั้นได้สร้างความตื่นเต้นให้แก่ผู้ชมการแสดงเป็นอย่างยิ่ง นักบินโฉบไปโฉบมาอย่างหวาดเสียวแล้วเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น เมื่อเกิดลมบ้าหมูอย่างกะทันหัน ลมบ้าหมูได้ดูดเอาร่างของนักบินหมุนควงส่ววน ทำให้ร่มบินของนักบินพับเข้าหากัน ผู้ชมต่างหวีดร้องด้วยความตกใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สายตา

ทุกคู่จับจ้องไปที่ร่างของนักบินอย่างไม่กระพริบตา แล้วร่างของนักบินก็ร่วงลงพื้นอย่างรวดเร็ว กระแทกพื้นเต็มแรง ฝุ่นตลบทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์ต่างตกใจ คิดว่านักบินเสียชีวิต คณะกรรมการวัดและอาสาสมัครต่างคนต่างวิ่งเข้าไปช่วยเหลือนักบิน โชคดีที่เขายังหายใจอยู่จึงรีบนำตัวส่งโรงพยาบาล แต่นายไฟลोट นักบินกลับไม่เป็นอะไรเลย และบอกว่าก่อนที่ผมจะขึ้นบินผมได้ขอพรจากหลวงพ่อดโต และขออนุญาตบินเหนือวัดและขอให้ท่านคุ้มครอง ขณะที่เกิดอุบัติเหตุที่ผมคิดว่าไม่รอดแล้ว ก็พยายามตั้งสติระลึกถึงหลวงพ่อดโตให้แก่สถานการณ์ ซึ่งมันเป็นช่วงที่รวดเร็วมากและผมก็รอดตายอย่างปาฏิหาริย์เพราะบารมีของหลวงพ่อดโตได้ช่วยชีวิตเอาไว้ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้นำเหตุการณ์นี้ลงในคอลัมน์ เหนือใต้บาดาล ในปีที่ 54 ฉบับที่ 16693 วันอาทิตย์ที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2546

2.4 การไหว้ครู ประมงของชุมชนโบราณกงไกรลาศ

ในสมัยก่อนนั้นการทำอาชีพประมง การหาปลาต้องมีการไหว้ครู ไหว้ข้าวของเครื่องใช้ ในการทำประมง ซึ่งเรียกกันว่า “ครู” ซึ่งในกงไกรลาศนั้น เรียกกันว่า “การไหว้ครู” ซึ่งการไหว้ครูนั้นจะมีการทำกันทุก ๆ ปี ในพิธีจะเตรียมของเช่นไข่ ไก่ต้ม ปลาแห้งหรือต้ม มีดอกไม้ม 3 สี สามดอก รูปเทียน สุรา จัดใส่พานมาวางพร้อมกับเครื่องมือที่ใช้ในการหาปลา หรือทำประมง การทำพิธีนี้จะทำในช่วงบ่าย เริ่มตั้งเครื่องไหว้ครูโดยมีชาวบ้านมาร่วมพิธีกันมากมาย พอเสร็จพิธีชาวบ้านก็จะเอาของที่เช่นไข่ครูนั้นกลับไปเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลให้กับอุปกรณ์เครื่องมือของตน ซึ่งการไหว้ครูก็จะมีขั้นตอนคล้าย ๆ กับหลายที่ คุณตาเล่าว่า ทำกันเองแบบง่ายไม่มีอะไรมากก็เริ่มจากจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยมีการท่องนะโมสามจบ ต่อมาก็จะมีผู้เฒ่าผู้แก่กล่าวคำเชิญเทพเทวดามาชุมนุม และมีการเจิมอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ทำมาหากิน แล้วก็ยกบายศรีวางให้เครื่องมือพร้อมจุดธูปไหว้ต่อมาก็รอเครื่องเช่นไข่ให้ธูปหมดดอก จึงนำของเช่นไข่กลับได้เป็นอันเสร็จพิธี

2.5 ศาลเจ้าดาบทอง

ภาพที่ 21 ศาลเจ้าดาบทอง

ศาลเจ้าดาบทอง ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำยม เป็นศาลจีนเก่าแก่ที่ชาวกงไกรลาศให้ความเคารพนับถือ มาตั้งแต่สมัยโบราณ มีอายุร่วม ๆ 200 กว่าปี ซึ่งเดิมทีเรือที่จะขึ้นสินค้าจะอยู่บริเวณตรงข้ามกับหน้าศาลเจ้าดาบทอง เวลาที่พ่อค้าเดินเรือมาส่งสินค้า แม้กระทั่งเวลาที่เดินเรือผ่านหน้าศาลเจ้าดาบทองจะต้องให้ความเคารพและบนบานเพื่อขอให้การเดินทางเรือให้เป็นไปโดยสวัสดิภาพและปลอดภัย ปราศจากอันตรายทั้งปวง เพราะบริเวณหน้าศาลเจ้าดาบทองจะมีกระแสน้ำเชี่ยวกราดยากต่อการเดินเรือ การบนบานสานกล่าวคุณตาจวนเล่าให้ฟังว่า สิ่งที่เขานำมาบนบานกันส่วนใหญ่จะเป็น หมู เห็ด เป็ด ไก่ หรืออาหารทั่วไป โดยในอดีตคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นส่วนใหญ่จะเป็นคนจีนที่อพยพมาจากประเทศจีน และชาวจีนในอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นศาลเจ้าแห่งนี้มีงานฉลองศาลเจ้าปีละ 1 ครั้ง คือในวันไหว้พระจันทร์ ปัจจุบันได้เปิดให้เข้าชมและสักการะศาลเจ้าดาบทอง

2.6 การเลี้ยงผีบ้าน

การเลี้ยงผีบ้านของคนกงไกรลาศในสมัยก่อนนั้น จะมีการเลี้ยงผีบ้านสองถึงสามปีครั้งหนึ่ง ในบ้านของลาวโซ่งนั้นจะเลี้ยงหมูไว้ 1 ตัว เมื่อเสร็จพิธีไหว้ผีบ้านก็จะฆ่าหมูมาทำพิธี “เสนเรือน”(เสนเรือน) โดยนำเอาหมูดิบๆ มาเช่นไหว้ ส่วนคนที่หาหมูไปไหว้จะต้องเป็นลูกเขยหรือหลานเขยของบ้านนั้น โดยไปเช่นที่ “กะลือห้อง” ซึ่งเป็นมุมหนึ่งของบ้านที่เจาะเป็นปล่อง เวลาจะเช่นเรือนก็นำเครื่องเช่นไหว้ใส่ภาชนะคล้าย ๆ กรวย หย่อนลง

ไปในปล่องนั้นโดยเชื่อว่าเป็นการให้ผู้ที่ตายแล้ว ก็จะมีคนไปคอยรับของหรือของที่ใส่ไปในกรวยนั้นอยู่ข้างล่าง ซึ่งการทำพิธีเช่นเรือนจะมี 2 แบบ คือ แบบผู้น้อย เวลาทำพิธีจะใช้หมูเป็นเครื่องเซ่น และแบบผู้ตัว คือผู้ที่มีเชื้อเจ้าจะใช้วัวหรือควายเซ่นไหว้ปีละครั้ง

2.7 การสวดมนต์ปลาช่อน

การสวดมนต์ปลาช่อนใช้สวดในช่วงฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วงนานผิดปกติ ซึ่งการสวดมนต์ปลาช่อนนั้นจะแตกต่างจากประเพณีอื่น ๆ เพราะเป็นพิธีเกี่ยวกับสงฆ์ด้วย และมักจะทำกันเมื่อมีพิธีการขอฝน ส่วนใหญ่นั้นจะจัดกันในท้องถิ่นห่างจากวัดและบ้านมากเกินไป จะมีการจัดงาน 3 วัน มีพิธีสงฆ์ทั้งเช้าเย็นโดยการขุดสระจำลองแล้วใช้ดินเหนียวมาปั้นเป็นรูปปลาช่อน ปลาอื่น ๆ และมีการปั้นรูปหอย ปู เต่า อะไรต่าง ๆ ที่อยู่ในบ่อน้ำหรือสัตว์น้ำเพื่อขอฝนและบอกกล่าวให้เทวดารู้ว่าตอนนี้ชาวบ้านเดือดร้อน สัตว์กำลังจะตาย เพื่อให้เทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้เกิดฝนตกลงมา

2.8 ความเชื่อภูติผีปิศาจของคนในชุมชนงกรลาศ

คนในสมัยก่อนนั้นยังมีความเชื่อจนถึงในปัจจุบันในเรื่องการจัดงานต่าง ๆ ทุกครั้ง ก็จะมีการบอกกล่าวผีบรรพบุรุษเพื่อความเป็นมงคล และความสบายใจของผู้จัดงานต่าง ๆ ก็จะมี ความสบายใจในการจัดงานต่าง ๆ ที่ชุมชนงกรลาศนั้นที่ต้องบอกกล่าวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีก็คือ งานบวชพระ งานแต่งงาน งานโกนจุก งานศพในการบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะมีเครื่องไหว้หรือเครื่องเซ่นไหว้ ของที่เอามาเซ่นไว้ก็จะมี ผัก กล้วย ปลา ยำ (มีปลาปน มะเขือ พริก) หมากพลู เหล้าขาว ยามวน เพื่อเป็นการเซ่นไหว้แก่ผีบ้านผีเรือน เพราะมีความเชื่อกันต่อ ๆ มา ผีต่าง ๆ นั้นก็คงเป็นปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้วและยังคอยดูแลและห่วงลูกหลานอยู่ ก็เหมือนการขออนุญาตแก่เจ้าที่ เจ้าทางเพื่อเป็นมงคลและความสบายใจ

2.9 การคลอดลูก

ในอดีตโบราณของชุมชนริมมนั้นการคลอดลูกอาจไม่เหมือนในสมัยปัจจุบัน การคลอดลูกจะใช้หมอตายมาทำคลอดที่บ้าน ประเพณีของชาวงกรลาศคือ ในสมัยก่อนจะต้องเตรียมตั้งขันข้าว ซึ่งในนั้นจะประกอบไปด้วย กล้วย 1 หวี สตางค์ 9 บาท แล้วจึงพาหมอตายมาช่วยทำคลอดที่บ้าน พอเด็กคลอดออกมาแล้ว หมอตายจะนำไม้ลูกมาผ่าให้บาง แล้วถึงจะตัดสายสะดือเด็ก แล้วจึงนำเอารกออก และนำเอากรอบอกไม้ไผ่มาใส่รกแล้วใส่เกลือลงไปนึ่งในกระบอกไม้ไผ่ พอเสร็จแล้วพาคูณแม่ขึ้นขี่ไฟโดยใช้หยวกกล้วยมาตัดเป็นท่อน ๆ แล้วนำคูณแม่ขี่ไฟ โดยไฟนั้นจะต้องใช้ฟืน (ฟืนที่นำมาขี่ไฟต้องเป็นไม้พุทราเท่านั้น) ต่อมาคุณยายเล่าว่าพอล้างตัวเด็กเสร็จแล้วก็ให้น้ำผ้าห่มคลุมตัวเด็ก แล้วนำไปวางในกระดัง นำเอาผ้าห่มมาทำกระโจมคลุม

ตัวเด็กไว้ในกระดังแล้วให้หาดินสอ สมุด เข็ม ใสไว้ในกระดัง (คนโบราณเขาบอกว่าที่เอาดินสอ สมุด เข็ม ใสไว้ในกระดังก็เพราะว่า เด็ก ๆ จะได้มีปัญญาหัวแหลมเหมือนเข็มเรียนหนังสือเก่งตามคำโบราณ และตอนที่แม่ขึ้นขี่ไฟแล้ว ตอนที่ถ่ายต้องชุดหลุมแล้วไปเอาหนามพุทรามาวางไว้ข้างหลุมเพื่อกันผีกระสือ ตอนนอนไฟต้องกินน้ำร้อนแล้วกินปลาเกลือ ต้องดื่มน้ำเกลือเพื่อให้มีน้ำนม เวลาอยู่ไฟทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะครบ 15 วัน ถึงจะออกจากบ่อไฟได้ ก่อนที่จะออกบ่อนั้นต้องนำข้าวสารปั้น ยา 3 ม้วน หมาก 3 คำ มาวางไว้บนแม่ขี่ไฟ จึงจะออกจากพิธีกรรม

3. ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน

3.1 งานเพ็ญเดือน 3 (ขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 3 แรม 1 ค่ำ)

ภาพที่ 22 งานบุญเพ็ญเดือนสาม วัดบ้านกร่าง

งานเพ็ญเดือน 3 จะจัดขึ้นระหว่างวันขึ้น 14 ค่ำ ถึง วันแรม 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี เพื่อเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้บูชาพระพุทธชินราช (จำลอง) หลวงพ่อโต และหลวงพ่อยุ้ย อย่างทั่วถึงเป็นประเพณีที่มีมาช้านาน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าหากได้กราบไหว้และปิดทองพระบรมธาตุจะอยู่เย็นเป็นสุขและเป็นมงคลแก่ชีวิต ในระหว่างวันงานจะมีการทำบุญเลี้ยงพระตอนเช้า สมาทานศีล และตอนเพล มีพระธรรมเทศนา 3 ธรรมาสน์ 1 กัณฑ์ ในตอนกลางวัน เย็นมีพิธีเวียนเทียนเนื่องในวันมาฆบูชา และมีมหรสพสมโภชนในตอนกลางคืน ในแต่ละวันจะมีชาวบ้านจากท้องถิ่นอื่นมาไหว้ มีการปิดทองและวางดอกไม้ธูปเทียนทอง ทางวัดจะจัดดอกไม้ธูปเทียนทองไว้จำหน่ายหารายได้เข้าวัด และมีการตั้งตู้รับบริจาคทรัพย์ เพื่อนำไปปฏิสังขรณ์ทำนุบำรุงวัดบ้านกร่าง

โดยในคำคืนแรกของงาน มีประชาชนทั้ง ผู้สูงอายุ เยาวชน เด็กเล็ก รวมถึงคู่รักหนุ่มสาว จำนวนมาก มาสักการะไหว้พระขอพรยามคำคืนพร้อมทั้งเดินวนกราบไหว้พระพุทธชินราช(จำลอง) และวิหารหลวงพ่อกะจะทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิต โดยเมื่อได้เดินขึ้นไปกราบไว้สิ่งแรกที่จะได้กลับมาอย่างแน่นอน โดยไม่ต้องรอชาติหน้าก็คือจะเป็นผู้มีร่างกายแข็งแรง ฝึกความอดทน มีสมองเป็นเลิศ คิดสิ่งใดสมปรารถนา เนื่องจากได้ออก

กำลังกายนั่นเอง ส่วนในบริเวณงานจะมีบรรดาร้านค้าที่นำสินค้าอาหารพื้นเมือง ทั้งขนมหวาน อาหาร มาจำหน่ายให้กับประชาชนที่ร่วมงาน โดยงานขึ้นเขาปิดทองไหว้พระเพ็ญเดือน 3 การจัดงาน 3 วัน 3 คืน มีการแสดง ภาพยนตร์ ลิเก และ เวที คอนเสิร์ตเป็นประจำทุกคืน

3.2 สลากภัตรข้าวหลาม เดือนกุมภาพันธ์ สลากภัตรเป็นศัพทในพระวินัยปิฎก เป็นชื่อเรียกวีธถวายทานแก่พระสงฆ์วิธีหนึ่ง

ภาพที่ 23 ประเพณีการเผาข้าวหลาม (งานสลากภัตรข้าวหลาม)

สลากภัตรข้าวหลามเป็นการจับสลากเพื่อแจกภัตตาหารหรือวัตถุปัจจัยที่ได้รับจากผู้ศรัทธาถวายเพื่ออนุเคราะห์แก่ผู้ศรัทธาที่มีวัตถุปัจจัยจำกัดและไม่สามารถถวายแก่พระสงฆ์ทั้งหมดได้ โดยสลากภัตรนับว่าเป็นสังฆทานที่มีอานิสงส์มากเพราะถือว่าแม้จะตั้งสลากถวายกับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่ได้จับสลากได้ย่อมเท่ากับถวายกับพระสงฆ์ทั้งหมดเพราะสลากที่จับนั้นพระสงฆ์ทุกรูปในอารามนั้นมีสิทธิ์ได้ นอกจากนั้น สลากภัตรยังเป็นหลักการในพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้เพื่อสร้างจิตสำนึกความเท่าเทียมกันและสร้างความเป็นอันหนึ่งเดียวกันแก่คณะสงฆ์การถวายโดยอุทิศให้แก่สงฆ์ การถวายสลากภัตรแม้พระจะได้รับของที่ถวายแค่รูปเดียว แต่ถือได้ว่าพระสงฆ์ที่มารับถวายเป็นพระที่ได้รับมอบหมายจากสงฆ์ก็นับเป็นสังฆทาน เมื่อวัดมีการถวายสลากภัตร มักทายกผู้เป็นหัวหน้าก็จะกำหนดวัน ครั้นถึงวันกำหนดชาวบ้านก็จะมีการเตรียมสำหรับกับข้าว และเครื่องไทยทานตามกำลังของตน จากนั้นมักทายกผู้เป็นหัวหน้าก็จะนำเบอร์มาติดที่ก้นชั่ง ฉลากของเจ้าภาพแต่ละรายแล้วเขียนเบอร์หมายเลขให้พระจับ พระจับได้เบอร์อะไรของเจ้าภาพคนใดก็ไปรับก้นชั่งสลากที่เจ้าภาพคนนั้นนำมาถวาย ส่วนใหญ่ของที่เตรียมไว้จะพอดีระหว่างเจ้าภาพที่นิมนต์มา ข้อสำคัญ

ในการทำบุญสลากภัตรก็คือ เป็นการถวายทานแบบไม่เจาะจงตัวผู้รับเมื่อพระองค์ใดจับได้เบอร์ของใคร คน ๆ นั้นไม่ควรแสดงความดีใจหรือผิดหวังกับผู้รับ ก่อนที่จะมีการจับสลากก็จะมีการฟังเทศน์อย่างน้อย 1-3 กัณฑ์ ต่อจากนั้นก็จะมีการยกของประเคนตามสลากเมื่อเสร็จแล้วพระสงฆ์ก็จะอนุโมทนาและให้ชาวบ้านกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นอันเสร็จพิธี

3.3 งานเพ็ญเดือน 4 (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 แรม 1 ค่ำ)

ภาพที่ 24 การอุปสมบทาคหู่ ประเพณีงานเพ็ญเดือน 4 วัดกงไกรลาศ

ประเพณีเพ็ญเดือนสี่ได้จัดกันมานานอย่างต่อเนื่องประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว เพื่อนมัสกาลหลวงพ่อ ไตรวิหารลอยพระคูบ้านคูเมืองของอำเภอกงไกรลาศที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดกงไกรลาศ และเป็นที่เคารพสักการะ ของประชาชนในอำเภอและประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไปที่มาร่วมงานบุญรวมถึงมีการ อุปสมบทาคหู่ให้กับบุคคลทั่วไปเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น 12 – 15 ค่ำเดือน 4

3.4 สลากภัตรผลไม้ (เมษายน - เดือนพฤษภาคม) 15 ค่ำ เดือน 6

สลากภัตร จะจัดขึ้นในตามช่วงฤดูกาลต่าง ๆ เช่น ในช่วงเดือนเมษายน – เดือนพฤษภาคม จะเป็น สลากภัตรมะม่วง (ผลไม้ที่มีอยู่ตามฤดูกาล) ซึ่งชาวบ้านจะนั่งข้าวเหนียวมาแล้วนำมะม่วงมา 1 ตระกล้าเพื่อมา ถวายพระ พระจะมาจับสลากเพื่อรับสิ่งของที่ชาวบ้านนำมาถวาย (คล้าย ๆ กับสลากภัตข้าวหลาม)

3.5 ประเพณีการบวชพระ

ภาพที่ 25 ประเพณีการบวชพระ

ในสมัยก่อนนั้นการบวชนี้จะต้องได้รับการพิจารณาจากเห็นชอบจากพระ และพระในวัดหรือคณะสงฆ์ ในที่นั้นจะต้องเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ถ้าหากมีพระในที่นั้นแม้เพียงรูปเดียวคัดค้าน การบวชนั้นก็ใช้ไม่ได้ ส่วนการบรรพชาหรือบวชเป็นสามเณรนั้น แม้อายุผู้บวชต้องปลงผม โกนคิ้ว โกนหนวด ตัดเล็บมือเล็บเท้าให้ สะอาดหมดจด เริ่มโดยพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ หรือผู้ที่มาร่วมบุญงานบวชพระในครั้งนี้ ทำการตัดหรือที่ ชาวบ้านเรียกว่าขลิบผมให้นาคเป็นปฐมฤกษ์ จากนั้นพระสงฆ์จะทำการโกนผมให้นาคตามประเพณีการบวช พระที่ปฏิบัติโดยทั่วกันนั้น

ผมนาคที่โกนแล้วนำไปห่อด้วยใบบัวแล้วนำไปลอยที่แม่น้ำหรือวางไว้ใต้ร่มโพธิ์โดยเชื่อว่าจะทำให้เกิด ความร่มเย็นเป็นสุขในการโกน ผมนั้นจะโกนที่บ้านหรือที่วัดก็ได้แล้วแต่ความสะดวก แต่โดยทั่วไปนิยมไปให้ พระโกนผมที่วัดมากกว่า เนื่องจากญาติหรือแขกที่นับถือกัน ที่มาร่วมงานจะได้มีโอกาสร่วมพิธีตัดผมนาค เมื่อ ปลงผมเสร็จจะได้ทำพิธีเวียนประทักษิณรอบสีมา และเข้าอุโบสถประกอบแต่งตัวนาค การแต่งตัวนาคนั้นควร แต่งด้วยชุดขาวทั้งหมด ซึ่งจะบ่งบอกถึงความสะอาดบริสุทธิ์ ทั้งกาย วาจา ใจ ของผู้ที่จะบวช การแต่งตัวนาค ไม่ควรมีเครื่องประดับประดามากจนเกินไป ในการแต่งตัวของนาค ก็จะมี เสื้อเชิ้ตแขนยาวสีขาว สบงขาว อังสะขาว เข็มขัด หรือสายรัดสำหรับรัดสบง ในส่วนเข็มขัดนี้ ใช้สำหรับรัดสบงขาว ซึ่งส่วนใหญ่จะนิยมใช้เข็ม ขัดนาค หรือถ้าไม่มีเข็มขัดนาคจะใช้เข็มขัดอย่างอื่นรัดแทนก็ได้ เสื้อชุดคลุมนาค สร้อยคอ หากมีสร้อยคอจะ สวมให้นาคก็ได้ หรือไม่สวมก็ได้ พิธีอุปสมบทไม่ครบ 20 ปี ก็บวชได้ตามปกติ

การเดินประทักษิณเวียนขารอบสีมา การเวียนประทักษิณในทางพระพุทธศาสนา คือ การกระทำที่ สุจริตถูกต้องชอบธรรมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ การหมั่นไปทางขวา คือการหมั่นไปสู่ความดีทั้งทาง กาย วาจา และใจ ตรงกันข้ามกับการหมั่นไปด้านซ้ายเป็นการหมั่นทวนความดี คือ การกระทำที่เป็นทุจริตทาง

กาย วา และใจ การทำประทักษิณเวียนขวารอบสีมาก่อนเข้าอุโบสถของผู้ที่จะบวชพระนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงความเคารพตามธรรมเนียมโบราณแล้ว ยังเป็นอุบายที่คนโบราณสอนให้รู้ว่า สิ่งที่จะทำต่อไปนี้เป็นกรกระทำที่สุจริตถูกต้องชอบธรรมทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

นอกจากนั้นการทำประทักษิณก่อนเข้าสู่พิธีอุปสมบท ยังเป็นช่วงเวลาให้นาคได้มีโอกาสทำสมาธิ รวบรวมจิตใจไม่ให้ตื่นเต้นจนเกินเหตุ ญาติของนาคจึงไม่ควรส่งเสียงหรือให้ร้อง ร้องรำทำเพลง ประโคมดนตรี อันจะเป็นการรบกวนสมาธิของนาค อีกทั้งไม่ควรให้นาคขี่คอ ขึ้นคานหาม หรือแบกหามซึ่งจะดูไม่เรียบร้อย หากพลัดตกลงมาอาจเป็นอันตรายจนถึงชีวิตทำให้นาคไม่ได้บวช จึงควรให้นาคเดินตามปกติ โดยให้นาค ประณมมือ มีดอกไม้ที่เตรียมไว้อยู่ในมือเดินทำประทักษิณเวียนขวารอบอุโบสถ 3 รอบ จะมีผู้กั้นสัปทนให้นาค การทำประทักษิณให้เริ่มต้นจากสีมาตรงกลางด้านหน้า ในขณะที่เดินให้นาคสวดบทพุทธานุสสรณ์ คุณ คุณ สังฆคุณ ดังนี้ "อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ

เมื่อเดินครบ 3 รอบแล้ว นาคต้องวันทาสีมาน้ำอุโบสถก่อนเข้าไปในเขตสีมา นาควางดอกไม้เครื่องสักการะไว้บนพานที่เตรียมไว้ บางแห่งให้จุดธูปเทียนด้วย แต่โดยมากนิยมให้ดอกไม้ธูปเทียนไว้บนพานหรืออุปกรณ์อย่างอื่นที่จัดเตรียมไว้ โดยมากไม่จุดธูปเทียน นาคกราบสีมา 3 หน แล้วยืนขึ้นกล่าวคำวันทาสีมา จากนั้นให้นาคนั่งคุกเข่ากราบ 3 หน แล้วเข้าไปภายในอุโบสถ ในขณะที่เข้าประตูโบสถ์ไม่ควรยกนาคข้ามธรณีประตู หรือยกขึ้นเพื่อเอามือแตะคานประตู ตามที่นิยมปฏิบัติกันโดยขาดความเข้าใจ เพราะอาจพลัดตกลงมา แขนขาหักได้ให้นาคเดินเข้าอุโบสถตามปกติ โดยปฏิบัติตามราตาและญาติจะแตะที่ตัวนาคตามเข้าไปก็ได้ การอุปสมบท (การบวชพระ) การอุปสมบทบวชเป็นพระภิกษุนี้ มีข้อที่ควรทำความเข้าใจ คือ ถึงแม้จะบวชเป็นพระภิกษุ แต่ก็ต้องเริ่มต้นด้วยการบวชเป็นสามเณรก่อนทุกครั้ง ผู้ที่จะบวชเป็นพระภิกษุต้องขออนุญาตจากพระอุปัชฌาย์ การจะอุปสมบทบวชเป็นพระภิกษุ บริหารต้องครบทุกอย่างที่เรียกว่าบริหาร 8 จึงจะสามารถบวชได้ สามเณรรับบาตรจากบิดามารดาที่นำมาประเคนเดินด้วยเขาเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ น้อมบาตรถวายท่านกราบลง 3 หน แล้วยืนขึ้นกล่าวคำขออุปสมบท

3.6 พิธีโกนจุก

พิธีโกนจุกที่ชุมชนงักไกรลาศนั้นจะเริ่มเมื่อเด็กชายและหญิง อายุประมาณ 5, 7, 9 หรือ 11 ขวบ ซึ่งชาวบ้านจะนิยมโกนเมื่อเด็กมีอายุเป็นเลขคู่ บางคนทำพิธีเมื่ออายุ 9 ขวบ เชื่อว่าทำให้ชีวิตก้าวหน้า และทำในวันศุกร์ บางคนจะให้พระดูฤกษ์ยามก่อนทำพิธีโกนจุก ผู้ทำพิธีโกนจุก คือ พระสงฆ์ ถ้าบิดามารดาเด็กมีฐานะดีก็จะมีพระมาสวดขยันโตและถวายภัตตาหารเช้า นิยมนิมนต์พระสงฆ์ตั้งแต่ 5 รูปขึ้นไป แต่ถ้าพ่อแม่เด็กมีฐานะยากจนมักจะไม่มีโกน หรือถ้าจะโกนก็อาจไปให้พระอุปัชฌาย์ทำให้จะไม่สิ้นเปลือง พิธีโกนจุกหากพ่อแม่เด็กมีฐานะดีอาจจะมีพิธีโกนทุกคน เนื่องจากเพื่อว่าเป็นอุดมมงคล และไม่เจ็บไข้ หากบุตรไม่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือเพราะเศรษฐกิจฐานะของพ่อแม่ไม่ดีก็อาจไม่โกน อาจใช้วิธีเอาขี้ผึ้งเป็นจุกแล้วตัดปลายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น พิธีโกนจุกนี้ชาวบ้านเชื่อว่าถ้าทำเองเด็กอาจเป็นบ้าได้ ฉะนั้นถ้าจะโกนต้องนิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธี

วัสดุที่ใช้ในพิธีมี กรรไกร และมี 3 เล่ม ได้แก่ ด้ามเงิน ด้ามทอง และด้ามธรรมดา ใบบอนหรือใบบัว สำหรับเย็บกระทง ดอกไม้ ธูป เทียน ใบเงิน ใบทอง หอยสังข์สำหรับตักน้ำมนต์รด กล้วยาแพรก แล้วนำมาพันเป็นวงแหวนหัวพิรอด พิธีโกน ตอนเช้าเมื่อพระสวดชัยนโต และฉันภัตตาหารเช้าแล้ว ก็นำหอยสังข์ตักน้ำมนต์ที่ได้จากการสวดชัยนโตรดศีรษะเด็กที่จะโกนจุก พระใช้กรรไกรขลิบผมพอเป็นพิธีต่อจากนั้นคนอื่นจะเป็นผู้ใดก็ได้ที่สามารถโกนผมอาจเป็นพ่อแม่ต่อจนเอากล้วยาแพรกขมวดเป็นแหวนหัวพิรอดสวมครอบจุกไว้ สำหรับครอบครวที่มีฐานะดึกก็จะใช้ปิ่นปักผมจุกแทน ผมที่โกนออกมานั้นจะเก็บใส่กระทงที่ทำด้วยใบบัวหรือใบบอนรวมทั้งใส่ ดอกไม้ ธูป เทียน ด้วย เสร็จแล้วนำกระทงลอยน้ำไปถือว่าขวัญของเด็กอาจจะไปเที่ยวที่ไกล ๆ ต้องเรียกขวัญกลับมาเสียก่อน มีหม่อมทำขวัญ และก่อนที่จะทำพิธีโกนจะไม่ให้เด็กไปเที่ยวเล่น ถ้าหากจะต้องเดินทางก็จะให้ซื้อเด็กคนอื่นไป ที่ทำเช่นนี้ก็เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายแก่เด็กที่จะทำพิธี

3.7 ประเพณีแข่งขันเรือพาย

ภาพที่ 26 ภาพประเพณีการแข่งขันเรือพาย

การแข่งขันเรือพายในครั้งแรกเกิดขึ้นมาได้โดยท่านพระครูไกรลาศสมานคุณ (หลวงพ่อย่น) ได้เป็นผู้ริเริ่มเป็นครั้งแรก โดยครั้งนั้นใช้เรือหมูซึ่งเป็นเรือหาปลาของคนตามลุ่มแม่น้ำยม โดยมีรางวัลเป็นประเภทสุราขาว และเป็นข้าวต้มมัด กระจยาสาท ให้แต่ละลำ

เมื่อพระครูไกรลาศสมานคุณ มรณภาพก็ได้เลิกกันไประยะหนึ่ง เมื่อประมาณปี พ.ศ.2543 ได้ฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีการแข่งขันเรือพายโดยเทศบาลตำบลไกรลาศ ร่วมกับคณะกรรมการวัดก่งไกรลาศได้ประชุมหารือกันแล้วตกลงให้มีการรื้อฟื้นประเพณีการแข่งขันเรือพายขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ตามเจตนารมณ์ของท่านพระครูไกรลาศสมานคุณหรือหลวงพ่อย่นโดยได้จัดการแข่งขันเรือพายในประเภทเรือไอ้ไข่และเรือยาวขึ้นสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ตั้งแต่สมัยโบราณกาลเรือพายเป็นพาหนะที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนไทยทุกหมู่เหล่าเพราะแหล่งที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่อยู่ริมแม่น้ำ ลำคลอง ดังนั้นแม่น้ำจึงเป็นทรัพยากรทางน้ำที่สำคัญของคนไทย ในอดีตการติดต่อค้าขาย การประกอบอาชีพทางการประมง การดำเนินชีวิตประจำวันล้วนต้องเกี่ยวข้องกับแม่น้ำเป็นส่วนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดกิจกรรมการเล่นเทศกาลต่าง ๆ เกี่ยวกับสายน้ำเกิดขึ้น เช่น ประเพณีลอยกระทง การเล่นเรือเพลง การแข่งขันเรือพาย ตลอดจนพระราชพิธีต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติไทยที่ทรงคุณค่าตราบมาจนทุกวันนี้ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่ดีและเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอคลองไกรลาส ให้เป็นที่รู้จัก เทศบาลตำบลคลองไกรลาสจึงได้จัดงานประเพณีแข่งขันเรือพายขึ้นเป็นประจำของทุกปี

การแข่งขันเรือเป็นซึ่งเป็นคล้ายๆกับ กีฬาพื้นบ้านเก่าแก่ชนิดหนึ่งของชาวบ้านที่ได้มีการเล่นสืบทอดกันต่อกันมาแต่โบราณ ซึ่งการเล่นแข่งเรือของชาวบ้านในสมัยก่อนนั้นส่วนใหญ่คุณตาของคุณยายเล่ากันว่าจะมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นการเล่นของหนุ่มสาวที่หลังจากการเสร็จจากงานแล้ว แล้วประจวบกับตอนเดือนที่ 10 – 12 นั้นเป็นหน้าน้ำหลาก ซึ่งระยะนี้จะเป็นช่วงฤดูน้ำมาก ชาวบ้านที่อยู่ตามที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำจะใช้เรือที่ตนเองมีอยู่หรือที่ใช้อยู่ในบ้านเรือนนั้น ก็จะนำเอาออกมาแข่งขันกัน โดยมีการกำหนดจุดต่าง ๆ ว่าใครไปถึงก่อนนั้นจะชนะ แล้วในบางชุมชนในสมัยก่อนนั้นมักจะจัดให้มีการแข่งเรือกันเป็นประจำของแต่ละปี บางแห่งจะมีการแข่งเรือเพื่อเป็นการบรวงสรวงสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในพื้นที่โดยมีการทำพิธีขอขมาในสิ่งที่ทำลงไปแม่น้ำจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 27 ภาพประเพณีการแข่งขันเรือพาย

3.8 ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ

ชาวอำเภอโขงไกรลาส นับถือศาสนาพุทธ ในช่วงน้ำท่วม ประมาณเดือน 9 – เดือน 12 (เดือนตุลาคม – พฤศจิกายน) จะมีประเพณีการทอดกฐิน ผ้าป่า ไปตามวัดต่าง ๆ ในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ก่อนนั้น การเดินทางไม่สะดวก ถนน และพาหนะยังไม่สะดวกที่จะเดินทางไปไหนก็ต้องใช้เวลานาน การเดินทางในสมัยนั้นชาวบ้านก็จะใช้เรือในการเดินทางและเรือในการเดินทางก็จะมีเรือพายและเรือเครื่อง

ชาวบ้านในชุมชนจะรวมตัวกันมาช่วยกันตั้งองค์กฐิน ผ้าป่า ซึ่งการบอกบุญในสมัยนั้นก็จะบอกกันปากต่อปาก แก่ญาติ และคนที่นับถือกันให้มาร่วมมือช่วยกันตกแต่งองค์กฐินและผ้าป่า จัดขบวนกันอย่างสวยงาม ในจุดที่รวมตัวกันที่ใดที่หนึ่งตามความพร้อมและสะดวกในการเดินทาง มีการตัดกระดาษเงิน กระดาษทองติดองค์กฐินและผ้าป่า มีการประดับด้วยต้นไม้ออกไม้สวยงาม

พอรุ่งเช้าในวันถัดไปก็จะแห่องค์กฐินและผ้าป่า ไปตามลำน้ำ และแห่บอกบุญไปตามเส้นทางที่ผ่าน ในระหว่างการเดินทางก็จะมีแห่แห่ด้วยขบวนกลองยาวหรือเสียงดนตรีของม้งคละ ร้องรำกันอย่างสนุกสนานด้วยเครื่องดนตรีไปตลอดทาง จนถึงวัดที่ทำการจะทอด และทางเจ้าภาพก็จะจัดการต้อนรับขับสู้ด้วยอาหารหวานคาวกันอย่างเต็มที่จนอิ่มหน้าสำราญแล้วพอได้เวลาก็จะถวายองค์กฐินและผ้าป่ากับวัด พอตกกลางคืนวันนั้นก็จะมีการฉลองกฐินและผ้าป่า โดยมีการละเล่น รำวงชาวบ้าน ลิเก และฉายหนัง ชาวบ้านที่ไปร่วมทำบุญก็จะได้อัมบุญ สนุกสนานราเริง

3.9 เทศกาลกินปลา

ภาพที่ 28 ภาพบรรยากาศในงานเทศกาลกินปลา

ภาพที่ 29 การแข่งขันปั่นจักรยาน ในงานเทศกาลกินปลา

อำเภอกงไกรลาศ จัดงานเทศกาล กินปลา และกาชาดอำเภอกงไกรลาศ งานนำเที่ยวของสุโขทัย ส่งเสริมการท่องเที่ยว และอาชีพของชาวอำเภอกงไกรลาศ งานจะจัดขึ้น ณ บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งอำเภอกงไกรลาศ ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้นระหว่างวันที่ 29 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2552 เป็นการจัดงานต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 13 ปี เพื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเสริมสร้างความสามัคคีของท้องถิ่น ตลอดจนเพื่อเสริมอาชีพให้กับประชาชนในการจำหน่ายสินค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยเฉพาะการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์แปรรูปอาหารจากปลา กิจกรรมในงาน ประกอบด้วย ขบวนแห่หุ่นปลา การละเล่นพื้นบ้าน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากปลา การจำหน่ายสินค้า OTOP การประกวดธิดาปลา การแข่งขันกินปลา และมีการแสดงให้ชมฟรีอีกมากมาย โดยเริ่มตั้งแต่เวลา 09.00 น.เป็นต้นไป มีกำหนดจัดงานวันที่ 29 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม ของทุก ๆ ปี

ภาพที่ 30 การจัดแข่งขันการทำอาหารจากปลาท้องถิ่น ในงานเทศกาลกินปลา

ภาพที่ 31 การจัดแข่งขันนักร้องแดนซ์เซอร์ ในงานเทศกาลกินปลา

อำเภอกองไทรลาคมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำยมไหลผ่าน ในฤดูฝนของทุกปีจะมีน้ำไหลล้นตลิ่งของแม่น้ำยม เข้าท่วมพื้นที่บางส่วนของอำเภอ ทำให้เกิดแหล่งเพาะพันธุ์ปลาตามธรรมชาติขึ้น มีปลาชนิดต่าง ๆ ชุกชุมมากในฤดูน้ำลด โดยเฉพาะปลาสวายซึ่งสามารถนำมาผลิตเป็นน้ำปลา และปลาร้าได้อย่างดี มีคุณภาพ นอกจากปลาสวายแล้วยังมีปลาชนิดอื่น ๆ อีกมากมายและมีการจัดกิจกรรมในงานเทศกาลกินปลา

การสาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ทำจากปลา การจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การประกวดธิดาปลา การแข่งขันจับปลา การแสดงมหรสพต่าง ๆ

ภาพที่ 32 การจัดบูธร้านอาหารของหน่วยงานต่าง ๆ ในงานเทศกาลกินปลา

3.10 ประเพณีการเผาศพ

การเผาศพของคนกรุงไกรลาศนั้นเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างห่างไกลความเจริญ ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่กระจัดกระจาย ดังนั้นพิธีการเผาศพของคนที่นี่ จึงเป็นพิธีที่เรียบง่ายและร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน

ถ้าคนในหมู่บ้านนั้นตาย ชาวบ้านก็จะไปหาต้นจ๊ว มาทำเป็นโลงศพเพราะต้นจ๊วเป็นไม้ที่เลื่อยง่าย คือต้นจ๊ว 1 ต้น ใช้ทำโลงได้ 1-2 โลง พอสร้างโลงเสร็จแล้วใช้กระดาษฉลุลายขาว-ดำลงไปประดับที่โลง ซึ่งในสมัยก่อนนั้นศพที่ตายจะเก็บไว้ได้ประมาณ 2 คืน ส่วน เช้าวันที่ 3 เค้กล่าว่ว่าพระจะฉันทเพลไม่ได้เลยเพราะกลืนศพจะพุ่งกระจายไปทั่ว ในสมัยนั้นยังไม่มียาฉีดยาสำหรับกันเน่ากันเหม็น ถ้ามีก็ต่อเมื่อเช้าเมื่อเท่านั้น

ขั้นตอนการนำศพเข้าโลง

1. มัดตราสัง
2. นำใบตองลองศพ (ใบตองความหมายคือ ตัวเรา)
3. ตะหลิว (ไม้ไผ่จับตอกเท่านั้น) การใส่ตะหลิวมีความเชื่อว่าเป็นการนำทางของศพ และคนข้างหลังที่ไม่รู้ทางได้เดินตามตะหลิวไป
4. ใบหวาย (ความหมายคือ หมายถึงชีโครง)
5. บันไดที่ทำจากก้านกล้วย

ใบบัวใหญ่ ใส่ลงไปเพื่อเป็นการดับกลิ่นศพ ใช้เถินด้านบนศพ ทุกอย่างนี้ใส่ลงในโถงอย่างละ 3 แล้วนำ ก้านใบตองส่วนหนึ่งมาทำเป็นบันได 1 อัน (บันได 3 ชั้น)

ความเชื่อในหม้อไฟ ในหม้อไฟนั้นประกอบไปด้วย เม็ดฝ้าย เม็ดนุ่น และถ่าน ที่ใส่ทั้งสามอย่างนี้เข้าไปข้างในหม้อนี้แล้วจุดไฟวางไว้บริเวณ โถงศพ ก็เพราะว่าเป็นการดับกลิ่น หม้อดินนี้มีความเชื่ออยู่ที่ว่าจุดไฟให้ลุกอยู่ตลอดเวลา ก็เพราะว่าควันหรือไฟนี้จะ เป็นสิ่งที่บอกทางให้กับวิญญาณได้กลับมาถึงบ้านหรือรู้ว่า ร่างตนเองอยู่ที่ไหน พอถึงวันที่จะเผาศพ ก็จะนำหม้อดินนั้นเดินนำหน้าแล้วไปทุบทิ้ง ซึ่งก่อนที่จะทุบนั้นต้อง นำไฟที่อยู่ในหม้อดินนั้นออกมาจุดข้างนอกไว้ 1 กอง และใช้ไม้ที่ครีบทหม้อดินนั้นนำมาจุดไฟให้ติดแล้วนำไปใส่ ที่กองฟอน

การเผาศพในสมัยก่อนนั้นจะมีการสร้างกองฟอนขึ้นมา ซึ่งการตั้งกองฟอนจะตั้งหลักข้างละ 3 หลัก ทั้งหมด 4 ทิศ แล้วเอาไม้ที่เป็นพื้นวางสลับกันไปมาประมาณ 3-4 ชั้น (ถ้าคนที่มีฐานะหน่อยก็จะมีการตกแต่ง กรอบหรือกองฟอนนั่นเอง) การเผาศพนั้นจะใช้เวลาอยู่ประมาณ 3-4 ชั่วโมง และต้องรอนจนกว่าจะไหม้หมด ซึ่งการเผานั้นจะต้องคว่ำหน้าศพลงเพื่อที่จะไม่ให้ศพนั้นลุกขึ้นมาพอศพนั้นได้ไหม้เป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะมีการ เก็บกระดูกในวันรุ่งขึ้นจะมีการส่งข้าว-ส่งน้ำ ให้ใช้ไม้ป้อนเดียว (ไม้ไผ่ข้อเดียว) แบ่งให้ได้เป็นสองอันแล้วทำเป็น ภาชนะในการใส่ของโดยในนั้นประกอบด้วย ข้าว/น้ำ/อาหาร รวมกันไปแล้วนำไปส่งในเขารุ่งขึ้นหลังเสร็จพิธี เผาศพ 1 คืน เวลาประมาณ 05.00 น. สถานที่ที่ส่งก็คือบริเวณที่เผาศพนั้นๆแล้วให้พูดขึ้นว่า “เอาข้าวเอาน้ำ มาส่ง แล้วมากินข้าวนะ” และ มีการนิมนต์พระ แล้วก็นำเศษกระดูกหรือเท่าถ่านมาवादเป็นรูปคนและต่อ ด้วยสวดบังสุกุลเป็นและบังสุกุลตาย พอสวดเสร็จสังข์ก็ต้องรอให้พระพูดคำว่า “อนุญาตให้เก็บ” แล้วจึงจะ เก็บกระดูกนั้นได้ ในระหว่างที่เราหยิบชิ้นส่วนขึ้นมาพระจะพูดสมมุติขึ้นมาว่า อันนี้หัว อันนี้ขา อันนี้ซี่โครง จนครบ 32 ประการ

3.11 พิธีรับขวัญข้าว

ภาพที่ 33 พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว

พิธีรับขวัญข้าวจะทำการกันก็ต่อเมื่อเสร็จการเก็บเกี่ยวจะมีข้าวบางส่วนที่ตกอยู่ตามท้องนาจึงจะต้องมีการทำพิธีรับขวัญข้าวให้มาอยู่ในที่เดียวกัน โดยนำกระบุงใส่ข้าวสุก (ข้าวปากหม้อ) ข้าวแดงกา (ข้าวเหนียวดำ ผสมกับงาดำ) ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวขาว ขนมต้ม ทำพิธีกลางทุ่งนาของแต่ละคนมักทำกันวันอังคารโดยนำกระบุงไปวางในนาเรียกขวัญในนาแล้วหันหลังกลับบ้านพร้อมทั้งคอนกระบุงกลับบ้านด้วย และห้ามทักกับใครจนกว่าจะถึงบ้านเพราะกลัวว่าขวัญจะไม่ถึงบ้านแล้วไปวางบนยุงเพื่อให้ทำมาค้าขึ้น คนส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงที่เป็นคนทำพิธี

ภาพที่ 34 พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว

ความเชื่อในเรื่อง “แรกตักข้าว” โดยการตักข้าวจากยุ้งครั้งแรกเพื่อนำไปสืหรือขายก็แล้วแต่จะต้องดูวัน เพราะแต่ละวันจะมีผีประจำวันในจำนวนที่ไม่เท่ากัน หากมีผีมากก็จะมาแย่งกินข้าวมาก เช่น แรกตักในวันขึ้น 3,5,7,9 ค่ำ นั้นจะดี แต่ถ้าตักในวันขึ้น 2 ค่ำ ผีจะกินด้วย 3 คนเป็นต้น สำหรับคนแรกตักจะต้องเป็นคนที่เกิดปีมะโรงหรือมะเส็งเท่านั้น เพราะสัตว์ประจำปีนี้ไม่กินข้าว ห้ามให้คนปีชวดตัก เพราะกลัวข้าวหมดเร็วและเวลาตักควรใช้กระตองเต่าก็จะยิ่งดี เพราะข้าวจะได้หมดช้าๆ ในปัจจุบันก็ยังเห็นพิธีนี้อยู่

บทเชิญแม่โพสพ (นางน้ำ ทับเพ็ช 5 ตุลาคม 2558)

แม่โพสพ พ่อโพศรี แม่จันทวี แม่ศรีสุดา จมมารับขวัญข้าว ลงมาอยู่กับลูกกับเต้า จมมาเผ้ากับเหี่ยวกับเรือน อยากกินหวานก็มากิน อยากกินเปรี้ยวก็มากิน

ภาพที่ 35 พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว

3.12 การจักรสานเครื่องมือหาปลา

ชุมชนงไกรลาศเป็นชุมชน ที่มีพื้นที่ลุ่มตอกระต่อน้ำจะท่วมทุกปี แต่ถ้าปีไหนน้ำไม่ท่วมก็จะถือว่า ผิดปกติ และเป็นแหล่งที่มีปลาชุกชุมมากที่สุดของจังหวัดสุโขทัย ชาวบ้านที่อาศัยอยู่แถวริมแม่น้ำยมส่วนใหญ่ มีอาชีพทำการประมง และเนื่องจากมีปลาชุกชุมมาก ชาวบ้านรุ่นปู่ ย่า ตายาย จึงมีการคิดทำเครื่องมือในการ จับปลา มาใช้เป็นอาหาร และส่วนที่เหลือก็นำไปขายหารายได้จุนเจือครอบครัว บรรพบุรุษก็ได้คิดค้นเครื่องมือ จับปลาขึ้นมา ซึ่งมีหลากหลายชนิดและพบเห็นมากในชุมชนงไกรลาศ คือ แห อวน ไทร ลอม ตุ่ม อีจู้ ซึ่งเครื่องมือทำมาหากินเหล่านี้ยังพบการใช้อยู่มาจนถึงปัจจุบันและที่สำคัญนั้นยังทำรายได้ให้แก่ครอบครัวใน สมัยนั้นได้เป็นอย่างมาก ก็คือลอบดักปลา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ถ่ายทอดกันมาสู่รุ่นลูกหลานจนปัจจุบัน นี้เกือบจะไม่หลงเหลืออยู่แล้ว

การทำเครื่องมือหาปลา (ลอบดักปลา)

ชาวบ้านจะไปหาตัดไม้ไผ่ในหมู่บ้านที่มีขึ้นอยู่ทั่วไป การตัดไม้นั้นจะต้องเลือกเอาที่ลำแก่ ๆ เพราะจะ เหนียวและทนใช้ได้หลายปี เมื่อได้ไม้ไผ่มาแล้วก็จะตัดเป็นท่อนๆ ตามความยาวของลอบ ที่จะทำให้ขึ้นมาและ นำไปแช่น้ำ เพื่อให้การผ่าแบ่งได้ง่าย และกันปลวก มอด ซึ่งเหล่านี้คือภูมิปัญญาชาวบ้าน จากนั้นก็นำไปผ่า แบ่งเป็นซี่เล็ก ๆ เหล่าให้กลม ๆ ขนาดเส้นของหวาย จนได้ตามจำนวนที่ต้องการ ตามความยาวของลอบที่จะทำ

เรียกกันว่าซีลอบ จากนั้นก็จะนำไปตากแดดให้แห้งแล้วก็เอาไปลงไฟเพื่อให้ผิวเรียบ และเป็นการป้องกันมอดและปลวก

เมื่อได้ซีลอบ ครบตามจำนวนแล้วก็นำมามัดรวมกันเป็นมัดๆ หนึ่งมัดก็จะถักลอบได้ 1 ลูก จากนั้นก็จะจักไม้อีกเพื่อเอาไว้ทำฝือก คันกันที่จะวางลอบเพื่อตักปลา ฝือกที่ทำนั้นความยาวจะไม่เท่ากัน แล้วแต่ชนิดของลอบ ถ้าลอบนอนก็จะมี ความสูงประมาณ 2 เมตร แล้วมัดรวมเป็น 1 มัด ก็จะถักฝือกได้ 1 ฝืน วัสดุที่จะนำมาในการถัก คือเชือกเขาหรือเถาว์วัลย์ต้นเล็ก ซึ่งหาได้ตามป่าในสมัยนั้นชาวบ้านจะไปหาซื้อเชือกเขาที่ตำบลกกแรต อำเภอกงไกรลาศ ชาวบ้านกกแรตจะไปหามาแล้วรวมเป็นมัดๆ ขายตามราคาที่ต่อรองกันเมื่อได้เชือกเขามาแล้วก็เอามาถักขึ้นเป็นรูปร่างของลอบ แต่ละชนิดจนสำเร็จเป็นรอบชนิดต่าง ๆ

เมื่อถักลอบและถักฝือกได้ตามจำนวนแล้วก่อนที่จะนำไปตักก็ต้องนำเอาไปแช่น้ำก่อนให้กลิ่นไฟจางลงและให้เชือกเขาไม่แห้งแตก สัก 2-3 วัน แล้วค่อยเอาไปตักลอบ การที่จำไปตักปลานั้นตักได้ทั้งในทุ่งนา และริมแม่น้ำยม ถ้าตักในทุ่งก็จะกันฝือกให้ยาว 3 เมตร ต่อลอบ 1 ลูก ในตักจะต้องปักฝือกให้ขวางทางน้ำไหล เพราะธรรมชาติของปลาจะว่ายทวนน้ำเสมอ

การตักลอบนั้นจะตักทิ้งไว้ คืน พอรุ่งเช้าก็จะไปกู้ลอบหรือที่เรียกกันแบบง่าย ๆ ไปเอาปลาออกนั่นเอง ปลาที่ได้จากการตักลอบนั้นชาวบ้านเขาจับนำไปทำอาหาร ส่วนที่เหลือก็จะนำไปทำปลาร้า หรือน้ำปลา ปลาเจ้า ปลาจ่อม หรือแม้กระทั่งย่างเก็บไว้ ถ้าได้มาก ๆ ก็จะนำไปขายที่ตลาด

3.13 กาฟักไข่ การละเล่นอีกหนึ่งของคนในชุมชน

อย่าแปลกใจว่าชื่อนี้เหมือนขนมเพราะมีทั้งฟักทั้งไข่ นี่มันเป็นเพียงการละเล่นของเด็กไทยสมัยก่อนที่เราเคยเล่นกัน มันเป็นการละเล่นที่ไม่มีอะไรมาเล่นง่ายสำหรับการละเล่นชนิดนี้ แค่มียคนประมาณ 8 คนก็เล่นได้แล้ว หรือ 5 คนก็ได้ อุปกรณ์ก็ไม่มีอะไรมากเมื่อก่อนก็ใช้เม็ดมะม่วง หรือลูกตาล มาสัก 10 เม็ด แล้วขีดเป็นวงกลม ๆ ลงที่พื้นดินสัก 1 วง แล้วทำอย่างไรต่อไข่ปาว เราใช้ไม้เล็ก ๆ มาหักอย่าแปลกใจนะเอามาเพื่อจับไม้สั้นไม้ยาวกันว่าใครจะต้องเข้าไปอยู่ในวงกลม เพื่อนคนที่เหลือก็อยู่รอบนอกเพื่อที่จะแย่งไข่ในวงกลมนั้น ถ้าแย่งออกมาได้หมดคนนั้นก็จะต้องถูกทำโทษแล้วแต่จะทำโทษกัน ซึ่งในการทำโทษกันนั้นส่วนมากก็จะให้ช้ำหลังกัน พอทำเสร็จแล้วก็เริ่มเล่นกันใหม่ถ้าคนอยู่ข้างนอกถูกคนที่เป็กาฟักไข่ถูกส่วนใดส่วนหนึ่งของตัวจะต้องเข้าไปอยู่ด้านในแทน แต่คนข้างในไม่ใช่ยืนเล่นต้องอีโค้งเล่น (อีโค้งคือ มือและเท้าต้องถูกพื้นดินทั้งหมด) นี่ก็คือวิธีการละเล่นที่เรียกว่า “กาฟักไข่”

3.14 การละเล่นลูกช่วง

ภาพที่ 36 การละเล่นลูกช่วง

เวลาบ่ายแก่ ๆ เราขี่มอเตอร์ไซด์ไปบ้านยายแป้นซึ่งอยู่ในชุมชนบ้านเหนือพัฒนายายแป้นอายุ 74 ปี แกยังดูแข็งแรงอยู่เลย แกเป็นม่ายสามปีแกตายไปนานแล้วมีลูก ๆ อยู่ด้วยกันหลายคน แกนั่งอยู่ใต้ถุนบ้าน ซึ่งเราเดินเข้าไปสวัสดีแก แล้วก็เริ่มพูดคุยกับแก แกเล่าว่าสมัยก่อนนั้นหนุ่มสาวจะได้เจอกันอย่างมากถ้าไม่มีงานบุญงานประเพณี เพ็ญเดือน 3 เพ็ญเดือน 4 ก็จะไม่ค่อยมีโอกาสที่จะได้เจอกัน พอมีงานบุญงานประเพณีที่หนึ่งก็ถึงจะได้เจอกันในวัดที่หนึ่ง แล้วก็จะมีช่วงตรุษกับวันสงกรานต์ที่จะเล่นลูกช่วงนี้แหละ แล้วคุณยายแป้นได้เล่าว่าที่ได้เจอกับคุณตาเพราะหนุ่มสาวสมัยก่อนจะมีละเล่นลูกช่วงจะได้มีการใกล้ชิดกันเป็นพิเศษ แล้วแกเล่าให้ฟังว่าช่วงเช้าทำบุญเสร็จแล้วถึงจะเล่นลูกช่วงกันในวัดตอนเย็น ๆ ก็จะไปเล่นกันต่อที่กลางนา ซึ่งเข้าเกี่ยวข้าวกันหมดแล้วก็มาแต่ต้นแมงป่องเท่านั้น เราก็ถามต่อไปว่าเขาเล่นกันอย่างไรยายแป้นก็บอกว่า มันไม่มีอะไรมากหรอกแค่ผ้าหนึ่งผืนแล้วหาอะไรมัดให้ผ้ามันเป็นกลม ๆ เหมือนลูกบอลสมัยนี้ แล้วมัดผ้าให้แน่นคนเล่นต้องเป็นฝ่ายหญิงและชายแบ่งข้างกันให้เรียบร้อย พอแบ่งเสร็จก็นำลูกช่วงที่เราทำไว้มาโยนไม่ให้อีกข้างหนึ่งรับ ถ้าฝ่ายหนึ่งรับไม่ได้ก็จะถูกจับมาเป็นเฉลยของอีกฝ่ายหนึ่ง เล่นไปจนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะหมดคนเล่น ถ้าแพ้และจะถูกทำโทษโดยการร่ำวง ยายแป้นเล่าไปหัวเราะไปเพราะแกคงนึกถึงบรรยากาศเก่า ๆ ที่ได้เจอกับตานั่นแหละพอเราได้ฟังแกเล่าจบ แล้วก็รู้ว่าเป็นการละเล่นที่ดีมาก ทุกคนรักและสามัคคีกันและไม่ต้องเสียเงินซื้ออุปกรณ์แพง ๆ

ภาพที่ 37 การเล่นเกมช่วง

3.15 การทอเสื่อ

วันนี้คุณยายเอ๋พาพวกเรามาดูวิธีการทอเสื่อซึ่งการทอเสื่อนั้นจะต้องการเตรียมสิ่งของที่จะทำนั้นหลายขั้นตอนคุณยายเล่าให้ฟังว่าก่อนที่จะมาเป็นเสื่อนั้นเราต้องเตรียม “กก” หรือไหล มากี่ตอกออกเป็นเส้นไปตากแดดประมาณหนึ่งอาทิตย์ แล้วรอนจนกว่า กก จะแห้งแล้วก็นำมาย้อมสี โดยสีที่ย้อมเป็นสีเคมี ส่วนมากในการทอเสื่อจะนิยมนย้อมสีน้ำตาล สีขาว สีแดง และสีน้ำเงิน การย้อมสีคือทำเหมือนทั่ว ๆ ไปคือต้มน้ำให้ร้อนจนกว่าสีจะแห้งแล้วนำเชือกเอ็นซึ่งที่โสมทอเสื่อให้เป็นเส้นตามโสมทอและฟืม คุณยายบอกให้นำกกหรือไหลสอดเข้ากับไม้สอดเพื่อที่จะสอดเข้ากับโสมทอเสื่อ

การทอเสื่อนั้นจะใช้คนสองคนในการทอเสื่อ คุณยายเล่าต่อว่าคนแรกเป็นคนทอส่วนอีกคนหนึ่งจะเป็นคนคอยสอดเส้นกก และกกที่นำมาทอจะใส่ถุงเพื่อให้กกนิ่มและทอได้แน่นการทอ คนที่จะทอต้องคว่ำฟืมเพื่อให้มีช่องว่างสำหรับสอดกก คนสอดจะสอดเส้นกกโดยแนบส่วนหัวของเส้นกกกับไม้สอด สอดไปตามช่องระหว่างเชือกที่แยกออกจากกัน ขณะที่คว่ำฟืมสอดไปสุดริมเชือกอีกข้างดึงไม้สอดย้อนคืนคงเหลือแต่เส้นกก คนทอก็กระทบฟืมเข้ามาหาตัวแล้วคนทอหงายฟืมส่วนคนสอดใช้ปลายของเส้นกกแนบกับไม้สอดต่อมาก็สอดกกเข้าไปอีกคนทอก็จะกระทบฟืมเข้าหาตัวแล้วไพร้มเสื่อทางด้านซ้ายมือ (การไพร้มเสื่อคือการใช้ปลายกกม้วนลงแล้วสอดพับเชือกขัดไว้ให้แน่น) ต่อไปคุณยายเอ๋เล่าต่อมาว่าให้ทำไพร้มเสื่อทางด้านขวามือนี้ให้เหมือนกันทำไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ขนาดตามที่เราต้องการในขณะที่ทอเราต้องการให้การทอง่ายขึ้นคุณยายเอ๋เผยเคล็ดลับที่ไม่ลับมาว่า “ให้ใช้เทียนไขถูกันเส้นเอ็นที่ขึ้นไว้ให้ทั่วเพื่อที่จะให้เส้นเอ็นลื่นไม่พลิก” พอเสร็จแล้วตัดริมเสื่อทั้งสองด้านให้เรียบร้อย

4. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ด้านโบราณวัตถุ

ภาพที่ 38 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ)

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดกงไกรลาศ ตั้งอยู่ภายในวัดกงไกรลาศ ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย อยู่บริเวณสำนักงานคณะสงฆ์วัดกงไกรลาศ เดินผ่านไปตามอุโมงค์ต้นกระดังงาไป ตามประวัติบอกได้บอกไว้ว่า วัดกงไกรลาศตามที่มีหลักฐานนั้นเกิดขึ้นในสมัยสงครามเก้าทัพ ประมาณในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เป็นราชธานีแห่งใหม่ เวลานั้นบ้านเมืองอยู่ในช่วงผ่านศึกสงครามมาใหม่ ๆ ในช่วงเวลานั้น ชุมชนบ้านเรือนและบริเวณสองฝั่งลุ่มน้ำแม่น้ำยม มีกลุ่มชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อสายมอญ อยู่ร่วมกันก็มี ไทย จีน ญวน การผสมผสานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างกัน เกิดเป็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นและเวลาที่ชุมชนบ้านมอญมีวิถีชีวิตผูกพัน อยู่กับประเพณีและความเชื่อดั้งเดิม ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นชุมทรัพย์ทางความรู้ด้านมอญศึกษาแก่ผู้สนใจมากมาย

พิพิธภัณฑ์ แห่งนี้เป็นแหล่งค้นคว้ารวบรวมประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชาวมอญ ชาวจีน และชาวไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงโบราณวัตถุและข้าวของเครื่องใช้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและมีการบ่งบอกถึงมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจ ให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญในอดีตความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมของชุมชนริมยม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

ภาพที่ 39 พระพุทธรูปหลากหลายแบบที่พบจาก เจดีย์ที่พังไป พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ)

ภาพที่ 40 สิ่งของและเครื่องใช้ที่พบมากในชุมชน พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ)

“กลองเรียวผี” กลองนี้เป็นกลองที่ไว้สำหรับเวลาที่มีคนตาย แล้วพระหรือชาวบ้านจะมาตีกลองนี้กัน หลังจากที่มีคนตาย วันละ 1 ครั้ง ครั้งละ 3 ที ซึ่งจะตีตอนก่อนที่จะมีการสวดศพ ซึ่งกลองนี้มีอายุมากกว่า 100 ปี จากการสอบถามผู้คนในหมู่บ้าน กลองนั้นจะมีลักษณะที่ใหญ่ ถ้าวางในลักษณะแนวนอนจะมีขนาดหลายคนโอบ กลองนี้จะทำมาจากไม้เนื้อแข็งและหนังกลองจะใช้หนังควายทำ

ภาพที่ 41 กลองเรียวก๊ี้ พบที่วัดบ้านกร่าง

ภาพที่ 42 เงินชาวจีนที่พบในบ้านของชุมชนชาวจีน

5. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

5.1 วิถีชีวิตของชาวนาของชุมชนตำบลบ้านกร่างและตำบลกง

ภาพที่ 43 การทำนาของคนในชุมชนกงไกรลาศ

วิถีชีวิตของชาวนาของชุมชนตำบลบ้านกร่างและตำบลกง เมื่อประมาณ 120 กว่าปีก่อน ชาวนาในสมัยก่อนนั้นไม่มีเครื่องจักรกลที่ใช้สำหรับทำนาต้องใช้แรงงานของสัตว์คือ วัวและควายไถนาซึ่งวัวและควายนั่นก่อนที่จะมาไถนาได้นั้นต้องได้ฝึกโดยชาวนาเพื่อที่จะเอาวัวควายมาไถนานั้นจะมีการแหงตั้งควายและวัว แล้วใช้เชือกร้อยเข้าไปในรูจมูกต่อมาก็มัดเพื่อใช้ในการจูงเพื่อที่จะให้วัวควายเหล่านั้นไม่ตื่น คุณตาเล่าถึงวิธีการฝึกวัวควายไถนาว่า ถ้าเราบอกว่า ช้ายขวา นั้นมันไม่รู้เรื่องหรอกให้เราใช้คำว่า “ฮุน” เพื่อที่จะไปทางซ้าย แล้วคำว่า “ถาด” เพื่อที่จะไปทางขวา ชาวนาจะเริ่มไถนาตั้งแต่ตี 5 หรือหกโมงเช้าจนกระทั่งรุ่งสายประมาณ 4 โมงกว่า ๆ เป็นประจำในแถบนี้คุณตาเล่าว่าในสมัยก่อนนั้นจะทำครั้งเดียวในหนึ่งปีแล้วการทำนาของพ่อแม่ของตานั้นเล่าว่า ชายจะเป็นฝ่ายออกไปทำนา หญิงจะเป็นฝ่ายหาข้าวปลาอาหาร การทำงานของคนในสมัยก่อนนั้นจะใช้แรงงานคนเป็นหลักโดยที่คุณตาบอกว่า “เงินในสมัยก่อนนั้นไม่มีความสำคัญเลย” ซึ่งการทำนาในสมัยก่อนนั้นส่วนใหญ่ คนในชุมชนมีทำกันอยู่บ้างแต่ไม่มากเพราะด้วยพื้นที่ ที่น้ำท่วมบ่อยที่ทำกันเพื่อที่จะนำมาเก็บไว้กินไว้ใช้แล้วนำที่เหลือไปแลกกับสิ่งของที่ต้องการ

ขั้นตอนในการคุณตาเล่าให้ฟังว่าเริ่มตั้งแต่การหว่านก่อนแล้วใช้วัวควายไถ่กลบ ส่วนการดำนา นั้นเริ่มตอนที่ฝนมากก็จะตกกล้า อันนี้ไว้สำหรับให้ต้นกล้าโตพอสมควรก็จะถอนเอามาปลักดำ โดยใช้แรงงานของคนในชุมชนมาลงแขกกันการทำนาในสมัยก่อนนั้นไม่ใช่ปุ๋ยเคมี ใช้ระยะเวลาในการทำนาประมาณ 3-4 เดือนข้าว

จะเริ่มออกรวง แล้วเวลาที่ชาวนาว่างหลังจากการทำนาทุกวันจะออกหาปลา เพื่อที่จะมาทำปลาเกลือ ปลา ร้า ปลา ย่าง ไว้กินกันในครอบครัวในยามหน้าแล้ง เนื่องจากในสมัยนั้นแม่น้ำยมมีน้ำไหลตลอดทั้งปีไม่มีน้ำแห้ง อดุมไปด้วยแหงปลาในหนอง คลอง บึงจะมีปลาเข้ามาตลอดทั้งปีซึ่งอีกอย่างชาวนาส่วนหนึ่งจะปลูกผักทำสวน กันเองโดยไม่ต้องหาซื้อที่ไหน สิ่งของที่ชาวบ้านนั้นจะไปหาซื้อหาแลกก็มีไม่กี่อย่าง เช่น น้ำมัน เนื้อสัตว์ แต่ด้วยที่คนสมัยก่อนไม่ค่อยนิยมกินเนื้อสัตว์เพราะสิ่งของเหล่านี้ราคาค่อนข้างที่จะสูง ส่วนใหญ่เพื่อนบ้านของ คุณตาจะหาปลาต้มผักหญ้าทำน้ำพริกกินกันเอง และในสมัยก่อนนั้นมีความเจริญทางน้ำ โดยเมื่อถึงฤดูน้ำ หลากประมาณเดือนมิถุนายน กรกฎาคม จะมีเรือล่องมาจากกรุงเทพฯ เพื่อนำสินค้ามาขาย ณ ท่าเรือหน้าที่ว่า การอำเภอองไกรลาศหลังเก่า ซึ่งคุณตาได้เล่าว่าในสมัยก่อนนั้นท่าเรือนั้นเป็นท่าเรือที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่ง และ เรือที่จะมาขายสินค้าก็มีพวก เกลือเม็ด ใองน้ำ เครื่องใช้ ผ้า ข้าวสาร และของที่มาจากเมืองจีน

ประมาณเดือนธันวาคม ชาวนาเริ่มทำการเก็บเกี่ยวโดยใช้กำลังคนหรือการลงแขกโดยไม่มีการใช้ เครื่องจักรกลเลย พอลงแขกเกี่ยวข้าวเสร็จจะมัดข้าวเป็นพ่อนๆ ให้ใหญ่พอแรงคนยกแล้วนำไปใส่ล้อเกวียนมาไว้ ที่ลานสำหรับนวดข้าว (ลานข้าวที่คุณตาบอกว่าใช้พื้นดินที่เป็นลานกว้างแล้วถาดหน้าดินให้เสมอกัน) ใช้ ซี่ควายมายาเพื่อไม่ให้มีฝุ่น พอชาวนาเก็บลานเสร็จแล้วก็จะเริ่มทุบเมล็ดข้าวแล้วเอาขางข้าวมานวดโดยใช้ ควายนวดข้าว และย่ำข้าวจนเอี่ยมแล้วนำเมล็ดข้าวมาวิ (เป็นเครื่องมือที่ทำให้ข้าวสะอาดไม่มีพง) ต่อจากนั้น ชาวนาก็นำข้าวมาเก็บที่ยุ้งข้าว

5.2 หมู่บ้านทองม้วน

ภาพที่ 44 หมู่บ้านทองม้วนที่เป็นแหล่งเรียนรู้

ภาพที่ 45 การสาธิตในหมู่บ้านทองม้วน

ครอบครัวของแม่สงวนเป็นครอบครัวที่ยากจน มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและจากการที่พี่สาวของคุณป้า รุ่งทิวาเป็นอาจารย์สอนคหกรรมที่จังหวัดร้อยเอ็ด จึงได้เรียนการทำทองม้วนจากพี่สาวรวมถึงประกอบกับมีพื้นฐานในการทำขนมอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อประมาณ 80 กว่าปีที่ขนมของม้วนจะม้วนเป็นลักษณะกลวง ๆ ต่อมาได้มีการดัดแปลงขนมทองม้วนให้แน่นขึ้นเพื่อสะดวกในการขนส่งและการขาย ต่อมาคุณรุ่งทิวาเป็นผู้ริเริ่มดัดแปลงทองม้วนจากอันใหญ่มาทำเป็นทองม้วนเล็ก ๆ คุณรุ่งทิวาได้พูดถึงเหตุผลที่ทำให้เลิกกลวงว่า ม้วนอันใหญ่เวลาเคี้ยวจะนิ่ม ๆ แต่ถ้าม้วนอันเล็กจะเคี้ยวง่ายดีกว่า

ภาพที่ 46 การเรียนรู้ในหมู่บ้านทองม้วน

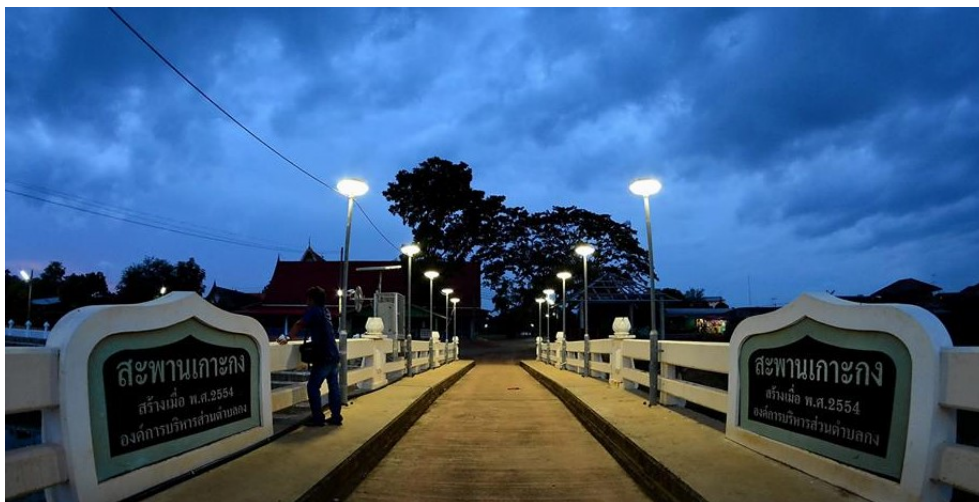
เริ่มแรกของการทำขนมทองม้วนของคุณรุ่งทิวาจะทำกันภายในครอบครัวแบ่งขายกันภายในหมู่บ้าน จากนั้นครอบครัวคุณป้ารุ่งทิวาเป็นผู้ริเริ่มส่งไปขายตามสถานที่ต่าง ๆ โดยครั้งแรกคุณป้ารุ่งทิวา นำขนมไปฝากขายที่ร้านทูเตย์ จังหวัดพิษณุโลก และบ้านใกล้เคียงของจังหวัดสุโขทัย จากนั้นขนมทองม้วนของคุณรุ่งทิวาก็เริ่มขายดิบขายดีขึ้นเรื่อย ๆ จนเพื่อนบ้านเห็นว่าการทำขนมทองม้วนสามารถทำรายได้ให้กลับครอบครัว จึงมาดูวิธีทำและนำไปดัดแปลงทำกันทุกครัวเรือนซึ่งต่อมากลายเป็นว่า อำเภอองไกรลาศเกือบทุกครัวเรือนนั้นประกอบอาชีพทำทองม้วนกันทุกบ้าน

ภาพที่ 47 ขนมทองม้วนของร้านลูกแม่สงวน ขึ้นทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี

การทำทองม้วนและขนมผิงเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นในชุมชนริมยม เมื่อประมาณ 80 กว่าปีมาแล้ว ประมาณ พ.ศ.2480 ซึ่งแม่สงวน เหลืองสุวรรณนั้นได้ริเริ่มทำทองม้วนขึ้นเป็นรายแรกของตำบล และภายใน ปี 2523 นายอาษา เมฆสุวรรณ ได้นำทองม้วนของแม่สงวน เหลืองสุวรรณ ขึ้นทูลเกล้าถวาย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี

5.3 เกาะกง

ภาพที่ 48 สะพานข้ามเกาะกง

เรื่องเล่าเกาะกง ในอดีตเกาะกงเคยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอแห่งแรกของอำเภอกงไกรลาศในปี พ.ศ. 2437 โดยมีพระยากงไกรลาศ ดำรงตำแหน่งเป็นนายอำเภอในตอนนั้น

ภาพที่ 49 หมู่บ้านกลางเกาะกงในฤดูน้ำหลาก

ภาพที่ 50 หมู่บ้านกลางเกาะกง ในฤดูน้ำแล้ง

เกาะกง ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณท่าเรือเก่า ตรงข้ามกับวัดกงไกรลาศ มีลักษณะเป็นเกาะอยู่กลางแม่น้ำยม ชาวบ้านนั้นจะอาศัยอยู่ในแพโดยรอบ ๆ บริเวณริมแม่น้ำยมและเกาะทั้งสองฝั่ง ซึ่งคนส่วนใหญ่นั้นมีพื้นเพมาจากพระนครศรีอยุธยา และอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ในสมัยก่อนนี้คุณตาเล่าว่าเกาะกงจะมีพื้นที่ที่กว้างกว่าปัจจุบันแต่ด้วยน้ำที่กัดเซาะ และน้ำท่วมทุกปีเกาะกงจึงมีพื้นที่ที่เล็กลง ลักษณะบ้านที่อาศัยมีลักษณะที่ยกสูง หลังคาทรงไอ้โม่ง ส่วนใหญ่ลุงบอกว่าคนแถวนี้ในสมัยก่อนจะประกอบอาชีพ ประมงหาปลา และปลูกยาสูบบริเวณริมฝั่งแม่น้ำยมเป็นแนวยาว และมีส่วนหนึ่งที่นำปลามาขายที่ทำเรือให้กับชาวบ้านทั่วไป หลังจากให้น้ำชาวบ้านเกาะกงจะปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้ในการบริโภค และการเดินทางสัญจรในสมัยก่อนนั้นคุณลุงเคยไปอีกว่าจะใช้เรือในการข้ามฟาก แต่ในปัจจุบันนี้มีการสร้างสะพานเพื่อความสะดวก แต่ก็ยังคงใช้เรือในการสัญจรไปมาในฤดูที่มีน้ำหลาก

ภาพที่ 51 หมู่บ้านกลางเกาะกง

ชาวบ้านในเกาะกง ในปัจจุบันมีประมาณ 20 หลังคาเรือน ด้วยสภาพน้ำที่ท่วมทุกปีทำให้ไม่สะดวกในการสัญจรและอาจเกิดอันตรายจากสัตว์มีพิษ ชาวบ้านเกาะกงจึงเริ่มย้ายมาอยู่ฝั่งตรงเพื่อความสะดวกและความปลอดภัย

5.4 ชุมชนชาวจีน

ภาพที่ 52 ชุมชนชาวจีน

เมื่อประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว ตามคำบอกเล่าของชาวบ้านที่ว่า ชาวจีนมาจากบ้านท่าทรายได้อพยพหนีโจรปล้นทรัพย์ที่ออกอาละวาดมาอาศัยอยู่ให้ใกล้กับอำเภองกงไกรลาศ และสถานีตำรวจที่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำยมเพื่อความอุ่นใจ และมีคำบอกเล่าหนึ่งที่ว่าอำเภองกงไกรลาศมีทำน้ำที่เป็นแหล่งขนส่งสินค้าที่คึกคัก ชาวจีนทั้งหลายจึงพากันมาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพเป็นจับกังขนส่งสินค้า เมื่อเริ่มสร้างบ้านเรือนและเห็นว่าท่าเรืองกงไกรลาศมีผู้คนพลุกพล่านมาก ทั้งคนในอำเภอและคนนอกตัวอำเภอ หนองบัว หนองตุม น้ำเร่อง เกาะนอก ท่าทราย จึงเดินทางกันมากจึงได้มีการตั้งร้านค้า เพื่อจำหน่ายสินค้าให้แก่คนที่ผ่านไปมา ไม่ว่าจะเป็นเกลือ หม้อ โอ่ง ไห เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ต่าง ๆ ภายในบ้าน ซึ่งร้านค้าของชุมชนชาวจีนเหล่านี้ยังพบอยู่ในชุมชนงกงไกรลาศ

ภาพที่ 53 ชุมชนชาวจีนร้านขายของโซ่ห่วย

ภาพที่ 54 บ้านเรือนของชุมชนชาวจีน

ลักษณะบ้านเก่าของชุมชนชาวจีนที่สามารถสังเกตได้ส่วนใหญ่ทุกบ้านที่มีหลังคาทรงปั้นหยา หรือ ชาวบ้านที่เรียกหลังคาทรงไฉ่โหม่ง ประตูบ้านจะมีลักษณะแบบบานไม้พับซ้อนกันไปมา เมื่อเปิดประตูจะดึงบาน ไม้ให้ยืดตรงแล้วลงกลอนหรือใช้ไม้ขัด หน้าบ้านจะทำเป็นชานที่เป็นม้ายื่นออกมาติดกับถนน ส่วนใหญ่จะเป็น บ้านไม้ชั้นเดียวลักษณะจะคล้าย ๆ ห้องแถว ตัวบ้านนั้นจะมีความยาวเนื่องจากแต่เดิมบ้านจะอยู่ห่างจากถนน และมีการต่อเติมให้ตัวบ้านยื่นเข้าไปใกล้กับถนนเพื่อการค้า หรือเรียกกันว่าเริ่มสร้างจากหลังบ้านยื่นออกมา หน้าบ้าน

5.5 แพลลา

ภาพที่ 55 แพลลา

แพปลา เกิดขึ้นมามากกว่า 60 ปี โดยการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งจากการพูดคุยกับคุณพ่อสะอาด นุ่มมีศรี (ปัจจุบันอายุ 82 ปี) ซึ่งเป็นพ่อของคุณโนสนน้อย รอเพื่อน (เจ้าของกิจการแพปลาเจ็ญน้อยในปัจจุบัน) ซึ่งคุณพ่อสะอาดเล่าว่า ได้มีการอพยพมาจากจังหวัดนครสวรรค์มาลงหลักปักฐานอยู่ที่อำเภอองไกรลาค และได้ประกอบอาชีพพ่อค้ารับซื้อปลา เดิมทีใช้ชื่อว่า ส.เอ (ส. คือสะอาด เอ คืออักษรตัวที่หนึ่งของภาษาอังกฤษ) พอพูดเสร็จคุณพ่อหัวเราะขึ้นมา แล้วคุณพ่อได้พูดต่อมาว่า ในอดีตนั้นแถวนี้จะเต็มไปด้วย แพปลาน้อยใหญ่ มีผู้คนทำมาหากินกันแบบคึกคัก ถึงกับผู้คนเดินทางไปมาแน่นทางไปหมด ซึ่งในปัจจุบันนี้คุณพ่อเล่าว่าถ้าแม่น้ำยมยังมีน้ำเหลืออยู่เหมือนสมัยพ่อตอนเด็ก ๆ นั้นก็คงจะดี เพราะว่าบริเวณของแม่น้ำยมในสมัยก่อนนั้น จะมีท่าเรือหรือแพปลาหนาแน่นเพราะว่าคนส่วนใหญ่ในสมัยก่อนถ้าน้ำท่วมแล้วเป็นที่อื่นมักจะเสียใจแต่ถ้าเป็นคนองไกรลาคนั้นจะดีใจมาก เพราะว่าอาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่แถวนี้ก็คือประมง

ภาพที่ 56 คัดแยกปลาที่ได้จากการหามา

ซึ่งปัจจุบันนี้แพปลาเหลืออยู่เพียงไม่กี่ร้าน เราจึงได้ไปสอบถามยังแพปลาเจ็ญน้อย ซึ่งเป็นกิจการที่สืบทอดต่อกันมาเป็นรุ่น ๆ ซึ่งเจ็ญน้อยเล่าในฟังต่อว่า ในช่วงหน้าปลาจะมีชาวบ้านมาขายปลาวันละประมาณ 10,000 กิโลกรัม ซึ่งปลาที่นำมาขายจะเป็นปลาจากแม่น้ำยม และมีมากมายหลากหลายชนิด เช่น ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาเนื้ออ่อน แต่เจ็ญน้อยเล่าว่าที่มีการรับซื้อมากที่สุดก็คือปลาสร้อย ปลาสร้อยที่ได้มาส่วนใหญ่นั้นจะนำมาตัดหัว และเคล้าเกลือเพื่อรอการรับซื้อจากพ่อค้าและยังจำหน่ายเป็นปลาสดด้วย ส่วนตลาดรับซื้อปลาที่มากซื้อส่วนใหญ่ก็มาจากทั่วประเทศ เช่น กรุงเทพฯ ลำพูน เชียงราย นครสวรรค์ อ่างทอง แพปลาเจ็ญน้อยเรียกได้ว่าเป็นจุดศูนย์รวมปลาที่ใหญ่ของอำเภอองไกรลาค ซึ่งมีรายการ “กบนอกกะลา” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 ได้มาถ่ายทำในตอนที่มีชื่อว่า “เปิดไหปลาร้า”

ร้านปลาเจ็ญน้อย มีคติประจำใจว่า คนที่มาขายปลาต้องไม่ขาดทุน กิโลต้องเที่ยงตรง ใครที่มายืมเงินจะไม่คิดดอกเบี้ยด้วยเหตุนี้จึงทำให้แพปลาเจ็ญน้อยเป็นจุดศูนย์รวมปลาที่ใหญ่ที่สุดในอำเภอคลองไกรลาศ

ภาพที่ 57 การทำความสะอาดปลา

5.6 รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน

มีการพาคณะนักท่องเที่ยวขึ้นรถคอกหมู พร้อมด้วยมัคคุเทศก์ร่วมบรรยายความเป็นมาตลอดระยะทาง 3 กิโลเมตร และพักชมวิถีชีวิตของคนคลองไกรลาศแต่ละจุดช่วยกระตุ้นให้แต่ละกลุ่มมีรายได้จากการเข้าชมจากนักท่องเที่ยว ดังนี้

จุดที่ 1 กลุ่มอาชีพทำขนมทองม้วน ทองพับ ขนมฝิง ให้นักท่องเที่ยวได้แวะชิมและชมการทำขนมซึ่งมีประวัติความเป็นมาช้านาน ด้วยรสชาติที่อร่อยถูกปากสินค้าเหล่านี้จึงถูกส่งไปขายทั่วประเทศและต่างประเทศจากการเข้ามาท่องเที่ยวในตำบลคลองไกรลาศ สร้างรายได้ให้แก่กลุ่มมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 58 การทำขนมทองม้วน ทองพับ ทองตัน

ภาพที่ 59 ขนมทองม้วน ทองพับ ทองตัน

ภาพที่ 60 การทำขนมฝิงแบบเตาโบราณ (ขนมฝิงติมแ้มประตู่ขาย)

ภาพที่ 61 ร้านขนมฝิงติมแ้มประตู่ขาย

จุดที่ 2 นมัสการศาลเจ้าพ่อดาบทอง ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของชาวกรุงไกรลาศ ระหว่างทางแวะเยี่ยมชมวัฒนธรรมของชาวจีนที่มาตั้งรกรากค้าขายรุ่นแรก ๆ

ภาพที่ 62 แหล่งท่องเที่ยวศาลเจ้าดาบทอง

จุดที่ 3 ตลาดสินค้าชุมชน จุดนี้นักท่องเที่ยวจะได้ชม ชิมและซื้อสินค้าของชุมชน ซึ่งจะนำสินค้าจาก 10 กลุ่มอาชีพมาจำหน่ายให้แก่ักท่องเที่ยวได้ชมและซื้อติดไม้ติดมือกลับไป

ภาพที่ 63 กลุ่มอาชีพถักผ้าเช็ดเท้า

ภาพที่ 64 กลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่วม

ภาพที่ 65 กลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง

ภาพที่ 66 กลุ่มข้าวกล้อง

ภาพที่ 67 กลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น

ภาพที่ 68 กลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง

จุดที่ 4 ตลาดปลาน้ำจืด นักท่องเที่ยวจะได้แวะชมชุมชนตลาดปลาน้ำจืดที่อร่อยที่สุดในประเทศไทย
ชมวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่นวิธีการทำปลาอย่าง ปลาเกลื่อ ปลาร้า น้ำปลา มีการซื้อขายปลาสดจากแม่น้ำยม

ภาพที่ 69 ปลาร้า

ภาพที่ 70 ปลาเกลื้อ – ปลาย่าง

ภาพที่ 71 ปลาร้าก่อน ปลาร้าผง

ภาพที่ 72 น้ำปลา

จุดที่ 5 นมัสการหลวงพ่โตวิหารลอย ซึ่งมีอภินิหารมากมายเล่ากันว่าวิหารนี้ไม่เคยน้ำท่วม ขณะที่
 ละแวกเดียวกันมีน้ำท่วมอย่างเห็นได้ชัด มีการนำนักท่องเที่ยวทำบุญเช่าวัดถุ่มงคลต่าง ๆ รวมถึงพิพิธภัณฑ
 ชาวบ้านของวัดกงไกรลาศ ร่วมด้วย

ภาพที่ 73 กราบไหว้หลวงพ่โต (วิหารลอย) วัดกงไกรลาศ

ภาพที่ 74 วัดถุมงคล วัดกงไกรลาศ

จุดที่ 6 ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งกับกลุ่มอาชีพเสริมล่องแพเพชรแม่ยมของชุมชนหมู่ที่ 9 ระยะเวลา ล่องแพไปกลับประมาณ 3-4 ชั่วโมง ระหว่างนั้นจะมีการพาชมที่ว่าการอำเภอกงไกรลาศแห่งแรก ซึ่งตั้งอยู่บนเกาะ กงในแม่น้ำยม จะได้สัมผัสวิถีชีวิตของคนบนเกาะกงและคนริมฝั่ง โดยการลงเรือของกลุ่มชาวบ้านพาชมวิถีชีวิต อย่างใกล้ชิด จากนั้นชมร่องรอยประวัติศาสตร์เมืองท่าขนส่งที่ยิ่งใหญ่ในอดีต วิธีการประกอบอาชีพประมงน้ำจืด

ภาพที่ 75 วิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม

ภาพที่ 76 แพล่องชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม

จุดที่ 7 “ตลาดริมยม 2437” เป็นตลาดย้อนยุคที่จัดกันเป็นประจำทุกวันเสาร์แรกของเดือน จัดในตัวอำเภอองไกรลาส จังหวัดสุโขทัย ตลาดจะเริ่มกันประมาณ 16.00-21.00 น. การมาท่องเที่ยวที่นี่ สามารถแต่งตัวย้อนยุคมาเที่ยวได้ เพราะทั้งคนขายและคนซื้อต่างก็แต่งตัวย้อนยุคมาเที่ยวกันทั้งนั้น ของขายในตลาดจะเป็นอาหารท้องถิ่น และมีวัฒนธรรมพื้นบ้านที่คงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนองไกรลาสมาจัดให้ชมกัน

ภาพที่ 77 ทางเข้าตลาดริมยม 2437

ความเป็นมาของตลาด ย้อนไปเมื่อสมัยอดีตที่การเดินทางด้วยเรือยังมีความสำคัญ อำเภอองไกรลาสถือได้ว่าเป็นชุมทางเลยทีเดียวนะ แต่เมื่อมีถนนตัดผ่านมากลางความสำคัญของท่าเรือ หรือเมืองที่อยู่ติดแม่น้ำก็น้อยลงไปตามลำดับ จึงมีแนวคิดที่จะหยิบเอาความรุ่งเรืองในอดีตขององไกรลาสขึ้นมาให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกัน

อีกครั้ง จึงได้ทำตลาดริมยมแห่งนี้นี้อัน ณ สถานที่เดิม ถนนเส้นเดิมที่เคยคึกคักมาก่อน แม้ว่าตลาดโบราณย้อนยุคร้อยปีจะเกิดขึ้นจำนวนมาก แต่สิ่งที่ทำให้ตลาดริมยมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมฯลฯ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมด้วยการสร้างความแตกต่างในรายละเอียดอย่างพิถีพิถันผ่านกระบวนการร่วมคิดร่วมกันทำระหว่างชาวบ้านและเทศบาลนครลพบุรี ได้แก่

1. คอกระเช้า โจงกระเบน

การแต่งกายของแม่ค้า ที่ร่วมมือร่วมใจกันสวมใส่เสื้อผ้าคอกระเช้า นุ่งโจงกระเบนสร้างรอยยิ้ม และสีสันที่เต็มไปด้วยความชื่นชมให้แก่ผู้พบเห็น ประเด็นสำคัญคือชุดต่างๆ ที่ชาวบ้านสวมใส่ได้มาจากจิตอาสาของชาวบ้านทั้งสิ้น “แม่ค้าจะต้องนุ่งโจงกระเบน จะต้องเรียบร้อยทุกอย่าง จะไม่ให้ใส่สำเร็จจะต้องนุ่งโจงแท้ ๆ ชุดชาวบ้านเขาจะหามาเองเลยมีคอนเซ็ปต์ที่ว่าถ้าเดือนไหนเป็นเดือนแห่งความรัก หรืออะไรชาวบ้านจะเปลี่ยนเป็นสีนั้นสีนี้ อยากจะวนิดากันหมด แต่หลัก ๆ ก็คือโจงกระเบนและเสื้อคอกระเช้า เราไปขายของเรา เราใส่ชุดแบบนี้ไปคนก็จะเข้ามา”

ภาพที่ 78 การแต่งกายของแม่ค้าในตลาดริมยม 2437

นอกจากนี้การนุ่งชุดพื้นเมืองยังเป็นสัญลักษณ์ของการปลุกจิตสำนึก “ความเป็นไทย” และ “ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน” ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี “อย่างคนของเรา เขาเคยเป็นประธานชุมชนเก่าตอนหลังไปอยู่กรุงเทพฯ กลับมาเที่ยวบ้าน พอเห็นเขาใส่จากที่ใส่กางเกงอยู่ต้องกลับมาเปลี่ยนชุดไม่กล้าเข้า เด็ก ๆ ตัวเล็กตัวน้อยผู้ใหญ่ใส่หมด ลูกเด็กเล็กแดงเราจะให้นุ่งโจงกระเบน ถ้าไม่ให้ใส่เขาอายนะครับ เขาไม่กล้าทำงานเลยอาระวาดเขาจะอยากมีส่วนร่วม ส่วนนักท่องเที่ยวถ้าอยากจะได้ชมเรามีห้องแต่งตัวแบบคนโบราณ เป็นห้องสังกะสี พอมาถึงปั๊บคุณก็จะเลือกใส่ได้เลยว่าอยากใส่อะไร”

ภาพที่ 79 การแต่งกายของแม่ค้าในตลาดริมยม 2437

2. กะลา กระบอกไม้ไผ่ ใบตอง เครื่องดินเผา

อีกเสน่ห์หนึ่งของตลาดริมยมก็คือการใช้วัสดุธรรมชาติและหาได้ง่ายในท้องถิ่นมาใช้ทำภาชนะสำหรับใส่อาหารและเครื่องดื่ม เช่น กะลา ใบตอง กระบอกไม้ไผ่ และเครื่องปั้นดินเผาจากอำเภอกัลยาศรี ทำให้ตลาดริมยมไม่มีปัญหาเรื่องการจัดการขยะที่มาพร้อมกับการท่องเที่ยว และยังเป็นเอกลักษณ์ของตลาดริมยมที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวไม่รู้ลืม

ภาพที่ 80 ภาชนะทำจากใบตอง

ภาพที่ 81 ภาชนะทำจากกะลามะพร้าว

“ภาชนะอาหารจะใช้ใบตองทั้งหมด ถ้าเป็นพวกน้ำเราจะใช้เครื่องปั้นดินเผา เราไม่ต้องไปหามะพร้าว ในชุมชนใครมีก็เอามารวมกัน ของขาวของหวานมีอะไรก็เอามา ถ้ามาแล้วไม่ใส่ใบตองจะต้องมีคนกลับไปฟองว่าไม่เหมือนเดิม เมื่อก่อนใส่จานธรรมดา เขาเขียนหยอดตุ๋นเลย เส้นห่มของมันอยู่ตรงนี้เวลาร้อน ๆ ใส่ใบตองแล้วจะหอม”

“กำเนิดกล้วยเตี้ยวกะลาอยู่ที่นี้ ตอนนั้นไปดูงานข้าวห่อใบบัว คุยกันมาบนรถ ชาวบ้านก็มาคุย กันว่า ข้าวห่อใบบัวของเขาน่าสนใจ บัวไม่มีบ้านเราจะไปซื้อบัวที่ไหน ต้นทุนอีก เด็กเคาะยางรถบอกว่าจะไปหาอะไร ก็กะลาบ้านเราเยอะแยะ เราก็เกิดโอเคเดียวรอง (นายก) เขาอยู่หลังรถ เราเรียกมาหน้ารถเลย รองถามว่ามีอะไร เราก็บอกว่า นี่เจ้านี้อบอกว่าพวกเราโง่งนะบ้านเรากะลาเยอะแยะทำไมไม่รู้จักใช้กะลา เขาเป็นเด็กขับรถเด็กเคาะยางรถนี่ละ บ้านเขาทำขนม ก็เห็นว่าทำขนม กะลานั้นทิ้ง เราก็เอามาทุบ ๆ มาอย่างปลา ไม่รู้จะทำอะไร ก็คิดจะทำข้าวกะลา แต่ก็ไม่มีคนลงทุนอีก ไม่กล้ากัน แม่นายกฯ เขาขายกล้วยเตี้ยวแล้วถ่ายทอดลูกศิษย์ไว้คนหนึ่ง ตอนนีเขามาเปิดขายโดยใช้กะลาเท่านั้นแหละจุดไม่อยู่ อะไรก็ได้ที่มันเริ่มต้นเป็นที่แรก ที่อื่นก็ต้องตามถามว่ามะพร้าวมาจากไหน มะพร้าวมาจากทับสะแก แม่บ้านคนประจวบเอามะพร้าวไปขายมีคนทำกล้วยเตี้ยวกะลาเหมือนกันที่โน่นเขาก็ไม่กินมากินที่นี่ เพราะเขาบอกว่ากล้วยเตี้ยวกะลาที่นี่มันเกิดก่อน” “ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ล้มลุกคลุกคลานมาเยอะแ่่งมากกว่ากำไร ไม้ไผ่เราเอามาทำกระบอกน้ำสมุนไพร แล้วไม่ใช่ว่าตัดมาใช้ได้เลยนะ ต้องไปต้ม มีกรรมวิธีนะ ไม่อย่างนั้นเหม็นอีก ใหม่นี้ก็ทั้งหมด เป็นพัน ๆ กระบอก ใส่ไม่ได้เน่า บางคนเขาเอาไปใส่ได้เลยนะ ไม่รู้ว่าเขาใส่ได้ยังไง แต่เครื่องดินเผาซื้อมาไว้แล้วแช่น้ำให้สะอาด ตากแดดสี่ห้าวันกว่าจะแห้ง เพราะมันเป็นเขม่า เราจะสั่งทุกคนว่าต้องเก็บตากแดดให้หมด ไปดูที่ขาว ๆ นี่คือไม่ได้ล้างนะ”

3. การแสดงย้อนยุค

ภาพที่ 82 วงดนตรีริมยมคอมนโป้

ภาพที่ 83 วงดนตรีริมยมคอมนโป้

การแสดงในตลาดริมยมเกิดขึ้นจากพลังจิตอาสาของทั้งจากเทศบาล ชาวบ้านผู้สูงอายุ เด็กและเยาวชน ตลอดจนชาวบ้านจากตำบลใกล้เคียงต่างก็มีส่วนร่วมในการจัดแสดงย้อนยุคของตลาดริมยม “ชุดเต็นท์ของคอมนโป้ ใครอยากเต็นท์ อยากแต่งตัวอะไรก็ตามตอนที่มึงงาน เขาไปทั้งวง ตลาดเราไปงไป ตลาดมีวงหาเครื่อง วงของเทศบาล อย่างไรก็ตามที่มามาเต้นบาสะลบเขาก็จะมีมาร่วมด้วย” “เยาวชนเขาจะมีการแสดง

ก็แล้วแต่ว่าเขาจะแสดงอะไรกัน อย่างเด็กแถวบ้านลูกหลานที่จะเอามาฝึกเองเขาจะเย็นมาจะซ้อมกัน เดี่ยวได้แสดง เขาก็อยากจะทำด้วย อยากจะแสดงออกด้วย”

4. รถคอกหมู

ภาพที่ 84 รถคอกหมูในสมัยอดีต

รถคอกหมูเป็นกลุ่มอาชีพที่เกือบจะสูญหายไปจากสังคมเนื่องจากการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนที่หลากหลายเช่น รถตู้ รถโดยสารปรับอากาศ เข้ามาแทนที่ รถคอกหมูหรือรถสองแถวเริ่มมีเมื่อประมาณ 60 กว่าปีมาแล้ว โดยเริ่มแรกมีจำนวน 3 คัน เป็นของ นายประหยัด นายลอย และนายนาต เป็นรถยนต์ TOYOPET ใช้โดยสารคน สัมภาระและสินค้าต่าง ๆ เช่น ปลา ร้า ปลาสด ข้าว ถั่ว เป็นต้น ไปจังหวัดพิษณุโลกหรือจังหวัดสุโขทัย เนื่องการเดินทางทางบกมีความสะดวกกว่าทางน้ำจึงมีการนำสินค้ามาขึ้นที่ท่าน้ำบ้านกงแล้วเดินทางด้วยรถคอกหมูไปปลายทางที่ต้องการ เดิมคิดค่าโดยสารไปจังหวัดสุโขทัยเป็นราคา 1 บาทและคิดค่าโดยสารไปจังหวัดพิษณุโลกเป็นราคา 2 บาท ปัจจุบันงกรไศลยังมีการใช้รถคอกหมูเป็นรถโดยสารประจำอำเภอ โดยมีการรวมตัวของผู้ประกอบการอาชีพขับรถสองแถวตั้งเป็น บริษัทงกรไศลบริการเดินรถ จำกัด ให้บริการแก่แม่ค้าที่ขนสินค้าในเวลาเช้ามืดและให้บริการแก่นักเรียนและผู้โดยสารทั่วไป อีกทั้งยังนำมาใช้ในการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเส้นทางท่องเที่ยวของตำบลงกรไศลในปัจจุบัน

ภาพที่ 85 รถคอกหมูในปัจจุบัน เดินทาง สุโขทัย – กงไกรลาศ

ภาพที่ 86 รถคอกหมูในปัจจุบัน เดินทาง พิษณุโลก – กงไกรลาศ

6. สถานที่ราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนริมยม

6.1 ที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ

ภาพที่ 87 ที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ

พื้นที่ในอำเภอองไกรลาศเป็นที่ลุ่มต่ำ มีแม่น้ำยมไหลผ่านกลางจากทิศตะวันตกไปยังตะวันออก นั่นคือเมื่อลำน้ำยมไหลผ่านตำบลธานีอันเป็นตัวจังหวัดสุโขทัยในลักษณะจากเหนือลงมาได้มายังบ้านวังเต่าเล่า แล้วไหลวกมาทางตะวันออก ผ่านบ้านท่าฉนวน บ้านย่านยาวบ้านวังหลวงมายังบ้านกงแล้วต่อไปยังบ้านท่าทราย บ้านหนองปรือ และบ้านท้ายเรือหัก ลงไปยังบ้านท่าข้าวแล้วลงไปทางทิศใต้ เข้าเขตจังหวัดพิษณุโลก ไปยังบ้านชุมแสงสงคราม ความแตกต่างกันระหว่างที่ลุ่มทางฝั่งเหนือและฝั่งใต้ของลำน้ำยมในเขตอำเภอองไกรลาศก็คือทางฝั่งเหนือเป็นที่ลุ่มต่ำมากกว่าอีกทั้งมีหนองน้ำขนาดใหญ่คือ หนองไคร้อยู่ท่ามกลางบริเวณ ในขณะที่ทางฝั่งใต้ของลำน้ำยมเป็นที่สูงกว่าเล็กน้อยและมีลำน้ำลำคลองเล็ก ๆ ไหลลงมาจากที่สูงทางด้านใต้ ในเขตอำเภอคีรีมาศและบางระกำไหลวกวนทั่วบริเวณ แล้วมาบรรจบกันลำน้ำยมบรรดาชุมชนทั้งหลายที่เกิดขึ้นในที่ราบลุ่มในเขตอำเภอองไกรลาศนั้น ล้วนแต่มีอายุอย่างมากในสมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น และส่วนใหญ่ก็ตั้งแต่สมัยรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถลงมาเพราะช่วงเวลานั้นได้มีการสถาปนาเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองสำคัญ ไม่ปรากฏร่องรอยของชุมชนขนาดใหญ่ในบริเวณนี้และการเกิดของชุมชนนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 อย่าง อย่างแรกเกิดขึ้นตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง อย่างที่สองเกิดขึ้นในบริเวณรองหนองบึง และอย่างที่สามเกิดขึ้นตามทางถนน อาจกล่าวได้ว่าชุมชนที่เกิดขึ้นตามลำน้ำลำคลองและรอบ ๆ หนองบึงนั้นเป็นสิ่งที่มีความก่อนบรรดาที่เกิดขึ้นตามเส้นทางถนนแต่มักจะกระทบอยู่ในตำแหน่งที่ห่างกันผิดกันกับชุมชนที่เกิดตามเส้นทางถนนที่มีการขยายตัวจนเกิดความแน่นหนา

จากหลักฐานทางโบราณคดีชุมชนระยะแรก ๆ ในเขตอำเภอนี้มีลักษณะการกระจายตัวจากทางตะวันออก จากเมืองพิษณุโลกมาตามลำน้ำลำคลองและเข้าไปตามหนองบึงมากกว่าที่มาทางตะวันตก อันเป็นเขตเมืองสุโขทัย อันเนื่องมาจากพิษณุโลกเป็นเมืองใหญ่และสำคัญส่วนสุโขทัยอยู่ในสภาพของการหมดความสำคัญเป็นเมืองเล็ก ๆ เท่านั้น แหล่งโบราณคดี ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในเขตอำเภอองไกรลาศนั้น คือ วัด

กงไกรลาศในเขตบ้านกง ซึ่งอยู่ริมฝั่งน้ำของแม่น้ำยมตรงที่เป็นคิ่งน้ำและมีเกาะอยู่กลาง การมีเกาะอยู่กลาง เหนือนี้ ไม่พบตามลำน้ำยมในที่อื่นที่อยู่ระหว่างบริเวณสุโขทัยกับพิษณุโลก ที่วัดกงไกรลาศมีโบสถ์เก่า มีเสมาหิน และพระพุทธรูปขนาดเล็กที่มีอายุตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาลงมา แต่ชุมชนที่วัดกงไกรลาศตั้งอยู่นั้นอยู่ในลักษณะที่โดดเดี่ยวห่างจากบรรดาชุมชนที่อยู่ตามริมฝั่งน้ำเดียวกันมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อแรกพัฒนาขึ้นนั้นอยู่บนเส้นทางคมนาคมทางน้ำจากเขตเมืองพิษณุโลกไปยังสุโขทัย การขยายตัวของชุมชนในเขตอำเภอกงไกรลาศที่สำคัญนั้น เกิดขึ้นตามลำน้ำคลองทางฝั่งเหนือของแม่น้ำยม โดยเฉพาะคลองเหมืองช้างที่มีบ้านไกรในบ้านไกรกลาง บ้านไกรนอก ตั้งอยู่โดยมีวัดสำคัญคือ วัดโบสถ์เป็นวัดโบราณ แต่ความหนาแน่นของชุมชนมาเกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างถนนศิริสวัสดิ์ผ่านบริเวณ ทำให้เกิดบ้านซอยสองนาง บ้านหนองเต่า บ้านกร่าง และบ้านโพธิ์หอม โดยเฉพาะตัวอำเภอกงไกรลาศนั้นตั้งอยู่ในเขตบ้านกร่างที่เดียว ทางฝั่งใต้ของแม่น้ำยมมีชุมชนเกิดขึ้นตามบริเวณใกล้หนองน้ำหลายแห่ง ที่สำคัญคือ บ้านหนองปรือ บ้านคลองแห้ง กลุ่มหนึ่ง บ้านหนองตุมกลุ่มหนึ่ง และบ้านหนองบัวอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นต้น

แต่เดิมอำเภอกงไกรลาศมีฐานะเป็นเมือง แต่เมื่อจัดการปกครองแบบเทศาภิบาลเห็นว่า ไม่ถึงขนาดเป็นเมือง จึงยุบเป็นอำเภอ ต่อมาให้เปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอบ้านไกร ตามชื่อตำบลที่ตั้งที่ว่าการอำเภออยู่ในเวลานั้น ใน พ.ศ.2482 ให้กลับเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอกงไกรลาศตามเดิม ปัจจุบันที่ว่าการเดิม ซึ่งตั้งอยู่ตำบลกงไกรสุราษฎร์ธานีมาก ประกอบกับตั้งอยู่ทางไกลสถานีตำรวจภูธรกงไกรลาศ ถึง 3 กม. กระทรวงมหาดไทยจึงให้ย้ายที่ตั้งที่ตำบลบ้านกร่าง ตั้งแต่วันที่ 1 ต.ค.2505

ที่ว่าการอำเภอกงไกรลาศ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ถนนสิงหวัฒน์ ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย หมายเลขโทรศัพท์ 0-5569-1185, 0-5569-1407 , 0-5562-5199 หมายเลขโทรสาร 0-5569-1030

6.2 สำนักงานเทศบาลตำบลกงไกรลาศ

ภาพที่ 88 สำนักงานเทศบาลตำบลกงไกรลาศ

เทศบาลตำบลกงไกรลาศ เดิมเป็นสุขาภิบาล ซึ่งจัดตั้งโดยประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2494 ตามพระราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 84 เล่ม 73 ตอนที่ 60 ลงวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ.2499 โดยมีนายเอื้อน รงค์ทอง เป็นประธานกรรมการสุขาภิบาลกงไกรลาศ คนแรก ต่อมาสุขาภิบาลกงไกรลาศ ได้ยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลกงไกรลาศตามผลแห่งพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 166 ลงวันที่ 24 พฤษภาคม 2542 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม 2542 เป็นต้นมา โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลกงไกรลาศ คือ นายชวินทร์ เพมะ ตั้งแต่วันที่ยกฐานะเป็นเทศบาลจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะที่ตั้ง

เทศบาลตำบลกงไกรลาศ ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของอำเภอกงไกรลาศ ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ไปทางทิศตะวันออกเป็นระยะทางประมาณ 23 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 (ถนนสิงห์วัฒน์)

เทศบาลตำบลกงไกรลาศ

ที่อยู่เลขที่ 151/5 หมู่ที่ 2 ถนนสิงห์วัฒน์ ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย 64170
โทรศัพท์ 0-5569-1158, 08-6443-2072 โทรสาร 0-5569-1158 อีเมล : admin@kongkraitas.go.th

6.3 สถานีตำรวจภูธรอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

ภาพที่ 89 สถานีตำรวจภูธรอำเภอกงไกรลาศ

สถานีตำรวจภูธรอำเภอองไกรลาศ ตั้งอยู่ ถนนสิงห์วัฒน์ ตำบลบ้านกร่าง อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
64170 โทรศัพท์ 0-556-9114-4 , 0-55691191 โทรสาร 055-6911-44 E-mail kongkraitat_police@thaimail.com
webmaster kongkraitat_police@thaimail.com

6.4 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอองไกรลาศ

ภาพที่ 90 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอองไกรลาศ

ตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 อาคารสำนักงานสาธารณสุขอำเภอองไกรลาศ, ตำบลอง อำเภอองไกรลาศ จังหวัด
สุโขทัย 64170 โทรศัพท์ 055 625 286

6.5 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ภาพที่ 91 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ตั้งอยู่ที่หมู่ 9 อาคารสำนักงานโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อำเภอไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย
64170 โทรศัพท์ 055-625286

6.6 สำนักงานไปรษณีย์ไทย สาขาไกรลาศ

ภาพที่ 92 ไปรษณีย์ไทย สาขาไกรลาศ

ที่ตั้งเลขที่ 194 หมู่ 2 ถนนสิงหวัฒน์ บ้านกร่าง กงไกรลาศ สุโขทัย โทรศัพท์ 0-5569 -1032

6.7 โรงเรียนอนุบาลกงไกรลาศ

ภาพที่ 93 โรงเรียนอนุบาลกงไกรลาศ

โรงเรียนอนุบาลกงไกรลาศ เดิมชื่อ โรงเรียนบ้านกร่าง จัดตั้งเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2465 มีครูใหญ่คนแรกชื่อ นายชม สุขเกษม เดิมอาศัยศาลาการเปรียญวัดบ้านกร่างเป็นที่เล่าเรียน เปิดทำการสอนระดับประถมศึกษาปีที่ 1-4 และได้ดำเนินการกิจการโรงเรียน มาดังนี้

พ.ศ.2508 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณก่อสร้างอาคาร แบบ ป. 1 ฉ ขนาด 8 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง ราคา 140,000 บาท

พ.ศ.2519 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณก่อสร้างอาคาร แบบ ป. 1 ข ขนาด 6 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง ราคา 480,000 บาท

พ.ศ.2520 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างบ้านพักครูแบบองค์การ จำนวน 1 หลัง ราคา 60,000 บาท

พ.ศ.2521 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณก่อสร้างโรงฝึกงานอเนกประสงค์ จำนวน 1 หลัง ราคา 80,000 บาท และบ้านพักครูแบบองค์การอีก 2 หลัง ราคาหลังละ 60,000 บาท และสร้างส้วม นักเรียนขนาด 3 ที่นั่ง จำนวน 1 หลัง ราคา 9,000 บาท

พ.ศ.2522 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างโรงอาหาร 1 หลัง ราคา 90,000 บาท และคณะครูร่วมกับกรรมการสถานศึกษาสร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็กด้านทิศตะวันตกขนาดสูง 2.50 เมตร ยาว 100 เมตร เป็นเงิน 50,000 บาท

พ.ศ.2523 คณะครู กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียนร่วมกันสร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็กด้านทิศตะวันออก ขนาดสูง 2.50 เมตร ยาว 100 เมตร เป็นเงิน 45,000 บาท

พ.ศ.2524 คณะครู กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียน ร่วมกันสร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดสูง 2.50 เมตร ยาว 100 เมตร เป็นเงิน 49,000 บาท และสร้างสนามบาสเกตบอล 1 สนาม เป็นเงิน 30,000 บาท และสร้างห้องเก็บพัสดุของโรงเรียน ขนาด 6*15 เมตร 1 ห้อง เป็นเงิน 35,000 บาท

พ.ศ.2525 คณะครู กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองนักเรียน ร่วมกันสร้างรั้วคอนกรีตเสริมเหล็กด้านใต้ สูง 2.50 เมตร ยาว 200 เมตร เป็นเงิน 99,500 บาท

พ.ศ.2529 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างเรือนเพาะชำ 1 หลัง ราคา 15,000 บาท

พ.ศ.2534 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างส้วม 1 หลัง 10 ที่นั่ง

พ.ศ.2541 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างส้วม 1 หลัง 4 ที่นั่ง และสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก กว้าง 4 เมตร ยาว 235 เมตร คณะกรรมการสถานศึกษาจัดหาเงินซื้อดินถมกันน้ำท่วมประมาณ 3 ไร่ เป็นเงิน 120,000 บาท

วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2542 เปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากเดิมโรงเรียนบ้านกร่าง เป็น โรงเรียนอนุบาลกงไกรลาศ ที่ตั้ง หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย 64170 โทรศัพท์ 055-691254

6.8 โรงเรียนบ้านกงราษฎรอุทิศ

ภาพที่ 94 โรงเรียนบ้านกง (ราษฎรอุทิศ)

โรงเรียนบ้านกง (ราษฎร์อุทิศ) เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2465 ณ ศาลาการเปรียญวัดกงไกรลาศ โดยใช้ชื่อว่า โรงเรียนประชาบาลกง 1 อำเภอบ้านไกร จังหวัดสวรรคโลก ครูใหญ่คนแรกชื่อนายบุญมา ปรีชาชาญ เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อในปี พ.ศ.2482 ทางราชการและพ่อค้าประชาชน ได้ร่วมกันสร้างอาคารเรียนให้เป็นเอกเทศ เป็นอาคารเรียนถาวรขนาด 4 ห้องเรียน ใต้ถุนสูงให้ชื่อใหม่ว่าโรงเรียนบ้านกง (ราษฎร์อุทิศ)

เมื่อ ปี พ.ศ.2505 นายประจวบคำบุญรัตน์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัดสุโขทัยได้นำโรงเรียนมัธยมกงไกรลาศ มารวมกับโรงเรียนบ้านกง(ราษฎร์อุทิศ)และได้ขยายการศึกษาภาคบังคับเป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ต่อมาในปี พ.ศ.2509 ได้เปิดสอนเด็กก่อนภาคบังคับเรียนว่าชั้นเด็กเล็กเป็นแห่งแรกของอำเภอกงไกรลาศ

ใน ปี พ.ศ. 2520 กระทรวงศึกษาธิการได้เปลี่ยนแปลงการศึกษาภาคบังคับมาเป็น 6 ปี จึงได้จัดการศึกษาภาคบังคับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปี พ.ศ.2535 ได้เปิดขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในปีพ.ศ. 2539 ได้รับคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ตามพระราชบัญญัติ ปีพ.ศ.2542 กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ซึ่งโรงเรียนได้เปิดทำการสอนมาก่อนแล้วเป็นเวลา 6 ปี

ในปี พ.ศ.2546 ได้รับคัดเลือกให้เป็น โรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนในฝันจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ.2548 ได้รับการประเมินและผ่านการประเมินให้เป็น โรงเรียน 1 อำเภอ 1 โรงเรียนในฝัน จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ที่ตั้ง หมู่ที่ 10 ตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย 64170 โทรศัพท์ 055-691255 โทรสาร 055691255

6.9 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอกรลาศ (กศน.)

ภาพที่ 95 โรงเรียนบ้านกง (ราษฎร์อุทิศ)

ตั้งอยู่ที่ : 199/3 ตำบล บ้านกร่าง อำเภอกรลาศ จังหวัดสุโขทัย 64170 โทรศัพท์: 055 625 095
สำนักงานเกษตรสุโขทัย สาขากรลาศ

6.10 ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลตำบลกรลาศ

ภาพที่ 96 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลกร

หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย 64170 โทรศัพท์: 055 691 158

6.11 ห้องสมุดบริการประชาชน อำเภอกงไกรลาศ

ภาพที่ 97 ห้องสมุดบริการประชาชน อำเภอกงไกรลาศ

ตั้งอยู่หน้าว่าการอำเภอกงไกรลาศ หมู่ที่ 2 ตำบลกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย 64170
โทร. 055-691029 <http://sukho.nfe.go.th/libkkl/>

6.12 ธนาคารออมสิน สาขาองไกรลาศ

ภาพที่ 98 ธนาคารออมสิน สาขาองไกรลาศ

ที่อยู่ 66/5 หมู่ 2 ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัด สุโขทัย 64170 โทรศัพท์ 0-5569-1232
โทรสาร 0-5569-1031 เวลาทำการ จันทร์-ศุกร์ เวลา 08:30-15:30

6.13 ธนาคารกรุงไทย สาขากงไกรลาศ

ภาพที่ 99 ธนาคารกรุงไทย สาขากงไกรลาศ

ที่อยู่ 28 หมู่ 2 ถนนสิงห์วัฒน์ ตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย 64170 โทรศัพท์
0-5569-1133 โทรสาร 0-5569-1131 เวลาทำการ จันทร์-ศุกร์ เวลา 08:30-16:30

6.14 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาขากงไกรลาศ

ภาพที่ 100 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาขากงไกรลาศ

ที่อยู่ 79/4 หมู่ 2 ถนนนราธิวาส ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมืองไทรโยค จังหวัดสุโขทัย 64170
โทรศัพท์ 0-5562-5163-4 เวลาทำการ จันทร์-ศุกร์ เวลา 08:30-15:30

6.15 ธนาคารกสิกร สาขาเมืองไทรโยค

ภาพที่ 101 ธนาคารกสิกรไทย สาขาเมืองไทรโยค

ที่อยู่ 28 หมู่ 2 ถนนสิงห์วัฒน์ ตำบลบ้านกร่าง อำเภอเมืองไทรโยค จังหวัดสุโขทัย 64170 โทรศัพท์
0-5569-1133 โทรสาร 0-5569-1131 เวลาทำการ จันทร์-ศุกร์ เวลา 08:30-16:30

6.16 ตลาดสดเทศบาลตำบลงิ้วไร่หลวง

ภาพที่ 102 ตลาดสดเทศบาลตำบลงิ้วไร่หลวง

ติดต่อที่สำนักงานเทศบาลตำบลงิ้วไร่หลวง เลขที่ 151/5 หมู่ 2 ตำบลบ้านกว้าง อำเภองิ้วไร่หลวง
จังหวัดสุโขทัย 64170 โทรศัพท์ 0-556-51158

7. ร้านค้าและร้านขายของฝาก

7.1 ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท

ภาพที่ 103 ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท

7.2 ร้านของฝาก ขนมหึงติ่มแจ้มประตูดาย (ศูนย์การเรียนรู้)

ภาพที่ 104 ร้านของฝาก ขนมหึงติ่มแจ้มประตูดาย (ศูนย์การเรียนรู้)

7.3 ร้านของฝากขนมหึงมาลี (ศูนย์การเรียนรู้)

ภาพที่ 105 ร้านของฝากขนมหึงมาลี (ศูนย์การเรียนรู้)

7.4 ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ

ภาพที่ 106 ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ

7.5 ร้านของฝากขนมฝัองแม่สงวน

ภาพที่ 107 ร้านของฝากขนมฝัอง ทองม้วนแม่สงวน

7.6 ร้านของฝากทุ่งทิพย์

ภาพที่ 108 ร้านของฝากทุ่งทิพย์

7.7 ร้านของฝากโกเชียร – เจ้ชีว

ภาพที่ 109 ร้านของฝาก โกเชียร – เจ้ชีว

8. ร้านอาหาร / ร้านกาแฟ

8.1 ร้านอาหารริมทาง

ภาพที่ 110 ร้านอาหารริมทาง

8.2 คริวชุมชนรงค์

ภาพที่ 111 ร้านอาหารริมทาง

8.3 ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ้าสา

ภาพที่ 112 ร้านอาหารริมทาง

8.4 ร้านก๋วยเตี๋ยวกะลา

ภาพที่ 113 ร้านก๋วยเตี๋ยวกะลา

8.5 ร้านก้วยจื๊บหม้อดิน

ภาพที่ 114 ร้านก้วยจื๊บหม้อดิน

8.6 ร้านผัดไทใบตอง

ภาพที่ 115 ร้านผัดไทใบตอง

8.7 ร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง

ภาพที่ 116 ร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง

8.8 ร้านกาแฟบ้านอ้อม

ภาพที่ 117 ร้านกาแฟบ้านอ้อม

ผลการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผลการศึกษาศักยภาพของชุมชนงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าศักยภาพของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนงไกรลาศนั้นมีความครอบคลุมตามองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทั้ง 5 ปัจจัย ดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) พบว่า อำเภองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก - ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) และเส้นทางนี้ยังเป็นเส้นทางสายสำคัญที่สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ นอกจากนี้จังหวัดสุโขทัยยังมีโครงข่ายการคมนาคมขั้นพื้นฐานที่สะดวกสบาย เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ สถานีขนส่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีความจำเป็นในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น จากข้อมูลดังกล่าว จึงมีความเป็นไปได้ว่า หากชุมชนงไกรลาศได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ครบวงจร พร้อมทั้งมีโครงข่ายการคมนาคมขนส่งที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดการกระจายตัวจากแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกที่สำคัญของจังหวัดสุโขทัย เพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวมายังชุมชนงไกรลาศได้

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) พบว่า ภายในอำเภองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น สถานีบริการเชื้อเพลิง ปตท. ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบวงจร สถานพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และโรงพยาบาลงไกรลาศ สถานีตำรวจภูธรงไกรลาศ นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารและร้านจำหน่ายของฝาก ได้แก่ ร้านอาหารฟ้าสีรุ่ง ครัวขุนณรงค์ ร้านอาหารริมกวง ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ้าสา ร้านก๋วยเตี๋ยวกะลา ร้านผัดไทใบตอง ร้านก๋วยจั๊บหม้อดิน (เจ๊ก) ร้านกาแฟบ้านอ้อม ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท ร้านของฝาก ขนมหิงตี่แม่ประตูดาย ร้านของฝาก ขนมหิงมาลี ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ ร้านของฝากขนมหิงแม่สงวน ร้านของฝากรุ่งทิพย์ และร้านของฝากโกเชียร - เจ้าจิ๋ว

3. ที่พัก (Accommodation) ลักษณะที่พักในอำเภองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นที่พักขนาดเล็ก มีสไตล์การตกแต่งที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ได้แก่ ไทยสมบุรณ์ บั๊กโฮม รีสอร์ท สุโขทัยพรเจริญ รีสอร์ท แอนด์สปา รับลม รีสอร์ท เพ็ญจันทร์ รีสอร์ท และข้าวสีทอง โฮเต็ลแอนด์รีสอร์ท ที่พักแต่ละแห่งจะตั้งอยู่ในรัศมีของย่านชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า ภายในอำเภองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการและไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ และยังสามารถนำมาเชื่อมโยงโครงข่ายให้เกิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้ เช่น 1) ชมความงามวัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรัทธาธรรม 2) เยี่ยมชมกุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง 3) สักการะหลวงพ่อยุหรือเจ้าอธิการอุย วัดบ้านกร่าง 4) สักการะหลวงพ่อดโต วัดบ้านกร่าง 5) เยี่ยมชมวัดกงไกรลาศ 6) สักการะหลวงพ่อดโต (วิหารลอย) 7) กราบไหว้ศาลเจ้าดาบทอง 8) เยี่ยมชมชุมชนชาวจีน 9) ชมบรรยากาศร้านโชห่วยในชุมชนที่ยังคงทำการค้าขายจนถึงปัจจุบัน 10) ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม 11) ประเพณีสลากภัตรผลไม้ 12) ประเพณีการบวชพระ

13) ประเพณีการแข่งขันเรือพาย 14) ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ 15) เทศกาลกินปลา 16) พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว 17) ชมการละเล่นกาปักไข่ 18) ชมการละเล่นลูกช่วง 19) ชมการทอเสื่อ 20) ชมการจักรสานเครื่องมือหาปลา 21) เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 22) เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน 23) เกาะกง 24) ชมหมู่บ้านกลางเกาะกง 25) เยี่ยมชมแพปลาริมน้ำยม 26) ชมการทำขนมผิงแบบเตาโบราณ 27) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพถักผ้าเช็ดเท้า 28) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม 29) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง 30) เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง 31) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น 32) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง 33) ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 34) เยี่ยมชมตลาดริมยม 2437 และ 35) นั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชน

5. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีการแบ่งลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีทธาธรรม 2) วิหารหลวงพ่อยุ 3) วิหารหลวงพ่โต 4) วัดกงไกรลาศ 5) ศาลเจ้าดาบทอง 6) ชุมชนชาวจีน 7) ตลาดริมยม 2437 8) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 9) หมู่บ้านทองม้วน 10) เกาะกง 11) หมู่บ้านกลางเกาะกง 12) แพปลา 13) ตลาดสินค้าชุมชน 14) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงดีมีประตุขาย และ 15) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงมาลี

ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ทีมวิจัยชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชนบ้านนอก ผู้นำชุมชนบ้านเหนือ ผู้นำชุมชน บ้านไร่ ผู้นำชุมชนบ้านใต้ ผู้นำชุมชนบ้านเหนืออง ผู้นำชุมชนราชภัฏอุทิศ ผู้นำชุมชนหมู่ 9 นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลองไกรลาศ รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลองไกรลาศ พระครูสุจิตต์ ธรรมะสุนทร ผู้แทนเทศบาลตำบลองไกรลาศ ผู้แทนจากที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ ผู้แทนจากโรงเรียนบ้านองราชภัฏอุทิศ ผู้แทนจากโรงเรียนอนุบาลองไกรลาศ ผู้แทนจากศูนย์การศึกษาเรียนรู้องกระบ (กศน.) ผู้แทนจากวัดกงไกรลาศ ผู้แทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานสุโขทัย ทีมอาจารย์พี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม นอกจากนั้นยังมีตัวแทนจากสถานประกอบการร้านค้า ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ได้ร่วมกันอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) เพื่อหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนองไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีขั้นตอนกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1. สร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องถึงหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) เน้นให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในที่ประชุมได้เสนอความคิดให้นำวัสดุจากธรรมชาติมาเป็นภาชนะในการใส่อาหาร เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากวัสดุจำพวกกะลามะพร้าว เครื่องปั้นดินเผา และใบตอง เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น และยังเป็นการสร้างมูลค่าให้กับทรัพยากรในท้องถิ่นอีกด้วย 2) เน้นให้จัดหากิจกรรมท้องถิ่นสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนงไกรลาศได้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานไปด้วย จึงได้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น เรียนรู้การทำขนมผิงต้มแม่ประตูดาย เรียนรู้การทำขนมผิงมาลี เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน เยี่ยมชมหมู่บ้านกลางเกาะกง เยี่ยมชมแพปลาริมน้ำยม ชมการทำขนมผิงแบบเตาโบราณ เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพปักผ้าเช็ดเท้า เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม และนั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชนชาวจีน กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวมาเยือนแล้วจะได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนด้วย ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ธรรมดาของผู้คนในชุมชน แต่สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ให้แก่ผู้มาเยือนได้สัมผัส พร้อมทั้งได้คุณค่าทางจิตใจกลับไปด้วย 3) เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยในที่ประชุมได้มีการพูดคุยกันว่า แต่ละคนสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนงไกรลาศได้ทั้งสิ้น เช่น คนขับรถคอกหมูก็สามารถมีส่วนร่วมในเรื่องของการนำพานักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชน เจ้าของร้านอาหาร เจ้าของร้านขายของฝาก เจ้าของกิจการที่พัก ล้วนแต่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนทั้งสิ้น หรือแม้แต่คนแก่ นักปราชญ์ของชุมชนก็สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องของการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวได้ นอกจากนั้นในส่วนของหน่วยงานราชการท้องถิ่น เช่น สถานพยาบาล สถานีตำรวจ ก็ถือว่าเป็นฟันเฟืองที่สำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน ดังนั้น ไม่ว่าใครจะประกอบอาชีพใด ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนงไกรลาศร่วมกันได้

2. สร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องในเรื่องของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถนำมาผนวกกับทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เช่น 1) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น ซึ่งในอำเภอองไกรลาศก็มีชุมชนชาวจีนอาศัยอยู่ และมีการสร้างบ้านเรือนในรูปแบบเฉพาะ จุดนี้ชุมชนสามารถนำมาเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ 2) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ภายในชุมชนมีพิพิธภัณฑสถานบ้าน (วัดงไกรลาศ) ซึ่งจะบอกเรื่องราวความเป็นมาของอำเภอองไกรลาศ รวมถึงเป็นแหล่งเก็บวัตถุโบราณที่ถูกล้นพบ หรือเป็นของสะสมในอดีต พร้อมทั้งมีเรื่องเล่าที่เป็น

ความเชื่อมากมายให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัส 3) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี ในชุมชนมีประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมากมาย ได้แก่ ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม ประเพณีสลากภัตรผลไม้ ประเพณีการบวชพระ ประเพณีการแข่งขันเรือพาย ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว การละเล่นกาฟักไข่ และการละเล่นลูกช่วง เป็นต้น ซึ่งประเพณีและการละเล่นเหล่านี้จะมีประวัติความเป็นมาและที่มาที่ไปอย่างชัดเจน และยังคงเป็นสิ่งที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน โดยชุมชนมีแนวความคิดที่จะนำประเพณีและการละเล่นเหล่านี้มาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่อย่างไรก็ตามจะต้องปฏิบัติเฉพาะวันสำคัญตามประเพณีเท่านั้น จะไม่มีการนำมาแสดงหรือเล่นในงานโดยทั่วไป เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสืบไป 4) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เนื่องจากชุมชนงไกรลาศมีความโดดเด่นในเรื่องของขนม และอาหารคาวที่เป็นผลิตภัณฑ์จากปลาในแม่น้ำยม ดังนั้นชุมชนและผู้ประกอบการร้านค้า จึงเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่สนใจในขั้นตอนการทำขนม เช่น ขนมทองม้วน ขนมผิง ได้มีโอกาสเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติ โดยชุมชนได้เปิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงต้มแหม่มประตูชัย ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงมาลี และหมู่บ้านทองม้วนขึ้น นอกจากนั้นผู้ประกอบการที่ทำผลิตภัณฑ์จากปลา เช่น ปลาร้า น้ำปลา ก็เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แวะเข้าไปชมแพปลาได้ ซึ่งจะได้เห็นกระบวนการคัดแยกปลาเล็กปลาน้อย การทำความสะอาดปลาก่อนนำมาแปรรูป เป็นต้น

3. สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของภาคีที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน เพื่อที่จะช่วยในเรื่องการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนในอนาคต โดยเริ่มต้นจาก 1) ชุมชนงไกรลาศเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างมากในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเป็นเจ้าภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยวจะต้องมีการเตรียมบุคลากรของชุมชน สร้างความเข้าใจถึงการเป็นเจ้าบ้านที่ดีควรประพฤติปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเกิดความประทับใจ นอกจากนั้นยังต้องมีการเตรียมการในเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายและรู้สึกถึงความปลอดภัย การเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องมีการเตรียมบุคลากรในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยผู้ที่มาให้ความรู้ก็คือผู้ที่ประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมเหล่านั้นอยู่แล้วเป็นผู้ให้ข้อมูล ถ้าในกรณีที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวคนในชุมชนก็เล็งเห็นว่าควรเป็นผู้รับผิดชอบในพื้นที่นั้น ๆ เป็นผู้ให้ข้อมูลจะเหมาะสมที่สุด การมีส่วนร่วมในการจัดแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม และสนับสนุนกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวของภาคีต่าง ๆ ถือว่าเป็นภารกิจหลักที่คนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะทำเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้ จะต้องได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ดังนั้นชุมชนจึงมีความเห็นว่า ควรมีการพูดคุยอย่างเป็นทางการถึงรูปแบบและการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้ทุกฝ่ายเข้าใจและรับรู้ตรงกันก่อน

จึงจะเริ่มเข้าสู่การพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบ 2) องค์กรชุมชน หรือกลุ่มชาวบ้านที่จัดการท่องเที่ยวในชุมชน จะต้องทำความเข้าใจกับคนในชุมชนถึงรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน พร้อมทั้งเชิญภาคีที่เกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ มาร่วมรับฟัง และบุคลากรในชุมชนจะต้องมีการเตรียมการต้อนรับในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถให้กับบุคลากรของชุมชน เช่น การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การอบรมมาตรฐานโฮมสเตย์ การอบรมสุขอนามัยในการประกอบอาหาร การอบรมบุคลิกภาพสำหรับผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อม และเสริมสร้างความมั่นใจให้กับบุคลากรของชุมชน 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว รวมถึงปรับปรุงซ่อมแซมในสิ่งที่จะใช้ในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น พื้นผิวของถนนควรอยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้สะดวก ระบบแสงสว่างในจุดต่าง ๆ จะต้องมีความพร้อม จำนวนห้องสุขาและความสะอาดต้องพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว ป้ายบอกทางควรมีความชัดเจน หน่วยรักษาความปลอดภัยควรมีการกระจายการทำงานในจุดต่าง ๆ ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม เป็นต้น 4) ภาคธุรกิจเอกชน ชุมชนมีความเห็นว่า ผู้ประกอบการรายใดที่ต้องการมีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชนสามารถติดต่อขอเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยการให้ข้อมูลที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์กับการท่องเที่ยว เพื่อให้ทางชุมชนทำการประชาสัมพันธ์แผนผังการท่องเที่ยว ซึ่งจะใส่รายละเอียดของที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของฝากของที่ระลึก จุดท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมไปถึงรายละเอียดในการเดินทาง ซึ่งถือว่าเป็นช่องทางการโฆษณาธุรกิจของชุมชนรูปแบบหนึ่ง 5) สถาบันการศึกษา สามารถเข้ามามีบทบาทช่วยการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ เช่น เปิดโอกาสให้นักเรียนหรือเยาวชนได้หารายได้พิเศษจากการมีส่วนร่วมในการเป็นมัคคุเทศก์ให้กับชุมชน เพื่อพานักท่องเที่ยวชมส่วนต่าง ๆ ภายในชุมชน นอกจากนั้นสถาบันการศึกษายังสามารถนำองค์ความรู้มาถ่ายทอดให้กับชุมชนเพื่อช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชนริมยี่ดด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกร่างและตำบลกง อำเภองกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้ 1) สร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR 2) ศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน 3) ศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 4) ศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยเป็นการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมของ 7 ชุมชนในตำบลบ้านกร่างและตำบลกง และใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยมีดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการสร้างเครือข่ายนักวิจัยชุมชน เพื่อร่วมพัฒนา CBT ด้วยกระบวนการ CBR

ผลจากการสร้างเครือข่ายทำให้นักวิจัยชุมชน และคนในชุมชนเกิดความกระตือรือร้น และมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความน่าสนใจแก่ผู้มาเยือน เพราะเริ่มเห็นว่าชุมชนของเราก็มียอดเยี่ยมแพ้อื่นเช่นกัน จึงทำให้คนในชุมชนเริ่มเข้าใจ และเห็นประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างถูกวิธี ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนในแง่มุมที่หลากหลาย นอกจากนั้นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือการยกระดับวิถีคิดเชิงระบบให้กับนักวิจัยชุมชน และทำให้เข้าใจถึงขั้นตอนของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งที่ผ่านมาคนในชุมชนมองว่างานวิจัยเป็นเรื่องไกลตัว และรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากแก่การเข้าใจ แต่เมื่อนักวิจัยชุมชนได้ลงมือปฏิบัติแล้วกับพบว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้

ผลการศึกษาประวัติความเป็นมาและพัฒนาการ รวมถึงสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

พัฒนาการและประวัติความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน สามารถอธิบายได้ ดังนี้

อำเภองกงไกรลาศ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุโขทัย ที่มีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับจังหวัดสุโขทัย อำเภอแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ที่น่าศึกษาค้นคว้า การดำเนินวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ภูมิปัญญาบรรพบุรุษ สภาพทางสถาปัตยกรรม อาคารบ้านเรือน ตลอดจนเรื่องราวในอดีตที่ยังมีร่องรอยหลักฐาน และเรื่องเล่าที่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ดนตรี นาฏศิลป์ อาหารพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ยังคงไว้ซึ่งแบบสังคมในอดีต ที่ยังมีให้เห็นอยู่ในอำเภอ เทศบาลตำบลกงไกรลาศ ได้เห็นถึงความสำคัญและเป็นสิ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้ดำรงอยู่ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วม และปลูกฝังค่านิยม ของคนทุกกลุ่มวัยด้วยวิธีการที่ประชาชนต้องเกิดความภาคภูมิใจ เต็มใจเข้ามามีส่วนร่วม และความรู้สึกหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั่งรถคอกหมู ชิมขนม กินปลาน้ำยัม ชมตลาดโบราณ เป็นการต่อยอดการพัฒนา กลุ่มอาชีพกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนจากหลากหลายอาชีพซึ่งเป็นแหล่งผลิตสินค้า OTOP ที่มีชื่อเสียง เช่น ขนมผิง ขนมทองพับ ขนมทองม้วน น้ำปลาร้าที่ขึ้นชื่อ มีปลาน้ำจืดที่อร่อยที่สุด ประกอบกับร้อยเรียงเรื่องราววิถีชีวิตแม่น้ำยัมและเมืองท่าขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ในอดีต ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอำเภอองไกรลาศในอดีตกว่า 130 ปี

ชุมชนดั้งเดิมเป็นคนไทยในพื้นที่ที่อยู่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่างๆ เนื่องจากอำเภอองไกรลาศมีทำเลดี เป็นที่ราบลุ่ม ต่อมาจึงมีคนเชื้อสายจีนและลาวโซ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ด้วยชุมชนเดิมจะอาศัยอยู่บริเวณบ้านทางตลาดและตำบลป่าแฝก ส่วนบริเวณบ้านน้ำเรื่อ ตำบลท่าฉนวน บ้านเนินหัวและตำบลกงส่วนใหญ่จะเป็นพวกลาวโซ่งที่อพยพมาจากจังหวัดลพบุรีโดยทางเรือและประมาณ 40 ปีที่ผ่านมาบางส่วนที่อพยพ มาจากจังหวัดสิงห์บุรี สุพรรณบุรี โดยทางบก นอกจากนี้ยังมีชาวจีนมาประกอบอาชีพค้าขายและต่อมาอพยพมาตั้งถิ่นฐานในอำเภอองไกรลาศเป็นการถาวรอีกด้วย ทำให้คนในตลาดส่วนใหญ่เป็นพวกที่มีเชื้อสายจีนจนถึงในยุคปัจจุบัน

พ.ศ.2437 นายอำเภอคนแรกคือ พระยาองไกรลาศ ซึ่งที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ ตั้งอยู่บนเกาะเล็กๆ ที่มีชื่อว่า “เกาะกง” มีแม่น้ำยัมล้อมรอบ ชาวบ้านในสมัยนั้นจะอาศัยอยู่ในแพ ซึ่งมีพื้นเพมาจากพระนครศรีอยุธยาที่มีเชื้อสายจีนมาเพื่อค้าขายพอลงฤดูน้ำหลาก ระดับน้ำท่วมสูง ไม่สะดวกในการดำรงชีพ

พ.ศ.2460 สมัยหลวงบุรีไทยพิทักษ์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอทางราชการได้เปลี่ยนชื่ออำเภอองไกรลาศเป็นอำเภอบ้านไกรและในปีเดียวกันได้ย้ายที่ว่าการอำเภอองไกรลาศจากเกาะกงไปอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำยัม ห่างจากที่เดิมประมาณ 15 เส้น

พ.ศ.2482 นายเปลี่ยน สิทธิเวช ดำรงตำแหน่งนายอำเภอทางราชการได้เปลี่ยนชื่ออำเภอบ้านไกรเป็นอำเภอองไกรลาศดั้งเดิม เนื่องจากชื่ออำเภอองไกรลาศปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยมาช้านาน

พ.ศ.2505 นายเอื้อน รงค์ทอง ดำรงตำแหน่งนายอำเภอองไกรลาศ เห็นว่าบริเวณที่ตั้งที่ว่าการอำเภอหลังตลาดตำบลกงคับแคบและไม่สามารถขยายได้ฤดูฝนน้ำท่วมไม่เหมาะสมที่จะตั้งที่ว่าการอำเภอและอาคารที่ว่าการอำเภอองไกรลาศชำรุดทรุดโทรมมาก ประกอบกับตั้งอยู่ห่างไกลสถานีตำรวจภูธรอำเภอองไกรลาศถึง 3 กิโลเมตร จึงทำเรื่องขออนุญาตกระทรวงมหาดไทย ขอย้ายที่ว่าการอำเภอองไกรลาศจากหมู่ 10 ตำบลกง ไปตั้งริมถนนสิงห์ฉนวน (ถนนสาย 9) หลักกิโลเมตรที่ 21 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านกร่าง กระทรวงมหาดไทยอนุมัติให้ย้ายที่ว่าการได้เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2505

บ้านกง แต่เดิมเป็นท่าเรือที่ใช้ขนส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ มาขึ้นที่ท่านี้โดยมีการใช้เรือลากจูงมาครั้งละประมาณ 10 ลำ อาจจะใช่ เรือกลไฟไปลากเรือเอี่ยมจันทน์อีกทีหนึ่งนอกจากนี้บริเวณบ้านกงยังเป็นจุดลงเรือของชาวบ้านเพื่อเดินทางไปยังอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกอีกด้วย คนในอดีตจึงได้อาศัยลำน้ำยัมเป็นหลักสัญจรไปมาผู้ที่เดินทางสัญจรไปมาจะต้องเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการเดินเรือและแข็งแรงเพราะไม่เช่นนั้นอาจเกิดอุบัติเหตุและอันตรายได้ง่ายเนื่องจากกระแสน้ำแรงและสภาพเกาะแก่งมีให้เห็นโดยทั่วไป ประกอบกับมีกระแสน้ำวนด้วย

สมัยก่อนจะเป็นเรือแจว ส่วนเรือรับจ้างจะมี “เรือเครื่องบึก” ที่รับจ้างทั้งขนคนและขนสินค้า อัตราค่าโดยสารในสมัยนั้น 3 บาทต่อคน หากรวมสินค้าด้วยก็เป็น 5 บาท เรือรับจ้างจะมาขึ้นที่ “ท่าเรือบ้านกง” ซึ่งในสมัยนั้นท่าเรือดังกล่าวจัดเป็นศูนย์กลางของการขนส่งและเป็นแหล่งที่ตั้งของชุมชน และที่ท่าเรือจะมีกรรมกร(จับกัง)คอยรับจ้างขนสินค้าระหว่างท่าเรือกับตลาดเป็นจำนวนมากต่อมามี “เรือทุ่น” (เป็นเรือรับจ้างที่มีหลังคาเป็นสังกะสีโค้งกลางลำเรือเพื่อกันแดดและกันฝนซึ่งอัตราค่าโดยสารจะถูกกว่าเรือเครื่อง แต่แล่นช้ากว่า) หากชาวบ้านจะไปสุโขทัยก็ต้องไปขึ้นที่ท่าเรือประเสริฐ เวลาหน้าน้ำเรือก็จะสามารถเข้ามาถึงท่าเรือได้เลย แต่ถ้าเป็นหน้าแล้งชาวบ้านต้องนั่งเกวียนหรือเดินไปลงเรืออีกทอดหนึ่ง ถนนสายแรกที่สร้างในอำเภอเป็นถนนสายใน ชื่อถนนนรานุกุลกิจสร้างเมื่อประมาณปีพ.ศ.2462 สร้างโดย หลวงนรานุกุลกิจ ซึ่งเป็นนายอำเภอขณะนั้น

นับตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๕ เป็นต้นมาถือได้ว่าการเดินทางระหว่างกันทางบกเป็นสิ่งที่เข้ามามีบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรเป็นอย่างมากและมีผลทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแพเริ่มลดน้อยลงและอพยพเคลื่อนย้ายมาปักหลักถาวรบนบกแทน รถยนต์เริ่มใช้ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แก่ เชฟของนายชิงชัย (ชาวจีน) รถเชฟนี้เป็นเครื่อง 4 สูบ ใช้น้ำมัน และใช้เป็นรถโดยสารที่วิ่งไปจังหวัดสุโขทัยวันละ 1 เที่ยว สำหรับรถยนต์ที่ใช้ไปจังหวัดพิษณุโลกก็มีวันละ 1 เที่ยว ถ้าเดินทางไปจังหวัดพิษณุโลกต้องพักค้างที่พิษณุโลก 1 คืน สำหรับการเดินทางไปกรุงเทพต้องค้างที่พิษณุโลก 1 คืน ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 มีรถของนายใหญ่ ภูมิประพัธ เป็นรถยนต์ใช้ถ่านและพัฒนามาเป็นรถลูกช้าง (รถสีฟ้า) ใช้น้ำมันเบนซินและพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเคยรับสั่งว่าอำเภองกรไกรลาศเป็นแอ่งกระทะสามารถเป็นพื้นที่รับน้ำจากแม่น้ำยมได้ การทำนาในอดีตเป็นการทำเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือน หากมีเหลือก็จะนำมาขายและใช้แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน อดีตการทำนาใช้วิธีหว่านเพราะสภาพพื้นดินเป็นที่ลุ่มน้ำหลากอยู่นานจึงต้องเป็นนาหว่านเหมือนกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียกว่า “ข้าวนางลอย”

แต่ก่อน ชาวประมงจะอยู่อาศัยกันในแพ โดยใช้ไม้บวบ (ไม้ไผ่) มาหนุนแพให้ลอยมีทั้งแพชนิด 2 บวบกับชนิด 3 บวบ การมัดบวบใช้ไม้ไผ่ 50 ลำ มัด 1 มัด เท่ากับ 1 บวบ ถ้าคนมีฐานะจะใช้ไม้เนื้อแข็งพาดบวบทำพื้นและฝาห้องก็มี การใช้น้ำของชาวแพจะใช้วิธีแกว่งสารส้มเพื่อให้ใส เดิมนั้นแพหมดไปแล้วเพราะแม่น้ำยมแห้งโดยเฉพาะช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน

การผลิตน้ำปลาจากปลาสร้อยก็เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน อันเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ทำรายได้ให้แก่ชาวบ้านตำบลกง อำเภองกรไกรลาศ มาช้านานแล้ว นอกจากนี้ตำบลกงยังมีชื่อเสียงในการทำปลาไร่ซึ่งทำจากปลาช่อน และปลาเค็มอีกด้วย

อาชีพดั้งเดิมของคนในตำบลกง ร้อยละ 90 ทำการประมงบริเวณริมแม่น้ำยม โดยใช้วิธีทอดแหต้อน สมัยนั้นมีปลาชนิดดีตัวสีขาว ให้สังเกตว่าแม่น้ำยมเป็นแม่น้ำที่มีน้ำขุ่น และมีปลาเยอะมาก ปลาที่อยู่ในลุ่มน้ำขุ่นจึงมีสีขาวหาก เป็นปลาที่อยู่ในน้ำใสปลาจะสีขุ่นปลาที่หาได้ชุกชุมสมัยนั้นได้แก่ ปลาม้า ปลาเนื้ออ่อน ปลาชะโด ปลากะพง (เหมือนปลาช่อน) ปลาอิทก(ขนาดใหญ่เท่าปลาบึกน้ำหนักตัว 100-200

กิโลกรัม คนถื่นนี้แต่ก่อนไม่รู้จักปลาบึก รู้จักแต่ปลาอิทก เวลาหามต้องใช้เชือกร้อยโดยใช้ไม้ไผ่เป็นลำเป็นคานหาม)

การทำทองม้วนและขนมผิงเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นในอำเภอองไกรลาศเมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว ประมาณ พ.ศ.2516 แม่สงวน เหลืองสุวรรณ ได้ริเริ่มทำทองม้วนขึ้นเป็นรายแรกของตำบลกง และในปีพ.ศ.2523 นายอาษา เมฆสุวรรณ ได้นำทองม้วนของแม่สงวน เหลืองสุวรรณ ขึ้นทูลเกล้าถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ส่วนขนมผิงที่มีชื่อเสียงมากเคยออกรายการของสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 7 คือ “ขนมผิงแฉ่ประตูปาย” ของคุณติ่ม สาเหตุที่ได้ชื่อว่า “แฉ่ประตูปาย” เนื่องจากมีลูกค้าต่อคิวแย่งกันซื้อเป็นจำนวนมากจนเจ้าของร้านคือ คุณติ่มต้องแฉ่ประตูปายเป็นบานไม้พับให้เหลือช่องเล็ก ๆ จึงขายให้แก่ลูกค้า (ปัจจุบันร้านนี้ก็ยังมีขนมผิงอยู่ไม่เปิดกว้างเหมือนร้านอื่น ๆ ทั่วไป)

เคยมีคำกล่าวว่า “อยากมั่งมีไปอยู่ศรีสำโรง อยากฉิบหายตายโหงไปอยู่องไกรลาศ” ทั้งนี้เนื่องจากอำเภอศรีสำโรงมีความอุดมสมบูรณ์มาก ในขณะที่อำเภอองไกรลาศ เคยเป็นพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมอยู่เป็นประจำทำให้ปลูกอะไรไม่ได้ ในช่วงประมาณปี พ.ศ.2496 – 2510 มีน้กลองหัวไม้มาก เคยมีสถิติผู้ถูกฆ่าตายในอำเภอนี้ถึง 38 คนต่อเดือนน้กลองหัวไม้มีทั้งที่มาจากสุโขทัยและพิษณุโลก และคนพื้นที่ อำเภอองไกรลาศเอง โดยจะมารวมกันอยู่ที่เรียกว่า สุมโจร ในปี พ.ศ.2516 น้กลองหัวไม้หรือสุมโจรได้หมดไปเนื่องจากมาตรการเด็ดขาดของภาครัฐและการวิสามัญฆาตกรรมของตำรวจคนที่เป็นสื่อในความหมายของชาวองไกรลาศ จะมี 2 ความหมาย คือ สื่อที่หมายถึงคนที่ดีแต่มีจิตใจน้กลอง หัวกว้างมีลักษณะของผู้นำคนลักษณะเช่นนี้จะได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน สำหรับความหมายที่ 2 จะหมายถึงพวกที่มีฐานะยากจนมีส้นดานในการปล้นเป็นพวกมิจฉาชีพและส่วนใหญ่จะเป็นคนต่างถิ่นมิใช่คนพื้นเพของอำเภอองไกรลาศประมาณ 10 ปีที่แล้วมา อำเภอองไกรลาศ เป็นพื้นที่ที่มีงูเห่าชุมมากในอดีตเป็นอำเภอที่ได้ชื่อว่า กลางหาวมีแมงดา กลางดินมีน้ำมัน แต่ในปัจจุบันแมงดาไม่มีให้เห็นแล้ว

ในเรื่องการศึกษา เด็กจะเรียนหนังสือตามวัด จนปี พ.ศ.2474 มีโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเปิดสอนตามหลักสูตรภาคบังคับของกระทรวงศึกษาธิการ ชื่อโรงเรียนกง 1 ราษฎร์อุทิศ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนบ้านกง(ราษฎร์อุทิศ)) โดยมีขุนสวัสดิ์ สวัสดิ์ เป็นผู้อุทิศที่ดินให้และประชาชนเป็นผู้ช่วยกันสร้าง มีนายบุญมา ปรีชาชาญ เป็นครูใหญ่คนแรก การเปิดสอนครั้งแรกมีถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และมีนักเรียนหญิง - ชาย ตั้งแต่ครั้งแรกที่เปิดสอน ต่อมา มีการตั้งโรงเรียนขึ้นอีก 4 โรงเรียน

วิถีชีวิต แต่เดิมบ่อน้ำกลางหมู่บ้านเป็นสถานที่พบปะสังสรรค์และจัดงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น การเล่นช่วง การเล่นเตย นางสุม นางดั่ง นางชิงลม เป็นต้น ต่อมาเมื่อไฟฟ้าและน้ำประปาเข้าถึงหมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2530 ก็เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกขึ้นมาและทำให้วิถีชีวิตของชาวองไกรลาศเปลี่ยนแปลงไป

เพลงประจำที่หนุ่มสาวขับร้องเมื่อพบกันที่บ่อน้ำในบริเวณที่ไปตักน้ำหรืออาบน้ำในทำนองต่อว่าต่อขาน จะเป็นเพลงที่ร้องเล่นพร้อมกัน ปัจจุบันเพลงนี้ก็ยังคงมีอยู่ คือ หนุ่มรูปหล่อกินน้ำบ่อลื่นน้ำฝนอย่าไปรักเขาเลยพ่อหน้มน เรามันจนเขาถึงไม่แล ไกรโนไมใช่พวกกลางนา ไ้อ้วกเดินมาเรียกว่า “ไกรนอก”

ความภาคภูมิใจของชาวตำบลงไกรลาศนั้น ถึงแม้จะประกอบด้วยหลากหลายเชื้อชาติ มีทั้ง จีน ลาว ไทย แต่ด้วยความที่เป็นคนมีน้ำใจ โอบอ้อมอารี ความสมัคสมานสามัคคี ทำให้ชุมชนแห่งนี้อยู่กันอย่างกลมกลืน เหมือนพี่น้องมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนได้ทำการสำรวจทรัพยากรที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำข้อมูลไปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน โดยมีประเด็นการศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ ดังนี้

1. ด้านโบราณสถาน ประกอบไปด้วย วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีธาตุธรรม วัดกงไกรลาศ หลวงพ่อโต ศาลเจ้าดาบทอง และชุมชนชาวจีน

2. ด้านความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (เรื่องเล่า) ประกอบไปด้วย ตำนานหลวงพ่อยิ้ม ตำนานหลวงพ่อยุ อภินิหารของหลวงพ่อดิวหารลอย การไหว้ครู ประมงของชุมชนโบราณงไกรลาศ การเลี้ยง ผักบ้าน และการสวดมนต์ปลาซ่อน

3. ด้านประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน ประกอบไปด้วย งานเพ็ญเดือน 3 (ขึ้น 14-15 ค่ำ เดือน 3 แรม 1 ค่ำ) สลากภัตรข้าวหลาม งานเพ็ญเดือน 4 (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 แรม 1 ค่ำ) สลากภัตรผลไม้ (เดือนเมษายน - เดือนพฤษภาคม) 15 ค่ำ เดือน 6 ประเพณีการบวชพระ พิธีโกนจุก ประเพณีแข่งขันเรือพาย ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ เทศกาลกินปลา ประเพณีการเผาศพ พิธีรับขวัญข้าว การจักรสานเครื่องมือหาปลา กาฟักไข่ การละเล่นอีกหนึ่งของคนในชุมชน การละเล่นลูกช่วง และการทอเสื่อ

4. พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ด้านโบราณวัตถุ ประกอบไปด้วย พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) กลองเรียกผี และรูปแบบเงินของชาวจีน

5. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประกอบไปด้วย การชมวิถีชีวิตของชาวนาของชุมชนตำบลบ้านกร่าง และตำบลงไกรลาศ เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน เกาะกง ชุมชนชาวจีน แผลปลา ศาลเจ้าพ่อดาบทอง ตลาดสินค้าชุมชน เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพผักผ้าเช็ดเท้า เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง กราบไหว้หลวงพ่อดิว (วิหารลอย) วัดกงไกรลาศ ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม ตลาดริมยม 2437 และนั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชนชาวจีน

6. สถานที่ราชการและหน่วยงานต่าง ๆ ในชุมชนริมยม ประกอบไปด้วย ที่ว่าการอำเภอองไกรลาศ สำนักงานเทศบาลตำบลงไกรลาศ สถานีตำรวจภูธรองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย สำนักงานสาธารณสุขอำเภอองไกรลาศ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลงไกรลาศ โรงพยาบาลงไกรลาศ สำนักงานไปรษณีย์ไทย สาขางองไกรลาศ โรงเรียนอนุบาลองไกรลาศ โรงเรียนบ้านกงราชภูมิรัฐกิจ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอองไกรลาศ (กศน.) ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลตำบลงไกรลาศ ห้องสมุดบริการประชาชน อำเภอองไกรลาศ ธนาคารออมสิน สาขางองไกรลาศ ธนาคารกรุงไทย สาขางองไกรลาศ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สาขางองไกรลาศ ธนาคารกสิกร สาขางองไกรลาศ และตลาดสดเทศบาลตำบลงไกรลาศ

7. ร้านค้าและร้านขายของฝาก ประกอบไปด้วย ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท ร้านของฝาก ขนมหิงต้มแม่ประตูลาย (ศูนย์การเรียนรู้) ร้านของฝากขนมหิงมาลี (ศูนย์การเรียนรู้) ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ ร้านของฝากขนมหิงแม่สงวน ร้านของฝากรุ่งทิพย์ และร้านของฝากโกเชียร - เจ้าจิ๋ว

8. ร้านอาหาร / ร้านกาแฟ ประกอบไปด้วย ร้านอาหารริมทาง ครั้วขุนณรงค์ ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ้าสา ร้านก๋วยเตี๋ยวกะลา ร้านก๋วยจั๊บหม้อดิน ร้านผัดไทใบตอง ร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง และร้านกาแฟบ้านอ้อม

จากข้อมูลการสำรวจทรัพยากรของชุมชนงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่า ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนสามารถจำแนกรูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนได้หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม เช่น การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี และการท่องเที่ยวเชิงอาหาร

ผลการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การศึกษาศักยภาพของชุมชนงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย พบว่าศักยภาพของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนงไกรลาศนั้นมีความครอบคลุมตามองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทั้ง 5 ปัจจัย ดังนี้

1. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) พบว่า อำเภองกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ในแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก - ตะวันตก (East-West Economic Corridor: EWEC) และเส้นทางนี้ยังเป็นเส้นทางสายสำคัญที่สามารถเดินทางเชื่อมโยงไปยังภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ นอกจากนี้จังหวัดสุโขทัยยังมีโครงข่ายการคมนาคมขั้นพื้นฐานที่สะดวกสบาย เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ สถานีขนส่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีความจำเป็นในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น จากข้อมูลดังกล่าว จึงมีความเป็นไปได้ว่า หากชุมชนงไกรลาศได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ครบวงจร พร้อมทั้งมีโครงข่ายการคมนาคมขนส่งที่มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวเกิดการกระจายตัวจากแหล่งท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกที่สำคัญของจังหวัดสุโขทัย เพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวมายังชุมชนงไกรลาศได้

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) พบว่า ภายในอำเภองกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น สถานีบริการเชื้อเพลิง ปตท. ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบวงจร สถานพยาบาล ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และโรงพยาบาลงไกรลาศ สถานีตำรวจภูธรงไกรลาศ นอกจากนี้ยังมีร้านอาหารและร้านจำหน่ายของฝาก ได้แก่ ร้านอาหารฟ้าสีรุ้ง ครั้วขุนณรงค์ ร้านอาหารริมทาง ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ้าสา ร้านก๋วยเตี๋ยวกะลา ร้านผัดไทใบตอง ร้านก๋วยจั๊บหม้อดิน (เจ็ก) ร้านกาแฟบ้านอ้อม ศูนย์ OTOP ภาคเหนือตอนล่าง เพ็ญจันทร์รีสอร์ท ร้านของฝาก ขนมหึงต้มแม่ประตู่ขาย ร้านของฝาก ขนมหึงมาลี ร้านของฝากทองม้วนพ่อเจริญ ร้านของฝากขนมหึงแม่สงวน ร้านของฝากรุ่งทิพย์ และร้านของฝากโกเชียร – เจ้าชีว

3. ที่พัก (Accommodation) ลักษณะที่พักในอำเภองกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ส่วนใหญ่เป็นที่พักขนาดเล็ก มีสไตล์การตกแต่งที่มีความกลมกลืนกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมโดยทั่วไป ได้แก่ ไทยสมบูรณ์ บิ๊กโฮม รีสอร์ท สุโขทัยพรเจริญ รีสอร์ท แอนด์สปา รับลม รีสอร์ท เพ็ญจันทร์ รีสอร์ท และข้าวสีทอง โฮเทลแอนด์รีสอร์ท ที่พักแต่ละแห่งจะตั้งอยู่ในรัศมีของย่านชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย

4. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า ภายในอำเภองกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการและไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ และยังสามารถนำมาเชื่อมโยงโครงข่ายให้เกิดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้ เช่น 1) ชมความงามวัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์

ศรัทธาธรรม 2) เยี่ยมชมกุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง 3) สักการะหลวงพ่อยู่หรือเจ้าอธิการอยู่ วัดบ้านกร่าง 4) สักการะหลวงพ่โต วัดบ้านกร่าง 5) เยี่ยมชมวัดกงไกรลาศ 6) สักการะหลวงพ่โต (วิหารลอย) 7) กราบไหว้ศาลเจ้าดาบทอง 8) เยี่ยมชมชุมชนชาวจีน 9) ชมบรรยากาศร้านโชห่วยในชุมชนที่ยังคงทำการค้าขายจนถึงปัจจุบัน 10) ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม 11) ประเพณีสลากภัตรผลไม้ 12) ประเพณีการบวชพระ 13) ประเพณีการแข่งขันเรือพาย 14) ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ 15) เทศกาลกินปลา 16) พิธีรับขวัญข้าวและการทำบุญลานข้าว 17) ชมการละเล่นกาฟักไข่ 18) ชมการละเล่นลูกช่วง 19) ชมการทอเสื่อ 20) ชมการจักสานเครื่องมือหาปลา 21) เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 22) เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน 23) เกาะกง 24) ชมหมู่บ้านกลางเกาะกง 25) เยี่ยมชมแพปลาริมน้ำยม 26) ชมการทำขนมผิงแบบเตาโบราณ 27) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพถักผ้าเช็ดเท้า 28) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม 29) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง 30) เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง 31) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น 32) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง 33) ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 34) เยี่ยมชมตลาดริมยม 2437 และ 35) นั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชน

5. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวภายในอำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย มีการแบ่งลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรัทธาธรรม 2) วิหารหลวงพ่อยู่ 3) วิหารหลวงพ่โต 4) วัดกงไกรลาศ 5) ศาลเจ้าดาบทอง 6) ชุมชนชาวจีน 7) ตลาดริมยม 2437 8) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 9) หมู่บ้านทองม้วน 10) เกาะกง 11) หมู่บ้านกลางเกาะกง 12) แพปลา 13) ตลาดสินค้าชุมชน 14) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงติ่มแ้มประตูขาย และ 15) ศูนย์การเรียนรู้ขนมผิงมาลี

จากผลการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนกงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงทำให้ทราบถึงอัตลักษณ์และความโดดเด่นของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน จึงเป็นที่มาของการสร้างปฏิทินการท่องเที่ยว 12 เดือนของชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ปฏิทินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ					
ลำดับที่	ชื่องาน	รายละเอียด	วันที่จัดงาน	สถานที่จัดงาน	ติดต่อ
1	งานเทศกาลกินปลา	- จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) - การแข่งขันกินปลา - การประกวดธิดาปลา - การแข่งขันนักร้อง แดนเซอร์ - การแข่งขันปั่นจักรยาน แล่นสปี	27 พ.ย. - 2 ธ.ค. (ของทุกปี)	บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอเกรียงไกร	ที่ว่าการอำเภอเกรียงไกร 055-691-030 สำนักงานเทศบาลตำบลเกรียงไกร 055-691-158 ต่อ 14
2	ตลาดริมน้ำ 2437	- ชมตลาดย้อนยุคโบราณ - จำหน่ายอาหารพื้นเมือง - กิจกรรมการแสดงต่างๆ - ชมวงดนตรีริมน้ำคอมโบ้	วันศุกร์และเสาร์แรกของเดือน	หน้าวัดกงไกร	สำนักงานเทศบาลตำบลเกรียงไกร 055-691-158 ต่อ 14
3	งานเพ็ญเดือน 3	- ประเพณีเผาข้าวหลาม - ปิดทองหลวงพ่ออยู่ - ทำบุญโรงทาน	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3	วัดบ้านกร่าง	วัดบ้านกร่าง
4	งานเพ็ญเดือน 4	ปิดทองหลวงพ่อโต ประเพณีสลากภัตข้าวหลาม ประเพณีงานบวชนาคหมู่ ทำบุญโรงทาน	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4	วัดกงไกร	วัดกงไกร 055-691-407 สำนักงานเทศบาลตำบลเกรียงไกร 055-691-158 ต่อ 14
5	แห่กระฐินทางน้ำ	การทอดกระฐิน ทำบุญโรงทาน	เพ็ญเดือน 12 (ช่วงออกพรรษา)	วัดกงไกร	วัดกงไกร 055-691-407
6	ทำบุญลานข้าว		เดือนกุมภาพันธ์	วัดกงไกร	วัดกงไกร 055-691-407
7	ประเพณีแข่งขันเรือพาย		เดือนตุลาคม	บริเวณหน้าศาลเจ้าดาบทอง	สำนักงานเทศบาลตำบลเกรียงไกร 055-691-158 ต่อ 14
8	งานหลวงพ่อเย็น	ปิดทองหลวงพ่อโต ทำบุญโรงทาน	17 ธันวาคม (ของทุกปี)	วัดกงไกร	วัดกงไกร 055-691-407
9	การแข่งขันกีฬารถเดินตาม (รถอีโก้ง) (รถอีโก้ง)	- การแข่งขันรถเดินตาม (รถอีโก้ง) - ร้านค้าประชาชน	ช่วงเดือนสิงหาคม (หลังฤดูเก็บเกี่ยว)	หน้า อบต.ง	อบต.ง 055-691-512

ผลการศึกษาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดทำแผนในการพัฒนาของชุมชนเกรียงไกรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ผลจากการสนทนากลุ่มย่อย (Small Group Discussion) โดยทำการสนทนาในประเด็นแนวทางการพัฒนาชุมชนเกรียงไกรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้นำชุมชนบ้านนอก ผู้นำชุมชนบ้านเหนือ ผู้นำชุมชน บ้านไร่ ผู้นำชุมชนบ้านใต้ ผู้นำชุมชนบ้านเหนืออง ผู้นำชุมชนราษฎร์อุทิศ ผู้นำชุมชนหมู่ 9 นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเกรียงไกร รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเกรียงไกร พระครูสุจิตต์ ธรรมะสุนทร ผู้แทนเทศบาลตำบลเกรียงไกร ผู้แทนจากที่ว่าการอำเภอเกรียงไกร ผู้แทนจากโรงเรียนบ้านราษฎร์อุทิศ ผู้แทนจากโรงเรียนอนุบาลเกรียงไกร ผู้แทนจากศูนย์การศึกษาเรียนรู้กระบอบ (กศน.) ผู้แทนจากวัดกงไกร ผู้แทนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานสุโขทัย ทีมอาจารย์พี่เลี้ยงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และตัวแทนจากสถานประกอบการร้านค้า ที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก จึงทำให้ทีมวิจัยชุมชนได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนเกรียงไกร ซึ่งมีแนวทางการพัฒนาที่สามารถอธิบายเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

การที่จะพัฒนาชุมชนเกรียงไกรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องมีการสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) เน้นให้คนในชุมชนรู้จักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในที่ประชุมได้เสนอ

ความคิดให้นำวัสดุจากธรรมชาติมาเป็นภาชนะในการใส่อาหาร เพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว 2) เน้นให้จัดหากิจกรรมท้องถิ่นสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชุมชนงไกรลาศได้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งได้รับความสนุกสนานไปด้วย จึงได้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น เรียนรู้การทำขนมผิงต้มแหม่มประตูขาย เรียนรู้การทำขนมผิงมาลี เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน เป็นต้น 3) เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยในที่ประชุมได้มีการพูดคุยกันว่า แต่ละคนสามารถมีส่วนร่วมในการช่วยกันพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนงไกรลาศได้ทั้งสิ้น เช่น คนขับรถคอกหมูก็สามารถมีส่วนร่วมในเรื่องของการนำพานักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

นอกจากนั้นจะต้องสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้องในเรื่องของรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถนำมาผนวกกับทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม 1) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น สอดคล้องกับทรัพยากรของชุมชนที่สามารถนำเสนอในเรื่องของวิถีชีวิตชุมชนชาวจีนได้ 2) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับการที่ภายในชุมชนมีพิพิธภัณฑสถานบ้าน (วัดกงไกรลาศ) ซึ่งจะบอกเรื่องราวความเป็นมาของอำเภอองไกรลาศ รวมถึงเป็นแหล่งเก็บวัตถุโบราณที่ถูกค้นพบ หรือเป็นของสะสมในอดีต 3) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี เนื่องจากในชุมชนมีประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมากมาย ได้แก่ ประเพณีสลากภัตข้าวหลาม ประเพณีสลากภัตผลไม้ ประเพณีการบวชพระ ประเพณีการแข่งขันเรือพาย ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ พิธีรับขวัญข้าว และการทำบุญลานข้าว การละเล่นกาฟักไข่ และการละเล่นลูกช่วง เป็นต้น ซึ่งประเพณีและการละเล่นเหล่านี้จะมีประวัติความเป็นมาและที่มาที่ไปอย่างชัดเจน และยังคงเป็นสิ่งที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจวบจนปัจจุบัน 4) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร เนื่องจากชุมชนงไกรลาศมีความโดดเด่นในเรื่องของขนม และอาหารคาวที่เป็นผลิตภัณฑ์จากปลาในแม่น้ำยม ดังนั้นชุมชนและผู้ประกอบการร้านค้า จึงเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวที่สนใจในขั้นตอนการทำขนม เช่น ขนมทองม้วน ขนมผิง ได้มีโอกาสเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติ

สิ่งสำคัญของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกประการหนึ่งคือ การสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของภาคีที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน เพื่อที่จะช่วยในเรื่องการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนในอนาคต โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. ชุมชนงไกรลาศเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องเข้ามามีบทบาทอย่างมากในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเป็นเจ้าภาพในการต้อนรับนักท่องเที่ยว จะต้องมีการเตรียมบุคลากรของชุมชน สร้างความเข้าใจถึงการเป็นเจ้าบ้านที่ดีควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเกิดความประทับใจ นอกจากนั้นยังต้องมีการเตรียมการในเรื่องสาธารณูปโภคต่าง ๆ ในการรองรับนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบายและรู้สึกถึงความปลอดภัย

2. การเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะต้องมีการเตรียมบุคลากรในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งเรียนรู้ของชุมชน โดยผู้ที่มาให้ความรู้ก็คือผู้ที่ประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมเหล่านั้นอยู่แล้วเป็นผู้ให้ข้อมูล

3. การมีส่วนร่วมในการจัดแสดงกิจกรรมทางวัฒนธรรม และสนับสนุนกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวของภาคีต่าง ๆ ถือว่าเป็นภารกิจหลักที่คนในชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจะทำเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้ จะต้องได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว

4. องค์กรชุมชน หรือกลุ่มชาวบ้านที่จัดการท่องเที่ยวในชุมชน จะต้องทำความเข้าใจกับคนในชุมชนถึงรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน พร้อมทั้งเชิญภาคีที่เกี่ยวข้องในส่วนต่าง ๆ มาร่วมรับฟังและบุคลากรในชุมชนจะต้องมีการเตรียมการต้อนรับในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาขีดความสามารถให้กับบุคลากรของชุมชน เช่น การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การอบรมมาตรฐานโฮมสเตย์ การอบรมสุขอนามัยในการประกอบอาหาร การอบรมบุคลิกภาพสำหรับผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยว เป็นต้น

5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว รวมถึงปรับปรุงซ่อมแซมในสิ่งที่จะใช้ในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น พื้นผิวของถนนควรอยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้สะดวก ระบบแสงสว่างในจุดต่าง ๆ จะต้องมีความพร้อม จำนวนห้องสุขาและความสะอาดต้องพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว ป้ายบอกทางควรมีความชัดเจน หน่วยรักษาความปลอดภัยควรมีการกระจายการทำงานในจุดต่าง ๆ ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม เป็นต้น

6. ภาคธุรกิจเอกชนต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การให้บริการที่พัก ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายของฝากของที่ระลึก โดยต้องมีรูปแบบการบริการที่มาตรฐาน และการกำหนดราคาที่เป็นธรรมกับนักท่องเที่ยว

7. สถาบันการศึกษาเข้ามามีบทบาทช่วยการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น เปิดโอกาสให้นักเรียนหรือเยาวชนได้หารายได้พิเศษจากการมีส่วนร่วมในการเป็นยุวมัคคุเทศก์ให้กับชุมชน นอกจากนั้นสถาบันการศึกษายังสามารถนำองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวมาถ่ายทอดให้กับชุมชนได้

จากข้อมูลข้างต้นที่ทีมวิจัยได้ทำการศึกษา จึงนำมาสู่แผนการพัฒนาชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทีมวิจัยและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนได้ทำการศึกษาสนทนากลุ่มย่อย (Small Group Discussion) และร่างแผนการพัฒนาชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์ทั้งหมด 5 ด้าน ดังนี้

แผนการพัฒนาชุมชนงไกรลาศให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

กลยุทธ์

1. สร้างความรู้ความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ให้ทราบถึงหลักการขั้นพื้นฐาน วิธีการ ประโยชน์ของการพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ

2. กระตุ้นให้คนในชุมชนมีความตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนและมีส่วนร่วมในการเป็นเครือข่ายเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ

3. สร้างความรู้ความเข้าใจในกฎ กติกา ระบบ และแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนงไกรลาศที่ได้รับความเห็นชอบร่วมกัน พร้อมทั้งเผยแพร่ให้คนในชุมชนรับทราบ และเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี

4. สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเป็นเจ้าบ้านที่ดี พร้อมให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยไมตรีจิต

5. พัฒนาแกนนำ ผู้นำชุมชน ให้เกิดพลังที่เข้มแข็งในการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ

6. สร้างแรงบันดาลใจให้เครือข่ายท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ และคนในชุมชนได้มีโอกาสศึกษาดูงานในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอื่น ๆ เพื่อเป็นมุมมองในการพัฒนาชุมชน

7. พัฒนาทักษะความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนให้เป็นบุคลากรทางการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การนำเยาวชนมาฝึกภาษาเป็นมัคคุเทศก์น้อย 2 ภาษา

8. นำเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนงไกรลาศตามความเหมาะสม เพื่อสร้างจิตสำนึก สร้างการมีส่วนร่วม ฝึกทักษะให้เกิดความชำนาญ และกลายเป็นฟันเฟืองในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศในอนาคต

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

กลยุทธ์

1. สำรวจความต้องการเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชนงไกรลาศ

2. ปรับภูมิทัศน์ของชุมชนให้มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับรากเหง้าของชุมชนในอดีต

3. จัดให้มีศูนย์ข้อมูลและประสานงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน และศูนย์แสดงสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีกระบวนการผลิต พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์บนพื้นฐานความต้องการของตลาด

4. จัดทำป้ายแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านกง เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงความเป็นชุมชน รวมทั้งป้ายบอกทางในจุดต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

5. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีความกลมกลืนกับอัตลักษณ์ของชุมชนโดยไม่ทำลายธรรมชาติ ภูมิวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ยุทธศาสตร์ที่ 3 สร้างมูลค่าเพิ่มให้การท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ โดยการตลาด ประชาสัมพันธ์ และการยกระดับสินค้าและบริการของชุมชน

กลยุทธ์

1. ยกระดับและประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ความโดดเด่นของชุมชนให้เป็นที่รู้จัก

2. ประชาสัมพันธ์และทำการตลาดในวงกว้าง เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว

3. ศึกษาการตลาดและกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย เพื่อนำไปพัฒนาให้เชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

4. พัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าที่ระลึกขึ้นชื่อของชุมชน

5. พัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายมากกว่า 1 รูปแบบ ตามศักยภาพของชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตริมน้ำยม พร้อมทั้งสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนให้เป็นทางเลือกกับนักท่องเที่ยว

6. สร้างพันธมิตรการท่องเที่ยวและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวกับชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการส่งต่อนักท่องเที่ยว และต่อยอดรายได้ไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ผ่านโปรแกรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เลือกสรร เช่น การสร้างปฏิทินการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ 12 เดือน เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนล่าง

7. สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ชุมชน โดยการสร้างเจตนารมณ์และจุดยืนในเชิงบวกแก่ชุมชน เช่น ชุมชนอนุรักษ์วัฒนธรรมลุ่มน้ำยม เพื่อสร้างจุดขายและความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว

8. ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เพื่อสร้างประสบการณ์และเกิดความประทับใจ เช่น การมีส่วนร่วมในการทำขนมทองม้วน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 รักษาและฟื้นฟูทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ **กลยุทธ์**

1. รักษาฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์วัฒนธรรมประจำถิ่น

2. สร้างองค์ความรู้ และจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรของท้องถิ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างกลไกการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศให้มีความเข้มแข็ง

กลยุทธ์

1. สร้างองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนงไกรลาศ เช่น การสร้างทีมคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. สร้างกฎ กติกา แนวทางในการบริหารจัดการรายได้ของชุมชน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและทั่วถึง

3. จัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนงไกรลาศ

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องเริ่มต้นจากกระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนริมยม อำเภอองไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งก่อให้เกิดการขับเคลื่อนของกลุ่มคนในชุมชนที่ต้องการจะพัฒนาชุมชนของตนเองให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในระหว่างทางที่ทำการศึกษาข้อมูลของบริบทพื้นที่ และการค้นหาความเป็นมาของทรัพยากรทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทีมวิจัยและชาวบ้านในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของกระบวนการคิด ซึ่งสามารถสังเกตได้จากการนำเสนอข้อมูลผ่านตัวหนังสือ ที่สะท้อนให้เห็นว่าทีมวิจัยชุมชน มีกระบวนการคิดเชิงระบบ นอกจากนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นยังได้ให้ประสบการณ์ที่ทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้านเกิด

ความประทับใจและภาคภูมิใจคือ การที่พวกเราสามารถเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยชุมชนได้ เพราะที่ผ่านมาชาวบ้านมองว่างานวิจัยคือเรื่องไกลตัว และมีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยากต่อการเข้าใจ แต่เมื่อมีกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามา ทำให้ชาวบ้านและคนในชุมชนเกิดความสนใจและสนุกกับการได้ค้นหาสิ่งที่อยู่รอบตัว ซึ่งในอดีตสิ่งเหล่านี้คนในชุมชนมองข้าม แต่เมื่อมีการพัฒนาทางความคิด จุดประกายให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ และชี้แนะให้ชุมชนเห็นถึงการเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับการท่องเที่ยว โดยที่ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนก็ยังคงอยู่ เพียงแต่เสนอให้เห็นว่าจากที่เมื่อก่อนเราอาจจะนั่งทำขนมขายกันในครอบครัว เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาก็จะมีนักท่องเที่ยวเข้าไปยืนดู หรือซักถามเกี่ยวกับเรื่องของขนมที่ทำขายจากบทบาทของแม่ค้าขายขนมก็จะเปลี่ยนเป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่องการทำขนมกับนักท่องเที่ยว เมื่อทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้านเริ่มเข้าใจความเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น ก็ทำให้ทีมวิจัยชุมชนและชาวบ้านเริ่มศึกษาค้นคว้าสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเพื่อหาช่องทางในการนำมาร้อยเรียงและเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยว โดยชุมชนต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ พจนา สวนศรี (2546) ที่กล่าวไว้ว่าบทบาทและความสำเร็จของภาคที่เกี่ยวข้องคือ ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจระบบการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับใคร อะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องอย่างไร เพื่อกำหนดความร่วมมือและสร้างการมีส่วนร่วมในช่วงเวลาที่เหมาะสม เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือกำหนดความร่วมมือและการพัฒนาชุมชน

ศักยภาพของชุมชนริมยม อำเภองกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยในการจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนและแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้มาเยือนในอนาคตมีความเป็นไปได้อย่างมาก เนื่องจากมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ตอบสนองความต้องการและไลฟ์สไตล์นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ และยังสามารถนำมาเชื่อมโยงโครงข่ายให้เกิดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวได้ เช่น 1) ชมความงามวัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรัทธาธรรม 2) เยี่ยมชมกุฏิไม้สักทอง วัดบ้านกร่าง 3) สักการะหลวงพ่อยูหรือเจ้าอธิการยู วัดบ้านกร่าง 4) สักการะหลวงพ่อดโต วัดบ้านกร่าง 5) เยี่ยมชมวัดกงไกรลาศ 6) สักการะหลวงพ่อดโต (วิหารลอย) 7) กราบไหว้ศาลเจ้าดาบทอง 8) เยี่ยมชมชุมชนชาวจีน 9) ชมบรรยากาศร้านโชห่วยในชุมชนที่ยังคงทำการค้าขายจนถึงปัจจุบัน 10) ประเพณีสลากภัตรข้าวหลาม 11) ประเพณีสลากภัตรผลไม้ 12) ประเพณีการบวชพระ 13) ประเพณีการแข่งขันเรือพาย 14) ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ 15) เทศกาลกินปลา 16) พิธีรับขวัญข้าวและการทำบุญลานข้าว 17) ชมการละเล่นกาฟักไข่ 18) ชมการละเล่นลูกช่วง 19) ชมการทอเสื่อ 20) ชมการจักรสานเครื่องมือหาปลา 21) เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) 22) เยี่ยมชมหมู่บ้านทองม้วน 23) เกาะกง 24) ชมหมู่บ้านกลางเกาะกง 25) เยี่ยมชมแพปลาริมน้ำยม 26) ชมการทำขนมผิงแบบเตาโบราณ 27) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพถักผ้าเช็ดเท้า 28) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บผ้าร่ม 29) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพเย็บมุ้ง 30) เยี่ยมชมกลุ่มข้าวกล้อง 31) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพนักร้อง นักเต้น 32) เยี่ยมชมกลุ่มอาชีพน้ำพริกแกง 33) ล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 34) เยี่ยมชมตลาดริมยม 2437 และ 35) นั่งรถคอกหมูชมวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ที่กล่าวว่าแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งรวมข้อมูลข่าวสาร ความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีสารสนเทศ กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนสามารถหาความรู้ได้อย่างมีความสุขอันเกิดจากการสัมผัสประสบการณ์ตรงโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่มีอิสระ และ

บรรยากาศที่เป็นมิตร โดยทรัพยากรของชุมชนมีความสอดคล้องกับลักษณะของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1) แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เช่น การล่องแพชมวิถีชีวิตคนริมฝั่งชุมชนริมแม่น้ำยม 2) แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัดบ้านกร่าง หรือวัดสงฆ์ศรีธาตุธรรม พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน (วัดกงไกรลาศ) ตลาดริมนม 2437 เป็นต้น 3) บุคคล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ประเพณีการแห่กฐินทางน้ำ ประเพณีสลากภัตตรผลไม้ ประเพณีสลากภัตข้าวหลาม หมู่บ้านทองม้วน การทอเสื่อ แพลลาริมน้ำยม การทำขนมฝิงแบบเตาโบราณ เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการศึกษาทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายชุมชนริมนมด้วยคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมชุมชน ตำบลบ้านกร่างและตำบลกง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัยครั้งนี้ พบว่า ชุมชนมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถกำหนดหมวดหมู่ได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้ นอกจากนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตามกระบวนการบริหารจัดการ ซึ่งแนวทางเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์เพื่อใช้ในการปฏิบัติกับพื้นที่อื่น ๆ ได้

ภาคผนวก

อบรมปรับฐานคิดนักวิจัยชุมชน เรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ณ ห้องประชุมชั้น 3 ศูนย์ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ อาคารเวียงแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

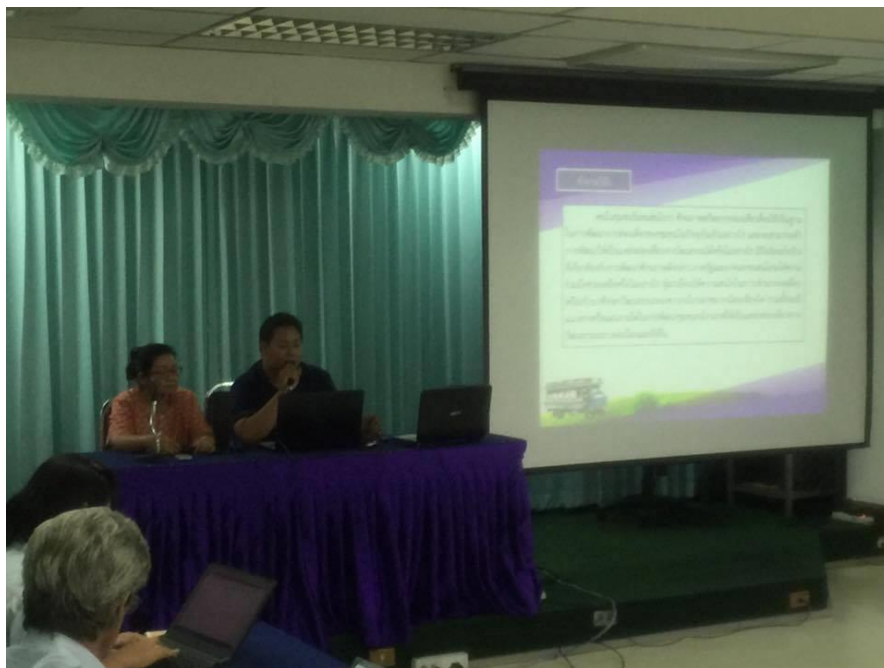
จังหวัดพิษณุโลก

การประชุมการทีมวิจัย กำหนดหัวข้อการจัดเก็บข้อมูล

การประชุมการทีมวิจัย กำหนดหัวข้อการจัดเก็บข้อมูล

นำเสนอการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 โครงการ การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว
โดยเครือข่ายชุมชนริมยม ตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

นำเสนอการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 โครงการ การศึกษาทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยว
โดยเครือข่ายชุมชนริมยม ตำบลกงและตำบลบ้านกร่าง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

การประชุมการทีมวิจัย